Acta et commentationes ordinis philologorum
V. M. Universitatis

DARBAI IR DIENOS

LITERATŪROS SKYRIAUS ŽURNALAS

VI

Red. Prof. V. Krėvė Mickevičius

Humanitarinių Mokslų Fakulteto leidinys

Kaunas SPAUDĖ „RAIDĖS" SPAUSTUVĖ KAUNE 1937 m.

Acta et commentationes ordinis philologorum
V. M. Universitatis

DARBAI IR DIENOS

LITERATŪROS SKYRIAUS ŽURNALAS

VI

Red. Prof. V. Krėvė Mickevičius

Humanitarinių Mokslų Fakulteto leidinys

Kaunas SPAUDĖ „RAIDĖS“ SPAUSTUVĖ KAUNE 1937 m.

M. KŪJUS

Dr. JURGIS SAUERVEINAS

JO GYVENIMAS, VEIKLA IR RAŠTAI

DR. JURGIS SAUERVEINAS.

DR. JURGIO SAUERVEINO GYVENIMAS.

Gal nė vienas iš lietuviškai rašiusių poetų nėra tiek pamirštas ir neįvertintas, kiek Prūsų lietuvių himno autorius — dr. Jurgis Sauerveinas. O vis tiktai į jo kūrybą ir ypač veiklą vertėtų atkreipti daugiau dėmesio. Jis yra pilnai to užsitarnavęs. Dr. S-nas mums brangus dar tuo, kad jis, galima sakyti, beveik visą savo gyvenimą paskyrė Prūsų lietuvių žadinimui pats vokiečiu būdamas ir tai dirbo tokiu laiku, kada Prūsų Lietuva žymesniojo darbuotojo neturėjo, gi pats nutautinimo darbas sistematiškai buvo pradėtas varyti. Todėl čionai bus stengtasi kiek plačiau paliesti šio mums brangaus asmens gyvenimą, veiklą bei kūrybą.

Rašytojo kūrybai suprasti, be abėjo, daug padeda pažinimas jo gyvenimo, jo gyvenimą formuojančių veiksnių, aplinkos ir eros. Tą ypač reikia turėti omeny rašant apie dr. Sauerveiną, kuris mums netiek žinomas ir svarbus savo poetine kūryba, savo įnašu į mūsų literatūrą — nors ir tas įnašas ne toks jau smulkutis, pilnokai atvaizduojąs jo laiko Prūsų Lietuvos lietuvių būseną, jų svarbiausius potroškius, — kiek savo visuomenine veikla Prūsijos lietuvių tarpe. Ne kas kitas, o tik jis buvo akstinas pereitam šimtmety reikštis pradedančio Prūsų lietuvių tautinio judėjimo, to judėjimo tikrasis spiritus movens. Jis bene pirmasis aiškiai ir nuosekliai mėgino Prūsų lietuvį įsąmoninti, kad jis taptų „sau žmogum“, tam tikru mastu „Prabočių šešėlių“ Mykolu. tai Visuomis, sąmoninęs nutautėjusius lietuvius, žadinęs jų užsnūdusią tautinę sąmonę. Ir tai darė pats vokiečiu būdamas, tuokart savo daug kalbų mokėjimu Europoj pagarsėjęs; veikė jis savo iniciatyva, nė kieno prie to neraginamas, tik savo vargstančioms tautoms jautrios širdies vedamas.

Dr. Basanavičius sako, kad B. de Courtenay savo straipsny „Nemiecki Mezzofanti“[1]) maždaug šitaip apie šį žmogų, įrašusį savo vardą blizgančiomis raidėmis į lietuvių tautos ir jų lite-

---

1) „Kurjer Codzienny“, Warszawa 1889, Nr. 295.

ratūros istoriją, jo mirties proga išsitaria: būtent, kad šis žmogus seniau būtų tikęs legendai, nes ar kas nori tikėti, kad vienas žmogus galėtų valdyti du šimtu kalbų, kaip 200 paklusnių tarnų, kad į jo balsą atsilieptų ne tik kiekvienas europietis, bet ir senovės vendai, keltai, užmirštas baskas, taip pat negrai ir vario spalvos rudukai kur nors Polinėzijoj, geltonasis kinas ir malajas. Autoriaus, to poliglotiško kuriozo, tikslas nebuvęs koks nors sportas, bet jo eilės, gražios ar negražios, tai tik keistas įvairių spalvų apvalkalas, dengiantis vienintelę mintį, bet didingą ir švelnią, būtent — tarptautinės teisybės, visažmoniškos harmonijos, tiesų reikalavimą gyventi ir plėtotis silpnoms tautoms ir brangiausiam jų turtui — gimtajai kalbai. Ir nėr ko stebėtis, kad žmogus, skelbiantis tokias mintis šiuo sunkiu laiku, tapo simpatiškas ir artimas įvairioms tautoms, ir kad toji simpatija, galima sakyti, tampa meile, jei tas originalus žmogus asmeniškai pasirodo kokioj tautoj, žodžiu ir plunksna palaikydamas ją, kiek tik išgali.

Pacitavęs šiuos žodžius, Basanavičius savo rankrašty apie dr. Sauerveiną toliau sako, kad jis visomis kalbomis domėjęsis: civilizuotų ir necivilizuotų tautų, privilegijuotų nepripažinęs, jis buvęs tikras demokratas. Karštas įsimylėjimas į gamtą ir patriarchališką prastybę griežtai išskiriąs dr. S-ną iš šios dienos žmonių tarpo, ir kad jam negalima buvo prisitaikinti visiškai prie paprastų gyvenimo formų. Todėl jis visą savo gyvenimą ėjo, kur fantazija ir širdis jį vedė, kur gryniausias oras, žaliausios pievos ir žmonių sielos skaisčios, kaip kalnų upeliai.

„Bet kas gi yra „oficialiai“ šis keistas, švelnus žmogus? Jis yra vertėjas Biblijos dr-jos, kuri naudojasi jo stebuklinga dovana, vaduodamasi savo misionierių veiklume Nauj. Testamento žodžiais, „kad kiekvienas galėtų skelbti didžius Dievo veikalus prigimtoje kalboje“. Tokiu būdu dr. S. tapo krikščionių mokslo apaštalu, o jis yra taipogi nenuilstąs apaštalas tų nerašytų žmonijos teisių, apie kurias kalba Antigona“, sako Basanio liudymu B. de Courtenay.

Dr. S-no reikšmė Prūsų Lietuvai, o tuo pačiu ir visai tautai buvo neabejotinai žymi ir svari, jis tautos žadintojas pilna to žodžio prasme. Tas darbas jam geriau sekęsis, negu dr. Basaniui arba net dr. Kudirkai, sako patriarchas Jankus.

Dr. Jurgis Julius Justus Sauerveinas gimė 1831 m. vasario mėn. 15 d. Hanoverio mieste (Hanoverio karalystės sostinėj).

Jo tėvas August Philipp Ludwig, kilęs iš Bassės miestelio netoli Neustadt, vėliau buvo kunigu ir senųjų kalbų mokytoju. Vienas jų protėvių buvęs generolas 30 m. kare ir Hanovery gynęs ežerą nuo prancūzų. Kitas įsteigęs fondą, iš kurio turi būt mokamos stipendijos tiems jų giminės nariams, kurie neturi pastovios tarnybos. Šia stipendija naudojęsis ir dr. Sauerveinas. Dr. S-no motinos, Franciskos Meyerytės, tėvai per 4 kartas taipogi buvo pastoriais, o tėvas buvo net vyskupas. Franciska, seniausia Meyerio dukra, už Aug. Sauerveino ištekėjo Hanovery 1828. Čia 1831 ir gimė Jurgis. Bet tuoj po to tėvas gavo kunigo vietą Schwedenstedte prie Braunschweigo rubežiaus; jis buvęs labai darbštus kunigas. Po 10 m. gauna pirmojo kunigo (pastor primarius) vietą miestely Gronau. Čia tai Jurgis ir praleidžia savo jaunystę ir todėl dažnai pasirašinėja po savo raštais „aus Gronau“. Vėliau, rinkimų proga, kai jam priešai prikišo, esąs iš žemos giminės kilęs, jis pats apie savo kilmę prabilsta (Rückblicke, Einblicke, Umblicke u. Ausblicke bei Gelegenheit der jüngstvergangenen Landstagswahlen[2]). Jis rašo, kad esąs sūnus ir ainis ev. dvasininkų net iš XVII amž., o vienas iš jo protėvių buvęs Liuterio laikais katalikų kunigu ir priėmęs ev. tikybą. Kitur vėl jis sako išspausdinęs kabyliams pirmą kart Šv. Raštą, o tai vis seno kunigiško luomo siekimų atgarsis, o jei rūpinąsis lietuvninkų kūdikiams išlaikyt Dievo žodį jųjų kalboje, tai ir tas sutinką su jo sentėvio verslu, jau Liuterio laikais kunigu buvusio.

Dr. Jurgis Sauervein turėjo dar brolį, dr. Karolį, ir 3 seseris, kurios visos už kunigų išteka. Sauerveino tėvai mirė Gro-Gronau m. (motina 1856 m., o tėvas 1861 m.).

Pats Gronau miestelis yra netoli Hanoverio palei Leinės upę ir turi 2700 gyventojų. Gronau guli lygumoj, kalnais, tartum gražiu vainiku, apsuptas. Netoli yra kaimas Banteln, kuris dažnai minimas S-no raštuose ir laiškuose.

Apie dr. S. jaunystę m. Gronau, kur 1841 atvyko, maža tėra žinių; tik žinoma, kad jo gabumai kalboms iš pat mažens pasireiškė. Jau 12 metų būdamas iš tėvo buvo gerai išmokęs graikų ir lotynų kalbas, veik išmoko dar italų kalbą. Mokėsi jis Hanoverio licėjuje ir 1848 m. rudenį baigė jį, kaipo „primus omnium“. Tuomet jau buvo ir hebrajų kalbos išmokęs. Tada jis

---

2) „Tilsiter Allg. Zeitung“, 1889 m., Nr. 269.

įstoja į Göttingen'o universitetą ir studijuoja teologiją bei filosofiją. U-te klausė dar hebrajų, arabų, syrų, etiopų, persų, armėnų, turkų ir sanskrito kalbas. Be to, draugaudamas su studentais, jis išmoko anglų, ispanų, vengrų kalbas. Göttingene ilgai neišbuvo, po 2 semestrų išvyko į Vieną ir ten, susipažinęs su turkais, serbais, išmoko jų kalbas. Be kalbų lekcijų jis dar klausė paskaitų iš medicinos, gamtos, biologijos, chemijos mokslų, nes turėjo omeny svajojamas keliones po pasaulį. Išbuvęs 6 semestrus jis išvyko į Angliją, nes norėjo iš čia į Indiją patekti. Bet tas jam nepavyko, ir jis čia lieka namų mokytoju. Anglijoj jis išmoko dar airių, škotų, welsų kalbas. 1855 m. sugrįžo Vokietijon.

Dar Londone būdamas Sauerv. susipažino su Britaniškąja biblijos dr-ja ir po kelių metų tampa jos nuolatiniu bendradarbiu. Jo tiesioginis darbas čia buvo versti bibliją ir prižiūrėti jos vertimus į svetimas kalbas, tikrinti korektūras, prižiūrėti spausdinimą. Nors tai paprastas, bet atsakingas darbas. Sauerveino darbai draugijoj buvo labai vertinami, jis priklausė prie jos geriausių bendradarbių. Ligi 1872 metų padėjo išleisti Nauj. Testamentą ir psalmes bulgarų, armėnų, graikų, užkaukazio turkų, gruzinų ir kt. kalbomis. Į rusų, porutgalų ir Madagaskaro salos (madagessų) kalbą vertė Sen. Testamentą. O 1884 m. būdamas Alžyre išmoko kabylų kalbos ir išvertė į ją Nauj. Test. ir evangelijas.

1890 m. bibliją verčia į užkaukazio ir uzbekų turkų bei kumykų kalbas. 1892 m. peržiūri čuvasų kalbomis verstas evangelijas ir spausdina lenkų kalbon verstą bibliją. 1896 m. minėta dr-ja jį nuo uždėtų pareigų atleidžia ir moka pensiją ligi gyvos galvos. Biblijos Draugijoj jis iš vieno anglų misijonierio išmoko dar samoaniškai ir hindustaniškai. Visą šį draugijai skiriamą darbą jis atlikdavo viešėdamas ir keliaudamas po įvairius kraštus. Kaip jau minėta, iš Anglijos jis jau 1855 m. grįžo, išbuvęs ten gal tik vienerius metus. 1858 m. jis tampa namų mokytoju pas kunigaikštį Herman zu Wied prie Reino, kur mokė kunigaikščio dukrą Elisabethą, vėlesniąją Rumunijos karalienę. Jos motina buvo kunigaikštytė iš Nassau, dėl jos gražumo ir gerumo buvo vadinama Rheinfee; jos tėvas labai išmintingas, be to dar talentingas piešėjas. Elisabeth Otilija Luise gimė 1843 m.

XII mėn. 29 d. Ji buvo 14 m. kai ją dr. S-nas ėmė mokyti*). Ji greit prie Sauerveino priprato, nes jį gerbė, kaip antrą Mezzofantį, ir noriai mokėsi svetimų kalbų. Pamokas atlikdavo anglų kalba, nes pats dr. S-nas Angliją labai gerbė, mėgo jos istoriją. Kunigaikštytę jis mokė anglų, lotynų, italų kalbų, geometrijos, aritmetikos. Idealisto dr. S-no įtakoj Elsbieta jau bene tuomet ima eilių rašyti, o vėliau pagarsėjo kaipo didelė poetė Carmen Silva vardu. Sauerveinas savo mokinę labai pamyla, net į ją įsimyli; bet ir ji nepalieka abejinga, kas iš jos dienynų matyti. Motina, tai susekusi, Sauerveiną atleido iš pareigų. Tas dalykas jį labai sukrėtė, jis įgavo nervų ligą ir buvęs arti pamišimo. Ir pati Elsbieta ilgai dėl to dalyko jautės užgauta, liūdėjo, ir tėvai ją todėl išsiuntė į užsienį, kad Sauerveiną užmirštų; aplankė tuomet Šveicariją, Rusiją, Italiją ir Švediją. 24 m. būdama nori laikyti kvotimus, kad taptų mokytoja. Ji manė savo seminariją įsteigti ir jaunimo švietimui pasišvęsti. Turėdama 26 m. ji 1869 m. išteka už Rumunijos kunigaikščio Karl von Hohenzollern. Jos vienintėlė duktė mirė jauna. Po 1877 m. rusų su turkais karo Rumunija tampa nepriklausoma karalystė ir Karolis jos karalium, valdžiusiu lig Didž. karo. Pati Elsbieta pagarsėjo vokiečių ir rumunų literatūroj, kaipo romanų rašytoja, ypač kaipo lyrikė ir novelistė, tik pastaruoju laiku liko jau pamiršta. Pasirašydavo ji Carmen Silva, kas primena Sauerveino slapyvardį Silvaticus — Girėnas. Bene jos prisiminimui dr. S-nas bus pasirinkęs tuos pseudonimus. Draugystės santykius su Elsbieta Sauerveinas palaikė korespondencijos keliu iki savo amžiaus pabaigos. Jis jai rašo apie savo darbą Prūsų Lietuvoj, apie Prūsų Lietuvos kultūrą ir kaip ji germazuojama. Laiške pasirašydavo „Ihrer Majestät untertänigster, alter Lehrer," o Elsbieta vokiškuose laiškuose „Ihre alte Schülerin". Susirašinėdavo ir rumunų kalba. Laiškai labai draugiški. 1888 m. jis ją aplanko ir vieši visą mėnesį Rumunijoj. Tuomet ji apdovanojo S-ną savo pačios įsteigtu ordenu už vargšų meilingą globojimą, jos vardu vadinamu „Elisabethorden". Tai buvo auksinis kryžius su mėlynu kaspinu. Sauerveinas šio ordeno niekad nenešiodavęs, laikydavęs prisegtą prie savo ge-

---

*) Kai dr. Sauerveinas pirmą kartą į Wiedo rūmus įžeigė, jį kunigaikštienė priėmė šiais žodžiais: „Jūsų mokinė yra labai kaprizinga, netiki jokiais autoritetais. Jos pirmi klausimai visuomet yra: „ar tai tikrai tiesa?" ir „kodėl?"

riausios sermėgos ir tik artimiems draugams teparodydavęs. Dar kartą Rumunijoj jis viešėjęs 1892 m.

S-nas karalienę ilgai ir karštai mylėjęs, niekad jos nepamiršdamas ir bene dėl to likęs nevedęs, mano Basanavičius. Savo dienoraščiuose jis ją dažnai mini, prisimena bendrai leistą laiką, rašo, kad jai likęs ištikimas, dėl jos kenčiąs; ypač buvęs sujaudintas, perskaitęs veikalą apie ją (bene Stakelbergienės „Aus Carmen Silvas Leben" 1885 m.). Sauerveino santykius su Elsbieta nušviečia ir jo jai paskirti senetai: „Grenzwächters Sonette über Reden u. Schweigen[3]), (Leipzig 1893), kur atsiliepia jo jausmingos širdies iškentėti sopuliai dėl tos nelaimingos meilės, pav.:

Fern westwärts war ich, nach des Reiches Grenze,
Wie wär ich gern zum Strome fortgeschritten,
Wo viel ich einst gedacht, noch mehr gelitten,
Und Abschied nahm von frohen Jugendtänzen.

Doch wonniger Duft von unvergess'nen Lenzen,
Wie lockt er mich dorthin in Winters Mitten.
Ich wollte schon um die Erlaubnis bitten,
Mit Epheu mir am Rhein die Stirn zu kränzen.

Tos nelaimingos meilės kaltininkė esanti jos motina, o apie jos tėvą jo mirties proga parašytoj sonatoj („Im Tode das Leben") gerai atsiliepia:

Er ist nicht todt, zu wahrem, schönrem Leben
Hob sich die schöne Seele himmelwärts.

Doch Ihr, Princessin, die die Trauerkunde
Vom Vaterland so fern[4]) Ihr habt gehört,
O auch von solcher jählings tiefen Wunde
Eur Inn'res sich in Schmerzenskrampf empört;
Doch weiss ich: nicht als sei er Euch verloren,
betrauert Ihr des teuren Vaters Tod;

---

3) Dedikacija: Einer hohen Frau mit alleruntertänigstem Danke u. aufrichtigsten Festwünschen in tiefster Ehrfurche zu Füssen gelegt".

4) Viešėjo užsieny tuomet (1864).

Elsbietos biografė, Mita Kremnitz[5]), apie jos mokytoją šiaip išsireiškia: „Nuo 1858 lig 1860 namų mokytoju kunigaikščio rūmuose buvo vienas labai mokytas vyras, ponas Sauerveinas. 1888 m. jis aplankė savo buvusią mokinę jos karališkame dvare, Castel Pelesch rūmuose, ir jis jai, nežiūrint dešimtmečio nesimatymo, atrodė nepasikeitęs: „Sauerveinas niekad be ašarų akyse nepakalbės apie mano tėvą. Man labai malonu su kuo nors apie jį pakalbėti. Sauerveinas paliko tas pats ir savo neapykantoj; buvo įdomu, kaip jis, mano brolis ir aš kalbėjome apie tai, kas buvo prieš trisdešimts metų, lyg tai tik vakar tebuvę. Nėra laiko ir joks žmogus nesikeičia, tą juk visuomet sakiau ir čion yra naujas įrodymas tam. Tie 30 metų yra kaip oras, jausmai tie patys. Net subręsti daug daugiau nebsubręstama. Aš ir dabar jaučiu tą nekantrumą Sauerveino atžvilgiu, tik liežuvį suvaldau. Dieve, kaip keista, kad galima likti taip visiškai nepasikeitus! Kai jis apie mano tėvo begalinį švelnumą kalba, tada sau prikaišioju nepasiekusi toli gražu šios aukštybės."

Nuliūdęs, su skaudančia širdim Sauerveinas 1860, išėjęs iš Hermann zu Wied namų, grįžo pas tėvą į Gronau ir čia liko gyventi ligi 1868; tėvas veikiai mirė (1861 m.), o motina jau 1856 m. buvo mirusi. Kiek pasitaisęs, pasveikęs ir nusiraminęs nuo nesmagių įspūdžių pas kunigaikštį, jis įstojo tarnauti į Göttingeno universiteto biblioteką, bet darbas jam nevyko: mieliau knygas skaitė, negu jas katalogizavo. Apleidęs šią tarnybą jis kitų vietų nebenori užimti, bet nori keliauti po pasaulį ir dar mokytis svetimų kalbų.

Apie jo gyvenimą Göttingeno bibliotekoj pasakojama, kad, gaudamas 200 talerių (600 Mark), maitinosi dėl menko uždarbio tik rūgštu pienu ir duona; tik sekmadieniais valgydavo pietus viešbutyje, bet tada suvalgydavo už tris. Jau tuomet šis mažas žmogelis turėjo milžinišką, plazdančią barzdą ligi krūtinės, buvo didelis kalbų genijus ir filosofas.

Sauerveinas aplankydavęs kiekvieną į Götingeną atvykusį čigoną, nors kiti nuo šių nešvarių prastuolių šalindavos, ir su jais prie sukurtos ugnies ištisas valandas kalbėdavosi jų kalba. Kartą į Göttingeną atvykęs „keliaujantis muziejus", kur buvusi ir tikra botokudinietė iš Brazilijos. Sauerveinas, jau tuomet

5) Mita Kremnitz: „Carmen Silva; eine Biographie" 1903; p. 28.

mokėjęs per 40 kalbų, užsigeidė ir su tos žemės žmogum pasikalbėti. Nusipirkęs brangų bilietą, jis įėjo į tos indijonų padermės atstovės kambarį, bet išsigando, išvydęs prieš save ne gyvą, tik seniai mirusią, balzamuotą botokudinietę.

Per 1867 m. anglų - abesinų karą nori ten vertėju patekti, bet karas greit baigės, ir jo svajonės neįvyko. Tuo metu gautas naujas neguso laiškas, kurio Londone ir Oxforde niekas nemokėjo paskaityti; pakvietus Sauerveiną, tas jį tuoj perskaitęs ir išvertęs. Ir vėliau Sauerv. buvo šaukiamas Londonan skaityti neguso Maneliko laiškus arba jie jam buvo siunčiami išversti, nes ilgą laiką Europoj jis buvo vienintelis etiopų kalbos žinovas. Anglų užsienių reikalų ministerija jam dažnai pavesdavo jos kolonijų raštus versti. Ir vokiečiai jį laikė svetimų kalbų žinovu-autoritetu.

Sauerveinas savo kalbų mokėjimu pagarsėjo; 1873 m. Göttingeno u-tas suteikė jam filosofijos d-ro ir laisvo meno magistro laipsnį.

Dr. S-nas daug tada keliavo; 1874 m. aplankė Švediją, Suomiją ir išmoko per kelias savaites jų kalbas. Vėliau lankėsi Estijoj, Norvegijoj, Laplandijoj, išmokdamas ir tų kraštų kalbas. Kalboms mokytis jis turėjo ypatingą metodą.

Gramatika beveik niekad nesinaudodavo, o stengėsi tiesiog į kalbą gilintis. Išmokdavęs atmintinai visą straipsnio tekstą ir tada mėgindavęs suprasti kalbos konstrukciją.

Įdomu, kiek dr. S. mokėjo kalbų. 1889 m. brošiūroj „West-östliches Stammbuch“ yra 25 kalbos; 1899 m. pasveikinime į Anglijos karalienę Viktoriją yra eilių 38 kalbose (čia lietuvių kalbos nėra, nes buvo supykęs ant lietuvių, kad jie jo neišrinko atstovu į seimą.).

Tuose rinkiniuose atstovaujamos 40 kalbos būtent: sen. skandinavų, islandiečių, amharų, arabų, armėnų, kinų, danų, vokiečių, anglų, suomių, prancūzų, galų, graikų, hebrajų, hindostano, airių, italų, kabylų, lapų, lotynų, lietuvių, malagasų, Manxo, naująją graikų, vendų, norvegų, persų, vokiečių - žemaičių, lenkų, portugalų, rumūnų, rusų, Samoano, sanskrito, švedų, serbų, tamilų, turkų, vengrų, kimrų.

Bet tai ne visos kalbos, kurias jis mokėjo. Biblijų korektūrų vesta apie 50 kalbose. Boud. de Courtenay priskaito net ligi 200 kalbų, bet tai, aišku, perdėta. S-as sesers sūnus, kun. Bauer, 1904 m. sako, kad 1884 m. S-nas mokėjęs 46 kalbas;

tiek mini ir Prabočių Anūkas[6]). Dr. Vydūnas pasakoja, kad dr. S-nas jam pasisakęs, jog mokąs 43 kalbas, o vieną naują indų kalbą dar mokinąsis. Paprastai gerai tekalbąs tik 7 kalbomis; o norėdamas kitomis naudotis turįs prieš tai kokią nors ta kalba knygą perskaityti, tuomet vėl prisimenąs. Dr. Basanavičiaus liudymu gi iš S-no dienoraščių esą matyti, kad jo daug daugiau mokėta. 1885 m. jis esąs užrašęs, kad mokąs 60 kalbų. Bet ir po to laiko, net ligi mirties, jis dar uoliai mokėsi kalbų. Tokiu būdu, Basanavičiaus nuomone, jis galėjęs mokėti iki 70—80 kalbų.

Palyginus dr. S-no kalbų mokėjimą su prieš jį ir po jo buvusių poliglotų kalbų mokėjimu, pasirodo, kad jis juos visus pralenkęs. Pav., daug kalbų mokėjęs persų karalius Kyras, kardinolas Biussepe Mezzefanti (— 1849) mokėjo 58 kalbas, vertėjas Viktoras Armhaus mokėjo 22 kalbas, visas Afrikos bei Azijos kalbas mokėjo Alfred Trombetti*).

Dr. S-nas tas kalbas mokėjęs žodžiu ir raštu ir rašydavęs jomis eiles. „Jis tad buvo didžiausias kalbų žinovas, kokio istorija pirm jo ir po jo nežino“, — sako dr. Basanavičius.

Jau minėjome, kad išėjęs iš Göttingeno bibliotekos jis jokios tarnybos nebeužėmė, nes jis mėgo vesti nepriklausomą gyvenimą, jokiais pažadais ir pareigomis varžytis nenorėjo. Tarpe jo laiškų rasta ypač įvairių redakcijų kvietimų bendradarbiauti laikraščiuose, bet jis atsisakydavo, tik Biblijos D-jos bendradarbiu likdamas. Į kvietimus nuolat Anglijoj apsigyventi jis atsakydavo, kad nenorįs vienoj vietoj sėdėti, bet mėgstąs keliauti, Ir, iš tiesų, visą likusį gyvenimą jis kilnojos iš vietos į vietą, tik paskutiniais metais ilgėliau rimo Norvegijoj. Jo seserėnas, kun. Bauer, pasakoja, kad S-ną paklausus, kur jis gyvenąs, jis atsakydavęs: „Ich wohne gar nicht, ich logiere nur.“ Savo įspūdžius nuolat aprašinėja savo dienorašty; ypač grožėdavos gamtos grožiu, ją giliai atjausdamas.

Kada dr. S-nas pirmą kartą aplankė Prūsų Lietuvą, nežinia. Šliupas manė, kad tai bus bene 1874 m. buvę, kada grįžo iš Dorpato Vokietijon, ir kad tik tuomet išmokęs ir lietuvių kal-

---

6) Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai, pusl. 75.

*) Bene tik vokietis Krebs, Berlyno užsienio reikalų ministerijos vertėjas, patį dr. S-ną šioj srity pralenkė. Krebs mokėjęs per 110 kalbų. Mirė jis prieš penketą metų.

bą. Bet kad lietuvių kalba jam jau prieš tai buvo pažįstama, pats dr. S-nas pasisako, nes jau joje buvęs ir hekzametrų rašęs. Savo 1887 m. „Birutės“ susirinkime laikytam pranešime „Apie atgaivinimą mūsų lietuviškos kalbos“ jis taip išsireiškė: „...bet mūsų gerbiamoji lietuviška kalba ir man, nors toli nuo šišion gimusiam, nuo pat jaunų dienų nėra svetima, bet nuo jaunų metų mane apglosčiusi, o beveik lyg motinos kalba į širdį yra įaugusi ir įsišaknėjusi“. Basanavičius mano, kad lietuvių kalbą bus jau Gronau pramokęs, kur fabrikuose dirbo ir Prūsų lietuvių.

Nuo 1877 m. turim tikresnių žinių apie dr. S-no lankymąsį Prūsų Lietuvoj. Tais metais jis jau gyvena Šilininkų kaime, Pilkalnio apskrity, netoli Lazdėnų[7]), kur mėgsta Šešupėj maudytis, lankytis Šilininkų miške, kurio pakraštį „rojumi“ arba „rojaus darželiu“ vadino. Bet jau tais pat metais jis per Berlyną nuvykęs vėl į Gronau. Šilininkuose ir Lazdėnuose jį aplankydavęs Angrabaitis ir kiti. Tos dvi vietovės — tai Sauerveino mylimiausios vietos Prūsų Lietuvoj. Čia ilgą laiką kasmet lankydavos ir pagyvendavo. Šilininkai yra pusiaukely tarp Pilkalnio ir Ragainės, 15 klm. nuo Didž. Lietuvos sienos; Lazdėnai yra labai gražioj vietoj paliai Šešupę, kurios pakraščius jis labai mėgo ir aprašė. Lazdėnus apdainuoja jo „Das liebe Dorf Lazdehnen“. Nepertoliausiai Vieškalnių miške yra ir jo apdainuoti Vieškalniai: „Vieškalniai jūs mieli“. Šilininkuos gyveno pas ūkininką Frautel[8]), iš kur kasdien vaikščiojo į „rojaus darželį“, kur dažniausiai buvo lietuvaičių draugystėj. Šilininkų girios „rojaus darželį“ labai mėgo ir apdainavo savo eilėrašty: „Mano rojaus darželis“. Tokių „rojaus darželių“ turėdavo jis ir kituose kraštuose (pav., pas vendus ir Norvegijoj).

1878 m. lankosi Klaipėdoj ir duoda savo patarimus rengiamai deputacijai į ciecorių Vilių I. Jai parašo ir peticijų bei sveikinimų tekstus. Apie pačią deputaciją dar kalbėsime vėliau. Sekančiais metais, grįžęs iš Berlyno ir Norvegijos Klaipėdon, jis dalyvauja pirmą kartą atstovų rinkime į Prūsijos seimą, bet gavo tik 94 balsus, nes agitacija nebuvo tinkamai pravesta, o vo-

---

7) Basanis klaidingai „Lazdynai“ rašo.

8 Martynas Jankus tvirtina, kad Šilininkuos gyvenęs pas mokytoją Penčiuką. Penčiuks buvo lietuvis, nevedęs ir per dr. S. manė lietuvius žadinti.

kiečiai per kiekvienus rinkimus kandidatu pastatydavo ir vieną jiems parsidavusį lietuvį, norėdami per tai sužvejoti lietuvių balsus, kas jiems ir pavykdavo. Klaipėdoj dr. S-nas susitinka su Šernium, Einaru, kun. Jakoby, Štrėkiu ir kitais lietuviais; su Šernium lietuvybės reikalais ir išvykęs susirašinėja. Per lūžicų (vendų) Burgą ir Gronau, kur dažnai kalbasi su fabriko darbininke lietuvaite Trečiokaite, jis patenka į Norvegiją, nuvykdamas ligi pat jos šiaurės. Rašo tuomet daugiausia norvegiškai.

1881 m. vėl kviečiamas dalyvauti kandidatu Prūsijos seimo rinkimuose. Atvykęs į Prūsų Lietuvą, pradėjo priešrinkiminę agitaciją. „L. Ceitungoj" atspausdina ilgą atsišaukimą į lietuvius. Mintis, kad lietuviai siųstų savo atstovus į Prūsijos karalystės ir Vokietijos ciecorystės seimus, buvo paties dr. Sauerveino iškelta. 1881 m., susipažinęs su Martynu Jankum, jis šiam pasakęs, kad artinąsis neišvengiamai pasaulinis karas, Vokietija po to būsianti išdalyta į jos dalis, o nuo Rusijos atskilsianti ir Didž. Lietuva. Į klausimą, kas būsią su Prūsijos Lietuva, jis atsakęs: „Jei norite gyvi išlikti, tai turit savo esimą judėjimu įrodyti, o tai geriausiai per savo atstovus seimuose, o šiaip jūsų niekas nepastebės“. Laiške, rašytam dr. Basaniui 1901 m. VI. 4 d., jis pats sako: „Be manęs nei vienas nei sapnuoti nebūtų sapnavęs apie Prūsų lietuvininkų vietininką ar prūsiškam ar ciecoriškam seime“. Tuo pat priešrinkiminiu laiku jis parašė savo patriotiškas eiles: „Lietuva ant visados“. Bet ir šį kartą dar mažai balsų tegavo (84). Tas jį labai sunervino. Ne tik vokiečiai jį šmeižė, bet ir nutautę lietuviai. Tuomet jis parašė: „Didį turgų Priekulišką“, atsisveikinimą su Prūsų lietuviais „Reik keliauti, reik keliauti“[9]) ir „Atdarą gromatą į Klaipėdos kampo lietuvininkus“. Nuo šių rinkimų prasideda dr. S-no nepasitenkinimas lietuviais ir piktumas ant jų.

Po rinkimų vėl grįžta į Šilininkus ir meilingai priimamas. Čia parašo „Mano rojaus darželį“[10]) ir rašinėja į „Lietuviškąją Ceitungą“. Jo straipsniai ir eilėraščiai buvo labai mielai skaitomi. Bet vėliau, suvokietėjusių lietuvių spaudžiamas, Šernius atsisako spausdinti jo kūrinius. Šilininkuose jis mėgsta būti lietuvių kompanijoj; lanko ligonius, dalyvauja lietuvių vestuvėse, giria jų vestuvinius papročius. („liebliche Sitten“).

---

9) Ž. psl. 97.
10) Ž. psl. 96.

Prūsų Lietuvoj dr. S-nas matė vienur kitur nykstančius moterų tautiškus rūbus, kuriuos sumanė atgaivinti, kaip privalomą atgaivinamos tautos dalį. Tam jis pasisiūlė tautiškai apsirengus susirinkti vieną sekmadienio popietį pas kurį nors ūkininką Šilininkuose.

1881 m. bal. 19 d. tad susirinko daugybė moterų, įvairiais tautiškais rūbais apsirengusių, su ilgom kasom, rūtų vainikais ir kaspinais. „Lietuvaitės atrodė kaip gėlės"[11]), sako dr. Sauervein.

Senesnės moterėlės iš džiaugsmo verkusios, matydamos jaunystės parėdus taip gerbiant, net viena 84 m. senutė iš tolo buvusi pasižiūrėt atvykusi.

Lietuviškų drobulių ir aprėdų ėmusios apie 1890 m. net vokietės nešioti; ypač dabar vokietaitės mėgsta nešioti lietuviškus tautiškus rūbus, juos „Heimats-Tracht" vadindamos.

Iš Šilininkų tais pat metais, aplankęs vendus ir savo gimtinę, nuvyksta į Norvegijos šiaurę, apsigyvena kalnynuose, mėgsta ski - sportą. Kalėdoms jis jau vėl Lietuvoj, bet neilgam. 1882 m. išvyksta vėl į Norvegiją, kur 1883 m. bal. mėn. sulaukia „Aušros" pirmą numerį. Tų metų „Aušroj" mes randam jau jo paties du straipsniu: „Kalbos dalykuose" ir „Karaliaus Pričkaus Viliaus I. ypatiškas prisaikinimo būdas". Bet prie „Aušros" steigimo jis nėra prisidėjęs. 1884 m. jis, pabuvęs Londone, išvyksta į Alžyrą. Išmokęs kabylų kalbą verčia jon Nauj. Testamentą. Grįžęs į Norvegiją rašo norvegiškai eiles apie Lietuvą, įdėjęs jas į savo rinkinį „Frie Viso" 1885 m. Kur nuo 1885 m. ligi 1890 m. viešėjo — nežinia, nes trūksta dienoraščių, bet kadangi jis visą laiką cirkuliavo tarp Norvegijos, Banteln, Bückeburg, Burg (Venduose) ir Prūsų Lietuvos (Šilininkų - Lazdėnų), tai reikia manyti, kad ir tuo laiku bus tas vietas lankęs.

1891 m. jį vėl Tilžėj randame. Čia su dr. Bruožiu, Voska jis rengia peticiją į valdžią lietuvių kalbos dėliai. Su vokiečiais veda disputus Tilžiškėj „Naujojoj lietuviškoj Ceitungoj". Tuomet apdainuoja Lazdėnų kaimą „Das liebe Dorf Lazdehnen". 1893 m. vasarą su fotografu daro lietuvių tipų nuotraukas ir juos aprašo Leipcigo „Illustrierte Ceitung". Būdamas Bremene kurį laiką išguli ligoninėj.

---

11) „Ein litauisches Volksfest". „Tilsiter Zeitung"; 5. 5. 1881. Nr. 107.

Čia iš Angrabaičio sužino apie Kražių skerdynes ir pasiryžta lietuvius užtarti; buvo parašęs laišką tuo reikalu į carą Aleksandrą III ir į jo uošvį, Danijos karalių Kristijoną IX, bet ar išsiuntė, nežinia. 1894 m. žiemą pradeda rašyti didžiąją poemą — „Nemunyčiai". Pirmoji jo poema — „Macilėnas ir Gražyna", kuri tuokart Vydūnui didelį įspūdį padariusi ir patikusi, buvo jau 1885 m. „Aušroj" atspausdinta. Gi hektrametru parašytoji poema „Nemunyčiai" ištisai niekur lig šiol nespausdinta.

Jam Lazdėnuose esant Krokuvos akademijos antropologijos skyrius išrinko jį savo nariu; tuo jis labai apsidžiaugė ir rašė lenkiškai padėkos laišką, pridėdamas savo brošiūrą „Ueber litauisches Volkstum u. litauische Volkstracht".

Jam Tilžėj beviešint, jį aplanko Fromas Gužutis, Petras Kriaučiūnas, Davaina Silvestravičius. Būdamas Karaliaučiuje jis lankėsi pas jam gerai pažįstamą prof. Štiedą, kuriam pavedė po mirties ištirti savo smegenis ir nustatyti, nuo ko parėję tie dažni galvos skaudėjimai, kurie jį nuolat kankinę, ir tuo apsaugoti kitus nuo panašių skausmų. Mat, ir po mirties nori žmonijai naudingas būti.

Artinosi 1898 metų rinkimai į seimą. Politinis gyvenimas iš naujo pagyvėjo. Jau tuomet ir lietuviai kiekvienuose rinkimuose išstato savo kandidatus, nors pradžioj teturi maža pasisekimo, nes vokiečiai, pajutę lietuvių vis gyvėjantį bruzdėjimą, visokiomis priemonėmis lietuvius apkariaudavo; sunku būdavo net gauti patalpų susirinkimams; lietuvių atstovai kuo bjauriausiai būdavo šmeižiami, pav., kad nuvykę į seimą Berlynan nemokėsią nė durų atidaryti ir t. t. Bet lietuviai jau nebrimo. Juk net ciecorius Vilius I lietuviams nieko kita negalėjo pagelbėti, kaip tik patarti išsirinkti ir atsiųsti savo atstovus į karalystės ir ciecorystės seimus, jei nori savo reikalus apginti.

Šalia 1885 m. įsteigtos kultūrinės „Birutės" draugijos 1890 m. įkuriama jau grynai politinė lietuvių bendrija — „Lietuviškoji konservatyvų skyrimo draugystė". Į 1898 m. seimo rinkimus jos pastatomi kandidatais dvarininkas Smalakys (Klaipėdos ir Šilutės apskričiams), Dovas Zaunius (Ragainės ir Pilkalnės apskr.), dr. Sauerveinas (Tilžės ir Pakalnės apskr.) bei dvarininkas Myk. Juška (Labguvos ir Vėluvos apskr.). Tuomet dr. Sauerveinas važinėja po kaimus, agituoja už minėtus kandidatus susirinkimuose ir per laikraščius („Tilsiter

Allgem. Ceitung“ ir „Nauj. liet. Ceit.“). Vis ir vis kartoja, kad neužtenka pačiam nuėjus balsuoti, bet reikia visus pažįstamus prie to pritraukti, o ne tingiai rankas kišenėn sukišus žiūrėti, nes akimirksnis svarbus ir nebegrįžtantis dėl lietuviškos vieros mokslo, taip pat smulkiųjų ūkininkų bei darbininkų būklės. Kaip tikri konservatyvai jie norį svarbiąsias ciecorystės teises išlaikyti.

Birželio mėn. įvykusiuose rinkimuose Kaipėdos ir Šilutės apskrity balsų gavo:

Vokiečių konservat. kand. grafas Waldersee ..	5557,
lietuvių kand. Smalakys	3507,
vokiečių liberalų kand. Anker	3226,
socialistų kand. Braun	3015.

Kadangi nė vienas iš pastatytų kandidatų absoliučios daugumos negavo, tai į perrinkimą (Stichwahl) pateko Waldersee ir Smalakys. Susitelkus Smalakio, Anker'o ir Brauno rinkikams prieš konservatorių Waldersee, pastarasis gavo 6455 balsus, o Smalakys 7818 balsų. Tuo būdu Smalakys laimėjo, tapdamas tuo pačiu pirmu lietuvių atstovu ciecorystės seime.

Tilžės ir Pakalnės apskrity balsų gavo:

Vokiečių konservat. kand. grafas Pourtales	7744,
„ liberalų kand. dvarinink. Bräsicke ..	6317,
dr. Sauerveinas	3425,
socialistas Hofer	2705,
Liet. Soc. kand. Reinkė	430.

Tuo būdu į perrinkimą patenka graf. Pourtalas ir Bräsicke. Kadangi Klaipėdos ir Šilutės apskrity lietuvių kandidatui perrinkimuose sutiko savo balsus ir liberalai bei socialistai atiduoti, tai čion už tai lietuviai turi balsus liberalui Bräsicke atiduoti, kad nepatektų konservatorius į seimą. Taip buvo susitarta. Už Bräsickę tada agitavo ir dr. Sauerveinas, kasdien susirinkimuose kalbėdamas, nes jis mokąs lietuviškai ir geriau lietuvius užtarti galėsiąs. Perrinkimuose gavo: Bräsicke 12949, o graf. Pourtales 9156. Tokiu būdu buvo išrinktas Bräsicke.

Ragainės ir Pilkalnės apskričių lietuvių kandidatas D. Zaunius tuomet tegavo 695 balsus, o Labguvos ir Vėluvos kand. Juška nežinia kiek.

Kad dr. Sauerveinas nebuvo išrinktas, nors palyginti nemaža balsų surinko, tai daugiausia dėl to, kad prieš jį agitavo kunigai, mokytojai, seniūnai ir kiti valdininkai, naikino jo rinkimo korteles ir plėšė jo plakatus.

Paminėsiu čia dar kelias agitacijos metu dainuotas daineles; suvokietinti lietuviai dainavo, pav.:

Ak, rūkštvyne, ak, rūkštvyne,
ką tu tik prasidėjai.
Reikėjo likt Hanovery,
nebūt apjuokę nieks tave.
Ak, rūkštvyne, ak, rūkštvyne,
ką tu tik prasidėjai.

Arba dar viena:

Žvejys[12]) svarbų tur remestą,
o svetys tik prǫvy klastą,
veik Šveduos, veik Lietuvoje
vėjus jis sugaut dūmoja.
Tu pasilik Hanoveruos,
tai kožnas tau pakajų duos.

(Jankus sako, tai esą Jurkšaičio darbas.)

Lietuviai, pajuokdami grafą Pourtales, dainavę:

Ach, Gräflein, ach, Gräflein,
Was weinst du so sehr ir t. t.[13]).

Vokiečiai, pravardžiuodami dr. Sauerveiną, vadindavo jį dažnai Sauerschwein. Net gatvėj kartais jam tekdavo iš vokiečių nesmagumų sulaukti. Apie vieną atsitikimą dar iš ankstybesnių laikų jis 1894 m. laiške rašo: „Didžiojoj baimėj siunčiu kelias vokiškas eiles, kurias greitai sutaisiau prieš kelis jaunus žmones, kurie vakar labai nepatogiai ant ūlyčios trinkint bei kibint mane norėjo. Tokie bjaurūs prastokai vis mislija, kad prieš mažą, silpną žmogų, o dabar tokį šlubą bile kokią baisybę gal ištaisyti.“

Net vėliau, jam mirus, vokiečių konservatorių samdyti pakalikai — „Tilžės keleivis“ ir „Konservatyvų draugystės laiš-

---

12) Čia turima Traušys omeny, kuris buvęs užsakęs vieną agitacinę dainelę pas kažkokį asmenį, nes pats nemokėjęs eilių rašyti, tai dr. S-nas parašė: „kaip žuvys žveją mokin“.

13) Iš Kristupo Lekšo atsiminimų.

kas" — nesiliovė jį šmeižę, vadindami išsivertėliu, sukiršintoju ir t. t. Sauervein tuomet lietuviais nepatenkintas buvęs, kad ne jis, o Smalakys pirmoj vietoj buvo statomas (nes Klaip. ir Šilutės apskr. turėjo daugiau lietuvių rinkėjų).

Kad dr. Sauerveinui nepavyko laimėti per ciecorystės seimo rinkimus, tai jis buvo kandidatu statomas į tais pat metais renkamą Prūsijos karalystės seimą, net vok. liberalai žadėję jo kandidatūrą remti; bet ir čia liko neišrinktas.

Šie ir ankstybesnieji nepasisekimai rinkimuose blogai jį nuteikė, ir jis Tilžę apleido ir daugiau ten jau nebegrįžo. Nepatenkintas, kad jo neišrinko, jis 1898 m. rašo Smalakiui: „Vergpalaikiai mane į skyrimus įtraukė ir paliko".

Lietuviai tik vokiškųjų partijų suklaidinti nedavė savo balsų tokiam atsidavusiam jų tautai kūnu ir siela veikėjui, kokiu buvo dr. Sauerveinnas. Tų nusiskundimų randame jo laiškuose, ypač dr. Basanavičiui rašytuose. Po to jau beveik visai nustojo lietuviškai rašęs ir dėl lietuvių dirbęs. Taip 1899 m. išleistame 39 kalbose eilių rinkiny lietuviškų eilių jau neberandame. Tik retkarčiais dar parašo mažesnių eilėraščių lietuviškai. Dabar berašo daugiausia norvegiškai. Laiške 1899.V.30 d. jis rašo Basaniui: „Jau beveik užmiršau lietuviškosios kalbos. Dirbti už juos visai palioviau... Ale Tamsta giliai bei gražiai į širdį įrašytas stovi". Kitam laiške (26.8.99); „Nuo Lietuvos nieko nežinau. Kadangi nuo to laiko, kai keli Tilžėnai tokiu bjauru būdu pasielgė prieš mane, visai palioviau apie juos rūpintis". „Mano darbai jau gul kitur, o mano vardas bei atminimas Lietuvoj lyg į dulkes sumytas. Kitos giminės iškavos". „Gėda pradės apdengti anuos mūsų bėdnužėlius, kurie politiškoj ir šiaip tokiu būdu apsiėjo su manim, lyg verste privertė palikti tą žemę, kurios lyg sūnumi aš pats buvau pastojęs ir kurios senoji dvasia į vieno toli gimusio žmogaus vidų bei širdelę tokiu būdu buvo įsileidusi, kad jis Lietuvos dėliai beveik visą turtą apieravojo"[14]). Net 1904 m. dar prisimena ir jaučias įžeistas.

„Kad Lietuva, užmiršusi to, ką už ją esu davęs,
kojomis spiria mane, sviets to neužmirš niekados.
Kuom Lietuva susigriešijo prieš mane, aš tai atleisiu,
ale žinau, kad tai ben niekados neatleis.

---

14) Basaniui rašytas 12.XI.1903.

Jei nusidėjimas yr prapulusią tautą išgelbėt,
Tai aš kaltas esu: dar gyva yra Lietuva;
Ale jei tai nusidėjimas yr geradėją prispirti,
Tai tik anie kalti, kad Lietuvėlė numirs.
Naują gyvastį, kurią kone įkvėpti paspėjau,
Atmetė patys: — kas gi gyvuoti privers".

1900 m. jis rašo Basaniui: „Ir influenca pati pirmasyk lietuviška dovanėlė buvo, kadangi supykęs ant vieno išgamo ilgai tarpdury stovėjau.

Nuo lietuvninkų pačių jau beveik nieko gero negaliu sulaukti. Iš tinginystės, o ir bene iš pavydo bei neapykantos prieš mane tokie „vadovai" bus atmetę, o nišvedę geriausius užmanymus.

O į Lietuvą keliauti (raštus išleisti) dabar nei darbai nei sveikata neleidžia".

Nenoriu čia praleisti nepaminėjęs dar šias kudirkiškai skambančias nežinomam žmogui 1897 m. rašyto laiško mintis: „Jūsų prilyginimą apie pačią ir vyrą priimdamas, Karaliaučiuje ant vienos svodbos išsipažyt skubinaus, būtent, kad vyru lietuviškosios kalbos esąs. Tikt teisybę sakant, josios vyras tik vos norėčiau būti, kaip savo mylimą ir aš pats jau senei buvau gyręs vienoj giesmelėj. Ale jei apsivedęs su ja būčiau, o jei ji tada pradėtų mane kolioti bei sudarkyti, kaip ji jau yra bandžiusi, tai tik vėl turėčiau skirtis duotis nuo jos... O tiktai tai tebūtų klausimas, kas pastotų iš mūsų kūdikių, būtent mano lietuviškųjų giesmelių, dar n'išbėgusiųjų į svietą.

Su pora laukininkų dailiai lietuviškai pasikalbėjau, tik per visą dailumą tik kalbą būk mirštant jutau, kai dienos šviesą apižlėjoj. Tikt, tikt dirbkim bei ieškokim dar atgaivinti bei gyvą, sveiką išlaikyti".

Taip šis didis žmonių, ypač lietuvių mylėtojas pranyko iš Lietuvos horizonto. Nors jis dar išgyveno lig 1904 metų pabaigos, tai Lietuvai jis tačiau jau buvo miręs.

1899 ir 1900 m. jis vieši Burge (vendų krašte), Bantelne ir Norvegijoj. Nuo 1901 metų jis jau iš Norvegijos nebeišvažiuoja, nors buvo pasiryžęs Vokietiją ir net vėl Lietuvą aplankyti, nes jos jis pradėjo vėl ilgėtis.

Paskutinių jo gyvenimo metų siekimai ir darbai aiškėja iš jo Basanavičiui rašytų laiškų, su kuriuo nenutraukė ryšių lig pat savo gyvenimo pabaigos. Basanavičius atstodavo jam

visą Lietuvą. Pirmą kartą susidurti su dr. Basanavičium Sauerveinui teko per laikraštį, kai jis 1882 m. „Lietuvos Ceitungoj" paskelbė straipsnį: „Ką lietuvininkas turi dūmoti apie vokišką Mokslo draugystę girdėdamas", kuriame pasiūlė steigt lietuvių mokslo draugiją, kuri skleistų lietuviškus raštus populiaria kalba. Basanis tam sumanymui pritarė ir jį dar praplėtė, kad ta draugija rūpintųsi ir mokslo dalykais. Dėl to dr. S-nas buvęs supykęs ant dr. Basanio, nes jis trukdąs tautiškai atgaivinti lietuvius, kuriems mokslas nerūpįs[15]). 1883 jau „Aušroj" abu vėl susitinka, bet asmeniškai tesusipažįsta tik 1898 m. Tilžėj.

Basanis šiaip charakterizuoja tuo laiku dr. Sauerveiną: „Sauerveinas mažesnis negu vidutinio ūgio buvo tuokart 67 m., bet atrodė jaunesnis, nes nuplikusią galvą turėjo peruką iš tamsiai geltonų, kiek rudokų plaukų apdengęs ir menkai kiek pražilusią barzdą tinkama spalva dažytą, buvo gyvo temperamento ir didžiai mandagus. Jis mane sutiko su dideliu džiaugsmu ir malone: ilgai kalbėjomės apie Prūsų lietuvius ir jų reikalus, apie literatūrą, apie rinkimus į ciecorystės seimą." Tilžėj kitų kompanijoj jie praleidę kelias linksmas dienas. Sekmadienį susitiko lietuvių bažnyčioj, kur dr. S-nas gyrė lietuviškąjį giedojimą, jį lygindamas su lydišku, dorišku giedojimu. Basanį iš Tilžės išlydėti buvęs ir kun. Jurkšaitis atėjęs, kurs jam įteikęs savo spausdinamas pasakas[16]).

Užmegsti draugiški santykiai jau nebenutrūko. Laiškuose dr. Basaniui dažnai skundžias Prūsų lietuvių nedėkingumu už jo jų naudai atliktus darbus. 1903 m. bal. 21. d. rašo: „Jūs man dabar esate Lietuva, o rodos būk aš tiktai jūsų asaboje tegalįs dar mylėti giminę, kurią taip sykį griaudžiai mylėjau, o save už ją apieravojau, bet kuri su manimi taip baisiai apsiėjo, išimant prakilnes dvasias; mane raginat, kad vėl pradėčiau rašyti lietuviškai, dabar vos galiu. Kartumas iškęstųjų grožybių per giliai įsispraudė į mano širdį". O kitur: „Tamsta beveik vienintelis lietuvninkas esi, kurs dar ir manyje lietuvystę išlaikai. Begėdiškas apsiėjimas nuo mūsų lietuvių pusės man ir kalbą ir meilę beveik išvaręs yra. Tamsta mane dar prilaikai prie abiejų." Arba vėl: „Tamsta jau beveik vienintelis lietu-

---

15) Beilage der „Tils. Allg. Zeit." 1895, Nr. 296.

16) Jurkschat „Litauische Märchen u. Erzählungen", 1898.

viškas prietelis esi, kurs senuosius atsiminimus dar gyvais išlaikai manyje. Man graudu skaityti savo lietuviškąsias giesmeles, o tai mislyti, kai čėsai ir žmonių jausmai apsimainė".

Bet ilgainiui, Basaniui Prūsų lietuvius užtariant, kad nevisi jau tokie blogi ir nedėkingi esą, Sauerveinas pradėjo atslūgti; Lietuvos prisiminimas vėl jį maloniai nuteikia. 1900 m. dar rašo: „Kur dingo anos linksmosios Tilžės dienelės — Dieve gailėk — turiu sakyti: adynėlės. Man gaila Lietuvos, ale kas jau gal jai gelbėti". Sauerveinas net pataria Basaniui grįžti į Lietuvą, nes esąs ten reikalingas: „Paleiskit aną svetimą žemę, o grįžkit į Lietuvą, į mūsų Lietuvą, kur tamstą linksmą mačiau". Kitur pataria bent į Austriją ar Vengriją grįžti, kad būtų arčiau Lietuvos, nes ten nebesą vyrų. Sauerveinui atsibodo Norvegijos Kristianijoj gyventi (vadina ją „nelabu miestu"), jis jau linko Basanio raginamas grįžti į Lietuvą. Norėjo susitikti su juo Vokietijoj. Bet gerokai susilpnėjęs, jis kvietė Basanį atvykti į Norvegiją, kad jo lydimas grįžtų į Vokietiją ir Lietuvą, nes geidė ramioj vietelėj sutvarkyti savo lietuviškus raštus. 1904 m. sausio mėn. jis rašo Basaniui: „Turėtuva arčiaus prie kits kito būti. Jau rasi Lietuvoje galėčiau ištrivoti. Mūsų lietuvininkų prieš mane išrodytieji begėdiškumai bene taip toli atstu guli, kad mane toliaus n'įstengia sujudyti. O mudu tik abu norėtuva tą senąją garbingąją kalbą ir ant kairės Nemuno pusės mažumą gyvą išlaikyti."

Labai jaudinas dėl politinių neramumų. „Didžiojo svieto nusidavimai, baimė dėl Europos ateites kankina mane visai aprašytinai; sunku aprašyti įtekmes, kurias jie turės ant likimo mažųjų tautelių", — sako jis vienam laiške. Panašiai išsireiškia tuokart parašytoj lietuviškoj dainelėj:

„Jau akli akluosius varo,
Nesibijo jie nei karo,
Tikt kaimynas pasidžiaugs,
Savo naudą iš to trauks".

Sauerveino svajonė vėl Lietuvą regėti nebeišsipildė. Basanis tuomet gydėsi Austrijoj ir negalėjo vykt jo pasiimti. O dr. S-nas ten sirguliavo. Persišaldęs ir įgavęs plaučių uždegimą, jis mirė Kristianijos ligoninėj 1904 m. gruodžio mėn. 16 d. Jo smegenys, sulyg jo paties noru, tapo išimtos ir atiduotos ištirti

prof. Štiede Karaliaučiuj, o jo kūną atvežė į Gronau, kur palaidotas gruodžio mėn. 23 d.

Grįždamas į Lietuvą, Basanis aplankė jo kapą Gronau kapinėse. Dr. Sauerveinas Gronau mielai pasakodavęs apie Lietuvą, jos gražią kalbą, jos gražias moteris. Dėl to Gronau mieste daugiau negu kuriam nors kitam mieste apie Lietuvą žinota.

Lietuvių kalbą jis gyręs kaip svarbiausią Europos kalbų tarpe. Viena senutė, pas kurią jis gyvenęs, žinojusi daug Basaniui apie jį papasakoti. Medžiaginė jo padėtis buvusi nekokia; dėl pinigų stokos dažnai tik rūgusiu pienu maitinęsis, todėl dažnai silpnas būdavęs. Alkoholinių gėralų negėręs, nors nebuvęs ir griežtas abstinentas, kai kada ir bent kiek išgerdavęs.

Jei rašant nukrisdavusi jam plunksna, tai skambindavęs ir šaukdavęs ką nors, kad ją jam paduotų. Vaikščiodamas dažnai vadžiodavęsis drauge kokį vaiką, kad jam pakeltų nupuolusią nosinę ar kitą kurį daiktą. Nemėgdavęs žinoti laiką, todėl bažnyčios laikrodžiui mušant užsikimšdavęs ausis. Apie save nemėgdavęs kalbėti; norėjęs amžinai jaunas būti. Kasmet, o ypač Kalėdų pirmai dienai, grįždavęs į Gronau, kad gavus kunigo palaiminimą. Varguolius dažnai šelpdavęs. Pinigų dažnai stigdavęs, nes kai gaudavęs, juos pilna sauja mėtydavęs, „kam man pinigai“, sakydamas.

Kai kunigaikštienė zu Wied, sužinojusi apie jo santykius su kunigaikštyte, jį atstačiusi, tai sugrįžęs į Gronau iš nusiminimo jis norėjęs nusižudyti. Gronau turtuolis Gorrie, Sauerveino draugas, pasakojęs, kad ir pati kunigaikštytė jo įtakoj pradėjusi eiles rašyti.

Kad turėtų progos su paprastais žmonėmis pasikalbėti, S-nas beveik visados traukinio IV klase važiuodavęs. Norvegijoj rengdavosi taip, kaip ūkininkai.

Kartą su persų šachu kaip vertėjas keliavęs į Kölną; iš jo gavęs dovanų, tarpe jų brangų persišką šaliką, kurį grįždamas padovanojęs svetimai moteriai.

Jau minėjome, kad dr. S-nas, būdamas Karaliaučiuje, aplankydavo ir anatomijos prof. dr. L. Stiedą, su juo jis draugavo, jis ir dr. S-no smeginis anatomijos ir histologijos atžvilgiu tyrinėjo, nes šiam beveik kiekvienam laiške žadėjęs savo smegenis po mirties palikti ištyrimui. Bet tirti liepęs ne dėl jo kalbų mokėjimo, o dėl jo dažnų galvos skaudėjimų, nuo kurių nė vienas gydytojas jam negalėdavęs padėti. Smegenų ištyrimu,

manė jis, bus pašalinta šioji liga, norėdamas, kad ir pasimiręs žmonėms naudingu būtų. Dr. S-nas visą savo gyvenimą buvo dirksnių silpnumo, neurastenijos kankinamas, nuo ko ir jo ūpas ir galimybė dirbti priklausė. Visados skųsdavos nemiegu, o tai dėl įtempto smegenų darbo. Buvo labai nervuotas, ką daugelis man tvirtino (pav., ir dr. Vydūnas, Kr. Lekšas ir kt). Į kapines kojos nekeldavo, šunų, kad ir mažiausių, iš tolo lenkėsi, šunį paliesti bijodavęs, kad neužsikrėstų.

Dr. Vydūnas[17]), Sauerveino mylimas draugas, pasakojo man apie jį tarpe kitako ir tai, kad keliauti dr. S-nas pamėgęs po pašalinimo iš Wied ir dažnai sakydavęs: „Turiu keliauti, neturiu namų, neturiu namų". Lietuvių kalbą mokęsis iš Pragos u-te rasto lietuviško katekizmo, kurį atmintinai mokėjęs. Gražiausią Europos kalbą laikęs ispanų kalbą, dėl jos vokalų gausumo, o po to einanti jau lietuvių kalba; bet kadangi patys ispanai yra labai žiaurūs, tai ir jų kalba gana šiurkšti būna, o lietuvių kalba esanti labai maloni. Kaire ranka daikto nepriimdavęs. Kartą, jam su dr. S. vaikščiojant, praėjęs vaikų būrys, ir vaikai vokiškai juos pasveikinę. Tada dr. S-nas kreipės į juos ir pasakė: „Kas moka iš jūsų lietuviškai „labą dieną" pasakyti, tas gaus 10 pfenigių". Pasirodo, kad vienas po kito pasisakė, kad moką „labą dieną" pasakyti. Ir dr. S-nas jiems visiems įteikęs žadėtus 10 pfeningių. Pinigų turėdavęs pakankamai, nors kartais skųsdavos, kad stipendija, kurią gaudavo iš savo giminės fondo, esanti suskaldyta į kelias dalis, ir todėl dabar į dieną begaunąs tik 9 markes. Dažnai dėl menko dalyko papykdavęs, bet greit vėl atsileisdavęs; supykęs ant kurios nors tautos, atsisakydavo ir jos kalbą bevartoti; pav., kartą buvęs ant anglų supykęs, tuomet ilgą laiką angliškai nekalbėjęs.

M. Jankus, irgi gerai dr. S-ną pažinęs, tvirtina, kad dr. S-nas atvykęs į Lietuvą gvelfų siunčiamas. Gvelfai, arba velfai tai sena vokiečių kunigaikščių giminė, valdžiusi Saksoniją, Bavariją, Braunschweigą, Hanoverį. Gvelfų ainiai valdė XVIII ir XIX a. ir Angliją, jie buvo kartu ir Hanoverio karaliais. Kai Hanoverio kunigaikštija pereitam šimtmety[18]) Vokietijai teko,

---

[17]) Plg. dr. S-no laišką Basaniui: „Storastą aš labai myliu ir garbinu" (13. 6. 1903), arba 8. 4. 1901 rašo, turįs Lietuvoj dar vieną tikrą lietuvį, Storostą, kuris jam ilgą laišką iš Tilžės atrašęs.

[18]) 1866 metais.

tai įsikūrė gvelfų politinė partija, kuri siekė iš Hanoverio provincijos vėl savarankišką karalystę atstatyti ir ilgai kovojo su Hohencollerių kunigaikščiais. Šios tai partijos buvęs, Jankaus tvirtinimu, dr. S-nas atsiųstas silpninti Prūsijos valdžią, žadinant Prūsijos valdžioj esamas mažumas. Iš tos paritjos dr. S-nas ir algą gavęs. Kad dr. S-nas priešvalstybinį darbą varąs, tą jis pats žinojęs, nes pirmą kartą atvykdamas į Lietuvą jis ne tiesiog į Tilžę, Prūsų Lietuvos sostinę, atvykęs, o sustojęs Įsrutėj, iš čia pradžioj tik laiškais susižinojęs su lietuvių veikėjais. Bet šiaip ar taip, man ta versija atrodo neįtikima. Lietuvius jis labiau, mano nuomone, mylėjo humaniškais — kaip neteisingai skriaudžiamą — ir istoriškais — kaip seną indoeuropiečiams artimą giminę, kurios kalba primena sanskritą, — o ne politiniais, vienai pratijai pageidaujamais sumetimais. Tą rodo jo veikla ir nuoširdus, tiesus charakteris.

Į seimą, Jankaus nuomone, nepatekęs vien dėl propagandos stokos, nes pats vienas propagandą pravesti negalėjo, o pagelbininkų neturėjęs. Propaganda būtų sekusis, nes lietuvių kalba tuokart buvo iš mokyklų išvaryta, kas žmones labai ir labai suerzino. Su Didž. Lietuva dr. S-nas nebendravęs. Iš jos turėjęs nemalonių įspūdžių. Kartą Jankus jį nusiuntęs pas kunigaikštį Giedraitį, tas jį betgi šaltai priėmęs. Buvęs Jankus ir pas Kraševskį į Dresdeną nusiųstas, nors tas jį mielai ir maloniai priėmęs, bet dr. S-nui nepatikę, kad jis apie lietuvius kaip apie mirusius kalbėjęs. Sauerveinas buvęs linksmas, bet kartu ir energiškas. Pas Vilių Kalvaitį negyvenęs, kaip kad kiti mėgsta tvirtinti, nes Kalvaitis pats buvo neturtingas.

Įdomių prisiminimų žinojo ir Kristupas Lekšas papasakoti. Per 1898 m. rinkimus dr. S-nas, Lekšas ir Gailius ėję Tilžėj į stotį pasitikti lietuviškųjų rinkėjų atstovus (Wahlmänner). Priešais atėję vokiečiai pradėję juos pajuokdami šaukti: „Das ist der dr. Sauervein, das ist er und sind seine Wähler“. Gailius, vokiečių įbaugintas, pasitraukęs savo „arkliuko pažiūrėti“. Taip iš tų lietuvių, kurie ėjo pasitikti atvykusių gausių rinkėjų, begrįžo tik du.

„Dr. S-nas turėjęs ypatiškus papročius[19]). Jis nežudydavo nei vieno vabalėlio, sakydamas: „Aš jam juk nesu gyvybę davęs, todėl ir negaliu jos atimti“. Pasikalbėdavo kai kada ir su mėnuliu, tardamas į jį ir jį kalbindamas, taipjau su žvaigždė-

19) Prūsų Lietuvos Kalendros, 1906 m.

mis. Kartais pas prūdą atsisėdęs klausydavęs, kaip varlės kurkdavo ir su jomis kalbėdavos. Kada perkūnija vos iš tolo grumendavo, tai jau viešbučio tarnas turėdavo geležimis apkaltąsias dėžes su jo raštais iš kambario paimti ir nunešti arti namų durų, ir pats šalia atsistodavo. Paklaustas, kodėl jis taip darąs, atsakydavo: „Kada jau perkūnas virš namo bus, ir jeigu žaibas įtrenks, tai jau nebebus laiko mano raštus išnešti."

Kartą Lekšas atlankydamas jį radęs besėdintį ant savo dviejų dėžių, ir jis sakęs: „Ilsiuos ant savo darbų." Rengdavos visados švariai. Buvęs pamaldus žmogus. Dažnai jis melsdavos, eidavo į bažnyčią, bet, valandėlę pamokslo pasiklausęs, vėl išeidavo, sakydamas: „Aš jau vislab tai žinau."

Geras bičiulis dr. S-no buvo ir Strėkys iš Jakštelių, 1898 m. didžiosios peticijos rengėjas. Kartą pas jį į krikštynas atvykęs ir dr. S-nas. Atsivežęs, kaip visuomet, žinoma, ir savo turtą — abi skrynias. Bet antrą rytą pakilusi audra, o jis norėjęs vykti pas Smalakį į Algaviškius, į antrąją Nemuno pusę. Dr. S-nas pabūgo toj audroj keltis, kad kartais nenuskęstų jo dėžės su raštais, ir todėl važiavo pas Smalakį traukiniu aplink, per Tilžę, nors kelias pailgėjo tuo būdu apie šešetą kartų. Prie valgio niekad neidavęs nepasimeldęs. Štrėkio paklaustas, kurioj kalboj vienas būdamas meldžiasi, jis atsakęs: „Motinos kalboj" (t. y. vok. kalboj).

Ir dr. Basanis sako, kad dr. S-nas buvęs labai dievobaimingas ir pamaldus žmogus. Kiekvieną sekmadienį eidavo į bažnyčią, kur tik bebūtų: jei Tilžėj — tai į lietuvių, Berge — į serbų lūžicų (vendų) bažnyčią. Retą sekmadienį praleisdavo. Apie laikytus pamokslus žymėdavo savo dienorašty. Sirgdamas, namie skaito įvairiomis kalbomis tos dienos evangeliją.

Ir šiaip dr. S-nas buvo geras, širdingas žmogus, užsidegęs laisvės garbintojas, ypač kalbos laisvės. Todėl linko prie lietuvių, nes matė, kaip jų kalba varžoma ir naikinama. Buvo taupus, o sau net šykštus, bet mielai kitus rėmė. Jis padėdavo pabėgėliams lietuviams iš Rusijos į Ameriką pasprukti, šelpdamas juos pinigais. Buvo labdaringas, nors pajamos ir nedidelės. Rinkimų agitacijos daugiausia eidavo jo pinigais. Sušelpė jis ir kelias lietuvaites. Jo širdies jausmingumą rodo jau ir tai, kad jis per Jonaitienės laidotuves, kuri jį dažnai lydėjusi į „rojaus darželį", verkęs ir sekančią dieną iš liūdesio nėjęs pas pažįstamus į vestuves.

Kunigas Bauer iš Eimės, Sauerveino sesers sūnus, pas kurį dr. Basanis apsilankė, pasakoja, kad dr. S-nas ir jo tėvas buvę labai nervingi. Naktį turėdavę haliucinacijų. Dėl nervingumo S-no vaikai, kurių tarpe dr. Jurgis buvo vyriausias, dažnai susibardavę. Geriau dr. Jurgis sutikęs su savo jauniausia seserimi Henrieta, Bauerio motina. Pats Bauer laikė jam lavonmišią[20]. Pas jį parvežtas ir padėtas buvo dr. visas turtas. Vien biblijų rasta 50 kalbose. Visus rankraščius, kurie buvę bent kiek lietuviškai rašyti, Baueris atidavęs dr. Basaniui, kuris juos, nusivežęs į Vilnių, atidavė „Mokslo dr-jos" knygynui, kur ir šiandien dar tie raštai tebėra. Rankraščių tarpe yra minėtina niekur nespausdintosios poemos „Nemunyčiai" lietuviškasis ir vokiškasis tekstas. Be to, čia yra didžioji dalis jo dienoraščių (trūksta tik nuo 1885-91 ir 1898-1900). Dienoraščiai rašyti įvairiomis kalbomis, bet didžiumoj vokiečių kalba; korespondenciją vedė labai plačią, pav., per vienus metus parašęs 801 laišką. Prie kiekvieno laiško dėdavo savo palaimos formules: „Dangiškasis Dievas teduoda žegnonę ir sveikatą." „Dang. Dievs tesusimilsta mūsų ir Lietuvos". „Dangujęsis Dievas telenkia jūsų visų širdis ant tikros teisybės" ir t. t. Tas pat ir kitomis kalbomis rašytuose.

Kapinės, kur guli dr. S-nas, aukštoka mūro siena aptvertos, su daugybe puikių paminklų, liepomis apsodintos ir amžinai žaliuojančiais sėgliniais. „Stovint kapo gale šito šulniausio ir didžiausio lietuvių tautos gerbėjo ir mylėtojo tolimam nuo Lietuvos krašte, apspito mane labai liūdnos ir griaudžios mintys, kurių visą vakarą atsikratyti negalėjau", sako Basanis savo rankrašty apie dr. Sauerveiną.

Išvažiuodamas iš Gronau dr. Basanis ponui Görrie įteikęs sekantį įrašą ant manomojo statyt paminklo:

D. O. M.
GEORGIUS SAUERVEIN
phil. Doktor
Poeta celeberrimus.
Innumerabilium lingvarum princeps.
LITVANORUM MAXIMUS AMICUS.
MDCCCXXXI—MCMIV
H. S. E.

---

20) „Leichenrede über John. 3. 16. gehalten in der Friedhofskapelle am 23 Dez. 1904 zum Gedächtnis seines lieben Onkels. Dr. phil. Georg Sauervein", „Leine u. Deisterzeitung" d. 31. dez. 1904., Nr. 155.

Ar šis paminklas pastatytas ir kaip dr. Sauerveino kapas šiandien atrodo, nežinia. Į šį ir dar kelis kitus klausimus, dėl kurių šią vasarą į kun. Bauer kreipiaus, lig šiol atsakymo negavau.

Prof. Štieda, tyrinėjęs dr. S-no smegenis, rašo[21]), kad jo smegenys, aplamai imant, esančios labai turtingos vingiais, tie vingiai platūs, ir tarp jų gulinčios vagos gilios. Dr. S-nas nieku būdu nebuvęs iškilus asmuo; jis buvęs gabus žmogus, bet perdėm vienašalis. Jis turėjęs labai nepaprastą gabumą svetimas kalbas trumpiausiu laiku pasisavinti.

Dr. Sauerveino santykį su lietuviais ir jo reikšmę Prūsų Lietuvai mes gražiai ir glaustai apibūdintą randame viename nekrologe[22]): „Rūsta širdim jis pirm 6 m. iškeliavo iš Lietuvos ir nuo lietuvių, kuriuos taip labai mylėjęs, kuriems norėjo patarnauti, juos užtardamas seime, jeib jiems būtų pagalbos. Nesa jis matė, kad lietuviai tik tada galės stoties į kitų tautų eilę, jei jie išreikš savo norą lietuviais pasilikt. Jis išpažino, kad mes todėl dvasiškai skurstam, kadangi išsižadam savo lietuviškos prigimties. Bet jam tikt galima buvo lietuviams ir iš anos minėtos vietos pagelbėti, jei jie jį už užtarėją priėmę būtų, jei jį išskyrę būtų per savo pasiuntinį. Tas neatsitiko, todėl rūstumas jo širdį griaužė.

Berods, gana daug lietuvių jį skyrė, bet jų skaitlius tik per menkas buvo. Tą jis matė; bet jis ir visai gerai žinojo, kad daug daug lietuvių nieko nepajuto apie savo stovį, kad jie akli ir tamsūs, patys save naikino, o dėl šito tamsumo ir atbulumo jis didei apsisunkino. Taip jis iškeliavo. Bet jo širdis vis buvo prie mūsų. Dar vis pareidavo viena antra žinutė nuo jo iš šiaurės, o vis jis klausinėjo apie lietuvius ir vis jis raudojo apie jų tamsumą. „Kodėl jūs tikt ne rūpinatės už savo tautą, už savo giminę? Kodėl jūs tikt nenorite likti lietuviais?“ Tie žodžiai vis iš vien skambėdavo jo raštuose. O kodėl jis taip pasirūpino apie mus?

Tas iš jo ypatybės išguldoma. Jis kaip kunigo sūnus iš mažens ant to linko kalbų pasimokyti. O vos universitetą atlikęs ir

---

21) „Wiener Medizienische Wochenschrift" 1908. Nr. 6;

22) „Nauja liet. Ceit.", 1904., Nr. 103.

aukštuose namuose kelis metus kaip augintojis pabuvęs, jis traukė tarp žmonių, tarp visokių tautų tose kalbose pasitobulinti, kurias jis jau buvo pusėtinai išmokęs. Taip jis tūlose Europos žemėse buvo buvęs, kaip jis ir pas mus atėjo. O tai jis čia visai ypatiškus patyrimus pritiko. Žmonės lietuviai jį taip širdingai priėmė, kaip šiaip nei viena kita tauta. O tas jo širdį taip apėmė, kad jis tą niekumet negalėjo užmiršti. Kad jis apie tą pasakojo, kokie lietuviai, kaip teisūs, meilingi, kantrūs, atviri, stropūs, ir linksmi, tai jam širdis tik taip paplūdo. Bet viskas, ką jis apie lietuvius žinojo, tas buvo iš ano laiko, kaip jis sakydavo, kaip dar daugiaus tikrų lietuvių būdavo. Dr. S-nas kelis metus tarp mūsų gyvenęs vėl traukė tolyn. O kaip jis po metų sugrįžęs rado, kaip lietuviai kitokie pastoję, o nebe tie buvo, kuriuos taip labai pamilęs buvo, tai jis pradėjo tyrinėti, kodėl žmonės taip persikeitę. Tai vis jis aiškiau išpažino, kad visas lietuvių gyrius pradingęs, kadangi jie pradėjo atsižadėti savo prigimties, savo tėvų kalbos ir būdų. Su tuo prapuldė viską, kas gera ir garbės verta ir už tą nieko gero nepelnė. O tas jam širdį labai prispaudė. Jis pradėjo žmones raginti su savo raštais, su savo poemomis arba dainomis, bet žmonės ėjo savo keliu. Bet kur tik pasirodė lietuviškas dvasiškas krutėjimas, čia ir jis prisidėjo savo darbais. Žinoma, dar tūliesiems, kad pirmam lietuviškam, moksliškam raštui, kurs mierytas visiems lietuviams, būtent: „Aušrai“, jis ne vien visokius surašymus pridėdavo, bet ir tūlą ypatingai gražią poemą. Jis pagelbėjo lietuviškas deputacijas į Berlyną išsiųsti, tikėdams, kad iš valdžios pusės jiems pareis pagalbos. Tada jis juos vedė ant įsteigimo tautiškų draugysčių. Bet viskas neturėjo to pasisekimo, kurio jis buvo laukęs.

Galiausiai jis lietuvius ragino savo pačių užtarėjus prie zokano įvedimo išskirti ir į seimus siųsti, o kaip jis čia dirbo. Bet nesisekė, negalėjo pasisekti. Juk pačių lietuvių didis skaitlius dirbo prieš jį, lyg jis norėtų jų prapuolimo, jų nelaimės. Tai gal kiekvienas numanyti, kaip jam turėjo pasunkėti, o kaip didi jo meilė prieš lietuvius buvo, kad jis tačiau neatgriso. Bet kaip jam per metus dirbus, lietuviai tačiau nepabudo, tai jis jau tikt nusiminė. Jis ištraukė į šiaurę, lyg iš ten žiūrėti norėdamas, kaip nelaimingieji lietuviai nyksta.

O jie juk tik nenyks. Mūsų miels dr. S-nas viename apsiriko su mumis. Mes lietuviai negreiti žmonės. Tik pamažu mes

susimanom, o todėl ir jo darbas neišeis ant nieko. Jis atgabens vaisių, o tie vaisiai bus geri, kadangi jie pamažu noksta. Berods, jis tų nebmatys. O kad nekursai raštininks sako: Prieš gyvuosius reikia meilingu būti, numirusieji meilės nebeprivalo, tai tačiau mes jo su visu atsiminsim ir išrodysim, kad mes dėkingi už jo gyvasties darbą, mūsų dėliai atliktą, rūpindami, kad jo siekiai vis daugiau lietuvių taptų pasiekiami ir kad daugiaus įsitėmytų, ką jis kartą mus mokino užtvirtyti:

„Lietuvninkai mes esam gimę,
lietuvninkai mes turim būt,
tą garbę gavome užgimę,
tą ir neturim leist pražūt."

Kristupas Lekštas, dr. S-no geras pažįstamas, jo atminimui sueiliavo šias eiles:

Pailsęs gul jisai grabe[23]),
Tasai, kurs mus mylėjo;
Ant vis užmigo smertyje,
kurs daug už mus kentėjo.

Tu garbę mūsų Lietuvos
iškelti vien norėjai
ir kalbą mylimos tautos
išgelbėti norėjai.

Daug kart tu su balsu šaukei
dėl gero Lietuvėlės,
daug kart sav širdyje verkei,
tyčioms kad klyst avelės.

Tu daug apierų atnešei,
norėjai mus užstoti;
jei būt reikėję ir stačiai
apiera pats pastoti, —

Nors ir politiški bernai
daug kart tave kankino,
ir tulą kartą abelnai
lyg kraujo įraudino.

Neperstojai prapuolusius
iš naujo sujieškoti
ir mus vis nesuprantančius
norėjai išvaduoti.

Paminklą sav tu pataisei,
tą mes ir palaikysim,
į savo širdį jį giliai
ant amžių įrašysim.

Daugkart tu mus apgiedavai,
Tave vis apgiedosim;
kol viens lietuvis liks čionai,
dėl tavęs mes raudosim.

Dievs apsireiškė Tavyje,
Tav duodams žegnonę,
dabar priimdams pas save,
tikrai Tav duos malonę.

Dabar saldžiai teatsilsie
nuvargę sanarėliai,
dūšelę bet tenunešie
į dangų angelėliai.

23) „Nauj. liet. Ceit.", 1904 m.; Nr. 104,

PRŪSŲ LIETUVOS PRAEITIS. SAUERVEINO VAIDMUO.

Kad galėtum aiškiau suprasti dr. Sauerveino veiklą ir reikšmę Mažojoj, arba Prūsų Lietuvoj, turime bent kiek susipažinti su Prūsų Lietuvos praeitim ir padėtim jo laikais. Sauerveino metu Prūsų Lietuvos kultūros šviesa jau buvo gerokai pritemusi, kultūros gyvenimas merdėjo, o krašto valdovai buvo pasiryžę lietuvius galutinai Prūsijoj likviduoti, nesiskaitant nė su žmoniškumo, nė su teisėtumo reikalavimais.

Jau Donelaitis, matydamas lietuvių gaivalo ir jų papročių silpnėjimą savo laiku, pasigedo anų senųjų „barzdotų gadynių, kada lietuvninkės dar vokiškai nesirėdė ir dar vokiškų žodžių ištart negalėjo". Prie lietuvių nykimo Prūsų Lietuvoj daug prisidėjo 1709-10 m. siautęs maras. Iš 600.000 Prūsų gyventojų maru išmirę 235.800[24]). Taip Įsrutės apskr. mirę 66.000, Ragainės 28,000, Karaliaučiuj 9.000; kai kurios apylinkės likusios beveik visai tuščios. Kaimuose kai kur likę po 2 ar 3 žmones. Šioms patuštėjusioms ir praretėjusioms apylinkėms papildyti karalius Friedrich Wilhelm I. 1716 m. parkvietė arti 2.000 šveicarų; 1721 m. vokiečių menonitų, kurių didžioji dalis apie Tilžę apsigyveno; 1732 m. priėmė 20.000 vyskupo Firmiano iš Zalcburgo išvarytų zalcburgiečių, kurie užėmė aptuštėjusias lietuvių sodybas šiaurinėj Rytprūsių daly. Kolonistai, gaudami įvairių lengvatų, padėjo vietiniams vokiečiams germanizuoti Prūsų Lietuvą. Lietuvių skaičius, po maro išlikusių, per tai dabar labai sumažėjo. Bet ir tai lietuviškai XIX a. pradžioj kalbėta net Labguvos, Geldupės, Vėliavos apskričių šiaurinėse dalyse. Net Kreisblatt'ai (Apskrities žinios) buvo leidžiami su vokišku ir lietuvišku tekstu. Bet pamažu ši būklė pasikeitė dar labiau lietuvių nenaudai. Germanizmo sėklą sėjo ypač bažnyčios, mokyklos, o vėliau prisidėjo dar ir kareiviavimas. Dėstomoji kalba XVII amžiuje ir XVIII a. pirmoj pusėj Prūsų Lietuvoj buvo lietuvių. Šių sričių lietuviškiems kunigams paruošti karalius Friedrich Wilhelm I. 1718 m. įsteigė Karaliaučiuje lietuvių seminariją su lietuvių dėstomąja kalba. Tokia pat mokykla 1727 m. įsteigta ir Hallėje. Lietuvių kalba buvo dėstoma ir Tilžės gimnazijoj. Tas pats karalius Friedr. Wilh. I. įsteigė ir daug pradžios mokyklų, kurių lig tol maža tebuvo. Visuotinas privalomas mokyklos lankymas buvo įvestas 1717 m. Jau tuomet ir lietuvių mokyklose

---

24) Ambrasat: „Die Provinz Ostpreussen", 1896, p. 270, 344.

buvo reikalaujama mokyti vokiečių kalbos. Kadangi buvo nusiskundimų, kad kunigai ir kiti valdininkai nepakankamai moka lietuvių kalbos, tai karalius Friedr. Wilh. III. paskyrė 6 stipendijas savo „kūdikiškai ištikimiems“ lietuviams, lankantiems Tilžės gimnaziją. Tas įsakymas vyriausybės nebuvo vykdomas, tik karalius Friedr. Wilh. IV. jį įvykdė, padidinęs stipendijų skaičių ligi 12. Be to, karalienę Luizę prisiminti 1811 m. netoli Įsrutės įsteigtoji mokytojų seminariją buvo pavadinta „Karalienės mokyt. sem.“. Čia ilgus metus buvo dėstoma lietuvių kalba ir 18 gimusių lietuvių valdžios lėšomis paruošiami mokytojais.

Nors Prūsijos valdovai rūpinosi ir lietuvius nenuskriausti, tai tačiau spaudoj[26]) jau atsirado balsų, reikalaujančių pašalinti lietuvių kalbą. Pirmas tokį sumanymą paskelbė konsistorijos patarėjas J. Zöllner. Jį pasekė dar viens asmuo iš Gumbinės[27]). Tam pasipriešino prof. L. Rėza ir kun. Sigfriedas Ostermeyer iš Plibiškių, parašęs knygelę „Ist es anzuraten, die lit. Sprache zu verdrängen“, 1817 m. Rėza nurodo, kad aukščiausios kultūros turtą tik per gimtąją kalbą tegalime pasisavinti, ji esą vartai, pro kuriuos didžiausios ir vaisingosios idėjos žmonių sielai privedamos, ir to 1814 m. vokiečio pasiūlymą išlavintam žmogui nė svarstyt neverta[28]). Lietuvių vaikus vokietinti rūpinos ypač Nebūdžių kun. G. Krause, patardamas juos apdovanoti vokiškomis knygomis, vokiečių konfirmandus dovanai konfirmuoti, o iš lietuvių konfirmandų užmokesnio reikalauti. Šį sumanymą Gumbinės mokyklų patarėjas Rettich mėgino vykdyti, išleisdamas 1844 m. paliepimą, kuriuo draudė kaimų mokyklose vartoti lietuvių kalbą. Bet karštas lietuvių užtarėjas Gizevius karalių taip paveikė, kad tas grąžino lietuvių kalbos teises, o patį Rettichą iškėlė iš Gumbinės; be to, pačiam Gizeviui pavedė dėstyti lietuvių kalbą Tilžės gimnazijoj.

Apie to laiko lietuvių liūdną padėtį ir apie inteligentų stoką rašo keletas asmenų. Prof. Šleicher[29]) sako, kad 1852 m. nė vieno lietuvio kunigo nebuvę, lietuvį mokytoją ir labai retai terasdavęs. Norėdamas liet. kalbą išmokti, Šleicheris jau turi į kaimą vykti, nes miestai ir dvarai suvokietėję, bet ir kaime jau

---

25) Zweck: „Hall. Litetatur - Zeitung"; 1804.

26) Zweck: „Litauen"; p. 135 (iš 32 psl.).

27) Zweck: „Jenaer Lit. Zeit, Intell. Bl. I;" 1814 m.

28) Prabočių Anūkas: „Maž. Liet. buv. rašyt."; 1920, p. 52,

29) „Aušra" 1885; p. 40—1.

sėdėjo vokietis smuklininkas. Kunigai kalba labai bloga lietuvių kalba, o žmonės ją pasisavina. Lietuvius naikinti padėjo ir 3 metų kareiviavimas.

1867 m. per Prūsų Lietuvą keliavęs Otto Glogau[30]) sako, kad lietuvių kalba Įsrutės, Gumbinės, Darkiemio apskrityse jau visai nyksta, o XVIII a. gale jie dar perdėm lietuviški buvo. O su kalba nyksta ir jų drabužiai ir ypatybės. To priežastis — mokyklos, kareiviavimas (grįžęs iš kariuomenės didžiuojasi vokiškai mokąs). Mokinas žmonės vokiškai, kad galėtų su įstaigomis, kunigais, mokytojais susikalbėti. Lietuvių tautystei artinąsi greit galas; patys lietuviai tam likimui pasiduoda; ir abejotina, ar po 100 metų Prūsų krašte galima bus išgirsti liet. pamokslą ir ar nors vienas kūdikis lietuviškai bus mokomas.

Jau apie 1830 m., sako kun. Krause, buvę šeimų, kur jau sunkiai vaikai su tėvais besusikalba: motina nemoka vokiškai, o vaikai nebekalba lietuviškai.

Panašiai pasakoja ir čechas prof. Geitler, lankęsis 1873 m. Lietuvoj, kad lietuvystė geriausiai tik Klaipėdos apskrity išlikusi. Tilžės apylinkės jau gerokai apvokietėjusios, nors valdžia rūpinasi ir lietuviais. Bet pačiam Tilžės mieste Geitleris pastebėjęs daug lietuviškų iškabų prie geležies, popieriaus ir kitokių krautuvių. Mokyklos esančios ištautinimo įrankis, I ir II skyriuje dar mokina išimtinai lietuviškai, bet nuo IV skyriaus jau liet. kalbos nebemokina. Bet dar kiekvienas geresnis ūkininkas moka gerokai lietuviškai parašyti, pav., mokytojas Einaras rašyti iš motinos išmokęs, nes lig 14 m. mokyklos nelankęs. Mokytojai lietuviai gerai moką liet. kalbą. Karaliaučiaus universitete yra liet. kalbos katedra.

Tokia tad lietuvių būklė buvo ligi ir apie vidurį praeito šimtmečio. Nors germanizacija jau ėjo dideliais žingsniais pirmyn, bet valdžia, lietuviams pasiguodžius, juos dar užstodavo. Bet veik ir to nebebuvo. Lietuviai, nors savo valdovams ištikimai atsidavę, praranda ir jų malonę. 1865 m. kulto ministeris v. Mühler išleido aplinkraštį, kuriuo buvo įsakoma, kad lietuvių ir lenkų žemininkų mokyklose būtų įvesta vokiečių kalba[31]). Šiuo aplinkraščiu naudodamos, Gumbinės valdžia sausio mėn. 7 d. 1866 m. išleido mokytojams įsakymą, kad lietuvių vaikus iš

---

30) „Litauen u. die Litauer", Tilsit 1869, p. 152-3.

31) A. Bruožis: „Mažosios Lietuvos mokyklos", p. 40.

pat pradžios pratintų prie vokiečių kalbos. Lietuviški elementoriai turėjo turėti vokiečių kalbos vertimą. Pirmais mokslo metais buvo lietuvių kalba mokoma tik tikybos ir giedojimo. Kiti mokslo dalykai turėjo būti vokiečių kalba mokomi; lietuvių kalba buvo vartojama tik paaiškinimui. Paskutiniais moslo metais lietuvių kalba nebebuvo dėstoma kaip atskiras dalykas.

Bet ir to dar nepakako. Nuo 1872 m., t. y. po karo su Prancūzija, įvyko didelių atmainų tiek vokiečių politikoje, tiek ir Prūsų lietuvių gyvenime. Palyginti rami ir švelni lietuviams vokiečių politika staiga pasikeitė šiurkščia ir aiškiai germanizatoriška. Trokšdami greičiau suvokietinti lietuvius ir tuo būdu gal pasiekti Kuršą ir Estijos žemes, kuriose jau irgi daug buvo vokiško gaivalo, vokiečiai pakeitė savo taktiką ir pradėjo lietuvius jau atvirai slėgti, tikėdamiesi greičiau sulauksią pageidaujamų pasėkų. 1872 m. spalių mėn. Bismarko ir kulto ministerio Falko išleistas „Visuotinais paliepimais" lietuvių kalba galutinai išvyta iš žemininkų mokyklų. Lietuviams šiuos paliepimus pritaikė ir papildė Prūsų Oberprezidentas v. Horn 1873 m.[32]). Einant naujuoju įsakymu tik tikybos mokslas tedėstomas liet. kalba, ir tai tik žemutiniam skyriuje; viduriniam skyriuje ir tikybą jau vokiškai dėstoma: lietuvių kalba tegali būt vartojama vien nesuprantamų žodžių paaiškinimui. Kiti dalykai dėstomi visuose skyriuose vien vokiečių kalba. Tik paskutiniam skyriuje buvo galima mokyti lietuviškai skaityt ir rašyti. Bet mokyklose, kur vokiečių vaikų skaičius didesnis, negu lietuvių, atsižvelgiant į vietines sąlygas, buvo galima lietuvių kalbos dėstymą visai prašalinti.

Pajutę, kad lietuvių kalba jau kaip ir visiškai išmesta iš mokyklų, kad ji net tikybos pamokoms nebebus vartojama, lietuviai pabudo iš snaudulio, iš pasyvumo; pakilo didelis šauksmas, kaip kad sako Strėkys iš Jakštelių; bet visad valdovams klusnieji lietuviai ir dabar niekaip kitaip neįstengė pasipriešinti, kaip tik karštu maldavimu, kad bent tikybos mokslas būtų lietuviškai mokomas, kad vaikai galėtų lietuviškai konfirmuotis. Ypač didelį rūpesnį sudarė įsakyme esąs paminėjimas, kad aukštutiniam skyriuje „galima" mokyti skaityti ir rašyti, nes šį pasakymą mokytojai išsiaiškino, kad mokymas aukštutiniam sky-

---

32) Šakenis: „Aušra ir jos gadynė", p. 13.

riuj lietuviškai skaityti ir rašyti nėra būtinai privalomas, o tik jų laisvo noro dalykas.

Kaip tas naujas tikybos mokymą liečiąs įsakymas buvo vykdomas, pasakoja minėtas Strėkys, kurį tas įsakymas užklupo aukštutiniam skyriuje. Ir jam reikėję dabar visą tikybos mokslo medžiagą vokiškai išmokti. Pirmoj pamokoj mokytojas kitai dienai buvo uždavęs išmokti pirmas 5 eilutes pasaulio kūrimo istorijos. Antrą dieną Strėkys atsako ne tik užduotas 5 eilutes, bet visą istoriją atmintinai, jos minties, žinoma, nesuprasdamas. Toliau mokytojas ima jau klausti, ką atskiri žodžiai reiškia, pav., „kas yra Sonne“? Strėkys numanė, kad tai gali būti saulė, ir taip pasakė. „Gut“, sako mokytojas. „O kas tai yra — das Wasser?“ toliau mokytojas klausia. Visa klasė vėl tyli. Pagaliau Strėkys pakelia ranką; mokytojas nudžiugęs, kad atsiranda mokinių ir šį žodį suprantančių, jo paklausia. „Wasser yra šuo“, — atsako nušvitęs Strėkys, mat jų namuose buvo viens šuo taip arba bent panašiai vadinamas. Iš susiraukusio mokytojo veido jis betgi tuoj suprato, kad šį kartą nepataikęs; o mokytojas, manydamas, kad Strėkys nori tuo jį pajuokti, tuoj pagriebęs rykštę, jam „įskaitęs kelias silkes“ už tai.

Tokios tai scenos, be to, motinos ašaros, kad jos duktė prie didžiausių pastangų negali išmokti vokiškai, bei vaikų nuolatinis teležyjimas rykštėmis už nemokėjimą vokiškai ir Štrėkį padarė karštu lietuviu.

Išvarius valdžiai lietuvių kalbą iš mokyklų, lietuviai peticijomis tikėjosi savo kalbos teises atgauti. Bet apsiriko. Visi jų prašymai buvo šauksmas dykumoje, nors kartais dėl nuraminimo būdavo prižadėta malonė, bet vis tiek ji nebūdavo išpildyta. Pirmas žymesnis peticijų siuntėjas buvo mokytojas Kelkis, kreipęsis į ministeriją, net patį karalių, prašydamas grąžinti liet. kalbą mokyklose. Po to jau visa eilė ūkininkų paskirai kreipės į valdžią to pat prašydami, kad vaikus jų neverstų į pagonis. Bet valdžia į nieką neatsižvelgia. Ministeris Falk 1874 m. į tuos skundus atsakė, kad ir naujoji mokyklos tvarka neužmiršusi vietos reikalavimų, nes ir dabar žemesniame skyriuje tikybos lietuviškai mokinama, o jei antrame skyriuje įvestas esąs ir vokiškas tikybos dėstymas, tai esą padaryta jų pačių naudai, nes galės suprastti ir vokišką pamokslą bei vokiškai skaitomą Šv. Raštą. Toliau Falk tęsis: „Negali būti jokio abejojimo, kad mokymo būdas nesiekia toliau, kaip tik išrauti iš šaknų lietuvių

kalbą. Naujais paliepimais turi atlikti, ko senasis mokymo būdas negalėjo padaryti. Yra pripažinta naudinga ir būtinai reikalinga, kad lietuvių kūdikiai visa vokiškai mokytųsi."

Greitesniam suvokietinimui į mokyklas atkeliami mokytojai vokiečiai, jiems uždrausta kalbėti kitaip kaip vokiškai. Už gerą vokietinimą buvo mokomas specialus atlyginimas. Lietuviai mokytojai, lig tol bent tikybą lietuviškai aiškinę, iškelti į Mozūrus, net Brandenburgą. Kai kartą lenkas Zakrzewski seime bandė lietuvius užtarti, tai ministeris Gossler jam atsakė, kad lietuviai paskirti išnykti ir neturi teisės reikalauti būti lietuviais.

Šitoj Mažajai Lietuvai reikšmingoj pereito šimtmečio septintoj dešimty jon atvyksta mus šiam darbe interesuojąs asmuo — dr. Sauerveinas. Greit susipažįsta su anksčiau išdėstyta liūdna lietuvių padėtim ir ryžtasi su ja kovoti.

Dr. Sauerveinas buvo antrasis vokietis, kuris visomis jėgamis stengėsi stiprinti lietuviškumą mūsų tėviškėje. Nepatiko tai kitiems vokiečiams, kurių noras buvo gesinti lietuviškumo jausmą lietuvių širdyse.

Ed. Gizevius, atvykęs į Tilžę, dar visur rado lietuvių mūsų krašte. Jis todėl ir galėjo dar jų gyvumo požymius kaupti užrašinėjimuose ir paveiksluose. Kitoks jau buvo dr. Sauerveino darbas. Jis tuokart tiktai gimė, kai Gizevius Lietuvoj jau lankėsi. Dr. S-nui atkeliavus į Prūsų Lietuvą, jau nutautinimas buvo visu smarkumu varomas. Dr. S-nui todėl jau ir kitakas rūpėjo. Jis stengėsi sužadinti lietuvių garbės jausmą. Todėl jis jiems aiškino, kad labai garbingas dalykas yra būti lietuviu ir juo visur pasiskelbti, kur tik tai reikalinga.

Dr. Sauerveiną lietuviai labai širdingai priėmė, kaip šiaip nė viena kita tauta; to jis negalėjo užmiršti. Svetimiems vėliau mėgdavo pasakoti apie lietuvius, kokie jie teisūs, meilingi, kantrūs, atviri, stropūs ir linksmi. Be to, jam patikusios Lietuvos merginos ir moters, tokių malonių, meilingų ir mandagių kitur neradęs.

Atradęs tokią simpatingą tautą su gražia, sena, garbinga kalba, o matydamas vokiečių pastangas slopinti jo numylėtą kalbą, ir kaip patys lietuvininkai vokiečiais virsta, savo prigimtos kalbos išsižadėdami, dr. S-nas pradėjo dirbti apleistuos dirvonuos, gaivinti tautos sąmonę.

Matydamas, kad Prūsų lietuviai dvasioje žudomi, tautiškai naikinami, perėmė jį nemenkas gailestis ir pasiryžimas juos, kiek galima, gelbėti ir jiems padėti atsigaivinti, susiprasti. Tuo tikslu ima rašyti eiles ir straipsnius, pirmiausia į Šerniaus „Lietuvišką Ceitungą", vėliau į Einaro „Naują Keleivį" ir Mauderodės „Naują liet. Ceitungą", pasirašydamas įvairiais pseudonimais: dažniausiai Silvaticus, Girėnas, arba ir Pelėdaitis, Svirplys, Rūkštynaitis, Pacificus, net stačiai inicialais (ypač pradžioj) Dr. G. J. S. iš Gr. (Gronau).

Dr. S-no svarbumas lietuvių tautos istorijoj glūdi ne tiek raštijos dirvoje, bet kur kas daugiau jo pasišventime padėti Prūsų lietuvius atgaivinti — čia jo nuopelnai nemirtingi. Lietuvių kalbą jis mokėjo gerai, anot Strėko — „geriau, negu mes visi kartu". Kai vienas lietuvių dabar dar gyvų esančių veikėjų tarmiškai pasakė — „eisiu namie", tai dr. S-nas tuoj perspėjęs ir pataisęs, kad reikią sakyti „eisiu namo". Lietuvių kalbą jis mylėjo: „ji ir man, norint toli nuo šišon gimusiam, nuo pat jaunų dienų nėra svetima, bet nuo jaunų metų mane apglosčiusi, o beveik lyg motinos kalba į širdį yra įaugusi, įsigyvenusi". Jo lietuvių tautos ir kalbos pamėgimą bei meilę matom ir iš jo eilėraščių. 1887 m. Norvegijoj parašo: „O Littau'n, meine Liebe, du, ich denke dein in stiller Ruh", čia apdainuoja Lietuvos grožybę ir jos vargus dėl draudžiamos kalbos. Kitam eilėrašty 1898 m. rašo:

„Meine erste Liebe noch
In dem Land der Morgensonne —
Littau'n, Littau'n meine Wonne.

Iš lietuvių kalba rašytų eilių, kur reiškia meilę Lietuvai, pirmoj vietoj minėtina garsioji „Lietuva ant visados[33]) ir Norvegijoj rašytos eilės:

„Oi, Lietuvėle, mano tolimoji,
likimo vėtroj vis man mylimoji,
toli tavęspi pakeliu akis,
toli šią dieną švęsiu giesmėmis."

Dar prakilnesnės irgi Norvegijoj rašytosios:

Štai ant tolimų kalnų
seksi mane, Lietuvėle,
tarp žmonelių, tarp valnų
tik priklauso tav širdelė.

Prie tavęs reik prisiglaust,
tavimi reik pasigirti,
o kad širdį per daug skaust
už tave ir reik numirti.

Po 1898 m. nepavykusių rinkimų į ciesorystės seimą rašo:

„Aš ilgai ilgai sapnavau
aš esąs lietuvys,
aš giminę aplink mačiau

su dvasios akimis:
tokia man rodos prakilni,
garbinga, mylima.

Ragindamas neatsižadėti lietuvių kalbos, jis vienam straipsny rašo: „Nesa lietuvininkų giminė viena iš garbingiausiųjų bei prakilniausiųjų yr', kurios randasi ant šio svieto: gentys senųjų brahmanų, išmintingiausiųjų žmonių ant žemės tolimuose Rytuose, o tai taip arti gentinos, kad gali tokius kalbesius sustatyti, kurie ir ant Gangos krašto ir mūsų panemunėj suprantami... Tai aukščiausi garbė tokią kilnią kalbą savo prigimtąja vadint galėti... Jūs patys savo kūdikius lyg varyte pavarote nuo savo širdies, kalbat tokį platt-vokišką, kurį nei anie, nei jūs patys tikrai nemokate..., jūs jiems vieton duonos duodat akmenį... Išgamis yra, kurs savo kalbą bei giminę niekina. Imkit paveikslą nuo vokiečių. Ar tie bile kada savo kalbą ar giminystę niekina? Lietuvininkai beveik vienintelė giminė ant žemės yra, kuri pati niekina savo kalbą bei giminystę... Išpažinkim, kad ir mes žmonės, kad ir mes viena ypatiška tauta arba žmonių giminė esam, verta, kad gyva pasiliktų, verta tų pačių teisybių, kurias kitos žmonių giminės apturėję yra, kad ji neduotų išplėšti tą ypatiškąją gyvastį, kurią Dievs jai yra davęs".

Dr. S-nas germanizavimui nori kelią užkirsti; dėl lietuvių kalbos spaudimo ir persekiojimo Sauerveinas buvęs taip įpykęs ir prieš vokiečių valdžią nusiteikęs, kad jis sakėsi (laiške 1882 m. Butkeraičiui ir kun. Mackui), norįs atsisakyti nuo savos tėvynės Vokietijos ir nei vieną dieną ilgiau vokietis būti ir dargi paskutines Vokietijos dulkes nuo savo kojų nusikratyti, kad nebūtų draugu tų, kurie su tokia dangun šaukiančia neteisybe Dievo kerštą ant savęs traukia. Jis sakosi dargi vengiąs rašyti toj kalboj, kuria, Dieve gailėk, ir anų germanizatorių, smaugikų kalbama.

Lietuvius užtardamas, jis jau pats sakos pavirtęs lietuviu, naujai lietuviu gimęs:

1) Aš norint vokietis rods gimtas,
persigimdžiau lietuvninku,
meilingai Lietuvoj priimtas
lietuvninku širdžia pats esu.

2) Todėl tai lyg lietuvninks esąs,
ir vietoj „jūs“ vis „mūs“ tariau,
ir užtarėju, kaip nor čėsas,
lietuvninkų pasidariau.

3) Kur kits tylėtų ir bijotų,
aš drąsiais žodžiais ir prašiau,
kad Dievs tiktai visiems žegnotų,
ką iš širdies aš jiems rašiau.

Buvo jau minėta, kad kalbos teisėms atgauti buvo siųstos kelios peticijos į valdžią. Po šių nepavykusių žygių dr. Sauerveino sumanyta pasiųsti deputaciją pas ciesorių. Proga pasitaikė, kai prieš ciesorių 1878 m. buvo padaryti pasikėsinimai (geguž. mėn. 11 d. Hödel, o birželio mėn. 2 d. Nobeling užpuolė karalių Vilių I., pastarasis jį sužeidė). Dr. Ziegleriui sumanius, Klaipėdos lietuviai nutarė ciesorių per 3 pasiuntinius atlankyti ir pasveikinti; jie grįžę galėtų savo vaikams bei moterims pranešti, ką „Karalystės Tetuks“ beveikia. Bet dr. S-nas patarė sudaryti didesnę, ypatingesnę delegaciją ir prašyti kartu malonės skriaudžiamai lietuvių kalbai. Buvo sudaryta delegacija iš 13 tautiškai apsirengusių lietuvaičių su kun. Glogau iš Klaipėdos priešaky, juos lydėjo dar 3 lietuviai (Plonaitis iš Bendijų, Peneris iš Mantvydų ir Butkeraitis iš Pašyšių). Dr. S-nas parašė vokiškai ir lietuviškai delegacijos tikslui atatinkamas eiles, kurios buvo įteiktos ciesoriui („Alluntertänigster Littauer - Gruss an Se Majestät unsern allergnädigsten König, den Deutschen Kaiser“, ž. 88 psl.) ir jo žmonai („Alleruntertänigste Bitte von Litauens Frauen und Jungfrauen an Ihre Majestät die Kaiserin um allergnädigste Fürsprache für die arme litauische Sprache“, ž. 86 psl.). Deputacija 1878 m. gruodžio mėn. 18 d. atvyko į Berlyną. Dr. S-nas ją sutiko, parūpino ir nakvynę, bet pats pas karalių drauge nėjo, net uždraudė sakyti, kad minėtos eilės jo parašytos, kad karalius neįtartų jį kurstymu. Delegacijai nelengva buvo prie karaliaus prieiti, bet sykį priėjusi buvo maloniai jo rūmuose priimta. Įeinant jai

į rūmus sargyba atidavė pagarbą, prezentuodama šautuvais. Karalius, priimdamas, pasveikino delegaciją lietuviškai „labs ryts". Beklausant Glogau kalbos apie skriaudžiamą lietuvių kalbą, karaliui net ašaros per skruostą nuriedėjusios, sako delegacijos dalyvis Plonaitis. Bet dėl skriaudžiamos kalbos pasisakęs pats nieko negalįs padaryti prieš įstatymus, lietuvininkai patys turį daugiau rūpintis ir atsiųsti savo atstovus į karalystės seimą. Mergaitės jam padainavo kelias lietuviškas dainas, kurios jam labai patikusios, ypač ta, kur tėvas išlydi į karą jojantį sūnų. Ciesorius pagyręs jų dainas, sakęs, kad pats mokytųs tos gražios kalbos, jei dar jaunesnis būtų. Atsisveikinant mergaitės karalių ir karalienę apdovanojo lietuviškais rankdarbiais (pirštinėm), už tai karalius jas pabučiavęs. Tada delegaciją priėmė ir kronprincas Friedrikas. Jo žmona delegacijos priėmime dėl sesers mirties gedulo nedalyvavo. Sužinojęs tai dr. S-nas tučtuojau parašė jai užuojautos eilėraštį. Karaliūnas delegaciją dar nuoširdžiau priėmęs, ir jį mergaitės apdovanojusios rankdarbiais. Tada karaliūnas kunigo paklausė, ar jis gerai moka lietuviškai. Šalia kunigo stovėjo ir jo duktė, tai to paties paklausė ir jos. Ji prisipažino, kad nedaug temokanti, tik „labą rytą" ir „labą vakarą". Tuomet jis juokdamos atsakė: „Labai menkai, tiek ir aš galiu". Tada delegacija jam įteikė dar lietuviškų knygų; jas, sakęs, galėsią jo sūnūs panaudoti.

Padainavus ir jam lietuviškų dainelių, jis delegacijai aprodė savo rūmus, kambarius, pavaišino. Dr. S-no užuojautos eilių sujaudinta, sekantį rytą ir karaliūnienė panoro pamatyti šią keistą delegaciją. Ją lydėjo abu jos sūnūs — princai Vilius (vėl ciesor. Vilius II) ir Henrikas. Karaliūnas Friedrikas (vėl. ciesorius Friedrikas III) po šios delegacijos į savo dienoraštį įrašė:

„Mačius gražųjį lietuvių būdą ir girdėjus jų gražius balselius, o tada atsimenant, kaip keli žmonės Rytprūsiuose apsiėmė staigiai numarinti tą gražią, seną, garbingą lietuvių kalbą su jos prakilniomis giesmėmis, man ašaros pradėjo veržtis iš akių".

Iš šios deputacijos lietuviai daug tikėjos. Tai buvusi viena iš įdomiausių, kokią Prūsijos karalius ir Vokietijos ciesorius savo amžiuje buvo priėmęs. Berlyno laikraščiai delegaciją pagyrę. Dr. S-nas visą laiką buvo su ja, davinėjo jai savo patari-

mus ir kelis kartus laikė berlyniečiams paskaitas apie lietuvius, kad jie esą ištikimi savo karaliui, o karo metu narsūs kareiviai. Tik teisingai jie dabar reikalaują savo motinos kalbos palaikymo mokyklose ir bažnyčiose.

Kiek ilgiau sustojau prie šios delegacijos aprašymo todėl, kad ir dr. S-nas vėliau ją nuolat mėgsta prisiminti, pabrėždamas, kaip pats karalius ir karaliūnas lietuvius myli, jų kalbą gyrė, norėdamas tuo lietuvių garbės jausmą sužadinti, kartu stengdamasis karališku autoritetu atremti kitų vokiečių lietuvių ir jų kalbos puolimus. Taip pat tą faktą, kad kunigo Glogau duktė nemokėjo lietuviškai, vokiečiai išnaudojo paskelbdami, kad visa delegacija susidėjusi iš persirengusių vokietaičių.

Šią deputaciją mini ir ši S-no daina:

Garbė aukštybėj Dievui būk,
kurs dar už mus kovojo;
su angelais pons Dievas juk
karalių iškavojo.
Jei Vokietija jau visa
viernybę išgaišintų,
tai tikt senoji Lietuva
tave apgint ketintų.

. . . .

Ir paskutinį kraują dar
už ciecorių išliesim.

Lietuviai iš šios deputacijos, į kurią buvo tiek vilčių sudėję, jokios konkrečios naudos nesusilaukė. Tiesa, rado paguodos, bet ne malonės.

Kai kurie lietuviai, širdies skausmų verčiami, kreipės į savo giminietį, kun. Fr. Kuršaitį, prašydami, kad jis savo brolius užtartų. Bet ir čia malonės nerado. Kuršaitis atsakė, kad jį nieks nėra lietuvių užtarėju arba Rechtsanwaltu pastatęs. Ta proga noriu pasakyti, kad dėl šių žodžių mėgstama dažnai per daug jį juodinti; man rodos, tai per skaudus kaltinimas. Juk jis pats sakė, jei lietuviai jį būt savo atstovu į seimą išrinkę, tai drąsiai būtų juos ten gynęs.

Ir net minėtas kun. Glogau atsisakė daryti konkrečių žygių, o klusniai darė, ką tik valdžia liepė. Kai A. Bruožio tėvas, atnešęs jam tariamąsias vokiškas „katfybeles“, tardamas: „pa-

silaikykit jūs savo „katfybeles", atiduokit mūsų lietuviškas knygas", Glogau išsitarė: „Vyriausybė mus tai verčia".

O kun. Jurkšaitis prasitarė kartą, kad nereikia lietuvių kūdikiams lietuviškai mokytis. Vienas mokytojas lietuvius pagonais pavadino. Tilžės vyskupas Hofheinz Katyčiuose kartą pasakė: „Aš nenoriu, nes ponas Dievas neišmano lietuviškai". Vėliau kun. Götz[34]) pareiškė sinode, kad „geriausias ir naudingiausias daiktas būtų lietuviškąją dievmaldybą visai panaikinti".

Kaip skaudžiai lietuviai atjautė Horno įsakymą, matom jau vien iš to, kad lietuviai negalėjo nurimti. Po nepavykusios deputacijos jau sekančiais metais ruošiama didelė peticija į valdžią. Jos sumanytojai (mokyt. Jurgis Lapaitis iš Labguvos apskr., sakytojas Kr. Butkeraitis iš Pašyšių ir Endrikis Dainatis iš Užrūdžių, Pilkalnio apskr.) išleido naują turiningą atsišaukimą[35]) į žmones: „Jau nuo 1873 m. yra lietuviškoji kalba iš mūsų mokyklų laukan varoma, ir kūdikiai parsineša su indu svetimosios kalbos iš mokyklos mokslo šulinio negardų ir nepaprastą vandenį, kuriuo nei jie, nei jų tėvai negal atsigaivinti. Dėl to tik dejavimas tarp mūsų tėra girdimas, nes atėmimu motiniškos kalbos pasisekė daug vietose kūdikių širdyse nevien meilę į gimdytojus, bet ir meilę į Viešpatį ataušinti ir visai išrauti. Nėsa draugiškoji tėvų ir kūdikio rytmečio ir vakaro malda yra trukdoma, kadangi namuose dvejopi žmonės randasi. Tėvai yra lietuviai, o kūdikiai nuo lietuvių atplėšti, vokiečius neatsiekę, lietuviškai nemok, o vokiškai skaitydami nesupranta".

Po šio prašymo pasirašė 17000 lietuvių, būtent:

Ragainės apskr.	4400	Klaipėdos apskr.	1230
Tilžės „	3700	Pilkalnio „	400
Šilutės „	3000	Įsrutės „	90
Lankos „	2000	Stalupėnų „	20
Labguvos „	1570		

Po dviejų metų gautas atsakymas, kad tikybą galima mokyti ne tik žemutiniame, bet ir kituose skyriuose; bet tą patį

34) „Nauja liet. Ceit." 1902 m. Nr. 90.

35) „Liet. Ceit." 1879 m. Nr. 5.

turi ir vokiškai mokėti. Lietuviškai skaityti ir rašyti galima pradėti jau nuo vidutinio skyriaus. Lietuviam tikybą reikėjo dabar dvejopai mokytis. Taigi, ir ši peticija neatnešė laukiamos naudos.

Nieko nepadėjo ir peticijos į oberprezidentą Schlickmann, Horno pasekėją, ir į ministerį Gossleri, kuris, lenkų atstovui seime paprašius lietuvių prašymais susidomėti, pasakė: „Lietuviai neturi teisės likti lietuviais".

Matydamas, kad peticijos nieko negelbsti, bet kad lietuviai vis dėlto pamažu bunda Prūsuos, dr. S-nas per „Liet. Ceitungą" (1882, Nr. 12) paskelbė sumanymą įsteigti „Lietuvišką mokslo draugystę", kuri turėjo skleisti populiarių lietuviškų knygų. Bet šis sumanymas tuokart neįvyko, pasipriešinus kunig. Jurkšaičiui ir vokiečiams, nedavusiems patalpų atvykusiems lietuviams susirinkti. Tik 1885 m. jos vieton Tilžėj įsteigta „Lietuviškoji draugystė Birutė".

1884 m. lietuviai kreipės į savo atstovą seime, grafą Moltkę, nusiskųsdami jam savo bėdomis. Bet jis atsakė, kad jų nusiskundimai dėl tikybos mokslo esą iš dalies be pamato, iš dalies melagingi, ir atmetė jų prašymus.

Bet dr. S-nas nesiliovė dirbęs; per spaudą ėmė jis lietuvius raginti, kad vaikus namie mokytų lietuviškai, tas būsią naudingiau, negu daugybė parašų po peticijų. Tam dr. S-nas sumanė steigti sekmadienio mokyklas, kuriose tikybos vaikai galėtų gimtoj kalboj pasimokyti. Tą dalyką jis iškėlė savo 1887 m. Tilžėj „Birutės" susirinkime laikytoj kalboj „Apie atgaivinimą mūsų lietuviškos kalbos". Ten pažymi, kad dėmesį kreiptume ypač į tikybos mokymą, o per tai ir kalbą geriausia išlaikysim. Turime rūpintis, kad lietuvių vaikai būtų lietuviškai konfirmuojami. Per tokias sekmadienio mokyklas Anglijoj vališkoji kalba atsilaikanti prieš angliškąją. Tik gaila, kad iš šio gražaus sumanymo nieko neišėjo, nes niekas nemėgino tokių mokyklų organizuoti.

Dr. S-nas nuolat ragino lietuvius nenusileist, bet reikalauti savo teisių, nebūti per daug baugštiem.

1882 m. gruodžio mėn. nežinomam asmeniui rašytam laiške jis taip rašo: „Juo menkiaus prašysit, juo menkiau ir gausite. Nereik per daug pasižeminti ir sakyti: „Ak tiktai, tiktai vieros mokslą duokit, tai jau pakajingi esme". Vieros mokslas viens, be lietuviško rašymo ir skaitymo mokslo nuo pradžios

nėr nieks, o nėr galims. Kaip gal vierą mokyti, skaityti nemokinant. Tai buvo kytrystė Horno zokano, kad jį mokytojas negalėjo išpildyti. Vierą lietuviškai mokyti pavelyti, ale be rašymo ir skaitymo mokslo, tai yr' taip daug, kaip sakyti: „jo, prausk mane, ale nepašlapyk mane". Kūdikiai tur nuo pažįstamos lietuviškos kalbos į nepažįstamąją vokiečių kalbą įvedami būti, ale ne atpenč, nes tai prieš notūrą eina. Vokiškai, beje, ale pirma lietuviškai, o paskiau tą vokišką kalbą lietuviškai išguldyti".

Kitam laiške sako: „Duokit mūsų kūdikiams, pagal apaštalų Nusidavimus 2.8 savo tikroj prigimtoj kalboj Dievo didžiuosius darbus apsakant girdėti, o tokiu būdu su širdžia krikščionimis pastoti".

Dr. S-nas džiaugiasi, kai sužino, kad kur nors lietuvis pradeda jau prieš vokietį atsikirsti. Laiške Butkeraičiui rašo: „Skaičiau Ceitungoj, kaip viens atsikert prieš „Dampfbootą", nors prastu žodžiu, ale džiaugiuosi nors kokią kibirkštėlę lietuviškos dvasios išvysdamas, kuri nors su pamintuoju kirminu susilygint padrąsina. Ir tai jau nors kas yr'".

Toliau tame pačiame laiške pyksta ant vokiečių: „Dirbsiu už Lietuvą. Atsiskirsiu dėl Lietuvos nuo Vokietijos, pykdamas, kad nors keli Vokietijos sūnūs aną bėdnąją Lietuvą savo būdu ir dabar taip apsmūtnyja, kaip anie razbajaus pasiuntiniai senieji kryžiokai senam laike". „Taip įsipykinau prieš lietuviškos giminės smaugikus, kad vos ištarti galiu".

Dr. Sauerveinas buvo labai atsargus. Kovodamas už lietuvių teises, jis visuomet pabrėždavo ištikimybę karaliui, įsitikinimu buvo konservatorius, nekentė socialdemokratų. Vienam laiške (1882) jis apibūdina tikrą konservatizmą: „Tikras konservatyvas yr tas, kurs pirm visko garbin amžiną trivieną Dievą, kurs sutvėrė dangų ir žemę, ir lietuvninkus, ir vokiečius, ir visas žmonių gimines, o pagal tai tas, kurs Dievo davado dėliai garbina ir visą žmogišką davadą ir valdžią ir vyriausybę, Dievo visus davadus ir sutvėrimus tikrai išlaikyti ieškodamas; o kur bile kas ką daro prieš Dievo žodį, tai atvirai nurodyti drįsdamas".

Jei lietuviai kurios šventės ar minėjimo proga norėdavo savo mylimus valdovus pasveikinti, tai niekas kitas, o tik Sauerveinas tiems sveikinimams vokiškus ir lietuviškus tekstus parašydavo, nekalbant jau apie gausius eilėraščius, garbinan-

čius karalių ir ciesorių. Be nuoširdžios pagarbos savo valdovams, jis tuo norėjo įsigyti savo ir jųjų pasitikėjimą, o lietuvių priešus pastatyti kartu karaliaus priešais; tą rodo kad ir šie žodžiai:

„Karalius mūsų ciecorius
nenor nei vieną spausti,
tas mūsų kalbą ir būdus
nei mums nenor uždrausti.
Jei kas, mus spausdamas, mums uždraus,
tas vyrs nėr pono ciecoriaus".

Dr. S-nas daug laukė iš karaliūno Fridrikio, kurs lietuvius per 1879 m. deputacijos apsilankymą ypač užjautė. Iš jo lietuviai tikėjos sulauksią vėl daugiau teisių, todėl jį labai mylėjo. Įvairiom progom dr. S-nas jo garbei išleido kelias knygutes eiliuota kalba, kur džiaugias jo džiaugsmu arba meldžias už jo sveikatą: 1888 m. sausio mėn. parašo pasveikinimą[36]) jo 30 m. šeimos jubiliejui („Jojo ciecoriškai karališkai Aukštybei mūsų ponui Karaliūnui ant garbės 2... Januario 1888"); tais pat metais parašo „Prūsų lietuvninkų maldą už savo širdingiausiai mylimąjį karaliūną"; o mirus ciesoriui Friedrikiui III, buvusiam karaliūnui, jis 1890 m. išleidžia: „Kaiser Friedrich und die Littauer. Ein Beitrag zur Charakteristik des hochseligen Kaisers".

Peticijų ir deputacijų nešamų prašymų tekstus irgi dr. S-nas dažniausia parašydavo. 1879 m. deputacijos prašymo tekstą jau minėjom[37]). 1888 m. pas jaunąjį ciesorių Vilių II vyksta moterų deputacija; ir jos prašymui tekstą parašo dr. S-nas. Šį prašymą jos įteikė karaliaus žmonai. Ir čia skundžiamasi dėl kalbos skriaudimo, nes jų vaikai lieką nebe jų vaikai, tikybos nebegalį išmokti, kalėjimai per tai pilni, net kalbėt lietuviškai esą draudžiama, nieks jų neužtariąs, net lietuvių atstovas Moltke; mokytojai vaikus labai mušą. Gale prašo, kad ciecorius, kurs juk ir truputį lietuviško kraujo[38]) turįs, lietu-

---

36) Ž. psl. 89.

37) Ž. dar psl. 41.

38) Prūsijos karalių (Hohencollernų giminės) pirmtakūnas paskutinis kryžiuočių magistras ir pirmasis Prūsijos kunigaikštis Albrechtas Hohencollernas buvo Liet. - Lenkijos karaliaus Kazimiero dukters sūnus (Zigmanto Senojo seserėnas).

vių pasigailėtų. Bet ir ši deputacija jokių palengvinimų neparsivežė.

Pilnesnio vaizdo dėliai paminėsime ir kitas stambesniąsias peticijas; jos parodo mums to laiko lietuvių sielojimąsį.

1892 m. vėl pasiųsta peticija, šį kartą kulto ministeriui v. Žedlitz - Fritzschler. Joje buvo prašoma:

1. Kad tikybos mokslas visiems lietuvių vaikams, kaip pirma, taip ir dabar, vėl būtų lietuviškai dėstomas, o tai nuo pat pradžios.

2. Kad visose lietuvių lankomose mokyklose ir lietuviškas skaitymo ir rašymo mokslas vėl būtų dėstomas.

3. Kad lietuviai nebūtų užrašomi vokiečiais.

4. Kad lietuvių vaikai nebūtų verčiami šalia lietuviško tikybos mokslo ir vokiškai tą pat mokytis.

5. Kad mokytojams būtų uždrausta atkalbinėti vaikus nuo lietuviško konfirmavimo.

6. Kad skaitymo mokslui reikalingos knygos būtų lietuvių kalba leidžiamos, kad jose būtų lietuviškų ir vokiškų tekstų; lietuviškus reiktų versti į vokiečių kalbą ir atvirkščiai.

7. Geriau mokyti mažiau, bet nuodugniau.

8. Kad mokytojų seminarijose lietuvių kalba būtų patenkinamai dėstoma, ir mokytojai galėtų tinkamai pareigas atlikti.

9. Kad nė vienas lietuviškai nesuprantąs vyskupas arba mokyklų inspektorius nebūtų skiriamas lietuviškam krašte.

10. Kad mokytojams būtų uždrausta vaikus dėl lietuviškos kalbos bet kokiu būdu bausti.

Šią peticiją pasirašė 19537 asmens. Bet į šią peticiją negauta nė atsakymo.

Bet vis dėlto lietuviai laikėsi to paties kovojimo būdo. 1895 m. sakytojas Treicas vėl sumanė pasiųsti Viliui II deputaciją. Sudarytas tam reikalui komitetas, į kurį įėjo ir anksčiau minėtas Štrėkys, Jonas Smalakys iš Tilžės ir kiti. Savo Jakštelių jaujoj linus bemindamas Štrėkys paruošė to komiteto atsišaukimą. Tekstą peticijai vėl dr. S-nas surašė. Toje peticijoje su „gedulingiausiu palankumu“ buvo prašoma[39]):

39) Rimka: „Prūsų Lietuva ir lietuviai“, psl. 58; kalbą palikau nepakeistą.

1. „Kad skaityms bei rašyms šuilėse abejaip, ir vokiškai ir lietuviškai, mokinamas bei vartojamas būtų...

2. Kad tikybos mokslas visiems kūdikiams visur prigimtoje kalboje priteikiamas būtų...

3. Kad ir kitas mokslas dėl geresnio supratimo lietuviškai išguldomas būtų...

4. Kad prie lietuviškų kūdikių nėjoks mokytojas nebūtų prileidžiamas, kurs ne iš tikro lietuviškąją kalbą moka...

5. Kad laukininkų kūdikiams augšti dalykai prileidžiami ir tikrai reikalaujami dalykai mokinami būtų...

6. Kad mokytojams aštriai uždraudžiama būtų gimdytojus ant vokiško kalbėjimo su kūdikiais raginti ir varyti...

7. Kad viens komisijons perieškotų, ar dėl lietuviško mokslo išleisti padavadijimai pilnavojami tampa...“

Šiai peticijai buvo surinkti 27773 parašai, būtent:

Tilžės	apskr.	9518	Lankos	apskr.	2242
Klaipėdos	„	6228	Labguvos	„	1863
Šilutės	„	4407	Pilkalnio	„	564
Ragainės	„	2905	Geldupės	„	58

Mart. Jankaus manymu, jei būtų rimtai kas rinkęs parašus, būtų ne tik 27000, bet 100000 galėjęs lengvai surinkti, nes žmonės mielai rašėsi, nors kai kurie kunigai, mokytojai, žandarai ir kt. visaip stengėsi lietuvius nuo pasirašymo atkalbėti arba net ir atbaidyti. Vienam mokytojų susirinkime buvo svarstyta, „kokiu būdu būtų galima lietuvių peticijoną į nieką paversti“[40]. Charakteringa tiek šioj, tiek anksčiau paduotoj statistikoj, kad daugiausia parašų davė Tilžės apskritis, piečiau gulį apskritys dėl vokiečių įsigalėjimo žymesnio skaičiaus negalėjo patiekti. Tik vienas dalykas labai keistas: lietuviškiausieji apskritys — Šilutės ir Klaipėdos — mažiau už Tilžės apskritį tedavė. Štrėkys sako, kad čia kalti taip vadinami žodžio sakytojai, kurie nuolat žmones nuo pasirašymo atkalbinėję, nes negalima esą eiti prieš karalių ir valdžią.

Tie visi parašai buvo švariai perrašyti, vyskupo patvirtinti ir surišti į knygą; knyga pasidariusi storesnė už bibliją, o formatas jos — prašyminio popieriaus didumo. Visas tvarkomasis

---

40) Rimka: „Prūsų Lietuva ir lietuviai“, psl. 59.

darbas ėjęs per Strėkio rankas. Vien parašus numeruoti teko ištisas tris dienas. Tai galima įsivaizduoti, kiek darbo reikėjo, kol tokia peticija būdavo priruošiama. Dabar ši knyga su tais parašais guli kur nors buvusiuose karaliaus rūmuose. Šią peticiją delegacija 1896 m. nuvežė į Berlyną, bet ciesorius Vilius II jos nepriėmęs (ką kun. Jurkšaitis jau buvo „išpranašavęs"), nes ruošęsis į kelionę Italijon. Tada delegacija kreipės į kulto ministerį Bosse, tas pažadėjęs sekančiais metais pats atvykti į Lietuvą ir įsitikinti tų visų skundų teisingumu, nes jis nenorėjo tikėti, jog esą slapti įsakymai lietuvius vokietinti. Po metų Bosse Strėkiui parašė, kad atsakomingų valdininkų liudymu mokslas lietuviškose mokyklose sulig nustatytųjų reikalavimų yra patenkinamas. Taigi, lietuvių skundai esą be pamato. Lietuviai jautės tuo užgauti ir reikalavo, kad ministeris būtinai atvyktų pats įsitikinti. Tas pagaliau sutiko. Germanizatoriai išsigando, kai sužinojo, kad atvyksiąs kulto ministeris; ypač mokytojai nėrėsi iš kailio, kai sužinojo, kad ministeris lankysis ir mokyklose. Visi suskato lietuviškai mokyti. Ministeris tikrai atvyko. Nors vokietintojai buvo rūpinęsis, kad mokyklų vizitacijon nepatektų lietuvių, ir ministerio atvykimą slėpė, tai vis dėlto Strėkys sužinojo ir nuvyko į pirmą vizituojamą mokyklą, Vileikiuos. Po pamokų ministeris pasišaukė Strėkį ir sakė, kad lietuviškai juk mokinama. Bet kai Strėkys jam pasakė, kad pats mokytojas nemokėjęs trečio įsakymo ir vienos giesmės, tai ministeris nieko nebturėjęs atsakyti. Ministerį pasitikti buvę daugybė žmonių prie mokyklos susirinkę. Po vizitacijos Vileikių mokykloj (Šilutės apskr.) ministeris su savo štabu ir vietos palydovais aštuoniose karietose išvyko dar kitų mokyklų vizituoti. Užlėknų mokykloj (Šilutės apskr.) Butkeraitis iš Pašyšių įrodė, kad viskas teisybė, ką lietuviai ministeriui pasakę yra. Ir kitose mokyklose jis gavo įsitikinti, kad lietuvių nusiskundimai nėra be pamato, bet teisingi. Todėl ministeris žadėjo rūpintis, kad lietuviai nebūtų skriaudžiami. Mokytojų paruošimui jis pažadėjo dar vieną preparandos įstaigą įsteigti. Tutlių mokyklos mokytoją liepė pašalinti, nes tasai nemokėjo lietuvių kalbos.

Reikia pasakyti, kad tai buvo pirmas atsitikimas, kada į lietuvių nusiskundimus bent šiek tiek reaguota.

Minėtina dar tų pačių 1896 m. deputacija, kuri nuvyko pas Ramintos miške medžiojantį ciesorių, bet gauti audiencijos ne-

pavyko, ciesorių pamatyti gavę tik „per kelis šimtus metrų iš už kampo girios“.

Ši „peticijonų“ tradicija buvo tęsiama beveik ligi pat Didžiojo Karo, bet tikrai apčiuopiamų vaisių ji neatnešė.

Galėtų kilti klausimas, kodėl lietuviai, būdami visą laiką skriaudžiami, vis tik liko klusniausiais ir ištikimiausiais savo karaliaus pavaldiniais. Tai yra sistematingo vokiško auklėjimo vaisiai. Prūsų lietuviai karaliaus malonius, šiltus ir prieteliškus žodžius priimdavo su įsitikinimu, kad karalius tikrai yra geros valios, ir kad jo valdininkai tą karališką valią turės pagaliau gyvenime vykdinti. Būdami kantrūs iš prigimties, be to, patikėję, kad karaliai yra „dieviškos valios mostyti“, prūsų lietuviai ilgai kentė visas amtmonų ir dvarininkų daromas jiems skriaudas, pasidavė savo likimui ir — davinėjo karaliui vis naujus skundus ir prašymus. Bet visos tos pastangos buvo lyg balsai, šaukią tyruose — vot clamantis in deserto.

Negalime pasakyti, kad kitaip manančių visai nebūtų buvę. Buvo ir tokių, kurie ragino pasitikėti tik savomis jėgomis ir nelaukti malonės ir pagalbos iš valdžios. J. Driskius[43]) rašo jau šitaip: „Esame šiandien iš visų pusių neprietelių apsupti; pagalbos iš niekur negalime laukti, todėl turime vien ant savęs pasitikėti. Ir tiems, kurie šiandien dar vis laukia nuo valdžios pagalbos, prišaukiu:

Todėl pamesk klaidingą viltį,
kad valdžia mūs' apgintoju. —
Patsai lietuvis tur sav būti
šventos tiesos kariautoju“.

Tik, deja, tokie balsai retokai pasigirsdavo ir neturėdavo visuotiniškesnės reikšmės.

Pats dr. S-nas, nors tikėjo valdovų nuoširdumu ir lietuvių atžvilgiu, bet kartu ragino ir pačius lietuvius pagaliau rūpintis savo reikalais, reaguoti į valdžios lietuviams daromas skriaudas, nepasiduoti pasyviai lietuvių skriaudėjams, bet kovoti drąsiai su jais, pats tam duodamas gyvus pavyzdžius. Iš tiesų, nieks tiek prie prūsų lietuvių prižadinimo tuokart neprisidėjo, kiek dr. S-nas. Apie atgimimą pats dr. S-nas rašo, kad lietuvių tauta lig tol snaudė, tik vokiečių spaudimas ją prižadinęs. Kiti

---

41) „Nauja liet. Ceit.“ 1904 m., nr. 30.

stebėjos, iš kur čia atsirado tokia tauta. „Kai kurie peikė ir stebėjos, kad būdams vokiečiu lietuvius užstoju, į tai sakau, gal ir manyje koks senas lietuystės želmuo iš praeitinės gadynės pasislėpęs buvo, o po daug kartų dabar iškilo. Kad ir tikru vokiečiu būčiau, tai juk tačiau labai dažnai atsitink, kad svetimtautis tampa Dievo išrinktu ginklu atgaivinti nykstančią tautą (pav. flamandus Belgijoj atgaivino prancūzas Pernau Caballer)".

Kitur sako, kad lietuviai jau nebeturėję apgynėjų; pats Kuršaitis bijojęs ką nors prieš valdžią išsireikšti. Dr. S-nas pirmas drįsęs lietuvius išjudinti. Nors peticijos nedavė tiesioginių vaisių, bet jau buvo priežastim, kad ciesor. Vilius I ir karaliūnas Friedrikas taip gražiai apie lietuvių dainas ir kalbą išsitarė.

Ir 1882 m. dr. S-no sumanymas steigti mokslo draugiją nebuvo užmirštas. 1884 m. Šliupas sukvietė tam reikalui steigiamąjį susirinkimą Tilžėj, bet, negavę salės, turėjo nieko nenutarę išsiskirstyti, nors daug tuomet buvę atvykusių. Čia kaltas esąs ir kun. Jurkšaitis, kurs pats sakęsis, atvykęs trukdyti[42]), nes lietuvių judėjimą reikią slėgti, kadangi Šliupas ir kiti esą panslavistai ir nihilistai.

Ko tuomet susirinkusieji, lietuvių judėjimo priešų sutrukdyti, negalėjo įvykdyti, tą atliko kitais metais keletas jaunuolių: 1885 m. Jurgis Mikšas, Kristupas Voska, Ernestas Veyeris ir Martynas Jankus Tilžėj įsteigė „Birutės" draugiją, kuriai panaudojo mokslo draugystės paruoštus įstatus. „Birutės" tikslas — atgaivinti lietuvių kalbą. Pirmu jos pirmininku buvo dr. Vilius Bruožis; jam 1887 m. atsisakius jo vieton išrinktas dr. Sauerveinas, laikęs tuomet pranešimą „Apie atgaivinimą mūsų lietuviškos kalbos". Tas pareigas greit perleido Dovui Zauniui. Per „Birutės" 10 metines sukaktuves 1895 m. Joninių dieną dr. S-nas skaitė paskaitą „Ant Birutės Joninių šventės"; ta proga jis išrenkamas dr-jos garbės nariu ir įteikiamas jam laurų vainikas. Savo kalboj jis nurodė į Valijos tautelės pavyzdį, kurie savo vaikus ėmė namuose mokyti, kai anglai jų kalbą iš mokyklų išvijo. Jie nepasidavė taip lengvai, kaip lietuviai. Ir lietuviai neturį pasiduoti, nes „nežmonės" yra tie, kurie savo kalbą ir tautystę paniekina. Reikia prie Lietuvos

---

42) „Kaimynas", nedidelis priedas „Nauj. liet. Ceit.", 1905 m.; Nr. 4:

tvirtai laikytis. S-nas sakos per 19 m. esąs už Lietuvos reikalus tiek išleidęs, kad dabar už tuos pinigus būtų galėjęs namus nusipirkti; bet jis dėl tų išlaidų nesigailįs.

Jau minėta, kad 1890 m. dr. S-no patarimu įkurtas „Lietuviškas konservatyvų komitetas", kuris turėjo rūpintis rinkimais į seimą. 1893 m. S. jo vieton sumano steigti „Lietuvišką skyrimų draugystę", kurios pastatyti kandidatai drįstų seime stoti už lietuvių kalbą mokyklose ir bažnyčiose.

Dr. S-nui pritariant 1898 m. Vydūno rūpesniu įkurta Tilžėj „Giedorių draugystė"[43].

Taip remdamas lietuvius žodžiu, raštu ir darbais, S-nas nuolat buvo vokiečių ir suvokietėjusių lietuvių puolamas; „Mane tie rupuižės tik užsipuola nuolat, kad esu lietuvninkų užtarėjas, ir todėl bile ką sumeluoja, ir žmones nor į savo rankas tie samugikai paimti. Kožnas viens lietuvninkų užtarėjas, pagal anas rupuižes, yra maištininkas", rašo jis 1882 m. laiške į Plonaitį. Tie nuolatiniai puldinėjimai sudarydavo jam daug nesmagumų, nors dr. S-nas ir nebuvo toks baugštus. Savo veikime būdavo visuomet atsargus. Kitame Plonaičiui rašytam laiške jis taip rašo, turėdamas kokius tai raštus omeny: „Pasitikiu, kad Tu tiktai neišduosi mano raštus netikriems jūdošiams, tiktai tikrai vierniems broliams".

Tikrą audrą sukėlė jo 1894 m. parašytoji „gedulinga giesmė": „Ant atsiminimo mielojo bei aukštojo pono kunigaikščio Wladislawo Czartoryskio". Joje jis iškelia jo nuopelnus Lenkijai mokslo srity ir jo pastangas ginti Lenkijos laisvę; tai esanti „neišgesyta Jogailos giminės žvakė". Joje dr. S-nas pasireiškia kaip Lenkijos ir Lietuvos vienybės šalininkas:

Tautidvi ar įšils dar syk į gyvastį,
į meilę sandoros, į naują lūkestį?!
Aš, aš lietuvninkus nors vieną trumpą čėsą
vedžiau kalbos kovoj, stovėdamas už tiesą;
norėjau vest visus su lenkais sandoroj,
ilgai juk abeji buvom vienoj bėdoj,
Jei lenks bei lietuvis daugiaus nesusibartų,
jei Vengrija dar syk su Lenkais susitartų,

---

[43]) Karaliaučiaus „Aušra" 1898, Nr. 24.

jei atsinaujintų „Didžio karaliaus“ laiks,
tai būt Europoje — tič, man galva apsvaigs.
(Bas. rink. p. 242).

Vokiečių spauda jį kaltino už tai net Vokietijos išdavimu, nes propaguodamas suvienytą Lenkiją-Lietuvą rengiąs Vokietijai pavojų. Teko ir „Birutei“, nes ir ji neva varanti agitaciją prieš vokiečius.

Vokiečių konservatorių organas „Tilsiter Nachrichten“ (16. 5. 1896; Nr. 115) rašo, kad pastaruoju metu pasireiškusio lietuvių judėjimo, reikalaujančio lietuviškos kalbos mokyklose, kurstytoja yra draugija „Birutė“, kuri esanti dr. Sauerveino, skleidžiančio didžiausią neapykantą prieš vokiečius, įtakoj. Jis jau 20 metų kasmet atvykstąs į Lietuvą neva lietuvių kalbos pasimokyti, o iš tiesų jam terūpinti tik politika, nes tą rodą ne tik jo kurstantis eilėraštis apie Čartoriskį, bet ir lietuvių teatro vaidinimai[44].

Tą pačią dieną ir „Tilsiter Zeitung“ (Nr. 114) išspausdino panašų straipsnį apie dr. S-ną, kur tikinama, kad jis norįs Lietuvą nuo Vokietijos atplėšti ir su Lenkija, net su Vengrija sujungti, ką ir jo eilės apie Čartoriskį liudijančios. Tokio pageidavimo ligi šiol, tęsia minėtas laikraštis, nebuvę girdėti. Lietuviai turėtų to vyro nusikratyti.

Vokiečiai hanoveriečio Sauerveino bijojo todėl, kad jį laikė gvelfų partijos, norinčios atstatyti Hanoverio karalystę, šalininku (taip, kaip jau matėm, tikina ir M. Jankus[45]); todėl esąs jis ir katalikiškos Lenkijos prietelis ir norįs prie jos prijungti Lietuvą, ją nuo Vokietijos atplėšęs.

Į minėtų laikraščių straipsnius dr. S-nas atsakė contrastraipsniu:[46]): „Hochverat oder Patriotismus“, kur nurodo, kad jo darbai Lietuvoj daromi tik iš vokiško patriotizmo; juk lenkų ir lietuvių santarvė esanti pačių vokiečių interesas, būtent, kaipo priemonė prieš panslavizmą.

---

44) Toji pati „Tilsiter Nachrichten“ užsipuolė kartą ir Gužučio „Kauno pilies išgriovimo" vaidinimą Tilžėj, palaikydama tai kurstymu. Dr. Sauerveinas, pateisindamas vaidinimą, atsakė užpuolėjams, kad istorijos falsifikuoti negalima.

45) O jį vėl savo ruožtu bene seka doc. Tumas (Lietuvių lit. draudž. laiko paskaitos, psl. 155).

46) „Tilsiter Allg. Zeitung“ prieduose; nr. 126, 127, 128 iš 1896.

Kad vokiečiai jį gvelfu ir valstybės priešu vadina, S-nas labai jaudinasi ir pyksta. Į tuos priekaištus jis atsikerta aštriai ir griežtai parašyta brošiūra[47]: „Antidämon. Zu Schutz u. Trutz wider Verleumdung" (Tilsit, 1897) ir eilėmis: „Dokumentarische Belege" (Tilsiter Allg. Zeit. 1898). Toj brošiūroj jis tuos, kurie jį gvelfu ir valstybės priešu laiko, tiesiog velniais ir šėtonais norėtų vadinti, bet, norėdamas būti švelnesniu, juos tik demonais tevadinąs, nes kitokio vardo nenusipelnė tie, kurie tik šmeižtais ir melais dergia visus, matančius dvasinę bėdą vargstančių brolių ir, jų pagailėję, mielai juos užtariančius ir neleidžiančius nykti bei žūti kilniai tautai bei jos gražiąjai kalbai.

Prie tos pačios brošiūros pridėtam laiške į „Tils. Allg. Zeit." redaktorių jis rašo: „Paskutiniam laike nuo Vokietijos rytų ligi pat vakarų įvairiose tamsiose korespondencijose, kaip draugai man praneša, esąs nuolat minimas pavojingasis „gvelfas" dr. Sauerveinas, kurio tariamas gvelfiškumas ir nevokiškumas tuo pasireiškia, kad jis mūsų pačių valdovų aukštai gerbiamą lietuvišką kalbą nuo išnaikinimo išsaugoti stengiasi ir lietuvių vaikams elementorių bei katekizmą jų motinos kalboj (skaitytojas teįsidėmie ir teišsigąstie!) šiame pedagogo Komeniaus laike... linkėti drįsta. Atsakau tik todėl, kad tariamasis gvelfiškumas nebūtų užmetamas ir „lietuviškajam judėjimui", prie kurio aš, tiesa, nuo pat prieš ano patarimą ruoštos deputacijos[48]) į Berlyną nebepriklausau... Kas, peržiūrėjęs mano raštus arba ypač kalbas, mane apkaltintų esant gvelfu, tas būtų arba inkarnuotas melagis arba reikalingas sveikatos patikrinimo.

Priežastis tokio jau ištisą eilę metų besitęsiančio neteisingo kaltinimo ir neapykantos gludi, savaime suprantama, tariamosios politikos srity. Klausimai arba mintys, kurios nuo pat Komeniaus ir „Grynojo proto kritikos" autoriaus laikų nebeturėtų būti klausimais, bet tvirti pedagogikos ir aukštesniosios etikos postulatais, ne dėl mano kaltės yra dabar į politikos sritį įtraukti, o kaip tik per tuos, kurie sugalvojo „Schulpolitik" terminą, ir per tuos, kurie tai praktikoj stengės įvykdyti, saky-

---

47) Atspaudas iš „Tils. Allg. Zeit.", 1897 m. lapkričio 6 ir 11 d.

48) 1896 m. deputacijai dr. S-nas kaž kodėl buvo priešingas, patardamas siųsti vien tik peticiją.

dami: „Lietuvio vaikas, peržengęs vokiškos mokyklos slenkstį, nustoja tuo akies mirksniu būti lietuvis“.

Toliau dr. S-nas išvadžioja savo nuolat kartojamas mintis, kad darbas mokykloj turi būt atliekamas motinos kalboj, nes kultūros pažanga be gimtosios kalbos neįmanoma. Lietuvis, lankąs vokišką mokyklą, pasisavina tokią darkytą kalbą, kurią nebegalima net kalba vadinti, nes tai mišinys žodžių iš plattdeutsch, hochdeutsch ir apgadintos lietuvių kalbos. Per tai mokinys nebesusikalba su tėvais arba, būdamas svetur, nebesupranta jų laiškų ir pats nesugeba jiems parašyti laišką suprantama kalba, et cetera.

Matome, kad šias ir panašias moderniškosios pedagogikos mintis dr. Sauerveinas nuolat kartoja.

Aiškumo dėliai, su kokiu griežtumu ir taiklumu jis susijaudinęs savo priešus puola, pacituosiu tos pačios brošiūros įdomesnes eiliuotas vietas:

Lügen = Intriguen, ihr Eintagsfliegen,
könnt doch nicht fliegen
mit eigner Kraft,
wenn nicht ein Schaffner euch Flügel schafft.
Reisst ihr Reptilien doch nur am Zug,
rauscht nicht gen Himmel mit Geistesflug.
Fliegt denn durchs Land so, ihr Lügen = Intriguen!
Eintagsfliegen!

„Welfenthum“ — „Reichsfeind“ — o, rafft zusammen,
mich zu verdammen
mit Wahnsinns = Wuth!
Strebst doch vergebens, Verleumder = Brut;
all deine Albernheit kann doch nie
facta verfertigen aus — Phantasie.
Ist das eu’r „Streben“, die Lügen = Intriguen?!

„Welfenthum“?! — mir das, ja mir das bieten?!
Die euch das riethen,
die dauern mich.
Hundert der Zeugen, ja sicherlich
Hunderte hab’ ich, zur Hand zu sein,
müssen der zähesten Lüg’ euch zeih’n.
Nennt ihr das Wahrheitslieb’, Lügen=Intriguen?!

„Welfenthum"!! — frecheste Lügendichtung!
Frei meine Richtung
belegt manch Lied,
Leben und Lied: wie ich Welfen mied,
wie ich fürs Vaterland, lieb und werth,
wirkt und gelitten, nie Lohn begehrt.

„Ich sei ein Welfe" — wohl Windhorst's[49]) wegen?
dem ich ja Segen
ersehnt von Gott,
wo er mit heiligstem Ernst, mit Spott,
hehres Germanenthum hegt und hebt,
das zu erniedern eu'r Knechtsinn strebt.

„Welfenthum"! — wie man sich niedrig rächte,
weil ich die Rechte des Volks gewahrt,
dem „unser Fritz", und wer echt'ster Art:
Schenkendorf, Herder, Comenius, Kant,
helfen als Helden, vom Himmel gesandt!
Lökt wider die denn mit Lügen=Intriguen?

„Welfenthum"?! — ich, der ich deutscheste echte
Mutterlauts — Rechte
erkannt als wahr,
heisse drum undeutsch und Welf sogar.
Seht, wie Verkommenheit kek sich mehrt,
wo nicht der Mutterlaut Kinder lehrt!

Šią ilgą citatą tyčia išrašiau ne tik todėl, kad parodyčiau, kaip jis gvelfo vardo kratos, bet kaip jis pats į save ir savo veiklą žiūri ir kaip sumaniai jis moka polemizuoti.

Bet ne vien Rytprūsių laikraščiai jį juodino; ir „Hanoverischer Curjer" persispausdino „Tils. Zeitung" anksčiau minėtą straipsnį. Šiam laikraščiui jis atsako, kad visados buvęs ištikimas Vokietijos pavaldinys, lietuvių dalykais jis užsiimąs tik patriotiniais sumetimais: nori juos Vokietijai ištikimais išlaikyti.

Ne tik vokiškieji laikraščiai, bet ir už vokiečių pinigus leidžiami lietuviškieji laikraščiai dažnai jį kimba ir neduo-

---

49) Windhorstą, katalikų centro vadą, dr. S-nas išgyrė, kaip tikrą žmoniškumo gynėją; jo mirties proga parašė eilėraštį.

da jam ramybės; tuo pasižymėjo Traušio Priekulėj leidžiamas „Konservatyvų draugystės laiškas“ ir kun. Jurkšaičio „Tilžės Keleivis“. Dėl Traušio laikraščio jis skundžias: „Užkamplapis mane su čigonu sulygino, kurs timpindams po pasaulį bastąsis; nors aš dėl lietuvių į skolą įbridau; tai išgamos, kurie už mano procę taip atsilygin“. Ir Amerikos „Vienybė lietuvininkų“ įdėjo kaž kokio lietuvio dr. S-nui skirtą kaltinimą, esą jis lietuvius emigrantus iš Rusijos įdavęs rusų policijai. Dr. S-nas laiko tai už gryną melą. Kad šis kaltinimas nepagrįstas, verčia manyti, kaip toliau matysime, ir jo poema „Nemunyčiai“. Bet kad dr. S-nas tų puolimų, ypač pradžioj, mažai paisė, rodo jo dainelė: „Sveikinimas po ilgos kelionės“:

Savo žodį tikt laikysiu,
prietelius dar aplankysiu —
Kas-žin ką ką pamokysiu —
Aš tikt gyvs ir Lietuva.

Klausė Vakars, sakė Rytas:
„Ans toli bus nužudytas“,
„Tai lietuvninks bus pamytas“ —
Aš tikt gyvs ir Lietuva.

Kad man rodės, reikiant mirti,
mislyjau: „jie gaus patirti“,
„Ar turės ir pasigirti?“ —
Aš tikt gyvs ir Lietuva.

Ką kelintas lūkuriavo,
tai jis tikt sulaukt negavo.
Dievs tikt su manim keliavo —
Aš tikt gyvs ir Lietuva.

Juk mane ir ant kelionės
taip apgynė Tėvs Žegnonės:
Dievas dangiškos malonės —
Aš dar gyvs ir Lietuva.

Kad dr. S-nas už lietuvius stojo ne kokiais nors politiniais, o tik humaniškais sumetimais ir nuoširdžiu noru padėti vargstančiai ir prislėgtai tautai, rodytų ir jo agitacija už pacifistinę idėją; be to, buvo jis „Taikos mylėtojų draugijos“ narys. Ku-

nigas Bauer savo laidojimo pamoksle[50]) mini; „Ir kitas jo veikimas vertas yra su padėka minėti. Tai jo pastangos už taiką tautų tarpe, o ypač pastaraisiais jo sujudinto gyvenimo metais. Naujieji karai jam buvo didelė sopa ir būdavo baimingo rūpesnio pagrindas.“

Įsisteigus apie 1890 m. Vakarų Europos tautų tarpe „Taikos mylėtojų draugijai“ („Gesellschaft der Friedensfreunde“), dr. S-nas uoliai joje bendradarbiauja savo raštais, kuriuos pasirašo „Pacificus“. Dr. S-nas norėtų mylėti visas tautas:

„Lietuvninks, vendas, lenks ant galo
esu ir kožnos giminės,
kurioj senovė dar neišbalo,
kuri ir kalbą dar mylės.

Tą prisirišimą prie visos žmonijos rodo ir jo vokiškoji daina:

„Sprach um Sprache, Sang um Sang:
Andres Land und andrer Klang?
Wer gebeut dem? wer erzählt,
wie das Lied die Sprach erwählt?

Vaterlaut und Mutterlaut
Sind mir hier und dort vertraut:
Proteus gleich der Menschheit Glied;
Proteus—gleich auch klingt mein Lied.

Heimatlos, und doch voll Lust
jeder Heimat mitbewusst —
Gott im Himmel gab mir's so,
Und ich bin der Gabe froh.

Allen möcht ich alles sein,
möcht der ganzen Menschheit weihn:
Friedensdolmetsch aller Welt,
die der Hass gefangen hält.

Doch wie Äolsharf im Wind,
wie der Mutter Lied dem Kind,
muss ich klingen, wie's mir weht,
singen, was durchs Herz mir geht.

---

50) „Leichenrede“, „Leine u. Deisterzeitung“, 1904, Nr. 155.

Und so wechseln hier und dort,
Sang und Sprachen fort und fort:
Klingts auch fremd von Strand zu Strand,
ich bin ich in jedem Land.

Savo veikimą Prūsų Lietuvoj dr. S-nas pateisina prakalboje antrą laidą leidžiant jo 1896 m. atspausdintų: „Drei patriotische Reden aus dem schönen Jahre 1871“.

Susipažinę su dr. S-no gyvenimu ir su jo gyvenimu glaudžiau susijusiais jo spausdiniais ir straipsniais, dabar nors trumpai pažvelgsim į jo svarbesniuosius publicistinius raštus, liečiančius Prūsų lietuvių gyvenimą.

DR. SAUERVEINO PUBLICISTIKA.

Dr. S-nas, žadindamas Prūsų lietuvius iš tautinio miego ir gindamas juos nuo jų gausių skriaudėjų, prirašė dauk įvairių straipsnių ir brošiūrų. Didelė dalis jo straipsnių išmėtyta to laiko vokiškuose ir lietuviškuose laikraščiuose, kurių sunku dabar begauti, ypač lietuviškųjų.

Dr. S-nas, kovodamas už Prūsų lietuvių teises, pirmu uždaviniu laikė gaivinti lietuvių kalbą. Būdamas tvirto tikėjimo žmogus, tą gaivinimą statė ant tikybinio pagrindo, tą jau matėm iš jo parašytų peticijų tekstų. Tokia mintis ir jo straipsnio „Vėl pagonai“, spausdinto „Liet. Ceitungoj“ 1881 m. ir „Nemuno Sarge“ 1886 m. Čia stengiasi įrodyti, kad atėmus lietuviams jų kalbą jie atšals savo tikėjime Dievu ir per tai dings jų ištikimybė ir prisirišimas prie karaliaus. „Kodėl lietuviai tyli?“ — klausia jis. — „Turėtų nuolat šaukti: „Mūsų kūdikiai pastoja pagonais!“ tai ir kiti lietuviai prie to prisidėtų. „Ale kad jis (Išganytojas) ir lyg taipjau antrą tokį epatą ročytų prišaukti visiems aniems nebyliams liežuviams, kurie baimės ryšiu ar kažin kokiu svietišku ryšiu surišti būdami, lyg kokie nebyliai šunys, neišdrįsta ištarti, ką reikėtų ištarti, nei užtarti, ką reikėtų užtarti, bet, žmonių daugiaus ne kaip pono Dievo bijodami, ir prieš dievišką teisybę gana išsidrįsta pritarti, kur nereikėtų pritarti! Ak, kad veik girdėtum skambantį iš dangaus tokį macnų epatą, lyg kokį sūdnos dienos trimitą, iki dugno visų tų širdžių, kurios — ar iš meilės svietiško lobio, kad ir

savo arčiausį priegadoje išvysdami, tikt nenor užtarti, nenor teisybę apliudyt, bet tyl — ar iš baimės kokios svietiškos iškados, kad ir patys priegadoje būdami, tik neišdrįsta apsiginti, neišdrįsta pasiguosti, bet lyg taipjau — tyl.

Skambėk, skambėk, tu epata,
kalba mums būk išvalnyta.
Kalbos, vieros viens stonas —
kas be kalbos pagonas"[51]).

Dr. S-nas, kaip tikras konservatorius, nuolat būkštauja, kad lietuviai, nesuprasdami jiems vokiškoj kalboj teikiamo tikybos mokslo, nepastotų socialdemokratais arba maištininkais. „Nėsa nesuprastasis mokslas kitoje kalboje, kurs menkai į protą, ir dar menkiaus į širdį gal įeiti, jau pastojo priežasčia didžio, smūtno apsimainymo. Beje, ir lietuvininkai iki neseniai galėjo tikrai pasigirti, kad nei viens iš jųjų tarpo maištininku prieš savo karalių niekad nepastojęs... Ak, kad ir mūsų giminė dar galėtų pasigirti, kad ir tarp lietuvininkų nei jokio socialdemokrato nebuvusi, ir kad su išsiplatinančia nauja pagonyste nepastotų dar daugiaus tokių priegadingų klystdvasių! Dievas mus teapsaugoja!.. Beje, tokia svarbi mums rodosi tos kalbos nauda valdžios dalykuose (kadangi taip daug gelbsta žmones prie tikros vieros ir tikros viernybės prilaikyti), kad valdžia, tai tikrai įžiūrėdama, niekad neieškotų savo kalbą palaikyti norinčius prie kitos priversti, bet labiaus ir pamesti norinčius prie jos prilaikyti procevotiesi turėtų..."[52]). Ten pat jis pasisako ir prieš lietuvių emigravimą į pramonės centrus uždarbiauti, kur jie lietuvybei žūstą. Šis reiškinys buvo Prūsų Lietuvoj populiarus ligi pat Didž. karo, iš dalies ligi Klaipėdos krašto atskyrimo nuo Vokietijos, ir vadinosi „reizuoti oberwärts". Ir retai kur būdavo šeima, kurios vienas ar kitas narys nebūtų pabūvojęs Vokietijos vakaruose. Grįžęs, žinoma, su didžiausiu pasitenkinimu girdavo vokiečių aukštą pramonę ir kultūrą. Kad per tai Prūsų Lietuva nustojo gerą skaičių savo geriausių sūnų — savaime aišku.

Vyriausybei palankių minčių randame ir kituose jo raštuose. Visur jis stengiasi savos kalbos išlaikymą bei tikybą jungti

---

51) Šliupas: „Lietuviškieji raštai ir raštininkai", psl. 105.
52) Ten pat; psl. 106 ir 107.

su ištikimybe karaliui. Tą rodo ir šie jo žodžiai: „Išlaikymas lietuviškosios kalbos yra išlaikymas tos krikščioniškosios vieros, kurią ponas ciecorius (Vilius I) visiems savo padonams, netiktai vokiečiams, išlaikyti nor — jis yra išlaikymas vierniausiųjų žalnierių, kurie per šimtmečius savo gyvastį ant tolimos žemės už savo karalių linksmiausiai apieravodavo... Tai, tai mūsų vienintelis noras, politiškasis mieris, su lietuviškąja kalba lietuvininkus, kaip tikrus lietuvininkus, kaipo vierniausius padonus savo valdovui su jų sentėviškuoju gyriumi tikrosios viernybės ant visados neapmainytais išlaikyti“[53]). Dr. S-no nuomone —

„Kalba ir būdai prigimti
kur žyd, žmogus yr vierns;
Dieve gailėk, kur atimti,
ten grimsta pons ir berns“.

Dr. S-nas, kaip jau žinom, labai sielojos lietuvių kalbos išlaikymu ir labai liūsdavo, matydamas, kaip lietuvių kalba nyksta. Vienam straipsny jis sako, kad lankęs vieną kaimą, kur vikai nei vokiškai, nei lietuviškai gerai nebemokėję. Dėlto esą tėvai kalti, kad duodasi įkalbami savo vaikus leisti vokiškai mokyti. Kitame kaime[54]), kur buvę skelbiama, kad jau lietuvių nebesą, radęs visus lietuvius, tik du gyventojai visame kaime buvę vokiečiai. Bet mokykloj jau nė žodžio nebemokę lietuviškai.

Dr. S-nas be savo gausių, lietuvių reikalus gvildenančių laikraščių straipsnių, išleido nemaža atskirų knygučių — brošiūrų. Jos visos plonutės, nė viena bene neperžengia 100 psl. storumo. Paminėsiu čion bent svarbesniąsias: 1) „Apie atgaivinimą mūsų lietuviškos kalbos“, Tilžė 1887; 14 psl.; 2) „Die litauische Frage einiger Zeitungen“, Tilžė 1888, 90 psl.; 3) „Kaiser Friedrich und die Litauer“, Tilžė 1890; 21 psl.; 4) „Über einige Verirrungen und Missgriffe neuester Kultur. Ein Hilferuf zu Gunsten vieler armen Kinder und Eltern an die grosse deutsche Nation“, Tilžė 1891, 50 psl.; 5) „Immanuel Kant und Ludvig Windhorst in Bezug auf angemessene Be-

---

53) Šliupas: „Lietuviškieji raštai ir raštininkai“, psl. 107.
54) „Apie atgaivinimą mūsų lietuviškos kalbos“, psl. 8.

handlung und angemessenen Unterricht eines fremdsprachigen Volkes", Christiania 1891; 6) „Über litauisches Volksthum und litauische Volkstracht", Tilžė 1894, 48 psl.; 7) „Kalba laikyta Girėno ant „Birutės" Joninių šventės 23. Juni 1895", Tilžė 1895; 8) „Girėno apsirokavimas su savo bei Lietuvos lietuvišku neprieteliumi lietuvininkų išgamiu", Tilžė 1896; 9) „Die nationalen Agitationen der polnisch und litauisch redenden Preussen", Tilžė 1897.

Jau knygų pavadinimai mums rodo jų kryptį ir pobūdį. Savo eilėraščių rinkinio, kaip matome, dr. S-nas neišleido; nors eilėraščių jo buvo daug prirašyta ir jis pats juos brangindavo. Dalis jų pateko į Kalvaičio dainų rinkinius; žmonės jo dainas labai mėgę.

Dabar stengsimės susipažinti bent su svarbiausiomis jo minėtomis brošiūromis.

„Apie atgaivinimą mūsų lietuviškos kalbos" — tai „pranešimas, laikytas Girėno ant susiėjimo draugystės „Birutės" Tilžėj 13.3.87". Savo „pranešimą" dr. S-nas pradeda šiuo jam ir ypač to laiko Prūsų lietuviams charakteringu ir daug pasakančiu įvadu: „Vardan Pono Dievo, kursai sutvėrė dangų ir žemę; to Dievo, kursai padarė, kad iš vieno kraujo visos žmonių giminės ant žemės apskritumo gyventų, pakajuje gyventų, ir rubežių joms statė, pirm paskyrė, kaip ilgai ir plačiai jos gyventi turės; to Dievo, kurs ir lietuvninkų giminę ant to pavadinęs yra, kad ir jiejie savo prigimtoje kalboje didžiuosius Dievo darbus apsakant girdėtų — beje to amžinojo Dievo, kursai tas pats yra visiems žmonėms bei visoms žmonių giminėms, pradėkim ir šį susiėjimą mūsų mielosios draugystės „Birutės".

Pirm neng apie kitus dalykus kalbėti pradėsiąs, turiu visus tikrus birutininkus, kaip viernus savo valdonų padonus, raginti, kad su manim vienos labai svarbios dienos atsimįtų, kurią su Dievo malone ateisiančioj nedelėj sulauksim ir linksmai švęsim. Tai yra tokia užgimimo dienos šventė, kuri vos vieną sykį ir metų tūkstančiuose tokiu būdu tropyjas — tai yra devynias dešimtoji užgimimo diena mūsų visur gerbiamojo, garbės vertojo ciecoriaus ir karaliaus, maloningiausiojo ir lietuvninkų valdono, o kursai priegtam ir iš pačių lietuvininkų kraujo kilęs yra, o vis lietuvninkams taip daug meilės yra išrodęs. Be abejo tai kožnas lietuvninks, ypač kožnas birutininks

šitą svarbiąją dieną džiaugsmingai drauge švęs, o mes jau šiandien ją švęsime, ant jos garbės atsikeldami ir šaukdami: „Gyvs tesie Viešpats karalius mūsų vokiškas ciecorius! Beje gyvs tesie karalius mūsų ciecorius!“ Velykim jam su Dievo malone gerą sveikatą ir ilgą amžių ir pakajingą valdymą iki tolimiausiojo rubežiaus žmogiškos gyvasties“.

Dr. Sauerveinas būtų linkęs išgerti taikos vardan ir už rusų carą, jei žinotų, kad tasai per tą šventę tikrai bus vokiečių ciesoriaus svečias.

Toliau jau pereina prie pačios temos — kaip atgaivinti lietuvių kalbą. Ją gaivinti ir šelpti esanti pasiryžusi „Birutės“ dr-ja. Šios dr-jos vyriausias tikslas turi visiems kaip šviesi žvakė šviesti ir visus jungti. Gi „Literariškosios dr-jos“ („Literarische Gesellschaft“) tikslas tesąs tik pažinti lietuvių kalbą, jos kopiją padaryti, bet ne gaivinti.

Birutininkams to maža; jie turį tą kalbą šelpti ir gaivinti.

Visus lietuvius tautinio sąmoningumo atžvilgiu jis skirsto į 3 rūšis: 1) į mirusius, kurie gėdisi lietuvių kalbos ir, norėdami ponais pasirodyti, eina į vokiškas pamaldas, nors jų dėl kalbos nemokėjimo nesupranta, 2) į pusiau mirusius, kurie dar vartoja ir myli savo senąją kalbą, bet ir nesipriešina, kai jų priešai juos dėl to pajuokia, ir 3) į gyvuosius, kurių

„Dar lietuviška dainelė
skamba per pušynėlius;
dar lietuviška mergelė
klykauj per beržynelius.

Štai gyvi mes esam,
ir nenorime pražūt;
štai linksmai dar išsitiesiam,
o gyvi ir norim būt.

Visus šiuos reikią atgaivinti. Ši pareiga skirianti birutininkus nuo „Literariškosios dr-jos“, kuri tik mokytiems tedirbanti, o jie turį visiems, ir prastiems, dirbti; nes ir Šventas Raštas sako, kad į puotą ne turtuolius, bet varginguosius ir neturtinguosius reikia kviesti, tuomet Dievas atlygins. „Turim, sako dr. S-nas, ne vadus, bet visą masę gaivinti, nes generolai be kariuomenės juk ir nieko nereiškią; giminę gaivinti reikia nuo žemųjų“.

Visų pirma reikią atgaivinti kalbiškai jau mirusius (čia paduoda pavyzdį iš Šv. Rašto, kur Ezekielis atgaivinęs krūvą kaulų). Kalbiškai mirę yra tiejie, kurie niekina savąją kalbą,

nors kitos dorai nemoka. Iš tokių girdėti galima, pavyzdžiui, kad ir tokį šedevrą: „Ik woll kame na mintuwe“. Jie savo vaikus vokiškai konfirmuodina, nors kunigas nuo to ir atkalbinėtų. „Šie paikai pasididžiuojantieji maną, kad vokiškam kunigui uždėjus tik savo vokišką ranką ant konfirmando, tasai tuo akies mirksniu tapsiąs vokiečiu“.

Toliau dr. S-nas nurodo kalbos nemokėjimo pasėkas; pav., patekę į svetimą kraštą tokie greit pražūną, nes ryšiai tarp iškeliavusio ir tėvų greit nutrūksta, nes lietuvišką laišką parašyti toksai nemoka, o tėvai vėl nemoka vokiškai rašyti. Be to, per kalbos nemokėjimą daug lietuvių dėl neteisingų priesaikų patenka į kalėjimus. Čia dr. S-nas atkerta ir tiems, kurie mano, kad reikią tik vieną žmonių kartą tam aukoti, tai kitos jau viską suprasiančios, nurodydamas, kad net jų Darvinas mokinąs, kad paveldėtoji durnystė kitose kartose tuo labiau sustiprės. Už tokius nutautėlius net mūsų senieji pagonys buvę daug geresni ir garbingesni.

Kaip tokius lietuvius atgaivinti?

Į pastatytą klausimą dr. S-nas taip atsako: „Ant pirmo tuom, kad juo daugiau jie savo kalbą bei prigimtį paniekina, juo aukščiaus mes ją į garbę iškelsim. Ir aš pasididžiuoju lietuviškai kalbėdams ir mislydams, kad bene nors koks lašelis lietuviško kraujo manyje randamas. O toks viens lietuviško kraujo lašelis bene turėjo visą gyvastį su karšta meile į visą lietuviškąją giminę lyg degte uždegti. Pavyzdžiu gal būt ir mūsų mielojo ir aukštai gerbiamojo karaliūno ypatiškoji meilė ir prietelystė prieš lietuvninkus, kad ir ji iš dalies iš to kilusi, kad ir ans aukštas pons iš lietuviškos giminės kilęs, kad senųjų Lietuvos kunigaikščių kraujas... jojo gyslose teka. Jis apgailėjo lietuvių staigų vokietinimą. Jo paveikslą prieš akis turėdami ir mes nesibijokim, kad mums kas pikta darys, jis mus apgins“.

Tokius lietuvius atgaivinsim „nesaldliežuvaujant, bet ir savo vokiškųjų brolių persižiūrėjimus drąsiai ir su tikru vardu minavojant bei pagerinti pasiprocevojant“, nes tai bus „tikras patriotiškumas, tikroji vokiškos tėviškės meilė“. Todėl „tiems, kurie manęs klausia, kodėl aš, vokietis pagal prigimtį būdamas, lietuvninkus užstovįs, su tikra teisybe atsiliepiu, kad tokiu būdu Vokietijai dar daugiau ant naudos dirbu, nekaip patiems lietuvninkams, kadangi tokiu būdu ir mūsų vokišką giminę nuo

susigriešijimo apsaugoju ir p. ciecoriui ir vokiškai tėviškei vierniausius kareivius ir padonus išlaikyti gelbu".

Dar vieną būdą dr. S-nas numato „numirusiems lietuvninkams" gaivinti, būtent, „kad drūtai laikom anas brangias teisybes, kurias mūsų lietuviškoji kalba pagal zokanus aptur". Čia dr. S-nas pataria drąsiai reikalauti įstatymuose lietuvių kalbai numatytų teisių, o ne tik vien maldauti. Jei išleistieji įstatymai nepildomi, tuoj reikią pasiskųstsi, o ne tylėti, kaip kad lietuviai mėgsta tokiais atvejais elgtis. Tokie kalbos teisių susiaurinimai vykstą ypač ten, kur mokytojai esą vokiečiai, nes jie mokinius verčią atsakinėti vokiškai ir po to juos jau vokietukais užrašą (čia dr. S-nas pasipiktinęs klausia, ar prancūziškai mokantį vokietį irgi jau kas nors prancūzu užrašą?). Dėl tokių atsitikimų reikią tuoj valdžiai pasiskųsti, nes valdžia dėl teisingo informavimo, dr. S-no nuomone, tik pasidžiaugsianti, o ne pyksianti. (Čia gali kilti kai kam klausimas, ar čia ne perdaug optimistiškai žiūrima į valdžios pagalbą. Bet reikia atsiminti, kad dr. S-nui rūpėjo visų pirma nugalėti lietuvišką pasyvumą, kad lietuvis pats drįstų tuoj prieš savo skriaudėjus stoti).

„Pusiau mirusius" lietuvius jau esą daug lengviau išjudinti ir atgaivinti. „Pusiau mirusieji yra tokie, kurie savo širdies dugne dar labai myli savo lietuviškąją kalbą ir kurie, geriems kunigams gradenus, kad vaikus leistų į lietuviškus kuniginninkų pamokslus, atsako: „Je, mes mielai norėtum kūdikį lietuviškai išleisti, ale štai, juk kažin kas uždraudžia..., kažin kas visai nepriima į lietuvišką mokslą, juk mokytojas nieko nemokina lietuviškai; o mes ir lietuviškų knygų visai neturime, o mūsų kūdikis juk penkias dalis ir viską tiktai vokiškai temoka ir negal viską taip greitai vėl ir lietuviškai išsimokinti".

Dr. S-nas pataria tokiems visuomet priminti, kad kiekvienas lietuvis savo vaikus gali konfirmuodinti kaip nori, kad kiekvienas lietuvis turi teisę reikalauti, kad mokytojas mokintų ir lietuviškai bent tiek, kiek įstatymai leidžia. „Pirm visko tikt pagal mūsų įstangą parūpinkim tokiems knygas, parūpinkim, kur galima, mažumą pagalbos... Tai tokie mielai laikysis prie savo kalbos ir įžegnoti duos savo kūdikius tokiu būdu, kursai jiems tikrai ant amžinos žegnonės bus, ir ne tokiu viršutiniu būdu, kurs jųjų daugiems ne atsisakymą nuo velnio paženklina,

bet labiaus amžiną atsisakymą nuo savo giminės ir nuo visko, kas jiems turėtų šventa būti".

Reikia pasakyti, kad čia ne tušti dr. S-no žodžiai. Jis pats davė gerą pavyzdį, pats lietuviams davė pinigų knygoms pirktis. (Taip, pavyzdžiui, Lazdynų kunigui Mackui įdavė pinigų, kad tas už juos nupirktų lietuviškų knygų ir jas išdalintų neturtingiems vaikams).

Dr. S-nas visai teisingai numatė, kad nykstant lietuviškoms konfirmacijoms nyks ir lietuviškumas jaunuomenėj. Tas matyti ypač šiuo metu Klaipėdos krašto labiausiai suvokietėjusiam Pagėgių apskrity, kur retai kurioj parapijoj besutinkame lietuviškų kunigininkų. Čia nėra ko stebėtis, nes patys kunigai kalba bjauriai darkyta lietuvių kalba, ir pats lietuvis dažnai nesupranta, ką kunigas savo kartais tik nuo lapo paskaitytu sakiniu norėjo pasakyti. Todėl dr. S-nas ir sako: „Turim pirm visko ant vieros mokslo uždaboti. Nėsa lietuvninkų išgelbėjimo ir lietuviškosios kalbos likimas su vieros mokslu ir su įžegnojimais arčiausiai yra surištas".

Toliau dr. S-nas ragina steigti sekmadienio mokyklas, kur vaikai pasimokytų lietuviškai skaityti ir rašyti. Nors algos už tai ir niekas negautų, bet tai juk nesąs svarbiausias dalykas; jiems danguj už tai būsią atlyginta.

Dr. S-no nuomone tokiems pusgyviams „dar mačyja prišaukti: Ar tu savo giminės ir pradėsi gėdėtis? Ar nežinai, kad senieji pagirtieji karžygiai ir valdonai iš tavo giminės kilę, kurie sykį visą Europą padrebino lietuvninkų vardą tiktai minavojant, kurie... Europą prieš totorių baisiuosius tvanus taip karžygiškai apgynė? Ar nori gėdėtis tos giminės, iš kurios Gediminas, Algirdas, Kęstutis, Vytautas kilę — beje iš kurios mūsų karalius ir ciecorius pats yra kilęs?"

Tokiems lietuviams dar verta šūktelti: „Ar tu nežinai, kad tavo kalba viena iš gražiausiųjų ir seniausiųjų Europos yra, arčiausiai dar sutinkanti su pagirtąja senųjų brahmanų sanskritiškąja kalba Ryt-Indijoj?"[55]). „Tokiems galim priminti, kaip mokytieji žmonės visų Europos kampų dabar lenktyn pagir lietuviškos kalbos grožybę ir senatvę, kaip ans pagirtasis ir mokytasis angliškas lordas Strangfordas", kuris mokėjęs daug

---

55) Plg. jo dainą „kaip dyvinai man jaudin širdį", ž. psl. 77.

kalbų, net „su turkais turkiškai lyg su savais kalbėjęs“, bet lietuvių kalbai jis davęs pirmenybę kitų kalbų tarpe.

Pagaliau gyvus lietuvninkus esą dar lengviau atgaivinti, jų budinti jau nebereikia. Atgaivinti juos galima:

1) Išleidžiant naudingų knygų iš įvairių sričių,

2) darant pranešimus iš Lietuvos istorijos, apie jos gyventojus, jų kalbą,

3) per laikraščius; vienas jų turįs būti politikai ir kasdieniniams reikalams skiriamas, kitas — literatūrai, „kurs ir mūsų pusės ir maskolių pusės lietuvninkų literariškus dalykus lygiai suglaustų“,

4) kalbos grynumu ir valymu; bet čia patariama nebūti puristais, daugiau dėmesio reikią kreipti į prasmę, o ne į išviršinį skambėjimą; todėl reikią saugotis nevykusių naujadarų, nesibijoti per daug svetimų žodžių; svarbu, kad visi suprastų.

Pagaliau dr. S-nas ragina nieko nesibijoti, o drąsiai už savo tautą kovoti. Pats apie save dar sako: „Jei daug žmonių mane dėl šito pasiprocevojimo kolioja, purvais apmeta ir persekioja, tai tiktai džiaugiuos, nes mūsų Išganytojas sako, kad tie išganytingi yra, kurie teisybės dėliai persekiojami. O jei ir tarp lietuvninkų pačių daug tokių išgamų randasi, kurie ne tiktai visą tokią procę, bet ir visus savo paties užsigynimus už vargstančius vienais apmaudais, koliojimais, melais, prigavimais bei persekinėjimais atlygina, tai ir tada mane mano darbe nesugaišys, o aš tikt sakysiu su anuom pagirtuoju žodžiu iš graikų senovės: „Jei aš tave myliu, kas tav rūp?“

„Über einige Verirrungen und Missgriffe neuester Kultur“ dar įdomesnė brošiūra. Čia plačiai kalba apie germanizaciją per mokyklas ir bažnyčias. Jis čia visai teisingai nurodo į vieną vendų laišką, rašytą į vokiečių vyriausybę, kur sakoma: „Misionieriai pagonų kraštuose tegauna leidimą pamokslą sakyti, kai jie tą kalbą yra išmokę, argi krikščioniški ir ištikimi vokiečių valstybės pavaldiniai turėtų mažiau teisių, negu anie tolimi pagonys?“

Autorius netiki, kad mažumų kalbų išnaikinimą reikalaująs vokiečių tautos saugumas, kaip kad mėgstama sakyti, bet dargi atvirkščiai, kaip tik kalbos naikintojai yra šeimų moralinio gyvenimo, o tuo pačiu ir tautos ardytojai.

Kalbėdamas apie mokyklas jis sako, kad mokytojas turi prisitaikinti prie mokinių, o ne tūkstančiai mokinių prie blogai paruošto mokytojo. Mokytojai juk yra dėl vaikų, o ne atvirkščiai. Mokinys palieka mokytojui paslaptinga knyga, jei šis jo kalbos nesupranta. Juk ir sąžiningam mokytojui tokia padėtis nepakenčiama.

Didelį blogumą sudaro ir extra gratifikacijos už vokišką mokymą. Mokytojai tai supranta kaip skatinimą naikinti lietuvių kalbą.

Taip pat daug nusidedama nustatant tautybių nuošimtį mokykloj. Mokytojai dažnai vokiškai mokantį lietuvį užrašo vokiečiu; o jei kur taip sudaroma 51% vokiečių, tai toj mokykloj visai lietuviškai nebemokinama.

Kita aplinkybė, kuri dažnai kenkia lietuvių reikalams, yra tvirtinimas, kad trūkstą lietuviškai mokančių mokytojų. Čia dr. S-nas atsako, kad tas tyčia sudaroma, nes lietuviškai moką mokytojai iškeliami į Mozūriją arba net į Brandenburgą. Tokių kilnojimų reiktų vengti; be to, mokytojų seminarijose reikėtų daugiau lietuvių kalbos mokyti.

Grynai lietuviškose mokyklose, kur pagal įstatymus šiek tiek lietuviškai mokinama, irgi ne gerai elgiamasi; nes vis dėlto pradžioj mokina vokiškai, o tik tada lietuviškai. Per tai vaikai mintinius dalykus tur dvigubai mokytis. Daug vaikų, žinoma, to vengia ir per tai mažėja lietuviškųjų konfirmacijų skaičius[56]). Kiti vaikai vėl lietuviškai negali mokytis dėl lietuviškų knygų stokos, o vokiškos knygos dažnai tyčia veltui duodamos, kad lietuviškų nepirktų ir tie, kurie tai galėtų.

Jei jau lenkams, sako dr. S-nas, grąžinta teisė mokytis skaityti ir rašyti gimtojoj kalboj, tai kodėl to neleidžiama vargšams lietuviams, vendams ir mozūrams? Juk kalbą atėmus platinas ir socializmo nuodai, nes siela per tai pasidaro tabula rasa, kurioj rašyk, ką nori.

Su kareivių pamaldomis vėl esanti bėda. Jei vendai turi galimybės laikas nuo laiko savo kalboj pamaldų Berlyne pasiklausyti, tai lietuviai to nė Karaliaučiuj nebeturi.

Skundžias dr. S-nas lietuviškų bažnytininkų sumažėjimu. Širdį jam skauda, sutinkant didžius pulkus iš vokiškų pamaldų

---

56) Apie tai atskirai rašo: „Abnahme u. Verschwinden der litauischen Confirmationen", „Tilsiter Allg. Zeit.", Nr. 277; 1898.

grįžtančių, tuo tarpu kai per lietuviškas pamaldas bažnyčia esanti pustušti. Mažėjančios ir lietuviškos jungtuvės, nes už lietuviškas jungtuves kunigas kai kur ima dvigubai tiek, kiek už vokiškas. Čia dar būtų galima pridėti ir dabar dar galiojantį dėsnį, kad lietuvis vyriškis lengvai sutiks jungtis vokiškai, jei to jo sužieduotinė pareikalaus. Tas pasitaiko net tarp lietuvių valdininkų ir šiais laikais.

Toliau dr. S-nas pasisako keliais ekonominiais - socialiniais klausimais. Ir čia jis pasirodo vargingųjų gynėju. Būtent, dr. S-nas pasisako prieš uždraudimą ganyti gyvulius valdiškuose miškuose, nes vargingoji visuomenė per tai daug nukenčia, o naudos iš tokio uždraudimo nedaug tebėra.

Varginguosius ne atskiri kaimai turėtų šelpti, bet apskritys arba bent parapija, nes kaimas reguliaru šelpimu nepasižymi.

Tokius tai nenormalumus dr. S-nas nurodo šioj savo knygoj.

Tikros gerovės ir kultūros pažangai reikalinga esą:

1) Kad lietuvių ir vendų mokyklų programos būtų pritaikomos vietos sąlygoms; reikia nuo gimtosios kalbos pradėti, o tik tada ir prie vokiškos eiti, laikytis principo „non multa, sed multum"; vaikus reikia supažindinti ir su savo kraštu, o ne vien su tolimais Vokietijos kraštais, juos į ten viliojant.

2) Priedus mokytojams teikti tik visą jų mokymo darbą įvertinus.

3) Sustabdyti lietuviškai mokančių mokytojų kilnojimą į kitus Vokietijos kraštus, o seminarijose daugiau mokyti lietuvių kalbos.

4) Rūpintis, kad lietuvių vaikai būtų lietuviškai konfirmuojami, neverčiant šalia lietuviškai mintinai išmokto teksto išmokti tą patį ir vokiškai.

5) Įvesti gerus elementorius abiem kalbom, vokiškus tekstus aiškinti lietuvių kalbos pagalba ir atvirkščiai.

6) Išmokyti vaikus lietuviškai skaityti bei rašyti.

7) Kad kareiviams pamaldos būtų vėl kas savaitę ir kad būtų tam parinktas atsidavęs lietuviškas kunigas.

8- Kad Fridricho IV lietuviams skirtos stipendijos tikrai būtų sunaudojamos lietuviškų kunigų ruošimui, Karaliaučiaus u-to teologus pratinti daugiau prie lietuvių kalbos.

9) Parūpinti tinkamus teismų vertėjus, kad sumažėtų neteisingų priesaikų skaičius.

10) Vargingiems gyventojams vėl leisti savo galvijus valdiškuose miškuose ganyti, ir t. t.

Prie įdomesniųjų dr. S-no knygų reiktų priskirti dar bent šiedvi: 1) „Kelių laikraščių lietuviškas klausymas" („Die litauische Frage einiger Zeitungen") ir 2) „Über litauisches Volksthum".

„Kelių laikraščių lietuviškas klausymas" parašyta vokiškai ir lietuviškai. Šią knygutę jis pradeda šiais donelaitiškais žodžiais: „Ak, kur dingo anie mielieji, senieji čėsai, kad ir vargingiausios lietuvninkės su savo kaspinėliais, su savo marginėmis, su savo vyžomis taip gražiai kas rytą į šuilę susibastydavo?! Išnyko marginės, vargingų avelėms išnykus; išnyko kaspinėliai, išdabytoms miesčionių žiūponėms juos išjuokus; išnyko pasižeminimas, o žmonės jau iš vieno pasididžiavimo velytų basi sniegą mindžioti, nekaip su dailiai supytomis, šiltomis vyžomis. O kaip viršutinis, taip ir vidutinis žmogus apsimainė".

Polemizuodamas su „Hartungsche Zeitung" jis pabrėžia, kad lietuvių klausimas yra etikos, ne politikos klausimas. Čia plačiai paliečia tas neigiamybes, kurios kyla pamynus gimtąją lietuvių kalbą. Nurodo į lietuvių kalbos grožį, lankstumą, skambumą, aiškumą. Į priekaištą, kad lietuviai neturį savos literatūros, jis nurodo į gausų liaudies dainų turtą; ir lietuviui viena lietuviška daina daugiau reiškianti, negu visas Šileris ar Gėtė. Čia dr. S-nas nurodo ir į vokiečių palinkimą lietuvius visur juodinti, ar tai būtų romanuose ar kitur. Tuo tarpu jie lietuvių dar visai nepažįsta ir nesistengia pažinti. Medžiagą apie Lietuvius tokie ima iš teismo vertėjų ir smuklių. Ir vokiečiai nebus geresni, jei rašysime apie juos pasinaudojant tokiais šaltiniais.

Dr. S-nas paneigia čia ir nuomonę, kad lietuvių judėjimo skatintojai esą lenkai, nurodydamas į Didžiojoj Lietuvoj lietuvių vedamas kovas prieš lenkus.

Dr. S-nas nesiliauja raginęs tvirčiau laikytis savo tautos. Jei lietuvių ir maža tėra, tai nereikia dar dėl to pasiduoti. Juk ir graikų tauta buvo maža, o jos nuopelnai žmonijai yra didesni, negu nuopelnai kurios nors didelės tautos. Mažosios tautos esančios svarbesnės už didžiąsias, jos yra pasaulio druska, žmo-

nijos kultūros atnaujintojos, neleidžiančios kitoms suglebti ir susmulkėti[57]).

Pagaliau antroji šių dviejų brošiūrų — „Über litauisches Volksthum" — yra dialogu parašytas pasikalbėjimas tarp Lituano ir Germano. Čia Lituanas sumaniai atremia visus Germano lietuviams daromus priekaištus ir įtikina jį, kad lietuvių tauta didinga, jos kalba gražesnė, lankstesnė už pačią vokiečių kalbą, liaudies poezija skambi, nurodo grožį ir reikšmę lietuvaičių tautinių rūbų, ir t. t. Germanas nusileidžia ir, vaizduojamais lietuviais susižavėjęs, pats kone tampa lietuviu ir pripažįsta kiekvienai tautai laisvę plėtoti savo kultūrines savybes.

Apie kitas brošiūras nebekalbėsiu. Jose nieko naujo nerandame. Beje, paskutinių trijų 65 puslapy suminėtų dalykėlių net gauti niekur neteko. Reikia manyti, kad ir jose nieko ypatingo nerastume.

DR. J. SAUERVEINO POETINĖ KŪRYBA.

Dr. S-no poetinė kūryba nėra jau taip menka, kaip įprasta manyti. Savo eilėraščių rinkinio dr. S-nas mums nepaliko. Jo eilėraščiai išmėtyti po įvairius to laiko laikraščius ir jo paties brošiūras. Dalį jo eilėraščių randame Kalvaičio dainų rinkiniuose. Nemaža jo Lietuvą liečiančių eilėraščių yra parašyta vokiečių kalba, o kaikurie jo lietuviški eilėraščiai yra tik vertimas jo vokiškų eilėraščių. Be eilėraščių dr. S-nas mums paliko dar dvi poemas, vienos dramos pradžią ir vertimą iš kitų autorių. Dr. Basanis buvo pasiryžęs po karo išleisti dr. S-no eiliuotąją kūrybą, bet neištęsėjo, darbas jo (2 tomai) paliko rankrašty.

Nors d-ro S-no lietuviškoji poetinė kūryba yra palyginti gausi, bet temų, idėjų įvairumu ji nepasižymi; tai daugumoj tėra poetinėj formoj jo anksčiau nušviestų idėjų išreiškimas. Iš vienos pusės tatai dr. S--ną atestuotų lyg ir teigiama prasme: dr. S-nas lieka visur ir visad ištikimas savo siekimams — išgarbinti ir prižadinti Prūsų lietuvį, ir to jis siekia įvairiais ginklais: politinė veikla, publicistika ir grožine kūryba. Bet iš kitos pusės — kaip kūrėjas jis lieka neįvairus, sausokas, nein-

---

57) „Über litauisches Volksthum", psl. 8.

dividualus ir, pasakyčiau, nuobodokas. Tik nuostabi ir brangi yra jo nuoširdi ir patvari darbuotė skriaudžiamų Prūsų lietuvių naudai.

Taip pat netenka pas dr. S-ną pastebėti kokios nors kūrybos ypatingesnės evoliucijos ir dėlto gana sunku, man rodos, pritaikinti jo kūrybai kokį nors tyrinėjimo metodą. Jo poeziją suskirstyti būtų galima nebent apdainuojamuoju objektu; tokio skirstymo laikytasi ir šiam darbely. Dr. S-no lietuviškoji poezija yra bene dar todėl tokia neįvairi, neevoliucionuojanti, kad lietuviškai rašyti jis temėgina būdamas jau pilnai subrendęs savo pasaulėžvalgoj, nes tuomet jis jau turi per 40 metų. Kadangi dr. S-no kūryba mums mažiau tėra pažįstama, tai, nagrinėdamas ją čionai, tyčia cituosiu ilgesnių ištraukų arba net kai kur ir ištisus eilėraščius.

Patriotiniai motyvai.

Dr. S-no poezijoj dominuoja patriotiniai motyvai. Nuo jų ir mes pradėsime.

Jau buvo minėta, kad dr. S-nui rūpėjo visų pirma įskiepyti lietuviuose garbės jausmą, kad lietuvis didžiuotųsi esąs lietuvis, o ne gėdėtųsi būti lietuviu. Tam reikalui jis naudojasi tais pačiais metodais, kuriais kiek vėliau naudojos ir aušrininkai — romantikai: garbinti Lietuvos praeitį, jos gamtą, o ypač jos kalbą, laikydamas ją kitų kalbų motina. Tik pasiskaitykim šią dainelę:

Kaip dyvinai man judina širdį
kalba mieloji Lietuvos!
Man ding, mes tikrą balsą girdį
anos senovės tolimos.

Kaip Azijoj pirma išėjo
visų žmonių tėvų tėvai,
pirmneng prie Indaus dar skam-
[bėjo
pirma giesmė sanskritiškai;

Kad visos, ir lietuviškoji,
Europos ir kožna kalba,
ir negyva jau kelintoji,
krūvoj dar buvo ir viena.

Tai buvo lyg žmonių jaunystė,
lyg rytas koks gadynių dar;
tad buvo ir žmonių draugystė,
lyg viennamių, ne kaip dabar.

Tada švieži pirma raselė
dar švietė ant sutvėrimų;
tada kavojo sau vietelę
gražus linksmums ir tarp senų.

Dabar jau vakars, jau senystė,
jaunasis sviets pasenęs jau;
tiktai toli aną jaunystę
lyg kokiuose sapnuos' matau.

Sapnais man atgaivina širdį
kalba mieloji Lietuvos:
Man ding, būk tikrą balsą girdi
anos jaunystės tolimos.

Prie šios dainos dr. S-nas duoda tokį paaiškinimą[58]: „Lietuviškoji kalba labai prilygsta anai senajai indiškajai kalbai, sanskritiškąja vadinamai. Anie žmonės, kurie seniai ta puikiąja, visame sviete pagirtąja sanskritiškąja kalba kalbėjo, buvo iš vienos pradžios su lietuvninkais ir pirm beveik 4000 metų įtraukę į rytinę Indiją. Ten prie upės, vardu Indus, seniausios giesmės jų kalboje buvo sutaisytos, kurias mes dar turime lyg kokias liudininkes pirmosios jaunystės visos žmonių giminės.

Ir ant anos senosios kalbos iš visų kalbų tiktai mūsų lietuviškoji kalba dar taip pasineša, kad ir apie ją gali sakyti, jog ir ji lyg kokia liudininkė anos senovės, arba, jei nori geriaus sakyti, anos tolimosios jaunystės visos žmonių giminės. Kas abi kalbi moka, kuočės lyg sapnuoti gal, būk dyvinai perstatytas esąs į aną tolimąjį čėsą šviežiosios jaunystės visos žmonių giminės..."

Matom, kad dr. S-nas dar laikosi dabar jau pasenusios nuomonės, kad indoeuropiečiai yra iš Azijos kilę. Panašumą į paduotąją dainą turi dar kita daina: „Der Litauer morgenländische Verwandtschaft", kurios paduodu palyginti ir lietuviškąjį ir vokiškąjį tekstą.

Lietuvninkus aš myliu taip,
kaip tėvą, kaip draugus,
kaip prietelius visur, visaip,
kaip savo brolelius.

Iš seno čėso jų kalba
man daug, daug pasakoj,
kokia mums buvusi pradžia
toli ten Azijoj.

Ten yr' dar žemė tolima,
dangunlink žiūr kalnai,
ten augo mums miela kalba,
ten sentėvių namai.

---

85) Kalvaitis: „Rūtų lapeliai", psl. 110.

Ten žmonės dar kelis žodžius
Suprast gal su mumis:
Dievs „Devas“ yr, „Sunus“ sū-
[nus,
ir girė yr „Giris“.

Klėbonų šventuos raštuose
senoji jų kalba,
Az'jos ir kituos kraštuose
mums lyg pažįstama.

Iš tos pradžios esme visi,
iš ten ir vokiečiai,
bet permainyti yr kiti,
mes kalbam, kaip seniai.

Kovokim taigi kalbą dar,
kovotina ir bus.
Dieve kavok, žegnok dabar
ir vis lietuvninkus.

Dort liegt ja noch das ferne
[Land,
die Höhn zum Himmel
[schaun,
wo uns die teure Sprach er-
[stand:
der Väter Heimat - Au'n.
Noch kann Nation sich mit Na-
[tion
verstehn bei maechem Wort:
Gott heisset „Dėvas“, „Sunus“
[Sohn,
„Giris“ auch Waldberg dort.
Der Priester heiliger Klang
[sogar,
der ältsten Sprache Laut,
auf fernster Flur — wie
[wunderbar! —
klingt uns fast wie vertraut.

Den Litauer - Stamm — o
[seht ihn an
als väterlich verwandt,
als Freud, wie man nur
[Freud sein kann
als Brüder allbekannt.

Von dort her stammen ja wir
[all,
die Deutschen auch von dort:
Vertauscht ward andrer Spra-
[chen Schall,
der unsre klingt so fort.

Von dem, was jetzt kein Aug
[mehr schaut,
macht viel die Sprach uns klar:
wie Sprach u. Volk sich einst
[gebaut
wie Asien uns gebar.

Die Sprach erhalten unver-
[letzt,
s'ist unsre Pflicht sogar:
Erhalt uns Gott und segne
[jetzt
und stets der Litauer-Schaar.

Jei ta proga palygintum meniškumo atžvilgiu lietuviškąjį ir vokiškąjį tekstą, tai tas lyginimas išeitų pirmojo nenaudai. Tą pastebėsime ir kitose jo paralelinėse dainose. Vokiečių kalboj eiliuoti vyksta jam vistik geriau.

Savos kalbos svarbumą tautai rodo šie jo dainelės posmai.

Sėklelę jam geriausiąją
išrausi su kalba,
išganymą paskiausįjį
atimsi su ana.
Ar žino kits, kad niekados
n'užaugs vėl, ką jis raus?
Nei motyną, nei kalbą jos
dusyk nei viens negaus.

Su motynos sena kalba
pragaišta giminė,
ar, kurs paniekin giminę,
mylėt gal tėviškę?
Tokiam tu netikėk miniau,
jojo bijotis reik;
savuosius juk išdavęs jau,
kitus išduos beveik.
(Bas. rink., p. 32.)

Daug mielesnis ir vertesnis yra žmogus, kurs myli ir vartoja savo kalbą, negu tas, kurs „vokiškai čerškia ir loja", nes:

„Juk kožnas medis yr gražesnis,
kol savo lapais apkabyts;
juk ir gaidys yr daug šaunesnis,
kol savo plunksnoms aprėdyts.
Kaip medžiui lapai, plunksnos — gaidžiui,
taip žmogui prigimta kalba.
(Bas. rink., p. 82.)

Iš visų kalbų lietuvių kalba dr. S-nui geriausiai patinka.

Esu keliavęs šiam sviete,
kalbas tai moku čia ir te,
ir angliškai ir taip toliaus;
lietuviškai patink geriaus.

Tai yr kalba senovės dar,
kokia pradžioj, tokia dabar
senystės ir jaunystės; tikt
netur jaunystė ją palikt.

Sena kalba tikt vis jauna,
kol jaunų kalbančių gana.
Kalba patink mergaičių dėl,
kalbos dėl ir mergaitės vėl.
(Bas. rink., p. 40.)

Kaip Kudirka lietuvių literatūrą laikė savo mylimąja, taip dr. S-nas savo mylimąja laiko lietuvių kalbą; ją jis sapne regi:

Aš regėjau mylimąją,
rods nei jokios neturiu,
beje šitą dyvinąją
aprašyt ir negaliu

„Girėj su tavim kalbėjau
vėjui ūžiant per egles,
o į ausį tau šnibždėjau
iš senovės daineles.

Ar mane dar nepažįsi?
Apsaugok dabar gana!
Aš esu — ar dar n'atmįsi —
aš — lietuviška kalba". (Bas. rink., p. 41.)

Eilėrašty „Nemunas ir lietuviškoji kalba“ dr. S-nas yra labai optimistiškai nusiteikęs lietuvių kalbos išlikimo atžvilgiu. Tai yra aiškus sekimas vokiečių dainos „Die Wacht am Rhein“ („Es braust ein Ruf wie Donnerhall“):

Kaipo perkūnai nesiliaus,
kol sviets stovės, patol jie griaus,
ir mūs' kalba lietuviška,
kol sviets stovės, ji liks gyva;
Linksma būk tėviškė miela,
juk nepražus mūsų kalba!
Kol Nemuns į mares tekės,
tol apie jį visad šnekės

lietuviškai, kaip paprasta,
ir apie jį bus Lietuva.
Linksma būk ir t. t.
Kaip vokietys Rhein — upę gin'
ir savo brolius gint vadin,
taip mes apginkim Nemuną,
be ginklų, per išmanymą.
Linksma būk ir t. t.
(Bas. rink., p. 34.)

Bet skauda jam širdis, kai mato jo dienų padėtį, kai lietuviai savo kalbos nebevertina:

O kaip smarkiai širdį skauda
ir kai gailiai akys rauda,
kad mūs broliai šioj gadynėj
savo kalbą taip pamynė.

Man nereik kitaip kalbėti,
savo kalbą tikt myliu;
kas nenor savaip šenkėti,
tepražūn, aš tam linkiu!

— — — — — — — — — — —

Nes jis jau išsižadėjo
Savo tėvo, motynos,
žemės, kuri jį penėjo —
šventos senos Lietuvos.
(Bas. rink., p. 33.)

Įdomu čion pažymėti, kad pas dr. S-ną esama ir donelaitiškų heksametrų; Donelaičio įtakos matysime pas jį ir kitur dar. Pasekime tik šias eilutes:

„Taigi ir aš, bėdningas lietuvninks, menk težinodams,
tarp mokytų ponų syk pasikelt įsidrįstu.“

— — — — — — — — — — — —

„Kožnas dvasiškas ubagas ir kvailoks pasipūtęs,
kurs kitus išgudrint, pats puikavot užsigeidžia,
todėl, lyg koks berns pasigirdams savo gėrybe,
prieš lietuvninkus nor rodyt savo didystę.
Kaimenė tokia nežino — kažin ar nenori žinoti? —
kad dangaus saulelę nei viens neįstengia supaišint.
Ariškų kalbų gentystėje — ar jie nežino? —

mūsų lietuviškoji kalba čysčiausioji yr pasilikus,
ir nubalsėjimu savo seniausiu irgi gražiausiu,
laiko žodžiais, šaknimis, pavidalų dyvais...“

(Bas. rink., p. 39.)

Nemažesniu entuziazmu kaip lietuvių kalbą dr. S-nas apdainuoja ir Lietuvos gamtą, ypač mėgsta jos mišką (neveltui ir Girėnu vadinos). Paimkim jo „Ką lietuviškoji girė pasakoja“, jos pradžia ypatingai graži; giliai turiningas yra ir pasktinis posmelis.

1.

Gire, gire tu senoji,
paslėptinių taip pilna,
šlamšdama ką pasakoji
savo dyvina kalba?

6.

Kaip neprietelių sumyta
tankiai mūsų Lietuva,
kunigaikščių kaip apgyta,
pasiliko vis valna!

8.

Kodėl medžiai susisiekę
šnibždat lapais ir šakoms,
vėjai iš toli atlėkę
gaudžiat dyvinoms kalboms?

9.

Gire, gire — tu geidauji
tos senovės mylimos,
du dejuoji, tu dūsauji
dėl žavinimo kalbos.

(Kalvaitis: „Prūs. liet. dainos“, psl. 181).

Čion iš dalies dėtina ir jo garsioji „Lietuva ant visados“; Šliupas sako, kad ji „atsiduoda per daug taikingumu ir lojališkumu; kad ne tas, tai ta daina sujaudintų širdį lietuvio iš pat gilumos.“

1.

Lietuva ant visados
tarp palaimos, tarp bėdos!
Lietuvą aš vis mylėsiu,
savo meilę n'užtylėsiu,
Lietuvos vis atsimysiu,
prieš visus ją vis apgysiu.
Jei visi manęs n'apkęstų,
Lietuvos dėl jei numestų,
tarp palaimos tarp bėdos —
Lietuva ant visados!

2.

Lietuva ant visados
kamps grožybės dyvinos.
Žalios girios čia gaivina,
žalios lankos čia vėsina;
vėjas ūž per beržynėlį,
ūž per marių pušynėlį,
ir iš dangiškos šviesybės
žvaigždės šviečia iš aukšty-
[bės.
Kamps grožybės dyvinos
Lietuva ant visados!

3.
Lietuva ant visados
kamps grožybės ir vieros:
Čia širdelių daug už Dievą,
už karalių muš, už tėvą;
čia tėvų minės kareivis,
motynos toli keleivis;
čystos baltuoj lelijytės,
čystos baltuoj ir mergytės.
Kamps grožybės ir vieros
Lietuva ant visados.

5.
Lietuva ant visados
ir tarp baugios pagados,
kur nendrutėms besiūbuojant,
ąžuolams besididžiuojant,
jų didystė tur pražūti,
ale nendrė pasidavus
vėl drūtai stov pasigavus:
Taip stov vis tarp priegados
Lietuva ant visados!

4.
Lietuva ant visados,
garbink kalbą motynos.
Kad ir priešininkai siaučia,
kad širdis silpnumą jaučia,
vis aukštyn dangun žiūrėkie,
naują sylą apturėkie:
Dievs nenor tave naikyti,
Dievs tav duos dar išlaikyti
vierą, kalbą motynos —
Lietuva ant visados!

6.
Lietuva ant visados,
taip sakau tarp apmaudos.
Kad ir prieteliai palieka,
nesirūpina už nieką,
kad nėra susitarimo,
kad ir kaklas veik užkimo,
vis ir vis vienybę šaukiant,
tik vienybės nesulaukiant —
tarsiu tik tarp apmaudos:
Lietuva ant visados!

Nors ši daina labai karštai parašyta ir savo laiku galėjo lietuvio širdį „sujudinti iš pat gilumos“, bet vistik tyresnės poezijos mes joje aiškiai pasigendam; įmanomas tėra tik antras posmelis; kituose posmeliuose vyrauja sausokas minčių išskaičiavimas poetiškumo sąskaiton.

Gana lengva forma pasižymi jo optimistiškoji ir žadinanti „Lietuvninkų pavasario dainelė“.

1.
Prisikelk tačiau,
rytas užtek jau;
prisikelk gyva,
tėviške mūs Lietuva!

Vis gyviaus,
vis gražiaus
stov saulutė ant dangaus.
Tėviške mūs tu senoji,
o tik visados jaunoji,
prisikelkie, džiaugkies vis!

Prisikelti reik,
bus Velykos veik,
bus pavasaris.

2.

Greitai prisikelk,
o linksmai atželk!
Jau ne kaip pirma,
tėviške tu mylima.
Bet linksmiaus,
bet žaliaus!
Jau smūtnybė pasiliaus.
Tėviškė mūs tu senoji,
o tik visados jaunoji,
prisikelkie, džiaugkies vis!
Prisikelti reik,
bus Velykos veik
bus pavasaris.

3.

Jau tarp rūpesties
balsą gyvasties
mes girdėjom šian,
kurs mus ir visus grauden:
„Atsimyk,
o nepyk!“
Dievs ką žada, laiko syk.
Tėviške mūs tu senoji,
o tik visados jaunoji,
prisikelkie, džiaugkies vis!
Prisikelti reik
bus Velykos veik,
bus pavasaris.

4.

Kur prispaustojas?
Kus pabaustojas?
Jau nei spaus, nei baus.
Minkštas ors vis puč lengviaus.
Jau žiema
tolima,
Jau žolė vėl matoma.
Tėviške tu mūs senoji,
o tik visados jaunoji,
prisikelkie, džiaugkies vis!
Prisikelti reik,
bus Velykos veik,
bus pavasaris.

5.

Ans[59]), kur mūs kalbos
pilns n' apykantos,
dūšią lyg išspaust,
mus pačius ketino baust,
yr šalin,
yr šalin
ans, kurs kalbą mūs marin!
Tėviške mūs tu senoji,
o tik visados jaunoji,
prisikelkie, džiaugkies vis!
Prisikelti reik,
Bus Velykos veik,
bus pavasaris.

6.

Su sena kalba
mūsų Lietuva
juo gražiau atžels,
lyg marti prisikels.
Vis gražiaus,
vis linksmiaus
Dievs žegnos mus iš dangaus.
Tėviške mūs tu senoji,
o tik visados jaunoji,
prisikelkie, džiaugkies vis!
Prisikelk tuojau,
yr Velykos jau,
yr pavasaris.

---

59) Bene Hornas.

Prie dr. S-no lietuviškos patriotinės kūrybos reikia priskirti ir jo eiliuotas peticijas ir sveikinimus karaliui, nes dr. S-no nuomone viename asmeny galėjo ir turėjo sutapti sąmoningas lietuvis ir karštas karaliaus garbintojas, konservatorius. Paduosiu čionai 1878 m. mergaičių deputacijos karalienei įteiktos peticijos tekstą:

Iš toli, nuo Prūsų galo,
iš senosios Lietuvos,
kuršiai kur gintarą valo,
esam šen atėjusios.

Ten karuos seniai žaibavo
šviesūs sentėvių kardai,
tuos pažyt kryželninks gavo,
tebšviečia dar jų vardai.

Bet kaip Branderburks pradėjo
Prūsų šiaurę suvaldyt,
jį širdis tuojau mylėjo,
jam norėjo priklausyt.

Reikiant už karalių nerti
į kovas anksti, vėlai,
į laimėjimą, į smertį
vis jį sekėm, vis mielai.

Vokietija veik pražuvo
valdant syk neprieteliams,
vis lietuvninks viernas buvo,
vierns kareivis vokiečiams.

O ereliui mūs atsiekiant
garbę juo aukštesnę vis,
juo drąsiaus, aukščiaus jam [lekiant
džiaugėsi ir mūs širdis.

Mes nepykstam ant brolelių,
tą erelį sekančių,
mums vis skamb viduj širdelių:
kas mums pykts tarp vokiečių?

Verkdama tik tur gedėti
jau duktė lietuvninkų,
graudžiai verkdama minėti
tų dienų senoviškų.

Kad valnai, be prispaudimo
džiaugėmės senos kalbos,
kad dar mergos be baudimo
sekė kalbą motynos.

Ak, pakilo šiandien žmonės
mus įartyt, įbaugyt;
skarbą pilnąjį žegnonės —
mūsų kalbą pabaidyt.

Tą, kurioj senovė gaudžia,
tą jie sumin lyg niekus,
o meilius balsus mums baudžia,
Herderiui patikusius.

Toks, kur kalbą rods pažįsta,
ją žavin, jos negal kęst,
toks už durių išsidrįsta
Dievo žodį mums numest.

Ale ne! toks nežavina,
o kas žin, bau nor žavyt!
Kas be valgio įrakina,
ar sakai, kad nor žudyt?

Ne, nenor! — ak tesižino —
syk mūs maldos tur nutilt;
ką tėvai mus syk mokino,
turim lyg žeme užpilt.

Ne, nenor! ką giest į smertį,
„Muttersprache, Mutterlaut“,
mums tai tik reik išsinerti
ir lyg naują skūrą gaut.

Ne, nenor! tik mus nupratin
nuo širdžių gimdytojų,
miglą svetimą išplatin
tarp vaikų ir motynų.

Ne, nenor: kalba senoji
motynos įžindyta,
tik šalin tur, bus naujoji
su gvoltu įgirdyta.

Ne, nenor: tik kur vaikeliai
meilyj mislyt, permanyt,
ten lietuvninks, lyg paukštelis,
žodį paskui tur sakyt.

Ne, nenor: tik mūs viernybė,
senas būds, sena viera,
ir linksmumas ir gėrybė
nykt tur su sena kalba.

Ne, nenor, tik tur augyti
nepabaustą giminę,
kur už mislių nor baugyti,
pono baimė sąžinę.

Ne, nenor, tik tur augyti
bedievystės lyg tvanus,
kas piktus galės baugyti,
kad siautims jiems bus ska-
[nus?

dėl karaliaus, dėl vieros!
širdys laikančios viernumą
kur jau randas, ištrivos,
Ak, kaip širdys nelabumą,

Ak, kaip širdys nelabumą,
kurs mums grumzdžia, ištri-
[vos,
širdys vis už jūs drąsumą
iki smerties jaučiančios!

Jūsų, aukštosios žiūponės,
jus meldžiam verkdamos:
Jūs iš meilės, iš malonės,
jūs gailėkitės kalbos!

Šios peticijos vokiškąjį tekstą taip pat turim neabejotinai pripažinti, kad jis žymiai poetiškesnis, prasmingesnis, ir daugelis lietuviškojo teksto vietų aiškėja tik perskaičius atitinkamą vokiškojo teksto vietą. Tik palyginkim ta proga bent keletą posmelių ir tuoj matysim skirtumą: vokiškasis posmelis bus kūrybiškesnis; pav., paimkim tik penktą ir septintą posmelį:

Vokietija veik pražuvo
valdant syk neprieteliams,
vis lietuvninks viernas buvo,
vierns kareivis vokiečiams.

Auch als einst durch Gottes
[Walten
Deutschlands Stern zu Boden
[lag,
hat der Litau'r treu gehalten
bis der Feind zusammenbrach.

Mes nepykstam ant brolelių,
tą erelį sekančių,
mums vis skamb viduj širdelių:
kas mums pykts tarp vokiečių?

Und wir hassen nie die Brüder,
die der Adler mit uns eint,
und es klingt im Herzen wieder:
Unter Deutschen keinen Feind.

O štai keleta posmelių tos pačios deputacijos pasveikinimo, įteikto karaliui, kad išsigelbėjo nuo pasikėsinimo:

Garbė aukštybėj Dievui būk,
kurs dar už mus kovojo.
Su angelais pons Dievas juk
karalių iškavojo.

Pons Dievs yr meilė — togidėl
apgyt mus nepaliovė,
karalių mūs išlaikė vėl,
kaip ans piktasis šovė.

Mes ir tavo lietuvninkai
tokiam čėse netylim,
pasveikysim visi viernai
tave, kurį mes mylim.

Jei Vokietija jau visa
viernybę išgaišintų,
tai tik senoji Lietuva
tave apgint ketintų.

(Bas. rink., p. 3).

Tokių karaliui palankių žodžių randame gana daug, juose S-nas visuomet primena skriaudžiamą Prūsų Lietuvą, prašo jai iš karaliaus pagalbos. Pav.:

Miels pon karaliau, atsimyk,
lietuvninkus ir tu apgyk,
kad kas mus nor baugyti.

Neleisk nei vieną sakalą
lietuvišką lakštingalą
iš kampo mums baidyti.

Miels pon karaliau, ak, klausyk
ir mums meilingas būk šį syk,
bėdoj suteik pagalbą.

Mes vis kovosim, kaip seniai,
jo, kaip tėvai, kaip sentėviai,
apgyk mums tikt tą kalbą!

(Bas. rink., p. 9).

1888 m. jis parašo „Žegnonės velyjimą ant 30 metinės atsiminimo šventės prūsų karaliūno svodbos“, išleistą atskira knygute („Jojo ciecor. karal. Aukštybei mūsų ponui karaliūnui“).

Čion patieksiu keletą posmelių abiem kalbom:

Mūsų ponudu, dabar
krykštauj jum vierna krūva;
o smūtna tarp sniego dar
sveikin ir mūs Lietuva.

Pilnus trisdešimt metus
jau gyvenota krūvoj,
o per šiuos metus visus
ir mūs širdys' Lietuvoj.

Lietuva vierna nor būt,
kol dar randas Lietuva,
kol ji dar netur sugriūt
po marintojų krūva.

Nuo valdonų Lietuvos
prasidėjęs pats mūs pon',
savo sentėvių kalbos
susimilki, mūs valdon!

Ak, kad pasidžiaugsita
vėl su kūdikiais krūvoj,
ar ne mums prišauksita:
„Džiaugkities ir Lietuvoj"!

Dar yr čėsas — ale veik
su kalba sugrius namai.
O namus tik stiprint reik
šiaip ir valdžiai plyšdamai.

Um das hohe Fürstenpaar
jubelt eine treue Schaar;
einsam aus des Nordens Schnee
grüsst euch Litau'ns stummes [Weh.

Volle dreissig Jahre schon
sind seit eurem Bund entflohn:
volle dreissig Jahr auch hier
wohnt in Litau'ns Herzen ihr.

Litau'n hat euch stets geliebt,
und, solang ein Litau'n gibt,
jetzt wirds schon ertötet zwar,
liebts euch treu auch immerdar.

Herr aus Litau'ns Herr'nge- [schlecht,
unser Herrscher, schaff uns [Recht:
Deiner Ahnen Sprach und Wort
schütze gnädig immerfort!

Wenn ihr mit den Kindern heut
neu des Jubeltags auch freut,
ruft ihr leis auch uns wohl zu:
„Freu dich, Litau'n, ja auch [du"!

Noch ist's Zeit, doch bald ists [aus:
Mit der Sprache stürzt das [Haus;
Und wenn dem der Einsturz [naht,
reisst der Damm auch für den [Staat.

Dainelėj „Tai Prūsai, Lietuva" dr. S-nas nurodo, kaip svarbi Mažoji Lietuva Prūsijai yra buvusi. Ta dainelė gana sklandžiai skaitosi:

Kur šaukė žmonės pirmą syk:
„Prūsai karalių tur"?
Miels prieteliau, sakyk, sakyk,
kadai tai buvo, kur?
Kur karalystės tėviškė?
Kur jos garbės pradžia?
Tai tik yr mūsų giminė,
Tai Prūsai, Lietuva!

Koks kampas visados viernai
apgynė vokiečius,
nugindams atkartotinai
nepakviestus svečius?
Koks kampas jums lyg tėviškė
pilis buvo drūta?
Tai tik yr mūsų giminė,
tai Prūsai, Lietuva!

Karalius syk, tu bent žinai,
sunkiausiame mete,
juk priimts buvo taip viernai
toliausiame kampe.
Koks kamps tai, kokia tėviš-
[kė?
Tu tai žinai gana,
tai tik yr mūsų giminė,
tai Prūsai, Lietuva!
Kart liepsnai rusiškos žiemos
prancūzą budinus,
koks kamps kibirkštėles kovos
tuo uždegė pas mus?
Kur vokiškoji tėviškė
pirmiaus buvo valna?
Tai tik ir t. t.

Karaliaus dėl, dėl tėviškės
tikros valnybės dėl,
koks kamps kovos, kaip veik
[reikės,
kaip jau seniai, taip vėl?
Kur yr viernybės tėviškė,
valnybos su tiesa?
Tai tik yr mūsų giminė,
Tai Prūsai, Lietuva!

Todėl ir mums teisybę duok,
tu vokiškas žmogau!
Prieš mus tu nepasididžiuok,
lyg esąs daug daugiaus!

Didė yr tavo tėviškė,
bet kur yr jos pradžia?
Tai tik yr mūsų giminė,
tai Prūsai, Lietuva!

(Kalvaitis: „Prūs. liet. dainos“, psl. 371).

Gamtos motyvai.

Gausiausią grupę motyvų atžvilgiu, kaip jau sakėm, sudaro patriotinių dainų grupė. Patriotizmu, galėtum bemaž pasakyti, persunkta beveik visa jo poetinė kūryba. Bet esama šiek tiek ir, sakytume, kitos spalvos kūrybos. Gamtą apdainuojančių dainų grupė negausi. Bet jos gana gražios ir sklandžios. Paduodu čion kelias daineles. Pav., gana giedri, liaudiška ir lengva yra jo į darbą skatinanti dainelė „Arkim“, ypač gražūs paskutiniai du posmeliai:

Varliukės jau rėkė,
pavasaris bus,
jau gandras atlėkė,
atlankė ir mus.

Jau leds atsivėrė,
jau upė valna,
lauks sniegą nugėrė,
vandens tur gana.

Jau žmonės ir girė
ats'jaunys, atžels,
tie, kur nėr numirę,
linksmai prisikels.

Pumpurėliai liepužių
šviesiaus jau ruduoj,
veideliai mergužių
šviesiaus raudonuoj.

Žieduks atsidarė,
raktelis dangaus,
žiema prasivarė,
ors jaučias šilčiaus.

Dangus atsidarė,
išnyko migla,
kaimynai jau arė,
štai saulė giedra.

Ark, ark, tinginėli,
tik kelkies ir ark,
pabudyk bernelį,
sūnelį pabark:

Stov gatavs vargingas,
jam darbo jau reik,
gaspadorius turtingas,
ar kelsies jau veik?

Miegok, kam nutirpt nor
kūnelis jo šauns!
Lietuvninks jau dirbt nor,
ir aš esu jauns.

Šviesk, šviesk tu, saulužе,
šviesk tu ant dangaus,
aš imsiuos žagružę,
Dievs gelbės toliaus.

Ei, Dievo gerybė
žiemoj nepražūt!
Ei, džiaugsmas, linksmybė
lietuvninku būt.

Taip pat sklandi, net formos atžvilgiu įvairesnė ir gana tobūla yra jo dainelė „Pavasaris atėjo" ją taip pat ištisą paduodu.

Pavasaris atėjo,
žiema pabėgt turėjo:
Visur, kur akys žvelgia,
visur pas mus
dangus šviesus,
linksmai ir žmonės elgias.
Atėjo, atėjo pavasaris jau,
tai kelkis, tai džiaugkies, smūt-
[nasis žmogau!
Apsunkintos dūšelės,
įpykintos širdelės
t'atein į šviežų orą.
Kas pyko syk,
daugiau nepyk,
tesidžiaug lyg prieš norą.
Atėjo, atėjo pavasaris jau,
tai kelkies, tai džiaugkies, pyks-
[tąsis žmogau!

Laukai linksmai žaliuoja,
tenutyl, kas dejuoja,
pons Dievs visus gaivina,
ir gyvastį
ir lūkestį
pavasaris gražina.
Atėjo, atėjo pavasaris jau,
tai kelkies, tai džiaugkies,
[vargstąsis žmogau!
Orai jau vėl įšilo,
paukšteliai jau pakilo,
giest dangiškąjį tėvą.
Kas balsą tur,
visur, visur
teliaupsin poną Dievą.
Atėjo, atėjo pavasaris jau,
tai kelkies, tai džiaugkies, kiek-
[vienas žmogau!

Socialiniai - politiniai motyvai.

Socialinių motyvų temos jo poezijoj ir gi rečiau tepaliečiamos. Jos mums nieko įdomesnio netiekia. Tai sueiliuota publicistika. Čia jis peikia girtuoklystę, lietuvninkų ūkių smulkinimą ir jų perleidimą vokiečiams, bėgimą iš tėvynės, seimo rinkimuose ragina būti vieningiems ir t. t. Iš įdomesniųjų čion priklauso „Prieš brangvyną".

Šalin, brangvyne, su tavim,
tave nenorim kęst;
ne tavyje norėtumbim,
jei reiktų syk nuskęst.

Tu vienas pavojingas lyg
daug, daug pulkų esi.
Tie kūną smaug ir tai susyk,
tu smaugi pamaži.

Razbaininks, pikts darytojis,
tu vis' bėdų šaknis,
pakajaus išvarytojis,
visų neprietelis.

Kiek, kiek žmonių sau dėl ta-
išardė rimastį [vęs
ir be gyvatos lūkesties
prapuldė gyvastį.

(Bas. rink., p. 286).

Gyvai dalyvaudamas politiniam Prūsų Lietuvos gyvenime, dr. S-nas parašė nemaža agitacinių eilėraščių; jais jis ragina visus „ant skyrimo, ant skyrimo", jei dar nori susilaukti teisybės, jei dar nori kovoti už tiesą; nes ne vyriausybės karžygiai eina prieš lietuvius ir jų kalbą, bet įvairūs patamsių knisikai, melo skleidėjai.

Viso tautinio gyvenimo pagrindas yra vienybė; todėl dr. S-nas prie jos lietuvius šaukia:

Nors vienybę, nors vienybę!
Nesuskaldykit balsus!
Lietuvai sunyks galybė,
jei ji perdalyta bus.

Pusė ant vienos čia pusės,
pusė vėl ir ant antros,
tai jūs sversite lyg musės,
o nei musės jūs' n'atbos.

(Bas. rink., p. 226).

Šiai grupei galima priskirti ir eilėraščius, kuriuose jis svetimtaučius užtaria; jie parašyti atskiromis progomis; pav., dėl kažkokių ten masinių žudynių Bulgarijoj, dėl armėnų išžudymo ir t. t. Pastarąjį įvykį aprašantis eilėraštis („Pašaukimas maskoliams, kad koravotų kurdus plėšikus už neseniai pralietą armėniškųjų krikščionių kraują"), sukėlęs, pasak Šliupo, Didžiojoj Lietuvoj daug nepasitenkinimo, nes jame kreipiamasi į rusus, kaip į teisėjus; štai keletas posmelių:

Iš Azijos atėjo
paslai baugiausiejie;
kurdų kardai žibėjo,
kardai baisiausiejie.

Žibėjo, žybterėjo,
kardai razbaininkų;
Dievopi žvilgterėjo
akys užpuolamų.

Armėnišką kiemelį
užpuolė krikščionių:
papiauts buvo pulkelis,
keli šimtai žmonių.

O jūs tik traukit kardą,
maskoliai, Kristaus dėl:
kovokit už jo vardą,
piktuosius bauskit vėl.

Laimėkite, maskoliai,
laimėkit vis toliaus:
jūs tik ir mūsų broliai,
būkit tarnais dangaus.
(Bas. rink., p. 265).

Religiniai motyvai.

Ši eilėraščių grupė vėl kiek gausesnė. Tas visai suprantama, nes, kaip jau pažymėta, dr. S-nas buvo religingas žmogus. Tikėjimas yra jam didžiausias sielos turtas:

Viera, viera, seniai kavota,
viera, tu mums didžiausias skarbs;
ta žemė syk bus koravota,
kur vierai yr apsunkints darbs.
(Bas. rink., p. 89).

Per religiją dr. S-nas eina ir į tautą; religiškumas, jo nuomone, padės ir lietuviškumą išlaikyti; pav.:

Kas nor tarpt ir augti,
netur kito laukti;
kas nor ištaisyti,
netur eit prašyti;

Tik ant Dievo tur žiūrėti
ir Dievu nusitikėti:
su Aukščiausiojo pagalba
iškovosim mielą kalbą.
(Bas. rink., p. 96).

Prie šio skyriaus tenka priskirti dar vieną tikros poeto sielos atjaustą ir bažnytinei giesmei prilygstančią dainą — „Duok mirt, kol man dangus gražus“; jos gražumo dėlei cituoju ją ištisai:

Duok mirt, kol man dangus giedrus,
kol jūrų vilnys šviesios bus,
kol kaip žemčiūgai žib rasa,
o žemė stov atnaujinta;
duok mirt, kol man dangus giedrus.

Duok mirt, kol man dangus giedrus,
kol sviets man rodos toks gražus,
kol mislys lengvos kaip žengims,
kol širdį lūkestis apims;
duok mirt, kol man dangus giedrus.

Duok mirt, kol man dangus giedrus,
kol sviets kaip rytas yr šviesus,
pirmneng n'apykanta tamsi
mielus sapnus baidysianti;
duok mirt, kol man dangus giedrus.

Duok mirt, kol man dangus giedrus,
toli ant jūrų taip platus:
Ilsėsiuos tai ne tamsoje,
bet peršviestoje bangoje;
duok mirt, kol man dangus giedrus.

(Kalvaitis: „Prūs. lietuvių dainos", psl. 388).

Čia tai jau turime grynosios poezijos pavyzdį.

Egocentriniai ir kiti motyvai.

Čion sudėsim tuos eilėraščius, kur poetas jau tiesioginiai nuo savęs dainuoja; čia atsispindi poeto asmeniški, individualūs pergyvenimai ir jausmai. Ši grupė yra gana apsti. Visų pirma čia priklauso jo gausūs nusiskundimai, kad priešai jį Lietuvos dėlei persekioja, o jo nusiskundimai yra skaudūs. Pav., dainelėj „Mano rojaus darželis" įpina tokį posmą:

Su klasta mane barė,
su melu mane varė,
su melais mane vijo,
o man ronos n'išgijo,

nei žinau, ar gal gyti,
ar galėsiu sumyti
kirmėlutę nuodingą,
priešininką klastingą...

(Bas. rink., p. 125).

O dainelėj „Mieloji Lietuva" taip skundžias:

Aplink mane jau tykoj vėl
neprietelių krūva;
mane n'apkenčia tavęs dėl,
mieloji Lietuva.

N'apkenč tave, n'apkenč mane;
juk gintis galima,
aš vis stovėsiu už tave,
mieloji Lietuva.

(Bas. rink., p. 66).

Visų tų ginčų atgrisęs ir ant lietuvių supykęs, kad jie jį 1881 m. rinkimuose negana rėmė, nusivilęs jis parašo dainelę „Reik keliauti“:

Reik keliauti, reik keliauti,
jau seniai čion atgrisau,
aš nenoriu įsibrauti,
jau gana už juos kenčiau.
Siauskit prieš mane nuodingai,
Lietuvos neprieteliai,
n'apmikęskit beprotingai,
buvusieji prieteliai.

— — — — — — — — — — —

Jūsų tik pačių man gailu
jūs', lietuvninkų tiktai,

— — — — — — — — — —

Kovoje kad kelsit ranką,
tai pajusit per vėlai.

Aš turėjau viens kovoti,
tikt aš viens ką ištaisiau!

— — — — — — — — — —

Kitos kalbos, kitos salos
jau toli man moj dabar —
girės, lankos vis vis žalios
moja syk ir moja dar.

— — — — — — — — — —

Verkdams ir dar ten žiūrėsiu
ant pušynų Lietuvos,
verkdams atsimyt turėsiu
ir praėjusios kovos.

(Bas. rink., p. 210).

Dr. S-nas net nenorįs būti palaidotas Lietuvoj, nes marinimas kalbos jo poilsį trukdytų:

Nelaidok mane mirusį
girelėj Lietuvos;
apsunkin ten pailsusį
nutildinims kalbos.

Šauksmai vargingų sergančių,
o ten kur kas „marin“,
šauksmai vaikelių vargstančių
man miegą sugaišin.

Bet taip pat nenor būti laidojamas nei pietuose (Vokietijoj), nei vakaruos (Anglijoj); tik —

Mane tu laidok šiaurėje,
kad amžius pasiliaus.

Valniausiojoj šioj žemėje
ilsėtis bus geriaus.

(Kalvaitis: „Prūs. lietuvių dainos“, psl. 389).

Erotinių, meilės motyvų, nors jų yra, bet jie negausūs. Esama atskirom progom parašytų ir kuriai nors lietuvaitei skirtų dainų, bet jos savo grožiu nepasižymi; gražesnės yra tos, kuriose meilės jausmą bendriau apdainuoja, nors ir jos bus ne emocijų, bet realių faktų įtakoj kilusios. Meilės jausmo apimtas jis čia gėrisi pasauliu, bet liūdi, kai nuo mylimosios skirtis tenka. Taigi, senos ir paprastos temos. Pavyzdžiui paimkim „Tave mylėjau“:

Tave mylėjau, tu mane,
kaip buvo sviets gražus,
kaip girioj švietė plačioje,
ant kalno mans dangus!

Kova prasdėjo gyvasties,
tai skyrėsi takai,
laikai prabėgo lūkesties,
tu man žvaigždė buvai.

(Bas. rink., p. 165).

Kitoj dainoj („Upelis mano tek linksmai") apdainuoja bernelį, kuris grįžęs iš kelionių savo mylimąją rado jau kitą pamilusią:

1.
Upelis mano tek linksmai
tarp aužuolų žalių,
medelis mano stov drūtai,
lapelių pilns žalių.

2.
Ten tup aukštai lakštingalas,
dainuodams daineles,
kur aš su savo mylima
praleidau dieneles.

4.
Ir kai aš vėl parkeliavau
išsilgęs mylimos,
jau kitą mylintį radau,
besėdintį prie jos.

7.
Upelis mano tek smūtnai
tarp aužuolų žalių,
medelis mano stov liūdnai,
lapelių pilns žalių.

8.
Čion tup tas pats lakštingalas,
apsmūtnytas labai
ir jau jis savo daineles
nesuokia niekadai.

(Bas. rink., p. 169).

Prie egocentrinio cikliaus tenka priskirti dar keletas dainelių, kurios jau gryną lyriką atstovauja, jos savo poetiškumu, jausmo gilumu, švelnumu kitus jo eilėraščius, mano manymu, toli pralenkia. Jos sukurtos tikro poeto, rodo gilią jo intuiciją. Čia tenka paminėti visų pirma jo eilėraštį „Vainikas", kur mirties pakirstą jauną nuotaką apdainuoja. Paduodu čion parinkęs gražesniuosius tos dainelės posmus:

4. Imk vainiką — apipyk
kvietkoms baltąjį veidelį,
ant galvelės tik bent syk
dėkis svodbos vainikėlį.

7. Imk vainiką žaliąjį,
meilė verkiant tav jį duoda,
negrąžina gyvastį,
tikt pagrožin grabą juodą.

8. Imk vainiką — ką dabar
šiaip iš meilės dovanosim?
Ašaras ir rožę dar,
ašaras ir rožę duosim.

9. Ant kapelio tarp beržų
rožių medį norim sėti,
tai tarp rožių kvepiančių
gausim su tavim kalbėti.

10. Kad baltai beržai žaliuos,
kad vėjeliai lengvai ūžia,
kad paukšteliai vėl giedos,
tai tarp rožių kelk galvužę.

11. Tai atsilankysim mes,
kad šilta jau kris raselė;
tai žinok, kad ant tavęs
kris ir rožių ašarėlė.

(Bas. rink., p. 175).

Pagaliau čia tenka paminėti jo, pasakyčiau, gulbės giesmė — „Gals yr tylėjims". Nors esama čia kai kurių formos nelygumų, bet minties gilumas, mistiškumu apgaubtas, visa atperka. Dingsta čia jo visas maištingumas, tik tyliai paskęsta rezignacijon. Konkreti tos dainos mintis — pesimistiška Lietuvos ateities vizija. Ši daina išversta ir į vokiečių bei anglų kalbas. Orkestro lydima ji kartą Tilžėj vienam lietuvių vakare buvusi su didžiausiu pasisekimu padainuota. Čia ją paduosiu ištisai:

Gals yr tylėjims, — kad tav skamb į ausį
linksmybės, jauno lūkesčio garsai;
kad ir saldžius sapnus sapnuoti gausi,
kad angelyčių privilios balsai.
Sapnai pragaiš, regėjims veik nudils;
aukštyn ein saulė, veik balsai nutils:
gals yr tylėjims.

Gals yr tylėjims — kad tav kalb akelės
miela kalba, kitų n'išmanoma;
kad glaudžiai susivienyt nor širdelės,
o meilė rodos meilės ganoma:
širdis paleis, kaip veik nauda pritrauks;
nutils akis, kaip veik pavydą šauks:
gals yr tylėjims.

Gals yra tylėjims — kad mislis lakioja
ereliui lyg, iškilus vėtrosa;
kad lūkestis tav giedroje giedoja
balsus padrąsinančius kovosa:
šviesos balsais ar kas pasitikės?
Tikt veik naktis vėl viršų gaut pradės:
gals yr tylėjims.

Gals yr tylėjims — kad neteisūs sūdai
kimiai tave apšnibžda kalbomis;
pavyda kad, kad nevierniausi būdai

tamsoj tave apduod paskalbomis.
Kad įžeidims tave n'atsieks daugiaus,
tai ir siautims melagių pasiliaus:
gals yr tylėjims.

Gals yr tylėjims — kad ir pamažiausiai
mielos kalbos kožna striūnelė truks,
o ir jau trūkdama dar ūž' graudžiausiai
taip, kad girdįs ar džiaugsis ar pabūgs:
mielus balsus smaugikai tikt atims,
tautos pamytos susimils likims:
gals yr tylėjims.

(Kalvaitis: „Prūs. lietuvių dainos", psl. 389).

Parodijos.

Dr. S-no dainos savo laiku Prūsų Lietuvoj buvo mėgiamos. Kai kurias žinomesnes dainas jaunimas buvo parodijomis pavertęs. Dr. S-nas tuo nepatenkintas sakos pats galėsiąs, jei norėsiąs, savo dainas parodijuoti. „Keli jauni žmonės labai liūbyja mano raštelius vartodami ką kitką iš jų padaryti. Aš visai nenorėčiau, kad jie tokiu darbu apsisunkintų; nėsa, kur reik, arba kur noriu, ten aš pats galiu kokią parodiją savo paties giesmelių sutaisyti", rašo jis. Reikia pripažinti, kad kai kurios jo parodijos visai vykusios ir sąmojingos. Tik paskaitykime vieną posmelį iš jo parodijuotos dainelės „Lietuva ant visados":

Draugiškai ant visados
išsiilgstam tikt algos:
kur toli algelė moja,
ten kitoks jau daikts pastoja.
Ten ir mes Berlynlink trauksim,
o pavelyjant ir šauksim;
liekam ūkį, liekam darbą,
jau už algą, jau už skarbą;
išsiilgstam tik algos
draugiškai ant visados. (Bas. rink., p. 111).

Nebloga yra ir jo Prūsų Lietuvos himno parodija:

Nors esame lietuviais gimę,
bet vokiečiais turėsim būt,

Nors garbę gavom užgimime,
bet toji gerbė tur pražūt.

Senprūsiškoji kalba žuvo
ir mūsiškoji tur išžūt,
taip vokiečių nuspręsta buvo,
taip yra liepta, taip tur būt.
(Bas. rink., p. 114).

Vertimai.

Vertimai dr. S-no labai negausūs. Išvertė jis Tetznerio parašytą „Ant amžino atsiminimo Kr. Donelaičio, didžiojo lietuvninko“. Tai prologas Donelaičio paminklo pašventinimo Lazdynėliuose iškilmėms. Vertimas silpnas. Be to jis yra išvertęs keletą dalykėlių iš Šekspyro „Hamleto“ ir keletą psalmių, kurių vertimai vietomis neblogi. Turinys jų — vargstančių paguodimas, kuris atitinka jo originaliąją kūrybą. Tai įrodymas, kad dr. S-nui visų pirma nerūpėjo turtinti lietuvių literatūrą, bet žadinti Prūsų lietuvius iš tautinio snaudulio, raginti būti „sau žmonėmis“; literatūra čia jam tik priemonė tam tikslui siekti.

Čion paduodu keletą posmelių iš jo versto 59 ir 35 psalmės, kurie primena paties dr S-no nusiskundimus.

„Išplėšk mane, tu pone,
n'apkęstųjų dantims,
mane, pulkų valdone,
visiems apninkantiems!

Prieš gaują neteisybės
jau užsigeidusių
ir kraujo ir bjaurybės
apgyki tu mane!

Jie ein, atein, prigauna,
meluoja vakare;
kaip šunys loj' ir spjauna
ir bėginėj mieste...”
(Bas. rink., p. 311.)

— — — — — — — — — —

„Ik koliai tai, kantrus tėve,
kentėsi dar, dangaus Dieve?
Išplėšk mane iš tranksmo jų,
vienturte mano, nuo žvėrių.”

— — — — — — — — — —

„Oš aš teisybę tavo vis
Pagirsiu savo giesmėmis.”
(Bas. rink., p. 314).

Poemos.

Sauerveinas paliko mums dvi poemas — „Macilėnas ir Gražina“ ir „Nemunyčiai“; pirmoji jų trumputė, kuriai gal geriau tiktų baladės vardas, antroji — platesnio masto veikalas; „Nemunyčiai“ ligi šiol nespausdinti; bene šią poemą dr.

S-nas turėdavo omeny, kai sakydavęs, kad jo tikrieji literatūros darbai teiškils tik po jo mirties.

Pirmoji jo poema — „Macilėnas ir Gražina“ — spausdinta jau 1885 m. „Aušroj“. Patikusi ji tuokart jaunam Vydūnui. Mano manymu ši trumputė poema dėl savo lengvumo, aiškumo ir tautiškumo tikrai verta didesnio dėmesio. Viena giesmė apima jos visą fabulą, kuri paimta iš lietuvių kovų su kryžiuočiais. Veiksmas prasideda ordino žemėse. Kryžiuočiai yra išvykę į karą prieš Lietuvą, su jais drauge išvykę ir jų valdžioj esą lietuviai — Gražinos tėvas ir broliai. Gražiną tėvas turi pažadėti vienam ordino samdytam kariškiui. Tuo tarpu slapta atjoja kunigaikštis Macilėnas; jis Gražiną kviečia su juo bėgt į Lietuvą ir tapti jo žmona. Gražina, Macilėnui pažadėjus po karo ir jos tėvą į Lietuvą pargabenti, sutinka, nes nori likti „valna lietuvninke“. Abu sutemus išjoja. Bet jiems Nemuną, kuris ordino žemes skyrė nuo Lietuvos, ką tik perjojus, Macilėną peršovė pasislėpęs kryžiuočių karys, Gražinos buvęs sužadėtinis. Gražina, nenorėdama jam tekti, puolė į Nemuno bangas, paimdama su savim ir Macilėną. Prie Klaipėdos žvejė jų kūnus sužvejojo ir palaidojo; ant abiejų kapų pasodintos rožės išaugo ir susipynė, simbolizuodamos palaidotų susižadėjusių ištikimybę.

Fabula, kaip matom, paprasta, bet giliai patriotiška. Be to, poemėlės forma primena mums liaudies dainas ir jų paraleliškumą. Matyti, kad dr. S-nas buvo susipažinęs su mūsų liaudies dainomis; juoba, kad jis dažnai jų grožį prisimindavo.

Čia noriu pacituoti kelias gražesnes vietas:

Štai pasaka senovės,
laikų kryželninkų,
kad bėgdavo, kaip srovės,
kraujas lietuvninkų.

— — — — — — — — — — —

Stov dvaras ant kalnelio
prie Nemuno aukštai.
Ant baltojo dvarelio
tris liepas ten matai.

Žilplaukis senas bernas,
tas ilsis po viena,
ir šuo, šunytis viernas,
tas tupi po antra.

Žyd prie trečios rožytė
ir baltoj lelija:
už rožę lelijytę
gražesnė yr merga.

— — — — — — — — — —

Kaip šios rožytės kvapas
kelelį ras aukštyn,
kaip šis pavytęs lapas
kelelį ras žemyn,
taip, taip ir randa meilė
visur sav kelelius:
Lek', ieško, stov į eilę
ir randa mylimus.

— — — — — — — — — —

Žvaigždelės jau žiūrėjo
ir mėnuo nuo dangaus,
ta iš namų išėjo,
kur nesugrįš daugiaus.
Išjojo jau iš dvaro:
„Būk sveiks, tu žils vedys!
Tik, kad pareis iš karo,
tetužis ką sakys?"

— — — — — — — — — —

Prie Klaipėdos žvejytė
žvejoja, vaikščioja;
ji poną ir mergytę
skyrium palaidoja.
Ir ant kapų sodino,
sodino roželes,
aprūpino augino,
išsplėtė šakeles.
Užaug aukštai šakelės
ir susipynė veik;
bučiavosi roželės:
ir joms mylėtis reik.

Nemunyčiai. Šią poemą dr. S-nas parašė apie 1894 metus, taigi maždaug tuo pat laiku, kai Maironis parašė savo pirmąją poemą — „Tarp skausmų į garbę". Jei ši poema tuokart būtų buvusi atspausdinta, tai būtų buvęs žymiausias kūrinys po Donelaičio Mažojoj Lietuvoj. Parašyta ji heksametru, kaip ir Donelaičio „Metai". Donelaičio įtakos čia jaučiama, be to, ir stiliuj ir žodyne, bet, reikia pasakyti, kad „Metų" lengvumo jo „Nemunyčiai" nepasiekia. Stiliuje randame daug nelygumų, ir todėl poema gana sunkiai skaitosi.

Visa poema susideda iš trijų „knygučių" su įžanga ir pabaiga; knygutės suskirstytos dar skirsniais. „Nemunyčiams" medžiaga imta iš naujųjų laikų, iš paties autoriaus pergyvenimų ir turi daug autobiografinių bruožų. Tai yra tartum jo poetinėj formoj išreikštas jo veiklos sintetinis vaizdas. Jos siužetas — Prūsų lietuvių gyvenimas Bismarko laikais, kai iš Prūsijos buvo tremiami svetimų šalių, ypač Rusijos, pavaldiniai.

Gana originali yra „Nemunyčių" įžanga. Autorius savo knygutę kviečia išeiti į platųjį pasaulį ir parodyti suglaustai ir teisingai veidmainių darbus. Toliau aukština dainą, pažymi jos reikšmę tautai, nes ji visus meilėje suglaudžianti. Pasirodo žmoniškumo dvasia ašarotos moters pavidale ir ieško pasiuntinio, kurs galbėtų jos kūdikius, mokslo ginklais žudomus.

Jos dieviškos akelės savo spinduliu uždega ir sušildo autorių, ir jis sutiktų jai tarnauti, tik Giesmių dievaitė jam nesanti palanki. Bet čia tuoj pasirodo Tiesos deivė ir jį ramina, nors jos tarnaitė, Giesmių dievaitė (Mūza), jam mažiau suteikusi tuščio skambėjimo, negu kam kitam. (Matyt, pats S-nas nelaikė savęs poetu). Ji pati, Teisybė, žada dainių lydėti, nes esanti Dievo siųsta. Jei jis gryną tiesą, nieko neslėpdamas, dainuosiąs, nė praeities nė dabarties nuodėmių nebaltysiąs, bet deginsiąs degančiu tiesos angliu, tuomet ateinančios kartos jam būsiančios už tai dėkingos. Neturįs jis nusiminti, jei bus priešų puolamas, ir nesidrovėti būti mažųjų užtarėju, nes ir didžios ir mažos tautos yra Dievo kūriniai; o juk —

„Didis gyvs mažame, mažasis darosi didis,
nusidėjęs mažame didžiam syk ras savo bausmę.
Tu apsieik linksmai be kankaliavimo tuščio
ir be pramanymų, kurie — būds toks giesmininkystės.
Tarnauk man: tiesa aukščiausioji giesmininkystė.“

Pirmoji knygutė prasideda Lietuvos Joninėmis. Tasai pavadinimas yra visai savavališkas, nes čia nerandama Joninių aprašymo, vaizdavimo, nėra čia nė fabulos užuomazgos, o visą skyrių sudaro ištisa eilė samprotavimų ir refleksijų į senovę, nurodant arba kreipiantis į Nemuną, tą praeities nebylį liudininką. Bet kadangi šis skyrius dar nėra perkrautas sausomis idėjomis ir mintimis, bet parodo mums poeto sieloj išgyventas vizijas bei mintis, tai tuo pačiu šis skyrius priklauso prie kūrybiškiausių poemos vietų. Poemos formai, o kartu šio skyriaus turiniui pailiustruoti pacituosiu kelias ilgesnes to skyriaus ištraukas:

Nemuną ar tu matei per pievas klystantį vingiais,
kaip sidabro kaspiną, ik girioms jį užslėpus,
arba ik jam tolyn į dangaus mėlynumą išnykus?

— — — — — — — — — — — —

Vei, ten Vorpilė Gisevių mielą primen,
ale pakalnėn link dangus viena pažara yr;
tik šalia šviesumos, būk rankoms numolevotas,
sens Rambynas lyg senovės skreistėje šlovnas,
vainikuots puišėms pasikel į mėlyną dangų,
tylūs medžiai žiūr į lengvai bėgančią srovę:

eglės bei puišyns aukštai, bet dauboje gluosniai
traišūs prie vandens viršūnę vėsingą siūbuoja.
Miglos pakraščiais jau keltis pradeda lengvai
irgi ben ant lankos apyžlėjoj šokinėti,
kur ar pradalgėj, ar kupetose sudėtas
šiens pakelėj atkvėpdams ragin, kad jį įvežtų.
Iš pagirių dainavims nuo šienavimo skamba,
išsisklaidusių balsams vienybėje garsint.
Viskas aplink linksmybė, rodos, kaip bene buvo
pirm, neng pikts kryžoks prie evangelijos mielojo žodžio
kardo ašmenimis nemeiliai vertė bėdnuosius.

— — — — — — — — — — — —

Nemune, ar tu matei? Ak, ką jis pats bene matė,
kaip lyg apjuoks koks prieš tikybą irgi žmogystę,
apšarvotos gaujos su skraistėms pasirodė
bei bjauriaus ben už turkus čion siausti pradėjo,
kasmet, kaip jų draugas Wigands išsipažįsta,
vieną ir, jei galima, du syk skusdavo žemę;
tiek ir tiek kiemų pelenais paversdavo smarkiai,
tiek ir tiek žmonių be baimės smaugdavo baisiai;
ant nužudytųjų gražiai giedodavo giesmes;
ale apkaltuosius į vandenį gindavo krikštyt
ir už tą prievartą liuosybę turto prašyti.

— — — — — — — — — — — —

Nemune, ar tu nematei? Piesta ar šokt negalėjai
vilnimis, būk karčiais, laivą palaikį sugriaudamas,
kurs per nugarą tav slapčiai kraštop prisislinko,
kur ramiai laisvas lietuvninks girėse slėpės,
O kur privertimo dėl jau degt, žudyt pradėta?
Ženklo, Kristau, kam nedavei Tu, kurį jie apšaipė,
taip išpildydami Tavo norą krikštyti žmones:
ugnimi krikštant bei krauju bei išgasčiu mirties?
Kam ne Tavęs užsiginančių ir Tu užsigindams,
angelų pulkus siuntei stabdyti dūkimą
ir išpūstytojį liepsnojančiu kardu supūstyt?
Kam ne, Pana, Tu, kurios vardu nevidonai
būk galvažudžių skydu pasigirdavo drąsiai,

— — — — — — — — — — — —

kam burnos kvapu juos išblaškyt negalėjai,
būtent dvasės kardu nuo dieviško kūdikio lūpų?

— — — — — — — — — — — —

Bet poetas atsidusęs turi pripažinti, kad Nemunas nei priešus sulaikyti, nei savo kūdikius, nemunyčius, apsaugoti negalėjo. Visa nuslinko į praeitį.

Tik du ūkiu ant kalno pagiry bepaliko lietuvišku, kur lietuviškas žodis ir rūbas dar buvo gerbiamas, tai Aračio ir Eglinskio. O aplink pristatyta naujų, masyvinių namų, bet juose jau įsigali ir platt-vokiečių kalba.

Trečias skyrius, kurs jau buvo spausdintas „Nauj. liet. Ceitungoj", mums vaizduoja lietuviškų Joninių vakarą ir jų papročius. Jaunimas, susirinkęs ant kalno, degina „raganą" — ant stiebo iškeltą smalos statinaitę, aplink dar šokama ir žaidžiama, kol „raganos" nepavirto pelenais. Tada vėl visi skirstos. Grįžta ir Aratis su saviškiais ir Eglinskiai. Abiejų tėvai buvo atvykę iš Lenkijos (Didž. Lietuvos). Prūsų Lietuvoj įsigijo dvarus. Paties Aračio vyresnysis sūnus liko vokiečių kariuomenėje tarnauti ir jau šmeižia lietuvius; namo teparašo, kai pinigų pritrūksta. Antras sūnus, Danys, atitarnavęs gvardijoj, grįžo namo, nors kariuomenėje būtų galėjęs padaryti karjerą. Namie žiemos vakarais mokė apylinkės jaunimą ir aiškindavo mokiniams, ką vokiškoj mokykloj nesupratę buvo.

Eglinskis, taip pasivadinęs lenkišku papročiu iš lietuviško Eglinaičio, buvo bajoras, turi dukrą Madlyną. Eglinskiai buvo katalikai, bažnyčion į Lenkiją (Didž. Liet.) eidavo; Aračiai buvo evangelikai, surinkimininkai; vieni ir kiti buvo tolerantingi, todėl labai gerai sugyveno. Eglinskio dvare gyveno ir Mažukatis, taip pat iš „anapus bomo" atvykęs; su juo Eglinskis gerai sugyveno, nes nebuvo išdidus. Kaimynystėje gyvena suvokietėjęs lietuvis Šykatis, nebenorįs lietuviškai kalbėti. Panašus yra ir Pamuchelskops, daug lietuvių ūkių iš varžytinių supirkęs, lietuvius, kur tik gali, šmeižiąs; bet Eglinskio dukrą vis tik norėtų gauti sau už marčią. Netoliese gyvena ir vokiečių baronas, nuoširdus lietuvių draugas — jis visur juos užtardavo, buvo konservatorius.

Šeštas ir sekantieji skyriai vaizduoja lietuvišką šventę, kurią sugalvojo ir suruošė Danys su Madlyna; joje visos mo-

terys turėjo būti tautiškai apsirengusios. Šventė įvyko Aračių miškely, kurį dr. S-nas taip aprašo:

Ant žalumos prie giružės jau pavėsy eglaičių,
kur žemuogėlės raudonuoj po stogu paparčių,
tikt matyt gali kiemą, toliaus ir zerkolą upės —
aužuo'ls su viršūne tankia kvieč atsisėsti,
nes jo stors liemuo aplink tur suolą nudrožtą.
Ten linksmai sėdėjo baronas ir aplinkui žiūrėjo....

Šventėn susirinko daug lietuvaičių, visos tautiškais rūbais; vienos jų buvo baltos, kaip pienas, kitos — rausvos, kaip žemuogės, rūtų vainikėliais. Net viena 80 metų senutė buvo atvykusi pasidžiaugti jos jaunystės laikais dar plačiai dėvėtais rūbais. Pasigrožėti lietuviškais apdarais atvyko ir baronas; jis labai gailėjos, kad nyksta tokie gražūs rūbai ir graži kalba. Naujienos dėl atvyko ir Šykaitis, šiaip pasisveikinęs: „Was is tik yr matyt," Bet, neradęs bendraminčių, tuoj pasišalino.

Toliau autorius vaizduoja besileidžiančią saulę ir artėjantį vakarą, kas jam primena ir Lietuvos tamsią „ateitinę". Madlyna ir Danys nujaučia, kad ir juos, kaip iš Didžiosios Lietuvos kilusius, palies Bismarko įsakymas, kad visi nevokiečiai iš Prūsijos išsikraustytų. Bet ir tuomet Danys turįs jai „viernesnis už mėnulį" būti.

Antroji knygutė atveda mus į smuklę, kur prie „groko"[60]) susirinkę vokietininkai džiaugias lietuviškumo nykimu; tokiais pasirodo Balceris, Stiklius ir ypač Marintojas. Bet šalia jų matome ir keletą susipratusių lietuvių arba jų užtarėjų (gydytojas, urėdininkas, Gerokatis), kurie nurodo į pavojų, kylantį atėmus žmonėms jų prigimtą kalbą; lietuvius užtaria ir buvęs precentorius (mokytojas). Bet Marintojas visus tuos, kurie reikalauja lietuviško mokymo, vadina krašto išdavikais.

Šiam skyriuje pasigendam bet kokio veiksmo, tai tėra dialogo formoj pareikštos mums jau žinomos autoriaus mintys.

Įdomesnė yra trečioji knygutė. Pasirodo, kad Eglinskiai ir Mažukatis jau irgi gavę „Kalėdų gromatėlę" — įsakymą lig Kalėdų išsikraustyti iš Prūsijos[61]). Juos ligi rubežiaus lydi „mei-

---

60) Prūsų Lietuvoj mėgiamas gėrimas.

61) Čia dr. S-nas turi omeny Bismarkio įsakymą visiems nevokiečiams išsikraustyti iš Prūsijos; tai buvo 1884-5 metais. Iš Rytų Prūsijos tuomet, Basanio liudymu, buvę per 30.000 žmonių išvaryta.

lings štandars“ ir Aračiai. Eglinskienė iš skausmo, kad iš savo ūkio varoma, nusiskandino. Madlynos Eglinskytės numatytos vestuvės su Daniu Aračiu taip pat sutrukdytos, nes Aračiai, matyt, todėl, kad buvo evangelikai, įsakymo išsikraustyt negavo. Bet Danys žada vykti į Ameriką ir po dviejų metų Madlyną, savo tėvą ir jos tėvus pasiimti pas save, ūkį galįs paimti jo vyresnysis brolis. Prie rubežiaus tremtinius perima rusų valdininkai. Mažukatienės jie nepriima, nes ji iš Prūsų Lietuvos kilusi. O Mažukačiui gręsia bausmė, kad slėpės nuo kariuomenės, jo jau ieškąs Kauno komendantas.

Dingo tokiu būdu paskutiniai tos apylinkės lietuviški ūkiai: Eglinskio ūkį už tinkamą kainą buvo atpirkęs baronas, kad Pamuchelskopui netektų. Bet jam mirus jo ir Eglinskio buvusį dvarą paveldėtojai skolų dėlei turi perleisti svetimiems, kurie dvaro trobas nugriovė ir miškus iškirto. Tas pats atsitiko ir su Aračio dvaru, kurį jaunasis Aratis greit Pamuchelskopui perleido. Ir jokio pėdsako nebeliko, kad čia kadaisi lietuvių gyventa. O Marintojas tik džiaugės, nes jo skelbiamas „lemts likims“ jau pasireiškiąs. Be to, Marintojo pastangų dėka už lietuvių užtarimą perkeliami gydytojas ir ūrėdininkas.

Poemos pabaiga vaizduoja tolimesnį vyriausių veikėjų likimą. Veiksmas vyksta jau po kelių metų. Danys vykdo savo pasižadėjimą: jis į Ameriką vežasi Madlyną, jos tėvą, savo tėvus ir Mažukatienę su vaikais. Laivas jau plaukia kanalu tarp Prancūzijos ir Anglijos. Su jais kartu vyksta vienas lenkų mokytojas ir jauniausias Pamuchelskopo sūnus su žmona. Naktį nuo sprogusio žibalo tanko kilo laive gaisras. Visi šoka į laivelius; bet laivelis apvirsta. Ant apvirtusios valties lig ryto išsilaikė Danys, jo išgelbėta Pamucholskopienė ir dar keletas svetimų. Bretonai juos rytą išvežė į krantą. Iš pažįstamų Danys ten terado tik lenkų mokytoją. Visi kiti buvo nuskendę; kai kurių lavonus jūra vėliau išmetė; jų tarpe ir Madlynos. Ją Danys čia pat prie akmens palaidojo. Kitus bangos neša į okeaną. Sugniaužęs kumštis Danys žada keršyti Lietuvos skriaudėjams. Abu su lenkų mokytoju sustoja prie naujai supilto kapo, ir, gaudžiant Bretanijos jūroms bei ąžuolams, Danys taria:

„Viskas atlikta: jau gyvasties mano gals yr,
ale ne darbo dar; tik dirbkim už Lietuvėlę,
kaip syk’ Lenkija bei Lietuva vienybėje ilgai

tas pačias kančias, linksmybę tą pačią turėjo,
taip ir mudu krūvoj stovėsiva kovoje svieto.
Kur Kasčiuška gul', tenai gulėsiva ir mudu,
o kas galima yr ir dar taisysiva tautai,
kad nors kalbą ir atsiminimą kovotum į amžią".

O, nusikreipęs į rytus, sako, kad iš jų kaulų dar kils pasigiežimas ir nubaus skriaudėjus. Jis pats, kol gyvas bus, šelps Lietuvą, nors ir toli gyvendamas, o „dangus tik dar išgirs".

Tokiu tai nedaug vilčių keliančiu finalu baigiasi ši dr. S-no poema, toks jo numylėtų nemunyčių skaudus likimas. Reikia pasakyti, kad „Nemunyčių" siužetui trūksta vientisumo ir pilnesnio, ryškesnio išrutuliojimo. Antrojoj „knygutėj" nutraukkiama pirmos dalies gale beužsimezganti fabulos gija; ją sudaro ilgi grynai teoretiniai samprotavimai apie esamą būklę. Vietomis pats autorius dėl jų ištęsimo skaitytoją atsiprašo. Labiausiai kondensuota yra trečioji dalis ir pabaiga. Asmenų, net pačių vyriausiųjų, charakteristikos labai neryškios, įmanomesnė bene bus barono charakteristika, nors jis prie antraeilių personažų priklauso. Labai daug sveria čia paties autoriaus emocijos, jo paties reiškiamos mintys; tuo pasižymi ypač pirmoji dalis (knygutė). Trečios dalies turinys, tremtinių scenos, primena Göthės „Herman und Dorothea"; o formos atžvilgiu jausti Donelaičio „Metų" įtaka; tik „Nemunyčiai" išlaikyti labiau idealistinėj, ne realistinėj plotmėj.

Nežiūrint visų tų poemos trūkumų, ji vis tik mums duoda šiokį tokį ano laiko Prūsų gyvenimo vaizdą.

Basanavičius savo rankrašty apie dr. S-ną mini, kad dr. S-nas mėginęs rašyti ir dramą. Likęs juodrašty vienos tragedijos („Tannenbergas. Tragedija lietuviška 3 aktuose") pirmas aktas.

BAIGIAMASIS ŽODIS.

Baigiu šį darbelį. Iš to, kas čion buvo pasakyta, manau, bus galima susidaryti jau apyaiškų šio lietuvių mylėtojo vaizdą. Bet dr. S-nas neliko tik lietuvių mylėtoju, jis tapo stačiai vadovaujantis asmuo Prūsų lietuvių gyvenime.

Galime sakyti, kad visos Prūsų Lietuvos kultūrinio gyvenimo gijos telkėsi į jo rankas. Vis dėlto mes dr. S-ną negalime

savintis vien sau. Jis mylėjo visas prislėgtas ir skriaudžiamas tautas, joms stengėsi padėti. Štai jo žodžiai apie vendus:

So lieblich war kein Land mir je erschienen,
so fröhlich und so frei von bangem Schmerz,
so sonnig der Bewohner Aug' und Mienen,
so kummerlos und sorgenfrei das Herz,
wie ichs entzückt im Spreewaldsgrün gefunden,
inmitten unserer lieben Wendenschaar,
wo paradiesisch mir die Tag entschwunden,
sich mir der Himmel neigte licht und klar.

— — — — — — — — — — —

Dr. S-nas pasižymėjo dideliu tolerantingumu ir humaniškumu. Lietuva turi būti dėkinga šiam kilniam, tauriam tiesos kovotojui. Galime džiaugtis, kad jo darbas nebuvo visiškai veltui. Ir jam turi tekti padėkos už tai, kad Prūsų Lietuva ne visiškai išnyko, taip, kad bent jos dalis laikui atėjus galėjo prisiglausti vėl prie savo tautos kamieno.

Ne viską buvo galima čion apimti, daug kas liko nepasakyta. O tai visų pirma dėl medžiagos stokos; beveik visa medžiaga apie jį, visi jo rankraščiai guli „Mokslo Draugijos" knygyne, Vilniuj. Žinoma, jie liko nepanaudoti. Taip pat nebuvo prieinami darbe pažymėtieji vokiški laikraščiai ir žurnalai; nebuvo galima patikrinti ir didžioji dalis senųjų lietuviškų laikraščių, nes jų pilnų komplektų neteko nė Klaipėdos knygynuose begauti (pav. Šerniaus „Liet. Ceitungos", „Nemuno Sargo", Jagomasto „Aušros", Tilžiškės „Nauj. liet. Ceitungos"). Reikėjo pasitenkinti atskirais numeriais. Šiam darbe laikraščių žinios daugumoj imtos iš dr. Basanavičiaus rankraščio apie dr. S-ną.

Be to, šiam darbe nekalbėjau specialiai apie dr. S-no kūrinių formą. Man rodos, kad darbas ne daug iš to tebūtų laimėjęs. Dr. S-nas nebuvo joks novatorius nė formos srity; jis senosios, klasikinės mokyklos sekėjas. Antra vertus, dr. S-nas pirmoj eilėj buvo ne poetas, bet visuomenės veikėjas; poezija jam ne tikslas, bet tik priemonė tikslui siekti.

Dar keletą žodžių dėl jo kalbos. Apskritai imant, reikia pasakyti, kad jo kalba gana taisyklinga, ką jau matėme iš panaudotų citatų. Sintaksėj matyti stipri vokiečių kalbos įtaka. Kai kurie sakiniai be vokiško teksto net sunku suprasti. Šiaip

jo kalba gana gryna, grynesnė net už dabar vokiečių leidžiamos „Nauj. liet. Ceitungos". Bet barbarizmų ir jis nevengia, nes esą geriau vartoti seną, įprastą, kad ir svetimą žodį, negu mintį aptemdyti nevykusiai nukaltais naujadarais. Kalbos klausimu jis pats yra pasisakęs „Aušroj" ir dar kai kuriuose kituose raštuose.

Ir rašyba jo skiriasi nuo dabar įprastosios ir vartojamosios. Iš žymesnių skirtumų galime paminėti, kad jis tebevartoja senuosius lenkiškuosius ženklus garsams š ir č, būtent — sz ir cz. Vieton nom. plur. galūnės — iai rašo ei; vartoja vokišku pavyzdžiu ir geminatas (pav.: szittas, naminnis, uppe ir t. t.); veiksmažodžių būt. laiko 3-čio asmens priebalsius minkština (pav.: sukie, nulėkie); pirmo ir antro asmens asmeninių įvardžių galininkus rašo su nosinėm raidėm (manę, tavę); daiktavardžių loc. plur. dažnai baigias galūne sa (pav.: darbosa); veiksmažodžių būsimojo laiko pirmam asmeny minkštinamojo ženklo nevartoja (pav. darysu, eisu, matysu). Kitų skirtybių nebeminėsiu.

Šį darbelį apie mūsų antrojo, arba Prūsų Lietuvos himno autorių noriu baigti šiais Vėversio (Kalvaičio „Kanklės", p. 35) eilėraščio posmais, kurie, manau, tinkamai nusako dr. Sauerveino vietą ir vaidmenį Prūsų lietuvių tarpe:

Tarp žmonių yr sakoma:
kur dainų nėr, nykst gentė ta.
Štai viens iš jų pirm mūsų ein,
gers dainius, mūs' pons Sauervein;
kad broliai jo naikina mus,
tegyvuoj geras prietelius!

O kaip gi mumis jis pritrauk',
kad ant kalbos pagalbos šauk',
kuri jau rodės, kad sugrius.
Pons Sauerveins tai garbė mūs'!
Pripilkim taures gi midaus
ir gerkim gerbę prieteliaus!

———/———

PAPILDYMAS.

Čia dar reikią pasakyti keli žodžiai apie šiam darbui panaudotą svarbiausią, dažnai minimą šaltinį — dr. Basanavičiaus „ Iš. dr. Jurgio Sauerveino raštų“. — Minėtasis Basanavičiaus darbas tebėra rankrašty; spaudai parengtas jis buvo jau 1922 m. Išleisti jį buvo apsiėmusi Švietimo M-ja, bet jo neišspausdino.Dabar šis rankraštis guli Vytauto Didžiojo universiteto Vaižganto muziejuje. Rankraštis susideda iš dviejų tomų (I — 300 pusl., II — 466 pusl.). Pirmam tome yra dr. Basanavičiaus prakalba, kur nurodo sunkumus tą darbą ruošiant, toliau yra trumpa bibliografija, po jos seka plati dr. Sauerveino biografija ir pagaliau gale yra pridėta dalis dr. S-no korespondencijos, ypač dr. Basanavičiui rašytų laiškų. Antram tome sudėti dr. S-no eilėraščiai ir poemos. Esama čia eilėraščių ir svetimomis kalbomis parašytų (vokiečių, francūzų, lotynų). Dr. S-no eilėraščius dr. Basanavičius šiaip skirsto: 1) Per patriotizmą lietuvių kalbos naudai, 2) Dėl lietuvių kalbos, 3) Su Lietuva ir lietuviais, 4) Dėlei nutautėjimo, 5) Parodijos, 6) Asmens dalykai, 7) Iš meilės santykių, 8) Iš rinkimų į seimą, 9) Asmeniniai, 10) Svetimtaučius užtariant, 11) Įvairybės, 12) Vertimai.

Šis skirstymas, mano manymu, neaiškus. Patriotinių motyvų eilėraščiai be reikalo suskaldyti į kelias grupes. Pirmu žvilgsniu neaiškus skirtumas ir tarp 6 bei 9 skyriaus („Asmens dalykai“ ir „Asmeniniai“). Šito skirstymo todėl neprisilaikiau.

Be minėto rankraščio, rašydamas apie dr. S-no gyvenimą, pasinaudojau dar dr. S-ną gerai pažinusių jo draugų pasakojimais, į kuriuos šiuo reikalu kreipiausi. (Kaip darbe jau minėta, žinių malonėjo man suteikti dr. Vydūnas, Jagomastas, Martynas Jankus, Kristupas Lekšas, Strėkys).

Dr. Basanavičiaus paruoštas rankraštis svarbus dar tuo, kad čia surinkti vienon vieton beveik visi laikraščiuose ir brošiūrose spausdinti ir niekur dar nespausdinti dr. S-no kūriniai.

PANAUDOTOJI LITERATŪRA.

1. Dr. Sauerveinas: „Apie atgaivinimą mūsų lietuviškos kalbos“, Tilžė 1887.
2. — „ — „Die litauische Frage einiger Zeitungen“, Tilžė 1888.
3. — „ — „Kaiser Friedrich und die Litauer“, Tilžė 1890.
4. — „ — „Jojo ciecoriškajai karališkai Aukštybei mūsų ponui karaliūnui“, Leipcikis, 1888.
5. — „ — „Trauerlied geweiht dem Andenken des Herren Ernst von Schönfeldt, Ragainė 1889.
6. — „ — „Fünfzig Jahre deutschen Wirkens“, Leipcikis 1887.
7. — „ — „Über einige Verirrungen u. Missgriffe neuster Kultur“, Tilžė 1891.

8. — „ — „Immanuel Kant u. Ludwig Windhorst“, Christiana 1891.

9. — „ — „Über litauisches Volksthum u. lit. Volkstracht“, Tilžė 1894.

10. — „ — „Antidämon. Zu Schutz u. Trutz wider Verleumdung“, Tilžė 1897.

11. — „ — „Im Tode das Leben“.

12. — „ — „Prūsų lietuvininkų malda už mylimąjį karaliūną“.

13. — „ — „Grenzwächters Sonette über Reden u. Schweigen“, 1893.

14. — „ — „Au dernier moment. Postscriptum du livre des salutations“, Leipcikis 1889.

15. J. Basanavičius: „Iš dr. Jurgio Sauerveino raštų“, rankraštis (2 tom.), Vilnius, 1922.

16. Mite Kremnitz: „Carmen Silva“, Leipcikis, 1903.

17. Prabočių Anūkas: „Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai“, Tilžė, 1920.

18. Jonas Šliupas: „Lietuviškieji raštai ir raštininkai“, Tilžė, 1890.

19. Mykolaitis - Putinas: „Naujoji lietuvių literatūra“, Kaunas, 1936 m.

20. K. Šakenis: „Aušra ir jos gadynė“, Kaunas, 1935.

21. Ansas Bruožis: „Mažosios Lietuvos mokyklos“, Kaunas, 1935.

22. A. B. Klaipėdiškis: „Byrutė, dvidešimt metinių sukaktuvių atminimui“, Tilžė, 1905.

23. Doc. J. Tumas: „Lietuvių literatūros draudžiamojo laiko paskaitos“; Kaunas, 1925 m.

24. Rimka: „Prūsų Lietuva ir lietuviai“, (Straipsnių rinkinys).

25. Kr. Lekšas: „Dr. Sauerveinas“. („Prūsų Lietuvos kalendros”), 1906.

26. V. Kalvaitis: Rūtų lapeliai, Tilžė, 1894.

27. — „ — Prūsijos lietuvių dainos, Tilžė, 1905.

28. — „ — Lietuvos kanklės, 1895.

29. „Naujasis Tilžės Keleivis”, 1931 m. kovo 18 d., nr. 22.

30. Vilkaitis: „Dr. Sauerveinas“, Vilniaus Žinios, 1904 m., nr. 15.

31. Zweck: „Litauen“, 1898.

P. S.: Čia lieka nesuminėta eilė laikraščių, kurių iškarpomis naudotasi, ypač „Lietuvos Keleivio“, nes nebžinomi jų nr. nr. ir datos. Šiam darbe panaudoti be dr. Basanavičiaus rankrašty esamų dr. S-no laiškų ir 1935 metais atrastieji Plonaičiui rašyti dr. S-no laiškai.

VL. KOSUCHINAS

FANTASTIKA IR REALYBĖ UKRAINIŠKOSE GOGOLIO APYSAKOSE „VAKARAI VIENKIEMY TIES DIKAN'KA“

I.

Gogolio ukrainiškos apysakos, pavadintos bendru vardu „Večera na chutore bliz Dikan'ki“ (1831 m. išėjo I dalis, 1832 — II dalis), priklauso romantizmo srovei. Ši srovė vyravo tų laikų rusų literatūroje*), ir Gogolio apysakos buvo lyg savotiškas atsakymas į tuos reikalavimus, kurie buvo statomi literatūros veikalams. Pav., literatūrinė kompozicija privalėjo iš vienos pusės — nuostabiai baisaus, iš kitos — plastiškumo. Romantizmo teorija reikalavo taip pat realybės susikryžiavimo su tuo, kas demoniška ir stebuklinga. Teorija buvo privaloma ir Gogoliui. Mes nenagrinėsime jos visos, tik pabrėšime dvi jos puses, turinčias ypatingos reikšmės „Vakarams“. Iš vienos pusės, romantikai pradėjo uoliai tyrinėti liaudies kūrybą ir iškėlė reikalavimą teisingai vaizduoti atskirų tautų būdą, buitį ir aplinką (couleur local), t. y. įnešė į literatūrą tautiškumą (klasikai buvo kosmopolitai); iš kitos pusės, romantikai linksta į tai, kas yra irracionalu, neaišku, paslaptinga, kuo jie taip pat skiriasi nuo klasikų, kurie buvo racionalistai ir gyvenimo reiškinius blaiviai ir realiai traktavo. Dėl šios antrosios priežasties romantikų veikaluose mes randam daug fantastikos, ar pasemtos iš tautosakos, ar kitokio pobūdžio. Tiesa, fantastika nebuvo visai naujas žodis literatūroj, nes ir Švietimo gadynėje buvo domėtasi pasakų ir legendų rinkiniais, negirdėtų nuotykių romanais. Bet tik romantizme ji buvo visai pripažinta ir padėta veikalų pagrindan, nes atitiko romantikų pasaulėžiūrą. Fantastika ypač buvo kultivuojama vokiečių romantikų, pradedant Tiku ir Novaliu; labiausiai ji pasireiškė E. T. A. Hofmano kūryboj. Greit ji paplito visos Europos, drauge ir rusų literatūroje.

---

*) Žiūr. Nestor Kotiarevskij: „N. V. Gogol. Očerk iz istoriji russkoj povesti i dramy, 1911.“

Ta fantastika, kaip sakiau, buvo įvairaus pobūdžio; viena jos rūšis buvo liaudies prietarų fantastika, pasirodžiusi literatūroje dėl uoliai pradėto tautosakos rinkimo ir tyrinėjimo. Šitos pastarosios rūšies fantastika kalbamuoju metu buvo labai plačiai pasklidusi rusų literatūroje. Rusų rašytojai jos apsčiai rasdavo savoj tautosakoj (padavimuose, pasakose, prietaruose), bet daug sėmė ir iš literatūrinių šaltinių, t. y. iš Vakarų Europos romantikų, daugiausia iš vokiečių. Fantastikos gausumas literatūros veikaluose ir jos pamėgimas platesnėj skaitančiojoj visuomenėj liudija, kad tam buvo rimtų priežasčių. Kaip jau sakyta, ji atitiko romantikų pasaulėžiūrą*), bet tas pritarimas, kurio ji susilaukė skaitytojų tarpe, parodo, kad aplamai tų laikų skaitančioji publika labai domėjosi tuo, kas antgamtiška ir paslaptinga. Apie tai kalba ir tiesioginiai amžininkų liudijimai. Pav., S. Šteino knygoj „Puškin i Gofman" randam tokią ištrauką iš A. P. Kern atsiminimų: „Pasakos mūsų ratelyje buvo madoj, nes daugelis mūsų tikėjo stebuklais, vaiduokliais ir mėgo visa, kas antgamtiška"**).

Antras romantizmo reikalavimas, tautiškumas, taip pat rado atbalsio rusų literatūroje. Tiesa, tas tautiškumas (narodnost') buvo gana siaurai suprantamas: buvo siekiama daugiausia grynai išorės istorinių ar etnografinių bruožų teisybės, nesigilinant į tikrą vaizduojamosios gadynės ar tautos dvasią. Todėl tas keliamasis tautiškumas išeidavo gana paviršutiniškas. Pasirodant Gogolio „Vakarams" rusų literatūroje buvo jau daug veikalų, kuriuose tautiškumo idėja buvo suprasta ir išreikšta siaurai, anot Nestoro Kotliarevskio — „istoriškai - archelogiška ir etnografiška prasme."

„Vakaruose" atsispindėjo abi tos gadynės srovės. Juose gausiai randam liaudies fantastikos ir aiškų stengimąsi patenkinti tą primygtinį tautiškumo reikalavimą, kuris buvo nuolat keliamas tų laikų periodinėj spaudoj. Visa tai, kartu su vaizdų

---

*) S. Šambinago savo knygoj „Trilogija romantizma" (N. V. Gogol'), 1911, tarp kitko taip formuluoja fantastikos reikšmę: „Сверхъестественное должно было служить не только украшающим дополнением (как греческие мифы в ложноклассицизме), но и символом единства мира, выражающимся в соединении прошедшего и настоящего".

**) „Сказки в нашем кружке были в моде, потому что многие из нас верили в чудесное, в привидения и любили все сверхъестественное".

plastiškumu (živopisnost') ir Ukrainos idealizavimu, padarė veikalą romantišką.

Bet „Vakarai", nors ir buvo parašyti jauno, pradedančio rašytojo, tačiau jie buvo toli gražu ne eilinis veikalas tos rūšies literatūroje. Jau amžininkų jis buvo aukštai įvertintas ir suteikė Gogoliui žymaus rašytojo vardą. Puškinas, rašydamas apie „Vakarų" antrąją laidą (1836), taip reziumuoja: „Все обрадовались этому живому описанию племени поющего и пляшущего, этим свежим картинам малороссийской природы, этой веселости, простодушной и вместе лукавой. Как изумились мы русской книге, которая заставила нас смеяться, мы, не смеявшиеся со времен Фон - Визина! Мы так были благодарны молодому автору, что охотно простили ему неровность и неправильность его слога, бессвязность и неправдоподобие некоторых рассказов, предоставя эти недостатки на поживу критике". (Puškino raštai, jubiliejinis leid.. 1887 m. VII, 66 psl.). Bet ir vėlyvesnioji kritika pripažįsta „Vakarams" nemaža vertės, nurodydama, ką davė „Vakarai" naujo ir originalaus fantastikai ir tautiškumui („liaudiškumui"). Vienas žymesniųjų Gogolio kūrybos tyrinėtojas, Nestoras Kotliarevskis, taip apibūdina tai, kas buvo padaryta prieš Gogolį, siekiant tautiškumo literatūroje: „Buvo stengtasi rašyti šiokių tokių istorinių romanų, kartais pavykdavo kuriuos-ne-kuriuos rusų padavimus perdirbti užsienio pavyzdžiu, pertvarkyti senas pasakas bei padavimus, buvo vykusių restauruotos senovės pavyzdžių, k. a. dvi trys Žukovskio, Delvigo, Merzliakovo dainelės, pagaliau, buvo, kaip išimtis, ir tikrų literatūros perlų, sakysim, tokių, kaip Puškino pasakos ir jo „Borisas", bet aplamai vyravo literatūrinis šlamštas". Po tokios pesimistiškos išvados jis taip kalba apie „Vakarus": „Vakarai vienkiemy" buvo vienas pirmųjų ir palyginti gana vykęs atgarsis, kuriuo atsiliepė tikrasis talentas „liaudiškumo" reikalautojams" (N. Kotliarevskij: „N. V. Gogol'"). Pypinas net pripažįsta, kad Gogolis kurdamas šį veikalą, „surado liaudies gyvenime tiek poetiškų motyvų, kiek iki jo nebuvo radęs nė vienas rusų rašytojas" (Pypin: „Istorija russkoj literatūry").

Fantastinis elementas, viešpatavęs tų laikų rusų literatūros veikaluose, buvo dažniausiai dirbtinis ir tat mažino jo meninę vertę. Tuo tarpu Gogolis taip persiėmė paprasta ir naivia

liaudies padavimų dvasia, kad jam jau nebegalima prikišti, jog jo apysakų antgamtinis elementas būtų dirbtinis, išgalvotas. Jis yra tikrai ukrainiškas; apysakų fantastika remiasi ta pačia ukrainiška dvasia, kaip ir apysakų realybė. Gogolis įnešė „į šitą velniavą... tą patį ukrainišką jumorą, kuris iš raganų ir velnių replikų vertė spręsti, kad jie gyvena ne Suomijos kalnų tarpekliuose ir ne tamsiuose Muromo raistuose, bet ant „Lysaja gora" ties Kijevu" (Nestor Kotliarevskij: „N. V. Gogol'").

Tuo būdu, „Vakarai" ne tik sekė tų laikų literatūros pagrindinėmis tendencijomis, bet tas tendencijas dar labiau pagilino. Šio darbo tikslas yra susekti, kaip Gogolis šiuo keliu ėjo, kokiomis priemonėmis naudojosi ir kokį turinį įdėjo į savo fantastiką ir realybę.

II.

Pagrindinė „Vakarų" ypatybė yra realybės susikryžiavimas su fantastika. Vaizduodamas Ukrainos gamtą, ukrainiečių gyvenimą ir buitį, Gogolis turėjo reikalo su realybės elementais, bet, žiūrėdamas į visą tai romantiko akimis, jis neatskyrė nuo liaudies jos prietarų, pasakų, padavimų; tas sudarė veikalo fantastinį elementą. Kyla klausimas, kaip, kokiu principu Gogolis šiuos abu elementus sujungė į darnų menišką vienetą. Tas uždavinys nėra lengvas išspręsti, nes reikia jungti du, rodos, priešingus dalykus. Net Goetė laikė šį darbą sunkiu ir nedėkingu ir atsisakė nuo jo, nors ir davė puikų jo pavyzdį — „Naują Meluziną"*). Tas uždavinys buvo puikiai išspręstas kito vokiečių rašytojo — Ernsto Teodoro Amadejo Hofmano. Hofmanas Gogolio laikais buvo labai populiarus rašytojas ne tik Vokietijoje, bet ir užsieniuose (taip pat ir Rusijoje). Atskirų jo veikalų vertimai Rusijoje pasirodė pirmą kartą jau 1822 m., bet iki 1830 m. jie buvo tik atsitiktinio pobūdžio. 1830-1833 m. Paryžiuje pasirodė visų jo raštų rinkinys; tas prancūziškas vertimas Hofmano vardą išgarsino ir Rusijoje. Nuo 1830 m. pradėjo didėti ir rusiškų Hofmano veikalų vertimų skaičius. Taigi Hofmanas buvo plačiai skaitomas ir darė didelės įtakos ne tik vokiečių, bet ir užsienių literatūrai. Ypatingos reikšmės mums turi tai, kad Hofmano įtakos rusų kritikai, pradedant

---

*) Žiūr. M. A. Petrovskio straipsnį apie E. T. A. Hofmaną knygoj „Istorija zap. literatury", izd. „Mir", II tomas.

Gogolio amžininkais, matė ir Gogolio kūryboje, ir ne tik jo „Peterburgo apysakose", bet ir „Vakaruose". Todėl, kad ir trumpai, čia teks paliesti Hofmano kūrybos pagrindinius principus, ypač tai, kaip jis tvarkė savo veikaluose realųjį ir fantastinį elementą*).

Kaip minėta, jis vykusiai išsprendžia šį meninį uždavinį: jis virtuoziškai susieja abu principus, ir jo kūryboje beveik nematyti tų dviejų kovos pradų. Juo net prasideda tam tikra fantastiškai - realistinė srovė. „Realisto ir fantasto gabumai neišskiriamai jame sutampa, ir ta didžiulė įtaka, kurią jis padarė vėlyvesnei literatūrai, liudija, kad tas sujungimas nebuvo kompromisas" (M. A. Petrovskij: „Istorija zapadnoj literatūry"). „Prisišliedamas prie realistinės srovės ir iš dalies padėjęs jai pagrindus vokiečių poromantinėj literatūroje, jis iki savo gyvos galvos neatsisako nuo tų romantinės mokyklos nuostatų, kurių šalininkas buvo ir jis" (ibid.).

Hofmano kūrybos pagrindą sudaro jo dualistinė pasaulėžiūra. Pasaulis jam atrodė ne vientisas: oriniam, kintamam pasauliui jis priešpastatydavo idealųjį, absoliutųjį, amžiną pasaulį. Išorinis pasaulis jam atrodė negyvas, mechaniškas, filisteriškumo ir dvasios miesčioniškumo pilnas. Idealusis pasaulis — tai tikro dvasios gyvenimo pasaulis. Ryšys tarp tų dviejų pasaulių, tarp dangaus ir žemės, jam yra menas. Kūrybinio įkvėpimo momentu pro tariamą realiojo pasaulio pastovumą regimos dangiškos žymės. Vyriausi Hofmano herojai yra menininkai: muzikai, dailininkai, poetai. „Siužeto užuomazga remiasi dviejų pradų kova herojaus sieloje. Šiokiadienės, „filisteriškos" realybės pasaulis gundo herojų lengvai prieinama, bet nepastovia miesčioniška laime. Fantastinės, „poetinės" realybės pasaulis reikalauja didvyriško žygio ir savęs atsižadėjimo aukštesnių ir amžinų vertybių vardan" (M. Petrovskij). Iš kitų personažų vieni gyvena kaip paprasti žmoneliai, kiti yra tik svečiai šiame „tariamai realiame" pasaulyje, o menininkai ir poetai gyvena tarytum „tarp („na grani") šių dviejų pasaulių".

Šiuo savotišku dualizmu „remiasi visa Hofmano pasakų kompozicija. Jų veiksmas vystosi dviejuose planuose: realiame

---

*) Hofmano kūrybą apibrėžiu daugiausia remdamasis M. A. Petrovskio straipsniais knygoje „Istorija zap. literatury", II t. ir „Didžiojoj sovietų enciklopedijoj" ir S. Šteino knyga „Puškin i Gofman", Derpt (Tartu), 1927.

ir fantastiniame, ir visa, kas įvyksta realiam plane, turi savo šaknų fantastiniam plane, ir tik pastarajame aiškėja tikra įvykių prasmė" (M. Petrovskij, „Bol'šaja sovietskaja enciklopedija", „Gofman").

Hofmano populiarumas Rusijoj ypač pradėjo didėti nuo 1830 m.. Literatūros tyrinėtojai nurodo visą eilę rusų rašytojų, kurių kūryboje matyti Hofmano įtakos, ir reikia pripažinti, kad toji įtaka buvo labai žymi, nes palietė net vėlyvesnius rašytojus. Pav., jau cituotasis M. Petrovskis mato Hofmano įtakos net tokių rašytojų kūryboje, kaip gr. A. K. Tolstojaus, Družinino, Dostojevskio, Vl. Solovjevo. Jo įtakos, kaip sakyta, kritikai mato ir Gogolio kūryboj, ne tik „Peterburgo apysakose", bet ir „Vakaruose", juo labiau, kad „Vakarai" išorine puse yra panašūs į Hofmano kūrinius: juose yra ryškiai ir spalvingai pavaizduotas realusis pasaulis, ir kartu į tą realųjį pasaulį įsipina fantastinis, kuriam pavaizduoti autorius taip pat surado ryškių spalvų. Vadinasi, „Vakaruose" Gogolis parodė ir fantastikos ir realybės stiprų pajautimą, kuris itin charakteringas Hofmanui. Todėl jau Gogolio amžininkai teigė, kad Hofmanas turėjo įtakos Gogoliui, ir nuo to laiko ta nuomonė tiek įsigalėjo, jog tapo vėliau tradicinė rusų literatūros istorijoj.

Tačiau griežtai moksliškas šios problemos išsprendimas veda prie kiek kitokių išvadų, išsiskiriančių iš anksčiau pripažintų tiesų. Visų pirma, mūsų laikais jau kitaip žiūrima į vieno rašytojo įtaką kitam*) (toji įtaka buvo ypač sumechanizuota materializmo laikais, t. y. antrojoj XIX a. pusėj); antra vertus, nebuvo iki šiol ir išsamaus šio klausimo tyrinėjimo**). Tik visai neseniai — 1933 metais — pasirodė spaudoj jauno rusų literatūros istoriko M. G. Gorlino puikus darbas „N. V. Gogol und E. Th. A. Hoffmann". Gorlinas kalba ne apie įtaką apskritai, bet apie įtakos kokybę, t. y. apie tai, kokiu būdu ir kaip giliai toji įtaka galėjo įsiskverbti į jai pasidavusį asmenį; jis nagrinėja, kaip pačiame pasisavinimo procese buvo perdirbama tai, kas svetima, ir po to tikra žodžio prasme darėsi sava. Gorlinas pirmas vengia miglotų įsivaizdavimų apie „hofmaniš-

---

*) Žiūr. apie tai pav. Žirmunskij „Bairon i Puškin" 13—17 psl.

** Čudakovo, Rodzevičo ir Stender - Petersono darbai problemos galutinai neišsprendė (žiūr. M. Gorlin „N. V. Gogol und E. Th. A. Hoffmann", 1933, Vorwort)

ką manierą“ Gogolio kūryboje. Jis griežtai skiria tuos atvejus, kur turime reikalo su atskirų motyvų pasisavinimu, nuo tų, kur Hofmano įtakos yra tik tiek, kiek iš viso fantastiškai nudažytas pats pasakojimas. Gorlinas daugiausia nagrinėja „Peterburgo apysakas“ ir prieina tokių išvadų: „Portrete“ Gogolis bandąs sekti Hofmano pavyzdžiu, „Nevos Prospekte“ matąs negalįs eiti tuo keliu, „Bepročio užrašuose“ jau griežtai nusigrįžtąs nuo hofmaniško pasaulio ir pagaliau „Nosyje“ negailestingai parodijuojąs ir hofmanišką pasaulį ir kurias-ne-kurias pagrindines Hofmano kūrybines priemones.

Hofmano ir apskritai vokiečių romantikų estetiniam idealizmui Gorlinas priešpastato Gogolio konkretų dvasiškumą ir, anot jo betariant, „tikybinį realizmą“ („der religiöse Realismus“), kuris sudaro vieną pagrindinių rusų literatūros tradicijų. Vokiečių romantikai supranta meną psichologiškai, o Gogolis — ontologiškai. Menas esąs Gogoliui ne priemonė laikinai užmiršti tikrovę menininko kuriamame iliuzoriniame pasaulyje, bet gyva jėga, veikianti realųjį pasaulį. Vadinasi, Hofmano įtaka Gogoliui buvusi tokia, kuri ne tik nerodo jų giminingumo, bet atvirkščiai — parodo jų nepanašumą. Ta Gorlino išvada mums yra labai svarbi.

Dar didesnį vidaus nepanašumą tarp Gogolio ir Hofmano rodo „Vakarai“, ir juos Gorlinas tiesiog vadina veikalu, parašytu „prieš vokiečių fantasto įtakos pasireiškimą“*). Šitą gilų vidaus skirtumą tarp „Vakarų“ ir Hofmano kūrinių Gorlinas parodo konkrečiu pavyzdžiu: „Gegužės nakty“ Levko pasakojąs Hanai: „Dievas turi ilgas kopėčias nuo dangaus iki pat žemės. Jas stato šventieji archangelai prieš Kristaus Prisikėlimą, ir kai tik Dievas atsistos ant pirmos pakopos, visos piktosios

---

*) Gorlinas abejoja net ir tuo, ar turėjo Hofmano „Ignaz Denner“ įtakos Gogolio „Baisiajam kerštui“, nors pripažįsta atskirų motyvų panašumą (žiūr. pastabą 8, 20—21 psl.). Aš šiuo klausimu norėčiau nurodyti į tai, kad jeigu paveldimos nuodėmės motyvas dažnai sutinkamas Hofmano veikaluose, tai tėvo noras vesti dukterį yra gilios senovės atbalsis. Pastarasis motyvas sutinkamas liaudies pasakoe (žiūr. Keltujalos „Rusų lit. ist.“, I dalis); iš jų jis galėjo patekti ir į Gogolio apysaką. V. Rozanov, išnagrinėjęs „Baisųjį kerštą“ ilgame straipsnyje net dviejuose žurnalo „Viesy“ numeriuose (Nr. Nr. 8 ir 9, 1909 m.), taip pat pabrėžia šį motyvą, matydamas apysakos turiny ir net pačioje Gogolio asmenybėje (Nr. 8) (kiek ji pasireiškė šiam kūriny) gilų atavizmą.

dvasios galvotrūkčiais nugrims į pragarą, ir dėl to per Kristaus Prisikėlimo Šventę nė vienos piktosios dvasios nebūna žemėje". Kopėčios, kurias stato archangelai, Dikan'kos pasaulyje jungiančios dangų su žeme; tuo būdu, šitas ryšys savo pagrinde yra religinis.

Taip pat ir Hofmanas „Serapiono broliuose" vartoja kopėčių vaizdą. Teodoras gina Lotario palinkimą „viską, kas pasakiška, kelti į tikrovę, į realųjį gyvenimą: „Ir šitą palinkimą"— pradėjo pasakoti Teodoras — „aš ypatingai globosiu ir ginsiu... Aš manau, kad pamatas tų dangaus kopėčių, kuriomis norima pakilti į aukštesnes sritis, turi būti įtvirtintas tikrovėje, taip kad kiekvienas galėtų įkopti. Ir kada jis, vis aukščiau ir aukščiau kopdamas, atsidurs fantastiniame, stebuklingame pasaulyje, tada jis tikės, kad šitas pasaulis priklausąs ir jo gyvenimui ir esąs iš tikrųjų gražiausia jo dalis."

Įvairiai vertindamas tą patį vaizdą, Gorlinas parodo mums Dikan'kos ir Hofmano pasaulio panašumus ir skirtumus. Abiejuose vaizduose yra duotas ryšys tarp šio ir ano pasaulio; bet viename pasaulyje (t. y. Dikan'kos) tas ryšys Dievo nustatytas, egzistuoja objektyviai ir fantastika yra tik jo simbolinis išreiškimas, tuo tarpu kai antrame (t. y. Hofmano) objektyviai tos fantastikos nėra, ji sukuriama paties subjekto dėl estetinio pasitenkinimo. Abejos kopėčios stovi savo pagrindu tikrovėje, bet vienų gale yra Dievas, o antrų „fantastinis stebuklingas pasaulis" („phantastisches Zauberreich"). (Gorlin, 22—23 psl.).

Toliau mes matom dar tokių skirtumų tarp „Vakarų" ir Hofmano veikalų. Hofmano veikaluose visiškai nėra „liaudiškumo" („das Volkstümliche fehlt gänzlich" — Gorlin), kuris sudaro „Vakarų" pagrindinį toną. Iš kitos pusės „Vakaruose" mes visai nerandam menininko vidaus gyvenimo pavaizdavimo, kuriame pasireiškia ryšys su tuo, kas stebuklinga, vadinasi, nėra pagrindinio Hofmano veikalų elemento. Pagaliau Hofmanas pats kuria savo pasakingąjį pasaulį, jo paties fantazija sieja realybę su antgamtiniu pasauliu, tuo tarpu Gogolis nekuria Dikan'kos pasaulio: jis tik stebi ir vaizduoja jį, pasiremdamas ukrainiečių legendomis ir pasakomis. „Dikan'kos pasaulis visai neturi hofmaniško charakterio" (Gorlin).

Antgamtinis elementas tik todėl egzistuoja objektyviai Dikan'kos pasaulyje, kad toks buvo kiekvieno ukrainiečio, ne pa-

ties Gogolio, įsitikinimas. Vaizduodamas ukrainiečių gyvenimą, Gogolis negalėjo aplenkti nė jų įsitikinimų, nė prietarų. Hofmanas kartais irgi naudojasi tautosakos medžiaga, bet tai jam buvo tik medžiaga; jo kūriamasis pasaulis pasiliko vis tiek hofmaniškas; tuo tarpu Gogoliui tautosaka nebuvo vien literatūrinė medžiaga: jis ėmė iš jos ne tik motyvus, bet persisunkė pačia jos dvasia, pasaulėžiūra. Iš tikrųjų, kiek yra paties Gogolio pasaulėžiūros „Vakaruose"? Galutinis Dikan'kos pasaulio pagrindas yra religinis. Apie tai liudija Gorlino duotoji Levko pasakojimo Hanai interpretacija. Prie jos dar pridursim, kad nors Dikan'kos pasaulis ir pilnas velnių ir laumių, tačiau jie maža tepavojingi žmonėms, nes Dievas už juos visus stipresnis. Kazokai tuo giliai tiki, ir pavojuje „kryžiaus ženklas" yra jiems geriausia apsauga, kurios jie dažniausiai ir griebiasi. Mums žinomos vėlyvesnės religinės ir filosofinės Gogolio pažiūros, ir todėl kyla klausimas, kaip pats Gogolis žiūrėjo į jo vaizduojamą pasaulį: gal jis identifikavo savo paties įsitikinimus su tokiu religiniu pasaulio supratimu? Mes randam net pakartojimą to paties kopėčių motyvo. Savo paskutinėj knygoj, išleistoj 1847 m., „Rinktinės vietos iš susirašinėjimo su draugais" („Vybrannyje miesta..."), straipsnyje „Kristaus Prisikėlimo Šventė" („Svietloje Voskresenije") Gogolis taip pat mini kopėčias, kalbėdamas apie reikalą tikrai krikščioniškai praleisti Kr. Prisikėlimo dieną: „Dievas žino, gal vien už tą norą jau mums numes kopėčias iš dangaus ir išties ranką, kuri padės mums užkopti" (Gogolio raštai, 8 leid., 1917 m., 750 psl.). Paskutiniai mirštančio Gogolio žodžiai buvo: „Kopėčias, greičiau duok man kopėčias"*).

Bet jeigu ir galima kaip nors sieti „Vakarus" su vėlyvesnėmis Gogolio tikybinėmis pažiūromis, tai tik ta prasme, kad „Vakaruose" pasireiškė neaiškus ateities nujautimas. Paties Gogolio religingumas „Vakaruose" dar paslėptas, jo paties neįsisąmonintas. Aplamai, sunku juose ieškoti paties autoriaus pasaulėžiūros pasireiškimo. Tiesa, mes žinom iš Gogolio vėlyvesnio gyvenimo, kad jo tikėjimas buvo gana primityvus ir nedaug tesiskyrė nuo jo kazokų tikėjimo. Tačiau mes negalime daryti kokių nors platesnių išvadų jau vien dėl to, kad beveik nieko nežinom, kokia buvo jo pasaulėžiūra rašant „Vakarus".

---

*) Žiūr. d-ro Tarasenkovo liudijimą V. Veresajevo knygoj „Gogol' v žizni", „Akademija", 1933, 505 psl.

Jo laiškai neduoda jokių nurodymų šiuo klausimu. Juose jisai teiraujasi apie tėvų, seserų, giminių sveikatą, domisi namų ūkio reikalais, net smulkiais, rašo apie tai, kaip atlieka namiškių pavedamus jam reikalus, rašo apie savo rūpesčius (dažniausia prašo atsiųsti pinigų), apie drabužius, apie mokslą, paišybą ir t.t.. Visų laiškų turinys yra grynai kasdienių reikalų pobūdžio. Tik viename laiške motinai iš Niežino 1825 m. balandžio mėn. 23 d., rašytame dėl tėvo mirties, mes randam tokią vietą: „Aš laiminu tave, šventasai tikėjime! Tavyje terandu paguodos ir liūdesiui išsklaidyti jėgų.“ Bet iš to mes galim tik spręsti, kad jis buvo religingas, o koks buvo tas religingumas, nežinia. Laiškuose draugams taip pat nerandam jokių prisipažinimų ir pasipasakojimų iš pasaulėžiūros*). Laiškai patvirtina Gogolį buvus užsidariusį. Tik nuo 1840 m. Gogolis darosi atviresnis, bet tai maža mums padeda, nes tarp vėlyvesnio Gogolio ir Gogolio — „Vakarų“ autoriaus tarpas labai didelis; jų negalima maišyti. Tą klaidą Annenkovas prikaišioja savo atsiminimuose apie Gogolį Kulišui ir įspėja kitus tyrinėtojus to nedaryti: „Didžiausią klaidą padarytų tasai, kuris vėlyvesnio periodo Gogolį sumaišytų su tuo, kuris tik buvo pradėjęs gyventi Peterburge, ir sumanytų primesti jaunajam Gogoliui tuos moralės bruožus, kurie pasireiškė jame žymiai vėliau, tada, kai jo gyvenime jau įvyko svarbus persilaužimas“**). Pats Gogolis tam lyg prieštarauja, sakydamas „Autoriaus išpažinty“: „Aš nebuvau iškrypęs iš savo kelio. Aš ėjau tuo pačiu keliu. Aš turėjau tą patį objektą: mano objektas buvo gyvenimas, ne kas kita. Gyvenimą aš sekiau tikrovėje, ne svajonėje ir supratau Tą, Kas yra gyvenimo šaltinis“ (Gogolio raštai, 8 leid., 1917, 765 psl.). Bet iš Gogolio biografijos mes žinom, kad tas jo kelias toli gražu nebuvo tiesus, kad jis pergyveno daug dvasios krizių ir vidaus kovų. Gorlinas nurodo, kad pačios žymiosios vidaus krizės ir pats didysis dvasios įtempimas įvyko tuojaus „Vakarams“ pasirodžius, t. y. 30-tų metų pirmoje pusėje; tą jis patvirtina visa eile citatų iš Gogolio laiškų: „Kad Tamsta žinotum, kokių manyje įvyko keistų pasikeitimų, kaip viskas sutriko mano viduje!“ rašo Gogolis Maksimovičiui 1833. XI. 9.

---

*) Žiūr. „Sočinenija i pis'ma N. V. Gogolia“. Tom V. Pis'ma s 1820 po 1842. Izd. P. A. Kuliša. 1857, Peterb.

**) Žiūr. „Ličnost' Gogolia po vospominanijam Annenkova“ Pokrovskio rinkiny „N. V. Gogol'“, 1910.

„Dieve, kiek aš pergyvenau, kiek iškentėjau", ir laiške Pogodinui 1833. IX. 28.: „Kokie baisūs man šie 1833 metai! Dieve mano, kiek krizių! Ar susilauksiu išganingojo atgimimo?" (Gorlin, 25 psl.).

Apie tai, kad tarp „Vakarų" ir Gogolio pasaulėžiūros nebuvo organiško ryšio, man rodos, liudija ir tas faktas, kad Gogolis greitai jiems atšalo ir vėliau, kai jo pasaulėžiūra vis daugiau ir daugiau formavosi, labai paniekinamai apie juos atsiliepdavo. Pav., Pogodinui, klausiančiam apie „Vakarus", Gogolis savo laiške (1833. II. 1) taip parašė: „Po velnių! Aš jų neišleidžiu... gausinti pasakų negaliu. Aš net užmiršau, kad esu šių „Vakarų" kūrėjas, ir tiktai Tamsta man tat priminei... Tegu jie bus užmiršti, iki aš sukursiu ką nors tikrai garsaus, didingo, meniško! Bet aš stoviu be darbo, sustingęs. Menko nenoriu, didingo negaliu išgalvoti". Be to, Gogolis niekuomet daugiau nesugrįžo prie panašios rūšies kūrybos (paskutinė novelė „Vakarų" dvasioje buvo „Vijus", „Mirgorode"), tuo tarpu Hofmanas, kaip jau buvo nurodyta, iki savo gyvos galvos pasiliko ištikimas savo romantiniams principams (fantastikai).

Todėl aš nebandysiu sieti „Vakarus" su Gogolio pasaulėžiūra ar šiaip vėlyvesnėmis jo pažiūromis į gyvenimą, meną ir pan.. Juos aiškinant negalima remtis nė kito rašytojo (Hofmano) įtaka, nei taikinti jiems panašių metodų, kaip tiriant Hofmano kūrybą. Tyrimo metodas čia turi būti kitoks. Pažiūrėkim, kaip pats Gogolis „Autoriaus išpažinty" aiškina savo jaunatvės kūrinių atsiradimą: „Priežastis to linksmumo, kurį visi pastebėjo mano pirmuose veikaluose, pasirodžiusiuose spaudoj, buvo tam tikras dvasios pareikalavimas. Mane ištikdavo man pačiam nesuprantamo liūdesio priepuoliai, kurie, tur būt, parėjo nuo mano liguistumo*). Kad išblaškyčiau tą savo liūdesį, aš prasimanydavau visokių, kokių tik galėjau, juokingų dalykų. Išsigalvodavau juokingų asmenų ir charakterių, įsivaizduodavau juos juokingiausiose padėtyse, visai nesirūpindamas, kuriam galui tatai darau, ir kas iš to turės naudos. Jaunystė, ku-

---

*) Plg. dr. N. N. Baženov „Bolezn' i smert' Gogolia", Moskva, 1902 m., 38 psl.: „Gogolis buvo iš prigimties neuropatiškos konstitucijos. Jo nusiskundimai nesveikata pirmoje gyvenimo pusėje yra tipiški neurastenikui. Per pastaruosius savo gyvenimo 15—20 m. jis sirgo ta dvasios ligos forma, kuri mūsų moksle vadinama periodiniu psichozu, taip vadinamos periodinės melancholijos formoj."

rios metu galvoje nekyla jokie rimtesni klausimai, stumte stūmė tą daryti" (Gogolio raštai). Taigi Gogolis vaizdavo savo Dikan'ką visai negalvodamas, tik atsidavęs savo meniškai intuicijai. Jis nupiešė ją kiek galėdamas linksmą ir margą, kad pašalintų kankinančią jį melancholiją. „Peterburge, „šitoje europiškai - amerikoniškoj kolonijoj, neturinčioj charakterio", jis svajojo apie linksmą ir gražią buitį, kūrė savo Arkadiją arba Avzoniją, kaip ją vadino Nadeždinas. Dikan'ka buvo idilė be jokios metafizikos, vizija pasaulio, kuriame gyvenimas vystosi, kaip gražiausias žiedas." (Gorlin). Čia mes ir prieinam, pagaliau, prie tikro „Vakarų" pagrindo, prie to šaltinio, kuris įgalino Gogolį „vaizduoti linksmą ir gražią buitį", „kurti savo Arkadiją". Tas šaltinis buvo liaudies kūryba su visa jos pasaulėžiūra: pasakos, liaudies dainos, kurios tiek paveikė „Vakarų" lirinį elementą, liaudies teatras, kuris davė medžiagos komiškiems tipams ir scenoms. Tam tikrų literatūrinių įtakų mes negalim neigti. Pav., daugumos pripažinta Tiko įtaka Gogolio „Joninių išvakarėms" ir „Baisiajam kerštui" ir Valter Skoto įtaka prakalbai. Bet literatūrinės įtakos „Vakaruose" bus antraeilis reiškinys, pasireiškęs tik atskirų motyvų pasisavinime ir ne tik nepaveikęs pačios veikalo dvasios, bet pats pasidavęs bendram visumos charakteriui, t. y. liaudiškumui. Tautosakos daviniai čia buvo ne šalutinė, pagelbinė medžiaga, bet pagrindas, pavergęs sau ir literatūrines įtakas ir autoriaus sielą.

III.

Romantizmas, raginęs studijuoti tautosaką ir kėlęs susidomėjimą „liaudiškumu", parodė Gogoliui vyraujančius visuomenėj literatūrinius interesus ir buvo jam akstinu kurti šioj srity. Todėl aš ir sakiau, kad „Vakarai" tenkino laiko reikalavimus ir kad jų bendras pobūdis yra romantiškas. Bet jų vidaus prasmė jau perauga to laiko reikalavimų ir lūkesčių lygmenį; prisiminkim, kad liaudiškumo sąvoką patys jo reikalautojai suprato gana siaurai. Gilesnė „Vakarų" analizė atskleidžia įdomių detalių, rodančių, kaip savotiškai persilaužė Gogolyje tautosakos daviniai ir kokio vidaus reikšmingumo turi ilgą laiką nepastebimos „smulkmenos".

Kad tautosakinė ir etnografinė medžiaga čia suvaidino pirmaeilį vaidmenį, rodo pati šių apysakų pasirodymo istorija.

Energingai kovodamas su žiauria buitim Peterburge, Gogolis visko mėgino, ieškojo. Kelią jam nurodė pačios aplinkybės: Gogolis greitai pastebėjo Peterburgo visuomenės susidomėjimą Ukraina. Jau 1829. IV. 30 jis rašo motinai: „Čia labai domimasi visu tuo, kas ukrainiška". Tas susidomėjimas paragino kuriuos-ne-kuriuos beletristus dar prieš „Vakarus" ieškoti medžiagos ukrainiečių tautosakoje (Somov, Olin; žiūr. Gorlin „N. V. Gogol und E. Th. A. Hoffmann"). Apie jį liudija taip pat ukrainiečio idealizavimas literatūroje (Rylejevo „Dūmos"), Puškino „Poltavos" pasirodymas — 1828 m. spalių mėn. (beveik tuo pat metu, kai Gogolis atvyko į Peterburgą — 1828 m. gruodžio mėn.), o ukrainiečių dainomis domėtasi jau nuo XVIII š.. Gogolis atvažiavo iš to krašto, kuriuo, kaip jis greit pastebėjo, visi tuo metu buvo susidomėję; jis pats turėjo tam tikrą iš savo gimtojo krašto įspūdžių atsargą, turėjo ir literatūrinį talentą — kodėl tad nepamėginti patenkinti šį susidomėjimą? „Nuo nieko nereikia atsisakyti" (iš Gogolio laiško). Gogolis turėjo daug savų pastebėjimų, bet daug jam davė žinių apie Ukrainą ir šeima. „Gogolio motina puikiai žinojo Ukrainos liaudies padavimus ir prietarus, viena senelių (Agafja Matvejevna Lukaševič) mokėjo pasakoti su gražiu ukrainišku jumoru, viena jo tetų (Katerina Ivanovna Chodarevskaja) su pamėgimu kiauras dienas dainavo Ukrainos dainas" (Šenrok: „Materialy dlia biografii Gogolia").

Ir štai Gogolis nutarė suvartoti tą medžiagą, literatūriškai ją perdirbti ir paversti novelėmis iš ukrainiečių gyvenimo. Tas darbas jam buvo ir naujas mėginimas gerinti savo medžiaginę būklę ir kartu poilsis. Po visų nusivylimų, kai neišsipildė jo svajonės apie Peterburgo gyvenimą ir apie karjerą, jis su meile atsimindavo savo apysakose gimtąją, saulėtąją Ukrainą. Meilė Ukrainai buvo charakteringa tų laikų Gogoliui. Vėliau jis tik tokią pat saulėtąją Italiją mylėjo lygiai kaip gimtąją Ukrainą.

Gogolis juto, kad turimų žinių jam bus per maža, ir todėl jis kiek įmanydamas stengiasi jas papildyti. Jis kreipiasi į tą šaltinį, iš kurio jis jau buvo daug pasisėmęs, gyvendamas tėviškėj, t. y. į savo motiną. „Tamstos protas jautrus, pastabus, Tamsta gerai žinai mūsų ukrainiečių papročius ir buitį, todėl, aš žinau, Tamsta sutiksi pranešti juos man savo laiškuose. Tatai man labai, labai reikalinga. Aš laukiu, kad kitame savo laiš-

ke Tamsta man smulkiai aprašysi kaimo „djačoko“ apdarą nuo viršutinių drabužių iki pat batų, ir kad išvardinsi kaip visa tatai vadino patys senieji, ...kuo mažiausiai pasikeitę ukrainiečiai; lygiai laukiu tų drabužių pavadinimo, kuriais vilki mūsų kaimo merginos iki paskutinio kaspino, taip pat ištekėjusios bei mužikai. Antras dalykas: tikslus ir teisingas pavadinimas drabužių, nešiotų iki getmanų laikų... Dar laukiu smulkaus vestuvių aprašymo, neišleidžiant nė mažiausių smulkmenų. ...Dar keletas žodžių apie kalėdojimą, apie Šv. Joną, apie undines. Jeigu be to yra dar kokių nors dvasių ar bildukų, tai ir apie juos smulkiau, taipogi apie jų pavadinimus ir darbus. Juk žmonėse daug pasakojama visokių prietarų, baisių padavimų, legendų, anekdotų ir kt.. Šitam reikalui aš patariu turėti korespondentų įvairiose mūsų apskrities vietose“.

1829. V. 22 taip pat motinai: „Kuriuose-ne-kuriuose mūsų vienkiemiuose sodiečių pasakojama įvairių legendų, kuriose dalyvauja dvasios ir velniai. Padarykit man tokį malonumą, praneškit man kurią nors jų.“

Apsivylęs „Gancu“ ir grįžęs iš trumpos kelionės užsieny, jis vėl kartoja tą patį prašymą: ...„nepyk kad aš dažnai trukdau Tamstą savo prašymais teikti man žinių apie Ukrainą. ...Tai yra mano duona. Aš ir dabar paprašysiu Tamstą surinkti keletą tokių žinių. Jeigu kame nors Tamsta išgirsi kokį įdomų anekdotą, ar mūsų bažnytkaimio mužikų tarpe, ar kur kitur, sakysime, dvarininkų tarpe, aprašyk man taip pat buitį, papročius, prietarus... viską kuo smulkiausiai; kokių juokingų, keistų, liūdnų, baisių anekdotų ar istorijų atsitikdavo jų laikais. Nieko nepraleisk: viskas man turi didelės vertės“ (1830.II.2. — Sočinenija i pis'ma N. V. Gogolia. Tom V. Pis'ma s 1820 po 1842).

Aš taip daug pacitavau Gogolio laiškų, kad būtų aišku, kame Gogolis ieškojo medžiagos savo „Vakarams“. Gogolis į savo pirmuosius literatūrinius mėginimus rašyti ukrainiečių dvasioj iš pradžių žiūrėjo tik praktiškai, bet kiek vėliau tas darbas jį, kaip menininką - kūrėją sužavėjo (pav., jis vadina jį „poilsiu“ — „otdochnovenije“). Gautoje iš motinos etnografinėj ir tautosakinėj medžiagoj jis pamatė gyvybę, įsigilino į jos dvasią, persisunkė ja, taip sakant, suaugo su Ukrainos pasauliu. Kad jis mokėjo daug pagauti intuityviškai, skaityti „tarp eilučių“ naudodamasis tautosaka, liudija jo straipsnis apie Ukrainos dainas. Tas straipsnis, tiesa, buvo parašytas vėliau, kada Gogolis

studijavo Ukrainos istoriją, bet dėl to jo reikšmė nemažėja. „Tai yra tikra tautos istorija, gyva, ryški ir spalvinga, pilna teisybės, parodanti visą tautos gyvenimą.“ ...„akmuo su daug pasakančiu reljefu, su istorišku antrašu — niekai palyginus su šiuo gyvu, kalbančiu, skambančiu praeitimi metraščiu. Šiuo atžvilgiu dainos Ukrainai yra viskas: ir poezija, ir istorija, ir tėvų kapai. Kas į jas neįsigilino, tas nieko nesužinos apie praėjusį šio žydinčio Rusijos krašto gyvenimą. Istorikas teneieško jose nurodymo, kada būtent ir kur įvyko mūšis, tikslios reliacijos jis jose neras... Bet kai jis užsimanys sužinoti tikrąją buitį, charakterio savybes, visus vaizduojamosios tautos jausmų, jaudinimosi, kančių, linksmybių vingius ir niuansus, kai užsigeis pažinti praėjusių amžių dvasią, visumos ir skyrium kiekvieno bendrąjį charakterį, tada jis bus visai patenkintas: tautos istorija aiškiai pasirodys jam savo didingume.“ (Gogolio raštai, straipsnis „O Malorossijskich pesniach“). Gogolis, kaip istorikas, tuo straipsniu gal save ir kompromituoja, bet kaip menininkas stovi labai aukštai. Jis neieškojo dainose sausų istorijos faktų arba buities smulkmenų, bet užtat mokėjo įsigilinti į jas ir tuo pačiu pagauti pačią dalyko esmę. Jis turėjo tą ypatybę, kurią galima pavadinti poetine intuicija. Taip buvo panaudota ir toji medžiaga, kurią jam buvo atsiuntusi motina savo laiškuose. Greta visokių smulkių aprašymų drabužių, papročių, ten buvo ir liaudies kūrybos paminklų, ir jie, sykiu su paties Gogolio atsiminimais, suvaidino lemiamą vaidmenį. Kad Gogoliui labai rūpėjo bendra tautos dvasia ir pasaulėžiūra, liudija tai, kad, pakankamai turėdamas prisiųstos medžiagos, jis daug kur prasilenkia su ukrainiečių gyvenimo tikrove. Tat buvo jau pastebėta kritikų, jo amžininkų, išnagrinėjusių apysakas etnografijos atžvilgiu. Apie tai V. V. Sipovskij taip sako: „Kaimo vestuvės lydimos daugelio ilgų apeigų ir todėl negalėjo taip greitai pasibaigti, kaip pasakoja Gogolis. Etnografų nurodymais taip pat nepanaši į tiesą ta scena, kur bernas iškviečia merginą iš namų skambindamas „bandura“. Tas paprotys dainuoti „serenadas“ ties mylimųjų langais Ukrainoj nepraktikuojamas. Visai nesutinka su patriarchaliniais kaimo papročiais ir ta daina, kurią sudėjo apie savo tėvą Levko („Gegužės naktis“). „Maskaradiškas persirengimas“, kuriuo jis naudojasi, taip pat prieštarauja kaimo papročiams, — kaime taip rengiamasi tik per Kalėdas“. („Istorija russkoj slovesnosti“, 3, I). Tokių prasilen-

kimų su tikrove nurodoma ir daugiau. Dėl pasitaikančių etnografinių netikslumų ypatingai smarkiai puldavo „Vakarus“ natūralizmo laikais (pav. Kuliš), ir Maksimovič, senas Gogolio draugas, turėjo juos ginti nuo šių puolimų (polemika buvo vedama 1861 m. laikr. „Den'“ ir „Osnova“ skiltyse).

Tos „nerealybės“ atsirado tik dėl to, kad „Vakarų“ prasmė glūdi ne etnografijoj ir ne vien linksmam pasakojime: ji glūdi meilėje tautai, kurios gyvenime rašytojas rado tiek poetinių motyvų, kiek iki jo nebuvo radęs nė vienas mūsų rašytojas (Pypin, „Istorija russkoj literatury“). „Gogolis pasirodė mums ir kaip savo laikų Ukrainos liaudies gyvenimo vaizduotojas ir kaip svajotojas, meniškai perkūriąs senus padavimus ir legendas“ (N. Kotliarevskij: „N. V. Gogol'“). Ir aš pridurčiau, kad svajotojas, meniškai perkūriąs senus padavimus ir legendas, pasirodė stipresnis. „Naujausieji kritikai tyrinėjo liaudies padavimus, surinktus etnografų mūsų laikais, ir stengėsi surasti įvairių Gogolio apysakų pagrindus“. ...„bet vis dėlto svarbiausia apysakose yra savarankiškas šių siužetų perdirbimas“ (Pypin: „Istor. russk. lit.“).

Gogolis mokėjo „ne pamėgdžioti, bet atspėti žmogų“. „Autoriaus išpažinty“ jis taip sako: „Sakė aš mokąs ne pamėgdžioti, bet atspėti žmogų, t. y. atspėti, ką jis šiuo ar kitu atveju pasakys, ir išlaikyti patį jo mąstymo būdą ir kalbos tvarką“ (mano pabraukta. Vl. K.). Panašų reiškinį mes matom ir „Vakaruose“ tuo tiktai skirtumu, kad čia Gogolis atspėjo ne vieną atskirą žmogų, bet tautą ir parodė, kaip ji mąsto ir veikia tam tikrais atvejais. Įsivaizduodamas savo ukrainiečius „juokingiausiose padėtyse, prasimanydamas visokių, kokių tik galėjo, juokingų dalykų“, Gogolis juos vaizdavo „išlaikydamas patį jų mąstymo būdą bei kalbos tvarką“. Todėl ir pasekmės gavos įdomesnės ir gilesnės, negu vien tikslus buities aprašymas. Tas persisunkimas tautos dvasia buvo „Vakarams“ ta formuojanti jėga, kuri davė tam tikrą pobūdį fantastikai ir realiojo pasaulio elementams, sudariusiems „Vakarų“ turinį. Šioj plotmėj aš ir nagrinėsiu „Vakarų“ fantastiką ir realybę ir paliksiu nuošaly atskirų motyvų istoriją ir kilmę, kaip dalykus antraeilius, kuriuos nagrinėjant nukentėtų visumos išdėstymo vieningumas.

IV.

Pradėsim nuo fantastinių personažų. Jau jų išvardijimas parodo, kad jie paimti išimtinai iš liaudies prietarų: velnias, raganos, burtininkai, undinės, žyniai. Jie pavaizduoti taip, kaip juos vaizduojasi liaudis, t. y. kaip realios būtybės, turinčios net tam tikrą gyvenamąją vietą mūsų pasaulyje. Pav., undinės gyvena vandeny, mirę be krikšto kūdikiai („mavki") — medžiuose, velnias — kur nors baloj ir t.t.. Jie turi tam tikrą išorinę išvaizdą, kurią galima net smulkiai aprašyti, nes jas galima matyti. Nuo žmonių jie skiriasi kai kuriomis ypatingomis savybėmis ir antgamtinėmis jėgomis.

Tipiškas piktosios dvasios įsikūnijimas (personifikacija) yra velnias. Įdomu palyginti vėlyvesnį Gogolio velnią su „Vakaruose" vaizduojamuoju. Gogolis tikėjo piktojo prado įsikūnijimu ir sau uždaviniu statė kovoti su juo. „Kaip velnią parodyti kvailą" — tai, paties Gogolio prisipažinimu, buvo viso jo gyvenimo ir kūrybos didžiausias rūpestis. „Jau seniai man terūpi, kad žmogus, paskaitęs mano kūrinį, sočiai pasijuoktų iš velnio" (laiškas Ševyriovui iš Neapolio, 1847. IV. 27). Gogolis savaip suprato velnią. „Aš vadinu daiktus tikraisiais jų vardais, t. y. velnią vadinu tiesiog velniu, nerėdau jo puošniai á la Bairon ir žinau, kad jis dėvi fraką"... „Velnias pasirodė pasaulyje jau be kaukės: jis vaikščioja mūsų tarpe toks, koks iš tikrųjų yra". Dėl to Merežkovskis pastebi: „Gogolis pirmas suprato, kad velnio veidas yra ne tolimas, svetimas, keistas, fantastiškas, bet artimiausias, geriausiai pažįstamas, realus, „žmogiškas, perdaug žmogiškas veidas", minios veidas, veidas „kaip visų", beveik mūsų pačių veidas tuo metu, kada mes neišdrįstam būti patys sau ir sutinkam būti „kaip visi" (D. Merežkovskij, „Gogol' i čort"). Gogoliui velnias yra bet kokio originalumo priešingybė, priešingybė viso, kas didinga ir ryšku. Velnias yra sustingimo, susmulkėjimo, tuštybės personifikacija. „Jis — dorovinio ir protinio vidutiniškumo įsikūnijimas". Taip suprasdamas velnią, Gogolis buvo Dostojevskio pirmatakas. „Broliuose Karamazovuose" irgi figūruoja velnias, ir jį Dostojevskis nupiešė pačiu tuščiuoju ir menkuoju velniu, nudėvėtais rūbais, su pretenzija į eleganciją, ir minkšta, balta nesezonine skrybėle.

Nors piešiamas toks menkas pažiūrėti, bet Gogoliui šitas velnias buvo baisus. Tai jis taip suniekšino pasaulį, jog Gogolis vien tą niekšiškumą tematė. „...Gyvenimas darosi vis tuštesnis, viskas smulkėja ir menkėja, ir tik vienas nuobodumo milžiniškas vaizdas auga visų akivaizdoje ir diena dienon augdamas pasiekia nepaprasto dydžio. Visur kapų tyla. Dieve! Tuščia ir klaiku darosi Tavo pasauly" (Gogolio raštai, „Laiškai draugams", straipsnis „Svietloje Voskresenje"). „Ponai, nuobodu šiame pasaulyje!" („Povest' o tom, kak possorilis'..."). Kas kaltas? Žmonės? Ne, velnias kaltas. „Aš visiškai įsitikinau, kad paskalas skleidžia velnias, o ne žmogus" (citata iš D. S. Merežkovskio „Gogol": — Tvorčestvo, žizn' i religija) — rašo Gogolis viename privačiame laiške.

Kaip su velniu kovoti? Reikia parodyti „niekšo niekšybę" („pošlost' pošlogo čeloveka"), priversti visus juoktis iš jos. Pasijuokti iš niekšybės, vadinasi, pasijuokti iš velnio, tos niekšybės įsikūnijimo. „Jau seniai man terūpi, kad žmogus, paskaitęs mano kūrinį, sočiai pasijuoktų iš velnio". Štai šitas juokas iš niekšybės ir sudaro visų stambių Gogolio veikalų turinį. Juokdamiesi mes pakylam aukščiau to, ką pajuokiam, jam mes jau nebepasiduodam.

Bet priešas stiprus ir jis Gogolį dažnai nugalėdavo. Pav., taip atsitiko su jo „Laiškais draugams". „Iš tikrųjų, aš savo knyga parodžiau milžinišką užsimojimą, tarytum norėjau visą pasaulį mokyti. O šėtonas, kuris to telaukė, baisiai visa perdėjo, net ir tai, kur nebuvo to noro mokyti." Taip buvo ir su „Mirusiųjų sielų" antrąja visiškai paruošta spaudai dalimi, kurią jis sudegino. „O kai beveik viskas sudegė, jis dar ilgai sėdėjo susimąstęs, paskui apsiverkė, liepė pašaukti grafą (Tolstojų; Vl. K.), parodė jam baigiantį degti popierį ir su širdgėla pasakė: „Štai ką aš padariau! Norėjau sudeginti tik kuriuos-ne-kurius dalykus, seniai tam skirtus, o sudeginau viską. Koks stiprus nelabasis! Štai ką jis su manim padarė" (A. T. Tarasenkovo liudijimas; žiūr. V. Veresajev „Gogol' v žizni". 498 psl.).

Taigi ir velnias mokėdavo iš Gogolio pasijuokti, ir Gogolis, jausdamasis prieš jį bejėgis, ieškojo artimųjų pagalbos: „O, melskitės už mane... Melskitės, karštai melskitės už mane, tepadeda jums Dievas melstis už mane!... Didesnio šiaudadūšio, aš manau, nėra visam pasauly". Atvažiavęs į Jeruzalę tuoj rašo motinai: „Nepaliaujamai melskitės už mane... Dabar, kaip

niekados, jaučiu, kad mano malda bejėgė“ (citatos iš D. Merežkovskio „Gogol'“).

Visai kitoks yra velnias „Vakaruose“, nes „Vakarų“ velnias yra ne paties Gogolio, bet liaudies velnias, senas pasakų velnias, panašus į tą, kurį sapnavo Korobočka: „jo ragai ilgesni už jaučio“ (Gogolio raštai, „Mirusios sielos“, 375 psl.). „Velnią liaudis įsivaizduoja kaip neaukšto ūgio žmogų, juodą, šuns ar vištos kojomis, trumpauodegį, ilganosį; jo akys — kaip žarijos, plaukai juodi, ilgi ir šiurkštūs, rankos ilgos ilgais nagais, ragai kaip avino ar ožkos, jo drabužiai vokiški, skrybėlė aukšta. Matęs velnią pastebi jį turint ragus ant galvos, rūpestingai slepiamus po apskrita plačiais bryliais skrybėle, šuns snukį, riestą uodegą, nagus ant rankų ir kojų. Jo drabužiai: trumputis švarkelis, siauros kelnės. ...Tikima, kad tuščiuose, senuose, apgriuvusiuose trobesiuose būtinai velnių gyvenama, kurie tenai naktimis švilpauja“ (Čubinskij, „Kaip liaudis vaizduojasi velnią“; žiūr. V. J. Pokrovskio rinkinį „Gogol'“, 1910). Velniai mėgsta apmulkinti žmogų, kursto jį vogti, girtauti, siūlo turtus mainais už sielą ir iš viso mėgsta sugundyti žmogų, o kai žmogus nusideda, mėgsta iš jo pasijuokti. Be to, jie mitrūs flirtuoti su raganomis.

Toks jis yra ir „Vakaruose“. Jo šuns snukis: senelis ryžosi neprileisti „velnio savo šuns snukiu uostyti krikščionišką dūšią“ („Dingęs raštas“); kojytės plonos („vokiškos“, „nemeckije“): ...„velniai šuns snukiais, vokiškomis kojytėmis, vizgindami uodegas, sukinėjosi prie raganų, tarytum bernai prie skaistaveidžių mergelių“ („Dingęs raštas“). „Kalėdų nakty“ Gogolis smulkiausiai jį aprašo: „Iš priešakio tikras vokietis: smailutis judrus snukutis baigėsi, kaip ir mūsų kiaulių, apskritu pinigėliu; jo kojos buvo tokios plonos, kad jeigu tokias turėtų Jareskų burmistras, tai jos nulūžtų jam pirmąjį kazoką šokant. Bet užtat iš užpakalio jis buvo tikras gubernijos „striapčij“ mundieroj, nes jam karojo tokia smaili ir ilga uodega, kaip šių dienų mundierų klotinės; nebent iš ožio barzdos po snukiu, iš nedidelių kyšančių ant galvos ragelių ir iš to, kad jis visas buvo ne baltesnis už kaminkrėtį, galėjai suprasti, kad tai ne vokietis ir ne gubernijos striapčij, bet tiesiog velnias, kuriam bepaliko paskutinė naktis bastytis po šį pasaulį ir mokyti gerus žmones visokių nuodėmių. Jau rytoj, tik pradėjus skambint varpais ryt-

metinei maldai, jis bėgs, nesidairydamas uodegą pabrukęs pragaran.“

Tuo būdu, iš vienos pusės duotas velnio išvaizdos aprašymas, kaip jį liaudis įsivaizduoja, iš kitos pusės — jau pačiame aprašyme mes matom gana paniekinamą pažiūrą į jį, o tat irgi yra liaudies pažiūros į velnią atspindis. Gogolio „Vakaruose“ velnias nėra piktosios dvasios koncentracija, tai ne Vakarų Europos demonas; atvirkščiai, tai palyginti nekaltas ir mažai pavojingas žmogui jos pasireiškimas. „Vakarai“ žino ir kitą piktosios dvasios pasireiškimą, kaip tat mes matysim toliau, bet jis jau nėra susijęs su aukščiau aprašytu velniu savo tikram pavidale. „Vakarų“ velnias Gogolio piešiamas taip realiai, kad jame jau nelieka jokio mistiškumo, ir jis darosi kažkokia zoologine rūšim, kurios išvaizdą, charakterį ir įpročius Gogolis nepaprastai aiškiai, ryškiai ir sąžiningai mums piešia, beveik kaip gamtininkas. Įsidėmėtina, kad pats Gogolis „Kalėdų nakty“ apie velnią sako: „šis gyvulys“ (Gogolio raštai, 42 psl.). Ir štai tą gyvulį, kaip ir bet kokį kitą, gudrus žmogus kartais priverčia sau dirbti. Kalvis Vakula nujojo juo į Peterburgą ir, atsidėkodamas už gerą patarnavimą, nutvėrė jau norėjusį pasprukti velnią už uodegos ir, „pagriebęs žagarą, jam smogė tris kartus, ir vargšas velnias pasileido bėgti, kaip mužikas, kurį tik ką išpėrė zasiedatelis. Tokiu būdu, užuot apgavęs, sugundęs ir apmulkinęs kitus, žmonių giminės priešas pats buvo apmulkintas“ („Kalėdų naktis“).

Kiti rašytojai, kurie taip pat buvo artimi liaudies pažiūroms, panašiai vaizduoja velnią, visai su juo nesivaržydami. Puškinas yra geras to pavyzdys. „Demono vaizdai Puškino veikaluose aplamai palyginti blankūs, užtat smulkūs kipšai poeto pavaizduojami labai ryškiai. Be jo išpažįstamos monoteistinės tikybos įtakos, čia daug svėrė ir jo artimumas liaudies demonologiškoms pažiūroms. Tat ir suteikė Puškino vaizduojamiems biesams tokį ryškumą. ...Piktosios dvasios pasaulis yra artimas rusų sodiečio dvasiai, kuriame iš viso pastebimas palinkima piktąjį pradą smulkinti („razmenivat’ na melkuju monetu“), o ne koncentruoti jį pasibaisėtinai dideliam pragariškam vaizde. Šiame demoniškų vaizdų susmulkinimo procese matyti kiek familjariškumo piktosioms ano pasaulio būtybėms“. (S. Štein, „Puškin i Gofman“). Šios ištraukos vaizdžiai parodys, kaip Puškinas vaizdavo velnią:

„Мчатся бесы рой за роем
В беспредельной вышине,
Визгом жалобным и воем
Надрывая сердце мне“. („Бесы“)

„Вынырнул подосланный бесенок,
Замяукал, как голодный котенок“

ir toliau, kaip jį apgavo Balda:

„Вот море кругом обежавши,
Высунув язык, морду поднявши,
Прибежал бесенок, задыхаясь,
Весь мокрешенек, лапкой утираясь“.
(„Сказка о попе и работнике его Балде“)

(Puškino raštai, 1887 m. leid., 2 kn., 92 psl. ir 3 knyga 122 ir 123 psl. — Mano pabraukta; Vl. K.).

„Vakarų“ velnio laikysena yra tokia pat, kaip ją vaizduojasi liaudis, ir jo poelgiai neišeina iš šito trafareto ribų. Pav., jis kursto žmones parduoti savo sielą, siūlydamas už tai turtų. Šitą motyvą Gogolis pakartoja net trijose apysakose. „Joninių išvakarėse“ Petras už pinigus parduoda savo sielą; „Kalėdų nakty“ velnias kursto tai padaryti Vakulą, tik jam nepavyksta. Reikalas įsigyti pinigų čia susietas su noru vesti mylimą mergelę (Paraską „Joninių išvak.“, Oksaną „Kalėdų nakty“). Toliau parodoma, kaip velnias apmulkina žmogų, pav., Fomos Grigorjevičiaus senelį („Užburtoji vieta“), saugoja lobius („Užburtoji vieta“) ir šiaip erzina žmogų: paslėpė mėnulį, kad Čubas pasiliktų namie; tam pačiam tikslui sukėlė pūgą („Kalėdų naktis“); kartu su zaporožcu pagrobė ir Fomos Grigorjevičiaus senelio arklį. Toliau Gogolis nepamiršo ir to, kad velniai turi meilintis raganoms, ir trijose vietose nupiešė to „flirto“ vaizdą („Dingusiam rašte“ aprašinėdamas pragarą ir du kartu „Kalėdų nakty“).

Patikimiausias ginklas kovoti su velniu ir iš viso su piktąja dvasia yra kryžiaus ženklas, nes danguje yra Dievas, stipresnis už nelabąjį. Todėl piktoji dvasia bijo kryžiaus. Kryžiaus pagalba Fomos Grigorjevičiaus senelis išlošė ir tokiu būdu atgavo iš velnių savo kepurę ir žirgą, o Vakula sutramdė velnią ir nujojo juo į Peterburgą. Gogolis neužmiršo ir tokio smulkaus bruožo, kaip tikėjimas tuo, kad apleistuose, senuose, apgriuvusiuose trobesiuose būtinai gyvena velniai ir ten nakti-

mis švilpauja. Šituo vaizdu jis pabaigė „Joninių išvakares“: ...„pro apgriuvusią smuklę, kurią nelabųjų giminė dar ilgai po to taisydavo savo lėšomis, padoriam žmogui negalima buvo nė praeiti. Iš aprūkusio kamino dūmai kūliais veržėsi ir, ... velnias — nereikėtų jo, šuns sūnaus, nė minėti — taip gailestingai verkšleno savo lindynėje, jog išgąsdinti varnai pulkais pakildavo iš artimojo ąžuolyno ir baisiai kranksėdami blaškėsi padangėje.“ Tą patį randam ir „Soročincų mugėje“: „Vargšas velnias tiek išsiilgo pragaro, jog nors kilpon galvą kišk. Kas daryti? Iš nusiminimo ėmė girtauti. Susisuko sau lizdą daržinėj, kuri, tu esi matęs, stovi apgriuvusi pakalnėj ir pro kurią nė vienas padorus žmogus nepraeis, iš kalno nepersižegnojęs; ...“

Visi velnio pasirodymai lydimi komiškų vaizdelių arba bent komiškų replikų. Tokiu pat jumoristišku tonu yra aprašyti baisai, kuriuos velnias įvarydavo „geriems žmonėms“ („na dobrych liudej“). Vadinasi, velnias buvo reikalingas Gogoliui ne tik liaudies prietarams apibūdinti, bet taip pat komizmui. Be to, velnias gyvino veiksmą, savo šposais priversdamas gyviau judėti tingųjį ukrainietį, apsuptą tingaus gyvenimo. Ryškiausiai tat matyti „Kalėdų nakty“, kame velnias sukėlė nepaprastai daug komizmo ir pasirodė ypatingai pasigailėjimo vertas. Čia jis nupieštas ypač realiai ir pavadintas „gyvuliu“. Ir pats velnias lyg užmiršta savo antgamtinius gabumus. Išsigandęs djako, atėjusio pas Solochą, velnias iš išgąsčio įlindo į maišą, visai užmiršęs, kad dar visai neseniai jis nieko nekliūdomas skraidė padangėje. Jis juk būtų galėjęs surasti garbingesnę išeitį ir išsprukti pro tą patį kaminą, pro kurį jis įlindo į vidų. Įlindęs į maišą jis jau nebežinojo, kaip iš jo išlįsti, ir šiuo atžvilgiu jo padėtis nė kiek nesiskyrė nuo kitų Solochos gerbėjų. Vakula nutraukia jį už uodegos nuo savo pečių, kaip kokį kačiuką, priverčia save nešti į Peterburgą ir dar kelyje juo tyčiojasi: „Jį be galo juokino, kaip velnias čiaudėdavo ir kosėdavo kiekvieną kartą, kai jis nusiimdavo nuo kaklo kipreso kryžiuką ir pakišdavo jam. Tyčia jisai pakeldavo ranką pakasyti galvą, o velnias, manydamas, kad jį nori žegnoti, lėkė dar greičiau“ („Kalėdų naktis“).

Taip realiai vaizduodamas velnią ir jo vargus, Gogolis kitoj vietoje („Soročincų mugėje“) priverčia jį net girtauti ir užstatyti savo raudonąjį apdarą (ukr. „svitka“); tas visiškai supanašina jį su žmogum. Tat yra jau, tariant, tolimesnis sava-

rankiškas liaudies prietarų išvystymas ir panaudojimas. Įsidėmėtina, kad tai daroma panaudojant velnio sąvoką komizmui, artinant nelabąjį prie realiojo pasaulio, naikinant jo mistiškąją prasmę. Gogolis čia jau nė kiek nesiskiria nuo Fomos Grigorjevičiaus senelio, kuris, patyręs, kad jo žirgas dingo, „nusprendė, kad velnias, tur būt, buvo atėjęs pėsčias, o kadangi iki pragaro toloka, tat ir nudžiovęs jo žirgą“ („Dingęs raštas“). Velnias, kokį supranta Fomos Grigorjevičiaus senelis, ir Gogolio velnias, sakysim, koks jis pavaizduotas „Kalėdų nakty“ — yra tas pats.

Su velniu susijęs kitas liaudies fantazijos padarinys — ragana. „Tikėjimas raganomis taip paplitęs Ukrainoje, kad kiekviename bažnytkaimyje jums nurodys vieną ar keletą raganų. Šiuo atžvilgiu nesudaro išimties nė dideli universiteto miestai, kaip, sakysim, Kijevas ar Char'kovas, kurių priemiesčių gyventojai turi savų raganų. Kijevo raganos žinomos visai Rusijai.

„Raganomis laiko daugiausia persenusias moteris. ...Bet kartais raganomis palaiko ir jaunas tekėjusias moteris bei našles. ...Išorinė žymė, iš kurios galima pažinti raganą, yra trumpa uodega. ...Jeigu ištyrus kurią nors moteriškę, kaltinamą raganavimu (ukr.: „vidiomstvo“), uodegos nerandama, tai tokiu atveju ją laiko mokyta ragana, nes uodega — būtina savybė apsigimusios raganos“.

„Raganos glaudžiai bendradarbiauja su velniu ir jo padedamos daro visa tai, ko paprastas žmogus padaryti neįstengia. Kurie-ne-kurie tiki, jog moteris, norėdama pavirsti ragana, turi atsisakyti Dievo ir užrašyti savo sielą velniui. Velnias, savo rėžtu, pasižada pildyti visus jam sielą užrašiusios moters pageidavimus“.

„Žmonės tiki, kad raganos naktimis melžia svetimas karves; išmelždamos karves iki kraujo, raganos tuo pat jas gadina; pavirsdamos įvairiais gyvuliais, k. a. šunimis, kiaulėmis, šarkomis arba negyvaisiais daiktais jos gąsdina žmones. Jos taip pat nuima nuo dangaus žvaigždes ir slepia jas savo pirkiose. Raganos, lygiai kaip ir vampirai, čiulpia iš žmonių kraują, ypač iš bernelių ir mergelių, kol, pagaliau, tie numiršta“.

Ragana nakčia, kai visi namiškiai miega, apžergusi ližę išlekia pro kaminą ir skrenda Kijevan, ant kalno „Lysaja gora“, kur susirenka visos raganos ir velniai į šabą. Prieš tokią kelionę ji „nusivelka marškinius, ištepa visą savo kūną kažko-

kiu tepalu, paskui deda krosnin sušildyti kažkokių skysčių puodą ir, kai skysčiai ima garuoti, ragana griebia žersteklį ar šluotą, sėdasi raita, kaip ant arklio, ir sykiu su skysčių garais išskrenda pro kaminą". (Ivanov, Čubinskij, Efimenko „Ved'ma po predstavlenijam malorusskogo naroda"; žiūr. V. I. Pokrovskio rinkinį „N. V. Gogol'", 1910).

Nors Gogolis ir čia įdėjo ką-ne-ką savo, bet vis dėlto jo ragana paimta iš liaudies. „Joninių išvakarėse" Gogolis piešia tipišką raganą: tai sena moteris — „senė suraukšlėjusiu, kaip keptas obuolys, veidu, sulinkusi; nosis ir pasmakrė kaip spaustukai riešutams spaudyti"*). „Gegužės nakty" ragana — jauna, graži šimtininko žmona: „Graži buvo jaunoji žmona. Raudonskruostė ir skaistaveidė buvo jaunoji žmona; tik tokiomis baisiomis akimis žvilgterėjo į savo podukrą, kad toji, ją pamačiusi, riktelėjo..." Ypač smulkiai aprašytos raganos žymės „Kalėdų nakty", t. y. ten pat, kur ir velnias smulkiausiai apibūdintas. „Bernas Kiziakolupenko matė ją (Solochą; Vl. K.) turint iš užpakalio uodegą varpsčio ilgumo; ...ji dar prieš dvi savaiti ketvirtadienį pavirtusi juoda kate perbėgo skersai kelio; ...kartą pas popo žmoną atbėgo kiaulė, suriko gaidžio balsu, užsimovė tėvo Kondrato kepurę ir išbėgo. ...Ragana palaidais plaukais (pasakotojo manymu tai buvusi Solocha; Vl. K.), vienmarškinė, ėmė melžti karves". Toj pačioj apysakoj aprašytas ir jos skraidymas naktį: „Štai iš vienos pirkios kamino kūliais ėmė virsti dūmai ir debesiu skleistis padangėje; sykiu su dūmais apžergusi šluotą pakilo ragana". Ji „juoda dėmele švaistėsi aukštybėse. Kur tik dėmelė pasirodydavo, ten žvaigždės, viena po kitos, pranykdavo. Veikiai ragana prisirinko jų pilną rankovę".

Be naktinių skraidymų, žvaigždžių rinkimo, sugebėjimo pavirsti įvairiais gyvuliais (šunimi — „Joninių išvakarės", kiaule — „Kalėdų naktis", dažniausiai kate (juoda) — „Gegužės naktis", „Joninių išvakarės" „Kalėdų naktis"), Gogolis dar aprašo šiuos raganos veiksmus: „Gegužės nakty" ragana, pavirtusi kate, smaugia šimtininko dukterį, „Joninių išvakarėse" siurbia kraują iš nužudytojo Ivasio. „Raganos glaudžiai bendradarbiauja su velniu. ...Susirinkusios ant „Lysaja gora" raga-

*) Jau vien tas, kad žmogus ilgai gyvena, verčia liaudį manyti čia nelabąjį įsikišus. (Vl. K.).

nos santykiauja su velniais. ...Šabo metu būna šokiai, velniai meilikauja su raganomis" (Ivanov, Čubinskij, Efimenko; žiūr. V. I. Pokrovskio „N. V. Gogol'"). Gogolis ir šito neužmiršo. Štai „Kalėdų nakty" velnias „flirtuoja" su ragana: „Velnias, smulkiais žingsneliais pribėgęs, griebė ją po ranką ir ėmė kuždėti į ausį tai, kas visados kuždoma visai moterų padermei. Bet danguje ir žemėje pasidarė taip tamsu, jog nebegalėjai matyti, ką toliau jie darė". Koketuodamos su velniais jos rūpinasi savo išvaizda, nori jiems patikti: „...išsipuošusios, išsitepusios, tarytum panos mugėje. Visi, kiek tik jų ten buvo, tarytum įkaušę, šoko kažkokį velnišką šokį" („Dingęs raštas").

Undinių nakties žaidimus mėnesienoj Gogolis taip pat paėmė iš liaudies. „Merginos, nusiskandinusios dėl kokios nors nelaimės, buvo pagriebiamos undinių ir paverčiamos į undines". (Ši ir kitos ištraukos apie undines paimtos iš Maksimovičiaus straipsnio „Rusalki po poniatijam ukrainskogo naroda"; žiūr. V. I. Pokrovskio „N. V. Gogol'"). Toks buvo likimas šimtininko dukters („Gegužės naktis"). „Baisiajam keršte" Gogolis mini ir ypatingą jų žymę, kuria jos skiriasi nuo tikrųjų undinių — jų plaukai žali: „plaukai driekiasi nuo žalios galvos" (mano pabr.; Vl. K.). Ten pat Gogolis kalba ir apie mirusius be krikšto kūdikius, kuriuos undinės išvagia iš žemės ir nešasi sau. Jie bėginėją laukais, supąsi berželiuose. „Baisiajam keršte": „nekrikštyti kūdikiai medžiuose karstosi ir graibstosi už šakų, verkia, kvatoja, kamuoliu ritasi keliais ir išsikerojusiomis dilgėmis".

Undinės „labai mėgsta šokti ir suktis" (Maksimovič). Gogolio apysakoj jos žaidžia ratelį. „Per visas Petrines naktimis ir ypač mėnesienoj jos išlipa iš vandens į krantą (Maksimovič). „Gegužės nakty": „visos skenduolės išeidavo mėnesienoj į pono sodą šildytis mėnulio šviesoj"...

Nors „uoliausios velnio pasekėjos yra moterys" (Efimenko), tačiau kartais ir vyrai užmezgia pažintį su nelabuoju. Tokiais atvejais ypač pavojingi burtininkai, magai. Jų randam trijose Gogolio apysakose. „Joninių išvakarėse" toks yra Basavriuk. Jis pavaizduotas kazoku — padauža ir girtuokliu. Jo antakiai pasišiaušę kaip šeriai, žvilgsnis baisus, jo balsas griaudžia. Jo dovanos merginoms turi stebuklingų savybių: jos neskęsta vandeny ir sugrįžta pas tą, kam buvo dovanotos, kad ir kaip tas stengtųsi jomis nusikratyti. O nusikratyti jomis

kiekvienas stengiasi, nes jų ateina piktoji dvasia („velkasi svečiuosna koks nors raguotas bičiulis iš pelkės“) ir kankina merginą. Piktosios dvasios padedamas Basavriuk visados turi pinigų ir jais jis sugundė Petrusį. Gogolis Basavriuką vadina: „žmogus, ar, tiksliau, velnias žmogaus pavidale“, „velniškas žmogus“.

Kitas baisus burtininkas pavaizduotas „Baisiajam keršte“. Tat didžiausias nusikaltėlis, kuriam „nėra išganymo“, kuris yra visiškoj piktosios dvasios valdžioj. Jis sugeba keisti savo išvaizdą ir darytis panašiu į kitą žmogų: į kazoką ar brolį Koprianą („pats lieknas, raudonu žiponu“). O šiaip jis pavaizduotas kaip senas kazokas („jau ir barzda visai pražilo, ir veidas raukšlėtas, ir visas išdžiuvęs. ...“), raudonu žiponu, su užjūrine pypke ir kardu, papuoštu brangiais akmenimis“. Jis turi mago gabumų, sugeba iškviesti kito sielą.

Trečią kartą Gogolis duoda jau komišką burtininko vaizdą — „Kalėdų nakty“: „galėjai pastebėti, kaip sėdėdamas puode burtininkas viesulu pralėkė pro juos“ (mano pabraukta; Vl. K.).

Antras verslas, kuris priskiriamas vyrams, yra žynavimas. „Bet žyniai neturi reikalų su piktosiomis dvasiomis ir jie gera tedaro žmonėms: užkalbinėjimais gydo nuo ligų, pranašauja ateitį, gelbsti iš visokių bėdų, kurių pridaro žmonėms raganos. ...“ (Efimenko; žiūr. V. I. Pokrovskio rinkinį „N. V. Gogol’“, 1910). Tokį žynį Gogolis pavaizdavo Paciuko asmeny apysakoj „Kalėdų naktis“. „Jam atsikėlus į bažnytkaimį, jau po kelių savaičių visi žinojo jį esant žynį. Jei kas susirgdavo, tuojau parsikviesdavo Paciuką; o Paciukui užtekdavo pašnabždėti keletą žodžių, ir ligos kaip nebūta. Atsitikdavo, kad išalkęs bajoras paspringdavo ašaka, Paciukas mokėjo taip meistriškai suduoti jam kumščia į nugarą, jog ašaka patekdavo ten, kur jai reikėjo, nepadariusi jokios žalos bajoro gerklei“. Toliau aprašomas jo tingumas, stebuklingi virtinukai ir sugebėjimas matyti kiaurai pro daiktus. (pav., pamatė velnią, tupintį maiše).

V.

Iš šito Gogolio fantastiškų personažų sugretinimo su liaudies jųjų įsivaizdavimais, mes matom, kad Gogolis sekė jais gana tiksliai. Bet sekimas jais dar nesibaigia fantastiškų personažų išorės, jų gabumų, veiksmų teisingu aprašymu. Gogolio artimumas liaudies įsivaizdavimams turėjo įtakos pačiam siužetui, toj jo daly, kur antgamtinių būtybių įsikišimas į žmonių gyvenimą turi komišką ar tragišką pobūdį. Kiek labiau įsigilinę į apysakas pastebim, kad komiška ar tragiška pabaiga pareina nuo veiksmo laiko, nuo to, ar veiksmas vystosi dabar, ar nukeltas į praeitį, į senovę. Baisų siužetą su tragiška pabaiga mes randam tik ten, kur veiksmas nukeltas į praeitį, ir juo tolimesnė praeitis, juo baisesnis siužetas. Apysakose, kurių siužetas paimtas iš dabarties ar bent jai artimo laiko, antgamtinių būtybių įsikišimas į žmonių gyvenimą maža jiems tepavojingas; jis palyginti nekaltas ir rimtos įtakos žmonių gyvenimui neturi. Maža to, tas įsikišimas lydimas net grynai komiškų situacijų ir jumoristiškai nudažytas, tarytum autorius nori pabrėžti jojo nekaltumą. Kuo jis pasireiškia? Piktoji dvasia pavagia kazokui arklį ir kepurę su įsiūtu joje raštu; mėgina jį apgauti lošiant „durnių"; priverčia jo žmoną kasmet vieną kartą šokti šokį per miegą („Dingęs raštas"); neleidžia kazokui tinkamai pašokti ir apdūmė jam akis taip, jog kazokas, vietoje lobių, iškasė kažkokių šiukšlių („Užburtoji vieta"); trukdo Vakulai piešti paskutiniojo teismo paveikslą, o Čubui — eiti pas djaką („Kalėdų naktis").

Žmonės dėl to beveik nenukenčia, ir net pagaliau žmonių giminės priešas pats lieka išniekintas ir apmulkintas. Pav., Fomos Grigorjevičiaus senelis aplošia raganas, priverčia jas grąžinti jam kepurę, atiduoti žirgą ir po to pristatė raštą, kur buvo įsakyta („Dingęs raštas"). „O tą prakeiktąją vietą, kur nesisekė šokti, užtvėrė žagarų tvora ir liepė ten mesti visa, kas tik yra nereikalinga, visas piktžoles ir šiukšles, kurias išmeta iš daržo". Vakula, nepaisydamas velnio trukdymo, laimingai pabaigė piešti savo paveikslą, „kur persigandęs velnias blaškėsi į visas šalis, nujausdamas savo galą, o anksčiau uždarytieji nusidėjėliai mušė ir vaikė jį botagais, pagaliais ir viskuo, ką tik pagriebdami"; Vakula dar išnaudojo velnią kelionei į Peterburgą ir kitiems patarnavimams pačiam mieste ir už visa

tai taip jį primušė, jog „vargšas velnias leidosi bėgti, kaip mužikas, kurį ką tik išpėrė zasiedatėlis“.

Aukščiau cituotose apysakose, kur fantastika yra komiško pobūdžio, ją reiškia „paprastas velnias“ („Kalėdų naktis“). Visai kitaip esti tose apysakose, kur veiksmas nukeltas į praeitį. Komiškos fantastikos reiškėjo, velnio jose jau nebėra, ir piktoji dvasia pasireiškia raganų ir burtininkų asmeny. Jų įsikišimas į žmonių gyvenimą pastariesiems jau pražūtingas. Tokios apysakos yra: „Baisusis kerštas“, „Joninių išvakarės“ (svarbiausioj dalyje, Basavriuko ir Petro istorijoje), šimtininko dukters istorija „Gegužės nakty“. Pats Gogolis primygtinai pabrėžia, kad tose apysakose papasakotieji įvykiai buvo seniai; „Joninių išvakarėse“: „kur tau! daugiau, kaip prieš šimtą metų“; „Gegužės nakty“: „Seniai, mano širdele, šitame name gyveno šimtininkas“. „...Štai, mano Halia, kaip pasakoja seni žmonės“; „Baisiajam keršte“: „senieji ir jaunieji vis dar negalėjo atsipeikėti ir ilgai stovėjo nuleidę galvas, svarstydami baisų, senovėje atsitikusį dalyką“ (mano pabraukta; Vl. K.).

Tais atvejais, kai pasakojamieji įvykiai paimti iš senovės, ir piktoji dvasia įsibraudavo į žmonių gyvenimą raganų ir burtininkų asmeny, tas įsibrovimas buvo jau toli gražu ne nekaltas. Pamotė - ragana sukurstė tėvą — šimtininką prieš dukterį ir duktė, nebegalėdama pakelti persekiojimų ir išvaryta iš namų, nusiskandino tvenkiny. Burtininkas Basavriuk pražudė Petro sielą, privertęs jį dėl pinigų nusikalsti — užmušti Ivasį, mylimos mergelės brolį. Pidorka, matydama vyro kančias, džiūsta ir stoja į vienuolyną. Žūna Katerinos motina, Katerinos vyras, kūdikis ir ji pati nuo burtininko — savo tėvo — rankos.

Tačiau ir šiose apysakose Gogolis neleidžia piktajam pradui triumfuoti: jo reiškėjai taip pat žūna, kaip ir jo aukos. „Gegužės nakty“ skenduolės klykdamos nusitempė raganą į vandenį, o kai Levko pažino raganą ir ją parodė panočkai - skenduolei, „merginos klykdamos nusivedė pas save“, tur būt, norėdamos ją plakti „žalių nendrių“ pyne. Basavriuk apysakos gale pavirsta apgailėtinu velniu, kuris „gailestingai verkšleno savo lindynėj“, apgriuvusioje smuklėje. Burtininkas „Baisiajam keršte“ numetamas į prarają, kad jį suėstų numirėliai.

Šio dėsningumo priežasties, man rodos, reikia ieškoti liaudies įsivaizdavimuose. „Vakarų“ kazokai žiūri į visokią velniavą lygiai kaip tas kazokas „Dingusiam rašte“, kuris sušunka: „Pamanyk, koks neregėtas daiktas! Kas savo gyvenime bent kartą neturėjo reikalo su nelabuoju?“ Jie žiūri į piktąją dvasią nuostabiai filosofiškai, ramiai, lyg jos pasirodymas būtų dalykas visai suprantamas ir įprastas. „Štai tada ir reikia lėbauti, kaip yra sakoma, iki paskutinio“ („Dingęs raštas“). Tada galima ir pamėginti išniekinti žmogaus priešą. Juk kazokas nė velnio nebijo.

Bet kai tik pradedama kalbėti apie stebuklus, „kurie dėjosi senovėje“, dalykas visiškai keičiasi: dėl jų „visuomet šiurpulys pagaudavo ir plaukai šiaušėsi ant galvos. Kartais dėl jų, būdavo, taip darosi baugu, jog vakarui atėjus viskas atrodo, Dievas žino, kokia baidyklė. Sakysim, išeisi nakty ko nors iš pirkios, tai jau ir lauki, kad tavo lovoj atsigulė išeivis iš ano pasaulio“... — sako Foma Grigorjevič savo pasakojimo prakalboj („Joninių išvakarės“). Tą ryšį tarp „senoviško“ ir „baisaus“ Gogolis ne kartą pabrėžia. „Vakarų“ pirmosios dalies prakalboj jis sako Rudo Pan'kos lūpomis: „Iš kur jie tą s e n o v ę ima! Kokių b a i s ų pripasakoja!...“ „Geriau, jei Dievas leis, kai susilauksiu naujųjų metų ir išleisiu antrą knygutę, tada galima bus p a g ą s d i n t i ateiviais iš ano pasaulio ir s t e b u k l a i s, kurie dėjosi s e n o v ė j e, mūsų pravoslaviškoj šalyje“, ir „Joninių išvakarių“ prakalboj Fomos Grigorjevičiaus lūpomis: „pasakojant apie kokį nors s e n o v i š k ą s t e b u k l i n g ą į v y k į, visumet šiurpas krėtė ir plaukai šiaušėsi ant galvos“ („Joninių išvakarėse“, — mano pabraukta; Vl. K.).

Mes galim susekti Gogolį taip skiriant dabartinį - komišką nuo senoviško - tragiško ne tik gretindami atskiras apysakas, bet ir toj pačioj apysakoj. Šia prasme labai įdomi ir reikšminga apysaka „Joninių išvakarės“. Kol veiksmas vystosi senovėje, Basavriuk mums rodomas, kaip baisus burtininkas: „U! koks šlykštus veidas! Plaukai — šeriai, akys — kaip jaučio“. Jo balsas „griaudžia“, šypsena „velniška“, visus jis gąsdina vien savo išvaizda: „... kai, būdavo, žvilgters jis į tave iš paniūrų, tai, rodos, Dievas žino, kur norėtum atsidurti“. Kada tragiški įvykiai, sudarantieji pagrindinį siužetą, yra jau praėję, ir pasakojimo laikas prisiartino prie dabarties, Basavriu-

ko vaizdas keičiasi ir įgauna komiško pobūdžio: smuklėje susirinkę viršaičiai pažino jį ...avine ir be to dar keptam — ant stalo „buvo pastatytas, nuodėmė būtų sakyti, kad mažas, keptas avinas". ...Jis „pakėlė galvą, jo ...akys atgijo ir sublizgėjo, ir bematant pasirodę juodi šiurkštūs kaip šeriai ūsai reikšmingai ėmė judėti" („značitel'no zamorgali na prisutstvujuščich"). Visi tuojau pažino avino galvoj Basavriuko snukį; mano senio teta net buvo jau belaukianti, kad jis tuoj paprašys degtinės..." O dar artimesniu dabarčiai laiku, jau paties Fomos Grigorjevičiaus atmintyje („dar mano nabašninkas tėvas ir a š a t s i m e n u"), jis pavirsta apgailėtinu kipšu, kuris „taip gailestingai verkšleno savo lindynėje, jog persigandę varnai pulkais pakildavo iš artimiausiojo ąžuolyno ir baisiai kranksėdami blaškėsi padangėje". O jau pasakojamuoju metu, apskritai, viskas nurimsta: „Štai dabar šioj pačioj vietoj ...rodos, viskas ramu". Ši pabaiga primena Levko pasakojimo pabaigą (apie panočkos - skenduolės tragišką likimą): „Dabartinis ponas nori statyti toje vietoje spirito varyklą ir tam reikalui tyčia atsiuntė čion degtindarį". Ant ramaus tvenkinio kranto, apaugusio „didingu, paniurusiu ir tamsiu klevų mišku", vietoje senų namų, su kuriais yra susijęs baisus padavimas, turi pasirodyti ...spirito varykla! „Dabartinis ponas ...tam reikalui tyčia atsiuntė čion degtindarį". Ir tas degtindarys Gogolio piešiamas labai komiškas (žiūr. „Gegužės naktis").

Gogolio apysakų siužeto komiškumas ar tragiškumas, kaip matėm, pareina nuo veiksmo laiko. Bet ir pats herojus — ar pasijuokiąs iš velnio, ar žūnąs nuo piktosios dvasios — Gogolio pasirenkamas toli gražu ne atsitiktinai. Žūna ne bet kas; tai nėra atsitiktinis dalykas. Čia sveria ne tik piktosios dvasios noras pražudyti žmogų, bet ir paties herojaus asmenybė. Pažiūrėkim, nuo ko pareina žmogaus likimas „Vakaruose" ir jo atsparumas prieš piktąjį pradą. Ir koks yra, pagaliau, tas piktasis pradas, nešąs žmonėms pražūtį, jei tai nėra paprastas Dikan'kos velnias?*).

„Vakaruose" Gogolis visų pirma piešia tautą, kolektyvą jo visumoj. Tautos stiprybė glūdi vienybėje ir ištikimybėje

---

*) Nagrinėdamas šį klausimą, aš naudojuos Andrej'o Belyj'o mintimis (žiūr. „Masterstvo Gogolia"); jos patvirtina šio darbo pagrindinę mintį.

protėvių nuostatams. Kolektyvo kiekvieno nario stiprybė pareina nuo to, kaip tvirtai jis yra surištas su visuma. Andrej Belyj, gana vykusiai apibūdindamas „Vakarų“ siužetą, štai ką sako: „Vakarų“ siužetas — kazokų - ūkininkų kolektyvo buitis“. ...„Duota: primityvaus kolektyvo anatomija ir fiziologija; jame giminė — liemuo; ir lapeliai — asmenys“; ...„vaikai gyvena tėvų paliktomis tradicijomis, tėvai — senelių, seneliai gi — prosenelių“ (Andrej Belyj: „Masterstvo Gogolia“). Tokiu būdu kiekvienas kazokas - ūkininkas turi vertės ne pats savaime, kaip individinė asmenybė, bet jis yra stiprus savo priklausomybe kolektyvui, giminei, jis stiprus savo senoliais ir prosenoliais, savo ištikimybe senolių tradicijoms. Kas neatmena savo tėvo motinos, kas nebesilaiko tradicijų, kas yra giminės išdavikas — tas netenka viso savo atsaprumo ir palieka bejėgis ir beginklis prieš priešo jėgas. Tuo ir aiškinamas liūdnas galas herojų tų apysakų, kur duota „baisi fantastika“.

Iš tikrųjų, kurie tų apysakų herojai žūna? „Joninių išvakarėse“ — Petrus’. Jį net vadino „Petr Bezrodnyj“ — „gal dėl to, kad niekas neatminė nei jo tėvo, nei motinos“ („Joninių išvakarės“). Neatmena savo tėvų ir Choma Brut*); klausiamas, kas yra jo tėvas, jis atsako: „Nežinau...“ — „O tavo motina?“ — „Ir motinos nežinau ...žinoma, buvo motina; bet kas ji, iš kur ir kada gyveno ...nežinau“ („Vijus“). O Danyla Burul’baš nesilaikė giminės tradicijų, perėjo lenkų pusėn (...„pereitais metais ...aš rengiausi kartu su lenkais užpulti Krymo totorius — tada aš dar buvau šių netikėlių pusėje“) („Baisusis kerštas“). Be to, „blogai ir nekazokiškai padarė..., atsiprašydamas (burtininką; Vl. K.), tuo tarpu kai visai nebuvo kaltas“ („Baisusis kerštas“). Todėl jie visi žūna. „Kai santykiai su savo gimine geri, aplošia piktąsias dvasias („Dingęs raštas“), arba balnoja jas, kaip paklusnius galvijus („Kalėdų naktis“), mano Andrej Belyj.

Kas yra tautos priešas? Tas, kuris jai nepriklauso. Pragaištingos jėgos reiškėjai yra atėjūnai, svetimi žmonės. Savo, įprastas, vietinis velnias kazokui nebaisus. Bet kas svetima, neįprasta, tas atneša pavojų ir pražūtį. Nuo atėjūnų kazokas

---

*) „Vijaus“ herojus; „Vijus“ yra rinkinio „Mirgorod“ apysaka, bet parašyta visai „Vakarų“ apysakų dvasioje — ji yra paskutinė šios rūšies — ir aš todėl dar turėsiu ją paliesti.

nelaukia gero. „Ten viskas ne taip: ir žmonės ne tie, ir Kristaus bažnyčių nėra...“ („Baisusis kerštas“). Kazokas pripažįsta tik kas savo, kas dikan'kiška. Čia viskas puiku: ir „dieviška“ naktis („Gegužės naktis“), ir „didingas ...lakštingalos griausmas“ („Gegužės naktis“) ir Dniepras: „jam lygios upės nėra pasaulyje“ („Baisusis kerštas“)*). Žinoma, čia yra daug paties Gogolio romantizmo ir jo mėgiamų hiperbolių. Tas romantizmas ypač ryškus „Tarase Bul'boj“, šitoj kazokiškumo apoteozėj, kur Ukrainos idealizavimas pasiekė aukščiausio laipsnio (plg. visiškai priešingą kazokų ir lenkų vaizdavimą H. Senkevičiaus romane „Ogniem i mieczem“). Bet mes visai teisėtai galime remtis šiais pavyzdžiais, nes čia Gogolio romantinės pažiūros visai sutampa su kazokų įsitikinimais. Kazokai negalėjo sau įsivaizduoti, kad pasaulyje galėtų būti kas nors geresnio už tai, kas yra Dikan'koje. Į visą pasaulį kazokas žiūrėjo pro savo įprastų įsivaizdavimų prizmę: „Visi šventieji ir palaimintieji valgė „galuškas“ („Baisusis kerštas“). Pati carienė sėdi apsirengusi „pilku naujintėliu ukrainišku apdaru, apsiavusi raudonomis pušnimis ir valgo aukso „galuškas“ („Dingęs raštas“). Dikan'koj viskas gražu ir miela. Be dikan'kiškos degtinės nė piktoji dvasia negali apsieiti (pav., velnias „Soročincų mugėje“, Basavriuk „Joninių išvakarėse“).

Gyvendami užsidarę savo bendruomenėj, savo Dikan'kos pasaulyje, kazokai su didžiausiu nepasitikėjimu žiūri į visa, kas svetima. Kas kitaip gyvena, kitaip mąsto, kitaip apsirengęs, tas sukelia jiems baimės ir neša nelaimę. Toks yra burtininkas „Baisiajam keršte“. „Vienus tik metus gyveno jis Uždniepryje, o dvidešimt vienus metus buvo nežinia kur dingęs“ („Baisusis kerštas“). Per tą laiką jis visai nutauto. „Ne, jo nekazokiška širdis!“ — su širdgėla sako Danyla: — „Nenorėjo išgerti už kazokų laisvę! Nepaliuliavo kūdikio!“ („Baisusis kerštas“). „...bent vieną kartą pasilinksmintų, kaip geras kazokas! Nepanorėjo išgerti midaus!“ („Bais. keršt.“). Jis nevaikšto į cerkvę, nemėgsta „haluškų“, nevalgo kiaulienos. „Vien rugienę košę (ukr.: „lemiška“; Vl. K.) su pienu tevalgė senas tėvas ir vietoj

*) Andrej Belyj čia visai nevykusiai prideda dar vieną citatą: „и свитки, таких... еще и на свете не было“ — suprask: labai gražios, tuo tarpu Taras Bul'ba pasakė tai savo sūnums ironiškai, nes jie parvažiavo apsirengę ilgu apdaru, kokio kazokai nevilkėjo ir kuris Tarasui Bul'bai atrodė juokingas (Vl. K.).

degtinės gėrė iš buteliuko ...kažkokio juodo vandens" („Baisusis kerštas")*). Ne pro šalį čia būtų prisiminti, kaip pasikeitė Petrus', pasidavęs piktajai dvasiai ir nužudęs Ivasį: jis taip pat negalėjo linksmintis ir nebemėgo degtinės. Sėdi vienoj vietoj ir bent žodį kam pasakytų; ...„ir juo toliau, juo darosi dar rūstesnis". Degtinė jam jau nebepadeda: „degina jį degtinė; bjauri jam degtinė" („Joninių išvakarės"). Vadinasi, kas susidėjo su svetimu pradu, tam visa, kas buvo savo, darosi jau nebemiela. Burtininkas turi „užjūrinę pypkę", o būrimo metu „galėjai pastebėti jį dėvint plačias kelnes, kokias dėvi turkai; ant galvos kažkokią stebuklingą kepurę, visą išrašytą ne rusišku ir ne lenkišku raštu" („Baisusis kerštas").

Kazokams jis keistas ir nesuprantamas: „Aš iki šiol negaliu jo suprasti! — sako Danyla**). O jeigu jis keistas, vadinasi, jis burtininkas. Bet „dar ne taip baisu, kad jis burtininkas"; „baisu tai, kad jis negeras s v e č i a s" („Bais. kešt."; mano pabraukta; Vl. K.). Nuo to laiko, kai jis atvyko, „ir už kalno ne taip ramu. ...lenkai ėmė vėl rodytis"; „lenkai nori statytis ...tvirtovę, kad užkirstų mums kelią į Zaporožcus (Danylos žodžiai; „Bais. kešt."). Burtininkas baisus ne būrimu ir ne „priešingais Dievui" darbais: „jiems Dievas teisėjas". Jis baisus savo svetima išvaizda, savo draugavimu su lenkais; už tai, o ne už būrimus pasodino jį ponas Danyla į gilų rūsį: „už slaptą išdavimą, už sąmokslą su pravoslaviškos rusų žemės priešais" („Bais. kešt."). Visi Danylos įtarimai pasitvirtino, kai prasidėjo kovos su lenkais. Tada burtininkas atvirai stoja lenkų pusėn, pasirodo atviras kazokų priešas ir užmuša poną Danylą.

Tokį pat atėjūną piešia Gogolis ir Basavriuką „Joninių išvakarėse": „Iš kur jis, ko ateidavo, niekas nežinojo. Ūžia, girtauja, o čia, žiūrėk, dingo, kaip į vandenį įkrito, ir negirdėti jo visai. Ten, žiūrėk, ir vėl tarytum iš dangaus nukrito...". Net žynys Paciuk, kuris kazokų manymu irgi „buvo truputį giminingas velniui", nėra tikras Dikan'kos gyventojas, bet atsikėlė

*) Andrej Belyj spėlioja tai buvus kavą (Vl. K.).

**) Visur, kur tik kalbama apie burtininką, Gogolis vartoja neigiamąsias dalelytes „ne", „nei" (rus.: „ne", „ni"). Šią poetinę priemonę Andrej Belyj traktuoja kaip „atsisakymą įmanomai paaiškinti vyriausiojo veikiančio asmens veiksmus".

iš Zaporožcų. „Šitas Pilvočius Paciukas iš tikro buvo kadaise zaporožcas; bet ar jį išvarė, ar jis pats pabėgo iš Zaporožcų, to niekas nežinojo“ („Kalėdų naktis“).

Tuo būdu Gogolio burtininkai nėra vien fantastinės būtybės, kurios sugeba burti ir daryti baisius, nepaprastus darbus; jo burtininkai dar parodo, kad liaudžiai yra keista, nesuprantama ir pavojinga visa, kas svetima ir neįprasta. „Колдовство — так сказать сусало и синька, которыми расписывает Гогольсвоего „героя“, чтобы сквозь них 'по-особенному протемнилось „не то“, заключенное в нем“ (Андрей Белый).

VI.

Norėdamas pavaizduoti ką nors baisaus, Gogolis naudojasi dviem priemonėm: iš vienos pusės, jis tų priemonių ima iš grynai liaudiškų „baisaus“ įsivaizdavimų ir duoda tarsi liaudiškąjį jojo trafaretą; iš kitos pusės, jis duoda „romantiškų baisenybių“ ir tik iš dalies pagilina ir praplatina liaudies „baisiojo“ supratimą.

Pirmuoju atveju visokių „baisenybių“ vaizdavimas lydimas lengvo jumoro, liudijančio, kad autorius į jas žiūri kritiškai. Autorius aiškiai ironizuoja ir net pabrėžia prietarų naivumą. Tat ypač aiškiai matyti „Kalėdų nakty“ (žiūr. raganos kelionės aprašymą, naktinę Vakulos kelionę į Peterburgą, sceną, kur velnias pavagia mėnulį ir pan.). Vaizdavimo priemonės čia Gogolio tyčia parinktos primityvios ir stačiokiškos. „Baisi kiaulės knyslė“, visiems įvariusi siaubo (apysakoj „Soročincų mugė“), buvo Gogoliui tarytum programa visoms panašioms scenoms. Jose krinta į akis „šlykščių snukių“ „knyslių“ gausumas („roži“ „chari“, „ryla“), kurie, tur būt, yra išgąsdinto ukrainiečio fantazijos paskutinė riba. „Vakar vėlai vakare valsčiaus raštininkas ėjo pro šalį, tik žiūri — pro stogo langą išlindo k i a u l ė s s n u k i s ir taip sužviegė, jog šaltis perėjo per jo kūną“ („Soročincų mugė“). Kai kūmas pasakojo apie raudonąjį velnio apdarą („krasnaja svitka“), tai jam tariant: „Žiūrėk — visuose languose pasirodė k i a u l i ų k n y s l ė s“, popovičius, gulėjęs ant lentų palubėj, iš išgąsčio riktelėjo panašiai į kiaulės žviegimą. Dėl to visi buvę troboj „pabalo“ ir „ėmė baimingai žvalgytis aplinkui“. „Dingusiam rašte“ pats pragaras atvaizduotas, kaip įvairių šlykščių snukių kolekcija:

„Kas per baisenybės! Kokie šlykštūs snukiai!.. Kiaulių, šunų, ožių, drofų, arklių snukiai — visi atsikišo ir, rodosi, lenda bučiuotis". „Užburtoj vietoj", kai reikėjo išgąsdinti senelį, kuris kasė lobį, vėl buvo panaudoti snukiai: „A, balandėli, štai kur tu!" — sucypė paukščio snapas, bastelėjęs katilan. „A, balandėli, štai kur tu!" — subliovė medžio viršūnėje avino galva. „A, balandėli, štai kur tu!" — sukriokė lokys, iškišęs iš už medžio savo snukį. Senelį apėmė drebulys"....„Ir vaidenasi seneliui, kad iš už jo (t. y. kalno; Vl. K.) mirkčioja kažkoks snukis: ū! ū! nosis — kaip kalvės dumplės; šnervės — nors po kibirą vandens pilk kiekvienon! lūpos, dievaž, kaip dvi kaladės! raudonos akys išsprogusios, ir dar iškišo liežuvį ir erzina!" (mano pabraukta; Vl. K.).

Visi šie vaizdai labai primena kalėdines baidykles; jiems be abejojimo turėjo įtakos Kalėdų maskaradiškų persirengimų repertuaras. Gogolis, priversdamas savo šauniuosius kazokus drebėti iš baimės dėl kokio nors švilpimo, kiaulės žviegimo, Basavriuko ūsų judėjimo ar dėl to, kad jie matė, „kaip aukštai šokinėjo biesų padermė", pabrėžia, kokie nekalti yra tie jo „baisai".

Toks stačiokiškai apčiuopiamas antgamtinių būtybių vaizdavimas davė Belinskiui pagrindo pasakyti, kad „tas, kas fantastiška, kažkaip ne visai pavyksta Gogoliui". Belinskis sutinka su Ševyriovo nuomone, kuris sako, kad „tai, kas baisu, negali būti smulkiai aprašyta: vaiduoklis tada baisus, kai jame yra kažko neaiškaus; bet jeigu jūs sugebate pamatyti vaiduoklyje gleivinę piramidę, su kažkokiais žandikauliais vietoje kojų ir su liežuviu viršuj, tai čia jau nebus nieko baisaus, ir tai, kas turėtų būti baisu, pavirsta tiesiog šlykštybe" (žiūr. Belinskio 1835 m. straipsnį apie Gogolio apysakas „O russkoj povesti i povestiach Gogolia").

Šitie priekaištai, kalbant apie „Vakarus", žinoma, yra neteisingi. Gogolio apysakos neturi tikslo duoti tokios fantastikos, kokią supranta inteligentas (plg. vėlesnį „Nevos prospektą", „Portretą"...); Gogolis norėjo duoti tokios fantastikos, kokia buvo žmonėse, ir šiuo atžvilgiu jo kūrybinės priemonės visai atitinka pagrindinį apysakų tikslą — duoti skaitytojams tai, kas tikrai ukrainiška. Gogolis ir pats žino, kad tokie baisai inteligentui yra juokingi. Šią jo, kaip inteligentiško žmogaus, pažiūrą galima pastebėti visur iš jumoro atspalvio, kai jis pie-

šia „baisias“ scenas, iš atskirų juokingų žodelių, iš komiškų replikų, iš to, kad jis pabrėžia prietarų naivumą. Tokios „liaudies baidyklės“ Gogolio pasiskolintos, sakyčiau, iš Kalėdų maskaradiškų persirengimų repertuaro. Apie juos jis pats kalba „Joninių išvakarėse“: „Pradės, būdavo, dėtis kaukes, — Dieve tu mano, į žmogų nepanašūs! ...Vienas apsirengs žydu, o kitas — velniu“ ...Kai Levko persirengė, jis taip pat turėjo „ilgą barzdą ir b a i s i a i ištepliotą kaukę“, nuo kurios degtindarys „baimingai pasitraukė“. Kai burmistras liepė sugaudyti siuntančius bernus, dešimtininkai ėmė maldauti: „Susimilk, ponas burmistre! Kad tu matytum, kokie s n u k i a i: tegu Dievas mus nubaudžia, jei sakom netiesą, bet nuo pat gimimo ir krikšto dienos tokių š l y k š č i ų s n u k i ų nesame matę. Juk ir nelaimė gali atsitikti, ponas burmistre! Išgąsdins padorų žmogų taip, jog paskui nė viena boba neapsiims išburti, kas išgąsdino ligonį“ („ne vozmetsia vylit' perepolochu“, — „Gegužės naktis“; — mano pabraukta. Vl. K.). Jeigu Gogoliui ir galima ką prikišti, tai tik tą, kad tokio pobūdžio baisenybių vaizdavimas yra kartais perdaug stačiokiškas ir naivus. Bet tai buvo Gogoliui reikalinga situacijų komizmui sukurti ir gali būti pateisinta bendru apysakų linksmu tonu, o taip pat ir savotiška gyvenimo ir prietarų stilizacija.

Apysakose, kur jaučiama ir literatūrinė įtaka, t. y. „Baisiajam keršte“, „Joninių išvakarėse“, kitaip sakant, ten, kur turime reikalo su tikrai baisiais dalykais, Gogolis jau visai negąsdina savo herojų „snukiais“ (pav., „Baisiajam keršte“ jų visiškai nėra), arba pasitenkina bendru posakiu: „šlykščios pabaisos“ („Joninių išvakarės“). Apysakoj „Vijus“ Gogolis lygia dalia jų neaprašo ir sako, kad Brutas „neturėjo drąsos pažiūrėti į jas“ („Vijus“)*). Užtat čia Gogolis naudojasi tokiomis priemonėmis, kokių nėra apysakose su komiška fantastika. Šiose apysakose baisumo įspūdį Gogolis sukelia nebe snukių ir baidyklių, bet garsų ir spalvų pagalba. Kai žiūrovas ar dalyvis stingsta dėl nujautimo dar kažko baisesnio, kas dar turi įvykti, kai viskas tarytum nutyla prieš audrą ir įvyksta

---

*) Pats Vijus smulkiai aprašytas, nes jis yra ne poetinė priemonė, bet tikslas. Gogolis norėjo perduoti liaudies jojo įsivaizdavimą: „Visa ši apysaka yra liaudies padavimas. Aš nenorėjau jo keisti ir pasakoju taip, kaip esu girdėjęs“. (Gogolio raštai, 799 psl.).

kažkokie nematomi ir nesuprantami stebuklingi reiškiniai, tada pasigirsta ypatingi, tylūs skambesiai*). Šitą menišką vaizdą mes randam visose „baisiose" apysakose; pav., „Joninių išvakarėse", kai Petras susidėjo su piktąja dvasia ir nakčia atėjo į „Lokių daubą" lobių gauti, jam pasidarė baisu. Po žodžių: „Ū! baisu!.." Gogolis rašo, kad Petrui pasirodė, „lyg žolė suūžė, gėlės pradėjo tarpusavy šnekėtis plonučiu balseliu, tarytum sidabriniai varpeliai"...„Baisiajam keršte", burtininkui šaukiant Katerinos sielą, ponui Danylai „rodėsi tyliu skambėjimu skleidėsi stebuklinga šviesa"...; apysakoj „Vijus", Choma Brut, kai juo jojo ragana, „girdėjo, kaip mėlyni žvangučiai, lenkdami savo galvutes, skambėjo;..." Vadinasi, ten, kur pats Gogolis pasiduoda baimei, kur jis nemano juoktis iš savo herojų, girdėti ne kiaulės žviegimas, ne lokio kriokimas, bet tylūs, slėpiningi skambesiai, kurie pasigirsta gamtoje.

Baisios scenos lydimos ne tik keistų garsų, bet ir tam tikrų spalvų**). Kai Petrus' nužudė Ivasį, „jam viskas nusidažė r a u d o n a i. Visi medžiai k r a u j u j e... Ugnies kibirkštys ...akyse". Kiek vėliau jam pasirodęs Ivasio vaiduoklis „krauju pasruvo nuo galvos iki kojų ir apšvietė visą pirkią r a u d o n a šviesa" („Joninių išvakarės"). Kai burtininkas, nujausdamas savo galą, siaubo apimtas atbėgo pas šventąjį žmogų, „knygos šventosios raidės prisipildė k r a u j o". Raudona spalva (kraujas? Vl. K.) Gogolio apysakose lydi neigiamą nusikalstamą pradą. Burtininko žiponas r a u d o n a s (Gogolis tat ne kartą primena skaitytojui), ir velnio „svitka", kurios visi Soročincuose taip bijojo, taip pat r a u d o n a. (Mano pabraukta; Vl. K.).

Jau savo ankstyvesniuose literatūros mėginimuose, iki „Vakarų", Gogolis „baisųjį" panašiai vaizduoja. Pav., išlikusioj jo romano „Get'man" dalyje pasakojamas baisus padavimas apie tai, kaip lenkai pakorė vieną dievobaimingą djakoną. Pušis, ant kurios jį pakorė, p a m ė l y n a v o kaip lavonas ir savo susivėlusiomis šakomis lingavo žudiko pusėn. Pro žudiko miegamojo sieną ji ištiesė į jį savo dygias šakas, nuo kurių ant

---

*) Tat pastebėjo jau Šenrokas; žiūr. „Materialy dlia biografii Gogolia", II t.

**) Tą rodo Andrej Belyj „Masterstvo Gogolia", 68 psl. Jis duoda toj pačioj knygoj Gogolio vartojamų spalvų (Gogolio „spektro") labai smulkią analizę, taip pat ir Gogolio manierą dažyti scenas tam tikromis spalvomis.

jo varvėjo nekaltas k r a u j a s. (Mano pabraukta; Vl. K.). Ir Nestor Kotliarevskij jau šitame romane pripažįsta „Gogolio priemonių meistriškumą ...sugebėjimą naudotis tuo, kas fantastiška ir baisu“ (Nestor Kotliarevskij: „N. V. Gogol’“). Šios baisenybės yra romantiškos, literatūrinio kilimo. Bet ir tuos literatūrinius skolinius pavergė bendras apysakų liaudiškumas. Žmonės paprastai mano, kad tik senovėje atsitikdavo baisūs įvykiai, todėl ir Gogolis savo „baisiąją“ fantastiką nukėlė į senovę. Nors toji fantastika pavaizduota ir „neliaudiškomis“ priemonėmis, tačiau kitose savo dalyse šios apysakos yra persisunkusios dikan’kiška dvasia (žiūr., kas buvo anksčiau pasakyta apie burtininkus, jų aukas ir pan.). Bet ir baisaus pavaizdavime yra vienas bruožas, kurį reikia taip pat priskirti prie liaudies fantastikos.

Tai bus vietos reljefo pasikeitimas išgąsdintos vaizduotės įtakoj. Kai žmogus išgąsdintas, apylinkė jam atrodo nebetokia, kokia ji anksčiau buvusi: aplinkui jam vaidenasi bedugnės ir kalnai*). Tas bruožas yra bendras apysakoms su komiška fantastika ir apysakoms su tragiška fantastika. Tas bruožas kyšo visur, kur žmogaus vaizduotė išgąsčiui pasidavusi. Kai piktoji dvasia, saugojanti lobius, pradėjo visaip gąsdinti Fomos Grigorjevičiaus senelį, tai „lygus laukas“, kuriame jis buvo, pavirto bedugne kiauryme ir stačiu kalnu: „Senis išsigandęs atsigrįžo: Dievuliau mano! ...aplink p r a r a j o s; ties kojomis b e d u g n ė k i a u r y m ė; čia pat priešais status k a l n a s ir, regis, štai tuoj užgrius jį!“ („Užburtoji vieta“). „Vakaruose“ „kalnas“ ir „bedugnė“ vietoje „lygaus lauko“ yra lyg gręsiančio pavojaus simbolis ar būsimos nelaimės ženklas. Petrus’ prieš savo nusikaltimą „nusileido ...į gilų slėnį, kurį žmonės vadina „Lokių d a u b a“. („Joninių išvak.“). Panočka šoko į vandenį nuo „a u k š č i a u s i o kranto“ („Gegužės naktis“). „Šėtoniškas“ žirgas, kuriuo jojo Fomos Grigorjevičiaus senelis, šuoliais šokinėjo per g r i o v i u s ir balas“. O kai senelis „žvilgterėjo sau po kojų — dar daugiau persigando: p r a r a j a! didžiausia p a k r i ū t ė! („Dingęs raštas“). „Pono Danylos vienkiemis yra tarp dviejų k a l n ų siauram s l ė n y j e“ („Baisusis kerštas“). Ir mirtis pas jį atėjo nuo kalno; burtininkas „stovi ant k a l n o ir taikina į jį muškie-

*) Tai rodo Andrej Belyj, „Masterstvo Gogolia“, 1934.

ta... Muškieta griaudžia — ir burtininkas dingo už k a l n o“ („Baisusis kerštas“). Bet ir burtininkas žuvo numestas „į p r a r a j ą“ iš aukščiausio „K a r p a t ų k a l n o“. Šimtininko vienkiemis, kuriame žuvo Choma Brut, buvo stataus kalno pašlaitėje. „Iš šiaurės pusės viską užstojo s t a t u s k a l n a s. ...Pažvelgus į jį iš apačios, jis rodėsi dar s t a t e s n i s“ ...„Kai filosofas žvilgsniu išmatavo jo b a i s i ą j ą s t a t u m ą ir kai atsiminė vakarykštę kelionę, tai nusprendė, kad ar pono buvo perdaug išmintingi arkliai, ar kazokų perdaug tvirtos galvos, kad sugebėjo, nors ir buvo pasigėrę, išsilaikyti“ („Vijus“).

Andrej Belyj nurodęs šitą poetinę priemonę, nepaaiškina jos esmės. Jis pasitenkina šitokiu pareiškimu:

„В перетрясенном, оторванном от рода сознании возникают видения сдвига земли; ...Складки, земные горбины, овраги, ущелья появляются там, где настигает беда; почва оседает под ногами“. („Мастерство Гоголя“, 53 psl.).

Tačiau, kaip mes matėm iš duotųjų pavyzdžių, daubų ir kalnų tarpeklių reginiai atsiranda ne vien tik „atitrūkusioj nuo giminės sąmonėj“ (juk Fomos Grigorjevičiaus senelis nepriklauso šiai kategorijai), bet ir šiapjau žmogui ko išsigandus. „Prarajas“ ir „kalnus“ mes galėtumėm psichologiškai išaiškinti. Stovint ant aukšto kalno ir žiūrint į prarają darosi baisu, o Gogolio herojai atvirkščiai: kai išsigąsta, mato kalnus ir prarajas — „Užburtoj vietoj“ ir „Dingusiam rašte“. Tą pat priemonę Gogolis panaudojo ir kitose apysakose („Gegužės nakty“, „Joninių išvakarėse“ „Baisiajam keršte“, „Vijuje“), bet jau kaip pavojaus ir nelaimės simbolį. Šį aukštumos ir prarajos menišką vaizdą vartoja taip pat ir Puškinas „Borise Godunove“, aprašydamas Grigorijaus sapną:

„Мне снилося, что лестница к р у т а я
Меня вела на башню; с в ы с о т ы
Мне виделась Москва,...
И стыдно мне, и с т р а ш н о становилось...“

Gogolio apysakose toji priemonė turi ypatingos reikšmės. Ukrainiečiai yra lygumos gyventojai ir jie priprato prie plokščio ir vienodo peizažo; kalnai jiems yra svetimas ir neįprastas dalykas ir todėl neišvengiamai sukelia ukrainiečiams baimės

emociją. Man rodos, šios aplinkybės nereikia išleisti iš akių, ieškant priežasties, kodėl Gogolis gąsdina savo herojus kaip tik „kalnu“ ir „praraja“.

VII.

Iš to, kas iki šiol buvo sakyta apie „Vakarų“ fantastiką, galim suvokti ir jos vietą apysakose. „Vakarų“ fantastika yra susijusi su fantastiniais personažais, prietaringos liaudies vaizduotės pagimdytais. Tie personažai dalyvauja apysakų veiksme, nes jų buvimu yra įsitikinęs kiekvienas ukrainietis, ir, vadinasi, Gogolio vaizduojamam Ukrainos pasaulyje jie lyg realiai egzistuoja. Jie yra to pasaulio dalis, jo neatidalomas priedas. Apibūdinant šitą pasaulį, negalima jų aplenkti. Dviejose apysakose mes jų nematom; apie juos apysakų dalyviai tik kalba, jais tiki; bet kitose apysakose Gogolis vaizduoja juos gyvus, tikrai gyvenančius ir veikiančius, teisindamasis tuo, kad įdėjo šiuos pasakojimus į tikinčiųjų jais pasakotojų lūpas. Jeigu „vakarotuvėse“ („večernicy“) Pan'kos vienkiemy buvo pasakojama visokių „nuostabių dalykų“ ir „baisų“, tai kaip tik tokių, kokių randam „Vakaruose“.

Taip pat ir slapyvardis, kuriuo Gogolis pasinaudojo, liudija, kad autorius nenori būti atsakingas už fantastiką. „Vakarų“ slapyvardis yra ne vien tik „valter - škotiškas šposas“, kad autorius „paslėptų savo auseles“, kurioms tiek teko raudonuoti dėl „Ganco“. Jau Puškinas savo „Belkino apysakose“ sukuria iš slapyvardžio savarankišką meninį vaizdą, nors turi, rodos, artimesnį tikslą, kaip tai matyti iš jo laiško Pletniovui (1830.XII.9): „Parašiau proza penkias apysakas..., kurias spausdinam taip pat anonimiškai. Mano vardu nebus galima, nes Bulgarinas išbars“. Todėl ir Gogolio baimė visai suprantama, nes jį jau kartą iš tikrųjų išbarė. Bet meno sumetimai čia daugiausia nusvėrė. Puškinas ir pats maža tesirūpino išlaikyti incognito, nes paminėjęs Belkiną toliau prašo Pletniovą: „Smirdinui kušterėti mano vardą, kad jis, savo rėžtu, kušterėtų pirkėjams“; o Gogolio slapyvardį kritikai ir be to lengvai atidengė, ir Polevoj dar nutarė, kad „šitas bitininkas — maskolis ir be to miesto gyventojas“, kuris „nevykusiai pasinaudojo padavimų lobynu“. Bet kaipo meno kūriniai, kaipo tipai, Belkinas ir Gogolio pasakotojai yra tikrai meniški. Vadinasi, slapyvardis

daugiausia siekė meniškų tikslų, o ne praktiškų. Jame Gogolis davė ne tik puikių pasakotojų tipų, ne tik gyvenimo bei buities vaizdelių, bet dar paaiškino, kaip skaitytojas turi suprasti jo apysakas. Nagrinėdami šį dalyką, mes turime kiek nukrypti į šalį ir vėl prisiminti Hofmaną.

Hofmanui yra charakteringas noras sužadinti skaitytojuose tikėjimą tuo, kas stebuklinga. Fantastinis pasaulis jam yra gražiausias ir geriausias mūsų gyvenime dalykas. Todėl jis nori, kad ir kiti pažintų šią „poetinę realybę". Bet tatai ne taip lengva padaryti: viena, dėl to, kad žmonės šiuo atžvilgiu yra skeptikai ir paprastai netiki stebuklais, o antra — ne kiekvienas pakankamai turi vaizduotės. Kad palengvintų skaitytojui „poetinės realybės" pažinimą, Hofmanas stengiasi jį įvesti į fantastinį pasaulį visai nejučiomis: jis pradeda nuo realių, skaitytojui įprastų dalykų, bet paskiau pamažu įpina į juos fantastikos, ir skaitytojas pats nepastebi, kaip atsiduria pagaliau fantastikos pasauly. Tokia maniera painioti skaitytoją, kad jis, pagaliau, nebeatskirtų svajonės nuo tikrovės, yra tipiškai hofmaniška. Tam pačiam tikslui jis labai gerai sugeba panaudoti ir tautosakos fantastiką, įpindamas ją į visai realius dalykus.

Grįžę prie Gogolio, turim pripažinti, kad jam visai nerūpi priversti skaitytoją tikėti jo fantastika. Viena, pačiose apysakose jis neduoda fantastikai bent kiek priimtinesnių inteligentiškam skaitytojui formų; jis net dar pabrėžia jos naivumą. Šiuo atžvilgiu, kaip matėm, ypač charakteringa apysaka „Kalėdų naktis", sakysim, ta vieta, kur Vakula skrenda į Peterburgą: pralėkdamas pro mėnulį, jis pasilenkia, kad nepaliestų jo savo kepure; toj pačioj apysakoj velnias paslepia mėnulį kišenėje, ragana renka žvaigždes. Yra ir daugiau panašių pavyzdžių. Antra priežastis, dėl kurios turim manyti, kad nei pats Gogolis tiki savo fantastika, nei jis mano, kad jo skaitytojai gali jąja tikėti, yra tokia: prakalboj jis paskirsto apysakas tarp atskirų pasakotojų tuo principu, kad tik liaudis gali tikėti tais „stebuklais". Pav., ponaitis iš Poltavos gelsvai pilku apsiaustu, kuris pasakojo „įmantriai ir gudriai, visai kaip spausdintose knygelėse", negalėjo, žinoma, tikėti visokia velniava. Ir iš tikrųjų, tose dviejose apysakose, kurias jis papasakojo, fantastika savo vaizdu nepasirodo: „Soročincų mugėje" ji atvaizduota kaip prietaringų sodiečių šnekos ir čigono

gudrybė, o „Gegužės naktyje" padavimas apie panočką - undinę yra Levko pasakojimas ir jo sapnas. Iš to seka, kad Gogolis davė jai realų paaiškinimą. „Ivan Fedorovič Špon'ka" — visai realistiškas kūrinys; ir ši apysaka papasakota miesto gyventojo — Stepono Ivanovičiaus Kuročkos iš Hadiačo. Užtat „Joninių išvakarės", „Dingęs raštas" ir „Užburtoji vieta" yra papasakotos sodiečių kilmės djako (jo senelis buvo kazokas, o tėvas — ūkininkas) taip, kaip jam papasakojo jo senelis, „kuris per visą savo gyvenimą niekuomet nemelavo ir visuomet sakė tik šventą tiesą" — vadinasi, Foma Grigorjevičius jau tiki savo protėvių prietarais. Jis net piktinasi tais gudragalviais, kurie teismuose rašinėja ir skaito net pasaulinio turinio knygas, kurie „juokiasi iš to, ką jiems pasakoji". „Tiek netikėlių priviso pasaulyje! ...tur būt, jūs net nepatikėsite: kartą aš užsiminiau apie raganas — ir ką manai? atsirado pašėlęs drąsuolis — raganomis netiki!" („Joninių išvakarės"). Jeigu „Gegužės nakty" ir „Soročincų mugėje" Gogolis parodė, ką žmonės kalba, tai „Joninių išvakarėse" jau rodo, kad „taip būtent ir buvo" — vaizduotei čia duota jau visiška laisvė: išgalvojami visokie baisai, aprašomi netikėtini įvykiai, duodamas fantastikos gausumas konkrečiuose vaizduose, taip sakant „kūne ir kraujyje", naiviai tikint, kad „taip būtent ir buvo". „Kalėdų naktis" priklauso tai pačiai apysakų kategorijai, tik fantastika joje dar naiviškesnė ir paprastesnė. Nors mes neturime tiesioginių nurodymų į tai, kas yra jos autorius, tačiau galime spėti, kad ji papasakota paties Rudo Pan'kos, nes jis sako, kad tarp apysakų, „gal būt, rasite ir paties bitininko apysakaičių, kurias jis pasakojo savo sūnaičiams", o ši apysaka yra vienintelė, kurios autorium jis pats galėjo būti, nes visos kitos turi savo pasakotojų.

Tačiau II dalies pratarmėje (apysaka yra „Vakarų" II dalyje) Rudas Pan'ka sako, kad jo apysakos šioj knygutėj nebus; jeigu tai ne vien paprastas autoriaus kuklumas, ir Rudas Pan'ka iš tikrųjų nėra „Kalėdų nakties" autorius, tada ją galėjo papasakoti tik kuris nors jo nuolatinių svečių, nes pasakotojas, aprašydamas velnią, mini Fomą Grigorjevičių. Jeigu taip, tai pasakotojas bus tikriausia sodietis, Rudo Pan'kos kaimynas. Apie „Baisiojo keršto" pasakotoją mes nieko tikslaus negalim pasakyti. Tai tik aišku, kad jis buvo nuolatinis Pan'kos „vakarų" lankytojas ir skyrėsi nuo kitų tuo, kad mokėjo

papasakoti „tokių baisių istorijų, jog plaukai ant galvos šiaušėsi“.

Tuo būdu, be slapyvardžio tiesioginio tikslo — paslėpti savo tikrąjį vardą, čia yra, apskritai, inteligentiško žmogaus atsisakymas tikėti fantastika. Vadinasi, pačia autoriaus pažiūra į fantastiką „Vakarai“ griežtai skiriasi nuo Hofmano veikalų, į kuriuos jie išorine puse panašūs. Hofmano herojai yra meno entuziastai; menas juos įveda į stebuklingąjį pasaulį. „Jie giliai tiki fantazijos karalystės tikrumu ir griauna tariamąjį mechaniškos tikrovės pastovumą, keldami aikštėn automatų pasaulio iliuzorinį vaizdą, paversdami tikrovę regėjimų virtine. ...Negyvai - mechaniškas, visuomet patenkintas savim, šalto proto valdomas laukujis pasaulis — yra tas dvasios miesčioniškumas ir filisteriškumas, kuris Hofmanui atrodė amžinuoju dvasios priešu. Automatai, lėlės — šitaip simbolizuoja Hofmanas racijonalios tikrovės santvarką“. (Zinaida Vengerova, „E. T. A. Gofman“; pratarmė Hofmano raštams, išl. b-vės „Argonavty“, Berlin, 1922). Taigi Hofmano fantastika griauna laukujo pasaulio menamą tikrumą ir jojo tariamą pastovumą.

Kas kita „Vakaruose“. Jųjų fantastika ne tik neardo laukujo pasaulio realumo, bet atvirkščiai — laukujis pasaulis atima fantastikai jos fantastiškumą. Realus, matomas pasaulis nudažo ją savo spalvomis ir duoda jai realių formų. Fantastika yra tik papildomasis bruožas šio realiojo pasaulio charakteristikai. Jeigu liaudis prietaringa, tai reikia parodyti, kokie yra jos prietarai. Gogolis tą ir padarė. Taigi jam svarbiausia — liaudis ir jos buitis. Fantastika „Vakaruose“ visiškai pasidavė šiai realiajai buities aplinkai. Tą mes matėm aukščiau, analizuodami fantastiką. Fantastiški personažai yra šios buities dalis. Jie gyvena ir veikia joje ir gyvena ne tam, kad ją ardytų: jie patys yra verčiami prie jos taikintis. Šis pasaulis stipresnis už piktąją dvasią. Jeigu nelabajam neduosi degtinės, jis „gailiai verkia savo kiūtelėje“ („Joninių išvakarės“). Basavriuk pyko ant Fomos Grigorjevičiaus mirusio senelio tetos daugiausia už tai, kad ji metė savo senąją smuklę prie Opošnios kelio. Velnią galima neįleisti į smuklę, ir jis, norėdamas įeiti, turi užsidėti kepurę ir užsimauti kulines, kad paslėptų nagus ir ragus („Soročincų mugė“). Dikan’kiška degtinė jam taip patiko, jog jis „pragėrė visa, ką tik turėjo su savim“, o kai smuklinin-

kas pradėjo jam nebeduoti skolon, „velniui teko užstatyti savo raudonąjį apdarą, kuone už trečdalį kainos“.

Gogolio apysakose nėra dviejų planų, kaip Hofmano pasakose; jis vaizduoja tik vieną, matomąjį pasaulį, ir net pasakiški svečiai ateina ne iš fantastiškos karalystės, ne iš „anapus esančio“, bet iš kokios nors šio pat pasaulio apylinkės, pav., „iš pelkės“ („Joninių išvakarės“), kuri yra čia pat, ties Dikan'ka, arba iš tvenkinio (undinės „Gegužės nakty“). Net pragaras yra nepertoli, nes velnias galėjo pėsčias ateiti zaporožco sielos ir tik tingėdamas pėsčias grįžti pavogė Fomos Grigorjevičiaus visai nekaltam seneliui arklį.

Fantastiški personažai kartais turi įtakos žmonių poelgiams, tačiau pati žmonių psichologija ir mąstymo būdas pasilieka nepajudinti. Visur apysakose vyrauja Dievo sukurtas, puikus, tikrai egzistuojąs realus pasaulis. Net „Dievo angelai danguje atidarė savo šviesių namelių langelius ir žiūri į mus“ (Hana apie žvaigždes „Gegužės nakty“) ir pats Dievas nukopia aukštu medžiu į žemę Velykų nakty („Gegužės naktis“). Todėl piktoji dvasia nebaisi, nes „pravoslavas“ turi nuo jos gerą apsaugą — tikėjimą Dievu, maldą, kryžiaus ženklą.

VIII.

Tą puikų Dievo pasaulį Gogolis daugiausia ir turi galvoj. Tiesa, jam puikus ne visas Dievo pasaulis, o tik Ukraina, „Dikan'ka“, arba, geriau pasakius, visą pasaulį ar bent gražiausią jojo dalį jis mato savo Dikan'koj. Tat aiškinama tuo, kad jis, rašydamas apysakas, su meile atsimindavo savo tėviškę, gimines ir savo vaikystę, o be to, jį veikė ir tautosakos paminklai, pagal kuriuos daugiausia jis tą pasaulį ir atvaizdavo. Kai Gogolis svajojo apie savo Ukrainą, rašydamas Peterburge apysakas, jis būdavo gerai nusiteikęs, ir todėl „Vakaruose“ atsispindėjo Ukrainos gražioji pusė, jos turtingumas, o ne proza, ne šiokiadieniškumas, ne skurdas. Gogolis žinojo ir šitą gyvenimo pusę. Ji jaučiama ten, kur Gogolis aprašo tų laikų vargingą bažnytkaimį, kai žmonės dar gyveno drėbtinėse nebaltintose pirkelėse (ir tat buvo jau turtingieji!), o dažniau tiesiog iškastose žemėje duobėse taip, kad „tik iš dūmų ir galėjai sužinoti, kad ten gyvena Dievo žmogus“ („Joninių išvakarės“); gyvenimo proza matyti taip pat ir nejaukių pono Danylos „rū-

mų“ aprašyme — bet to kažkaip nepastebi dėl kitų, jau šventadieniškų vaizdų daugumos.

Kaip gi iš tikrųjų atrodė Ukraina Gogolio laikais? Štai ką apie tai sako vienas tų laikų keliauninkas: „Visur namai — lūšnos, jų kaminai — vyteliniai, kartais šiaudais surišti. Nepaisant to, kad ukrainiečiai, kaip yra žinoma, mėgsta švarą ir valumą, jų būstinės dažnai stebindavo visišku skurdu; galvijų ūkininkai turėjo labai maža; visų kaimo gyventojų tarpe siautė ligos (ypač venerinės)“. Taip buvo daugelyje atvejų. Išimtį sudarė tik humaniški dvarininkai, kurių dvaruose ūkininkų būklė buvo geresnė. Bet tokių buvo nedaug. Čia mes turim atminti, kad Gogolio tėvai priklausė šiems pastariesiems ir elgėsi su ūkininkais palyginti gerai. Todėl ūkininkai juos mylėjo, ir ponų su ūkininkais santykiai buvo geri, patriarchiški. Gogolio namuose nieko nestigo, ir Gogolis daugiau matė gero ir linksmo gyvenimo, negu skurdo. Tat ir atsispindėjo jo „Vakaruose“.

Bet daugiausiai sveria, vis dėlto, tautosakos paminklai. Jie davė „Vakarų“ pasauliui tą stilizaciją, dėl kurios gyvenimo atvaizdavimas juose negali būti pavadintas realistišku. „Stilizacija čia pavartota pagal tuos pačius dėsnius, kaip ir tautosakoj“ (Gorlin „Gogol und Hoffmann“). Vietomis tautosakos įtaka yra ypatingai žymi. Ji kartais matyti pačioj kalboj. Paprastai nurodoma į įsimylėjusių monologus bei dialogus, kaip antai „Gegužės nakty“: „Галю! Галю! Ты спишь, или не хочешь ко мне выйти? Ты боишься, верно, чтобы нас кто не увидел, или не хочешь, может быть, показать белое личико на холод? Не бойся: никого нет; вечер тепел. Но если бы и показался кто, я прикрою тебя свиткою, обмотаю своим поясом, закрою руками тебя — и никто нас не увидит. Но если бы и повеяло холодом, я прижму тебя поближе к сердцу, отогрею поцелуями, надену шапку свою на твои беленькие ножки“. Arba vėl, Pidorkos kreipimasis į Ivasį: „Ивасю мой милый, Ивасю мой любый! Беги к Петрусю, мое золотое дитя, как стрела из лука“... („Joninių išvakarės“), ar tokia vieta iš „Baisiojo keršto“: „Блеснул день, но не солнечный: небо хмурилось, и тонкий дождь сеялся на поля, на леса, на широкий Днепр. Проснулась пани Катерина, но не радостна: очи заплаканы, и вся она смутна и неспокойна“.

Jaunų merginų ir moterų aprašymas visose apysakose yra beveik vienodas ir maža kuo tesiskiria nuo to šablono, kurį davė Gogolis straipsnyje „Apie Ukrainos dainas": „juodbruvė..., skaistaveidė, rusvaakė, jakinamai blizgančiais dantimis, visa atsidavusi meilei". Paraska „Soročincų mugėj" piešiama „apskritu veideliu, juodais antakiais... rusvomis akimis, nerūpestingai besišypsančiomis lūpytėmis". Merginos ir jaunamartės „Joninių išvakarėse" taip pat yra „juodbruvės", o Pidorkos (ten pat) „pilni skruosteliai... buvo skaistūs ir rausvi, kaip švelniausio rausvumo aguonos žiedai...; antakiai, tarytum juodi šniūreliai... žydrios akelės"; Oksanos „skaistus, gyvas... veidas, blizgančiomis juodomis akimis ir neapsakomai malonia šypsena... juodi antakiai... juodos kasos" (mano pabraukta; Vl. K.).

Visose apysakose merginos ir bernai mylisi, ir dalykas paprastai baigiasi vestuvėmis. Gogolis nepavargsta gėrėtis jųjų jaunu grožiu ir joms aprašyti nesigaili, nors dažnai ir nelauktų, bet visuomet dailių palyginimų bei epitetų. Taip darydamas jis rūpestingai vengia perdaug ryškių, šiurkščiai realių bruožų ir tenkinasi tik pačiomis bendrosiomis Ukrainos gražuolės žymėmis. Šiuo atžvilgiu jo Pidorkos, Oksanos ir kt. aprašytos taip pat, kaip ir visos tų laikų romantinių veikalų herojės - gražuolės, kurių „įžanginis aprašymas yra aprėžtas šabloniškų ir be galo bendrų idealios gražuolės žymių — tankios plaukų bangos, akys — žavingos ar liepsningos, lūpos ir skruostai — skaistūs, kaip rožės, lieknas liemuo ir t. t." (žiūr. Žirmunskij: „Bairon i Puškin", 271—273 psl.). Vadinasi, čia susikryžiuoja liaudies poezijos įtaka ir romantinis trafaretas. Gal būt, ir asmeniški Gogolio ukrainiečių gražuolių tipų stebėjimai suvaidino tam tikrą vaidmenį, ir Šenrok įtaria čia esant taip pat „paties autoriaus skonio", bent tame, „kad (Gogolio apysakose) graži mergelė visuomet pasirodo susilaukusi „aštuonioliktojo pavasario". Šiaip ar taip, bet pagrindinis gražuolės tipas, kaip jis piešiamas ukrainiečių dainose, Gogolio yra pakartotas apysakose pakankamai ryškiai, ir dainų įtakai reikia pripažinti pirmą vietą.

Jeigu jaunose merginose Gogolį žavi gražumas, skaistumas, nekaltumas ir gebėjimas mylėti, tai jų garbintojai, „parubki", patraukia Gogolį savo kazokiškomis savybėmis: stipriu pogymiu, triukšmingu lėbavimu ir narsumu. Aprašinėda-

mas daugiausia jų meilę savo būsimoms gyvenimo draugėms visa savo lirizmo jėga, Gogolis piešia jų išvaizdą dar paviršutiniškiau, negu merginų. Bet ir iš tų kelių bruožų mes gana aiškiai galim suprasti jaunojo kazoko tipą. Gric'kos („Soročincų mugė") nuo saulės „nudegęs veidas" ir „liepsningos akys". Jis stovi „įsirėmęs į šonus, išdidžiai žiūrinėdamas pravažiuojančius". Levko „juodbruvis", jo „rusvos akys", jis „maloniai kraipo savo juodus ūsus" ir eidamas gatve „dainuoja ir skambina bandūra". Vakula piešiamas drąsus, stiprus ir atkaklus.

Su visu lirišku jausmu aprašinėdamas jaunystę ir grožį, Gogolis smerkia tą amžių, „kai viskas, kas buvo kupina veržimosi, susitraukia žmoguje" („Portretas"), smulkėja ir menkėja geriausios jo savybės. Kai tik jo gražuolės išteka ir pasensta, jos kartu su išoriniu grožiu nebetenka ir vidaus žavingumo. Juk Chivria („Soročincų mugė"), bažnytkaimio galvos svainė („Gegužės naktis"), kūmo ir audėjo žmonos ir kitos apysenės moterys" („Kalėdų naktis") buvo kadaise jaunos ir mylimos. Aš pasakyčiau daugiau: jos yra ne kas kita, kaip pasenusios Paraskos, Pidorkos, Oksanos... Tačiau Gogolis pasenusiose „žinkose" mato tik ogumą, barningumą, liežuvavimą, smalsumą, palinkimą peštis ir t. t.. Jų buvę garbintojai atsiliepia apie jas jau šitaip: „Dievuliau mano! už ką tokia bausmė mums nusidėjėliams? Ir be to pasaulyje daug visokio šlamšto, o Tu dar žinkų priveisei!" („Soročincų mugė").

Bet ir vyresnioji kazokų karta įgyja jau komiškų bruožų: flegmatiškumą, tingumą, atkaklumą, savo žmonų baimę (pav. Solopij Čerevik „Soročincų mugėj"). Jie visi nenuovokūs, mieguistai galvoja ir net apykvailiai, tačiau riečia nosį ir yra geriausios nuomonės apie save (pav. bažnytkaimio galva „Gegužės nakty").

Tuo būdu, jauno kazoko ir kazokaitės gražūs dainų tipai į senatvę pavirsta į atkaklų ir tingų ukrainietį ir vaidingą bobą - liežuvininkę. Šitie tipai yra charakteringi ukrainiečių pasakoms ir ypač liaudies komedijai, į kurią jie pateko iš pasakų dar XVII amžiuje. Tuos pačius tipus mes sutinkame ir ukrainiečių rašytojų komedijose, kaip antai Gogolio - tėvo, Kotliarevskio, Kvitkos - Osnovjanenko, Artemovskio - Hulako. „Soročincų mugės" epigrafai liudija, kad Gogolis buvo susipažinęs

su šiomis komedijomis. Šių tradicinių ukrainiečių tipų ir „Vakarų“ „žinkų“ bei „čolovikų“ panašumas aiškiai matomas.

Nusilenkdamas jaunystei ir grožiui, Gogolis savo veikalu nusilenkia taip pat visos tautos... jaunatvės grožiui. Buitis, stilizuota pagal liaudies dainas, pasakas, legendas, yra ne Gogolio laikų Ukrainos buitis, bet tautos jaunystės dienų buitis, kada šios dainos ir pasakos buvo kuriamos. Kazokų buitis „Vakaruose“ nupiešta „senovės bendruomenės fone, dingusios tūkstančių metų ūkanoj; ...autorius apsimeta esąs savo prosenolių pažiūrų“ (Andrej Belyj: „Masterstvo Gogolia“, 47 psl.). „Vakarai“ vaizduoja ne Gogolio laikų, ne XIX a. pradžios Ukrainą, bet laisvų kazokų Ukrainą, kokia ji buvo seniau, kokiam XVI—XVII a.. „Vakaruose“ mes nematom baudžiavos. Gogolis taip rūpestingai ją nutyli, kad niekur neparodė mums dvarininko tipo (išskyrus „Ivaną Fedor. Špon'ką“, bet ši apysaka yra jau kitokio pobūdžio, ir apie ją kalbėsim atskirai); jis nenori, kad kas nors primintų mums vargingą baudžiauninkų būklę. Patį žodį „dvarininkas“ jis pamini tik kur-ne-kur („pan“), aiškiai jo vengdamas. Jo apysakose mužiką muša ne dvarininkas, bet „zasiedatelis“ („Kalėdų naktis“), t. y. valdžios organas, valdininkas. Tuo būdu, ponų su vergais santykių „Vakaruose“ nematyti. „Vakarų“ mužikai („Vakaruose“ tas žodis minimas gana retai) labai panašūs į tuos pačius kazokus. Jų būklė ir gyvenimas „Vakaruose“ atrodo vienodi: „Ar maldingas mužikas, ar bajoras, kaip save vadina kazokai, ...eidami sekmadienį į bažnyčią, arba, blogam orui esant, į smuklę, — būtinai užeidavo pas Solochą pavalgyti riebių virtinukų su grietine...“ („Kalėdų naktis“). Jie lygiomis konkuruoja meilindamiesi Solochai, vienodai gyvena, vienodai linksminasi. Jų buitis yra laisvų kazokų - ūkininkų buitis, kurie taikos metu ūkininkauja, o karo metu, ar savo noru, ar gindamiesi nuo priešų, eina į karą. „Daug kazokų jau nuvalė laukus; kiti, nenuoramos, ir į žygį išsirengė“ („Joninių išvakarės“). O laisvu laiku jiems terūpi „šinok“ ir „hopak“. „Joninių išvakarių“ ir „Baisiojo keršto“ siužetai, aišku, paimti iš XVII a. Pav., ponas Danyla sako, kad lenkai „nori statytis tvirtovę, kad užkirstų mums kelią pas Zaporožcus“. Iš istorijos yra žinoma, kad tokią tvirtovę (pavadintą „Kudak“) lenkai pasistatė 1635 m. Apie Basavriuko ir Petro istoriją Fomos Grigorjevičiaus nabašninkas s e n e l i s sakė, kad ji atsitikusi daugiau kaip

prieš š i m t ą metų, taigi taip pat XVII amžiuje. Bet ir kitos apysakos pagal savo dvasią priklauso ne XIX a., bet senesnei gadynei.

Ši Gogolio meilė senovei, sakyčiau, meilė tautos jaunystės dienoms, visados buvo stipri Gogolyje, ir šiuo atžvilgiu Gogolis visuomet pasiliko romantikas, net tada, kai jo kūryboje paėmė viršų „realizmas"*). Jis stengėsi prikelti senovę, kaip poetas ir kaip istorikas; ji buvo jam vienodai brangi, nepaisant kieno ji — rusų ar nerusų. Tai matyti iš jo meilės viduramžiams (tų laikų visų romantikų bendras bruožas), apie kuriuos jis savo straipsnyje „Arabeskose" štai ką sako: „Viduramžiai — stebėtini amžiai. Jie pilni nuostabių dalykų, kurie vyrauja visur, per visą dešimtį šių j a u n ų j ų amžių, j a u n ų j ų todėl, kad juose veikia visa, kas j a u n a, siekimai ir svajonės, negalvojusieji apie pasekas, nesišaukę pagalbon šalto proto, dar neturėję praeities, kad galėtų apsidairyti" („O srednich viekach", straipsnis „Arabeskose"; — mano pabraukta. Vl. K.).

Išvertus į „Vakarų" kalbą, tat skamba šitaip: „Ei, senove, senove! Koks džiaugsmas, koks linksmumas pagauna širdį, kai išgirsi apie tai, kas seniai seniai... dėjosi pasaulyje! ...rodosi, kad štai pats visa tai darai, tarytum įlindai į prosenolių sielą, ar prosenolių siela siaučia tavyje"... (Fomos Grigorjevičiaus žodžiai „Dingusiam rašte"). Šita „prosenolių siela", kuri pradėjo siausti Gogolyje, padėjo jam sukurti „Vakarus" tokius, kokius mes juos turime. Jeigu Vakarų Europoj Gogoliui sukeldavo pasigėrėjimą ricieriai, tai savo Ukrainoj jis, gal būt, dar labiau gėrėjosi „lycieriais" ir jų bendruomene.

Ši bendruomenė visus sau pavergdavo. Atskiras žmogus pats savaime neturėjo reikšmės; jis įgydavo jos tik kaip giminės narys. „Giminė — liemuo, o lapeliai — asmenys; pašlamės — ir nukris" (Andrej Belyj). Todėl visai suprantamas tas „Vakarų" herojų tipiškumas, kurį Gogoliui visuomet prikaišiodavo, mažindami tuo meninę jų vertę. Taip, jie yra tipiški ir net susilieja į bendrus „žinkos", „čoloviko", „parubko" ir „divčinos" vaizdus; bet taip yra ne todėl, kad Gogolis nemokėtų at-

*) Apie Gogolio realizmą nuomonės skiriasi. Dabar, rodos, mato rimto pagrindo jo nebelaikyti realistu (pav., Merežkovskij, Rozanov, Briusov, Luther ir kt.). Dėl šio klausimo sudėtingumo aš negaliu jo čionai nagrinėti.

vaizduoti atskiro charakteriaus, bet todėl, kad „Vakarais“ jis vaizdavo „daugelį, kaip visumą“, kur „asmenys — lapeliai“. Atskirų asmenų individiškumas ir negalėjo būti stiprus dėl visuomeninio prado viršenybės. Asmeniškos savybės ištirpdavo tautiškuose, bendruose visiems, instinktuose. Tat aiškiai matyti masinėse scenose. Tokių scenų „Vakaruose“ yra daug. „...tik pradėjus griežikui griežti ...viskas noroms nenoroms pasidarė vieninga ir darnu. Žmonės, kurių niauriuose veiduose, rodos, niekuomet nesimatė šypsenos, trepsėjo kojomis ir trūkčiojo pečiais. Viskas sukosi, viskas šoko.“ („Soročincų mugė“).

Andrej Belyj, davęs savo knygoj kaip ir „įvadą į poetinės Gogolio gramatikos elementus“, pažymi Gogolio vartojamą masinėse scenose ypatingą priemonę, stereotipą - pakartojimą („stereotip - povtor“) „viskas, kas tik yra pasaulyje“ („vse, čto ni est’ na svete“): „Сюжет первой фазы вкладывает эту гиперболу в физиологию родовой мысли, строящей жизнь казака в круге; ...„все село ...берется за шапки“ (М. Н.); „все веселилось, что ни есть на свете“ (Т. Б.); „все, что ни есть, садится на коня“ (Т. Б.); „все, что ни есть, ...воюет“ (Т. Б.); „все опоясвалось и вооружалось“ (Т. Б.); „все валилось“ (Т. Б.); „все, как груши, повалятся на землю“ (Н. П. Р.)“ (Андрей Белый: „Мастерство Гоголя“, 49 стр.).

„Viskas, kas tik yra pasaulyje“, arčiau įsižiūrėjus, dažnai pasirodo tik aprašomasis kazokų būrys, o visas pasaulis — Dikan’ka, ir tat dėl to, kad kazokai nieko nenori žinoti, be savo draugės. Kas nepriklauso šiai draugei, bus... burtininkas. Kaip toji draugė mąstė, kuo tikėjo, kaip įsivaizdavo pasaulį, kokie buvo jos papročiai — tat ir sudarė „Vakarų“ turinį. „Visuma“ matyti masinėse scenose, kiekvienoj apysakoj, pradedant prakalba, kur aprašytos „vakarotuvės“. Vestuvių aprašymas, su kuriomis Gogolio siejamas ir šokis, duodamas net trijose apysakose. Čia tenka pažymėti, kad Gogolis neaprašo visos vestuvių ilgos procedūros, kaip, sakysim, piršlybų ir t. p., bet ima tik paskutinį jų momentą, kai prasideda bendras pasilinksminimas. Toliau Gogolis aprašo mugę iš ryto, dieną ir vakare („Soročincų mugėje“) ir antrą kartą „Dingusiam rašte“. Vaizduoja, kaip linksminasi bernai („Gegužės naktis“) ir kaip jaunimas kalėdoja žiemos mėnesienoje („Kalėdų naktis“). Piešia bendrus mūšio vaizdus („Baisusis kerštas“), aprašo, kaip žmo-

nės klausosi bandūrininko skambinimo ir dainavimo, aprašo pamaldas bažnyčioje pirmą Kalėdų dieną („Kalėdų naktis").

IX.

Visai atskirą vietą „Vakaruose" užima apysaka „Ivanas Fiodorovičius Špon'ka ir jo tetulė". Ši apysaka vaizduoja jau kitą gyvenimo sritį — dvarininkų gyvenimą. Nors veiksmo vieta ir čia ta pati Ukraina, bet laikas — jau XIX a. pradžia. Dvarininkai, nutolę nuo liaudies, jau visai neteko savitumo. Šioj apysakoj mes jau visai neberandame fantastikos, konkrečiai rodančios liaudies prietarus. Savotiška fantastika galima būtų laikyti Špon'kos sapną*), bet jis yra jau visai kitokio pobūdžio, negu Levkos sapnas „Gegužės nakty". Špon'kos sapnas aprašytas realiai, t. y. čia tiksliai atvaizduotas miegančio žmogaus psichinis stovis. Rašydamas apie Špon'kos sapną, Gogolis pasirodė esąs geras psichologas; sapno aprašymas neprasilenkia su tikrove. Jis fiksuoja tikrą psichikos stovį tam tikru momentu; tuo tarpu „Gegužės nakty" undinių nakties žaidimų vaizdas anaiptol nėra stebėjimo rezultatas. Tas vaizdas yra liaudies ir autoriaus kūrybinės vaizduotės padaras. Gogolis jame davė plastišką paveikslą, konkretų vaizdą, kuriame įkūnijo liaudies įsivaizdavimus. Dėl savo darnumo ir aiškumo Levkos sapnas nieko bendra neturi su tikrais žmogaus sapnais. Sapnas čia tik rėmai (rus.: obramlenije). Tuo tarpu Špon'kos sapnas, jeigu ir laikytume jį savotiška fantastika (kaip tat daroma ir dėl Tatijanos sapno „Eugenijuje Onegine"), yra visai kitokio pobūdžio — čia parodyta, kaip žmogus iš tikrųjų sapnuoja. Sapno fantastika savo išdrikumu ir keistu realybės elementų kombinavimu valdoma tam tikrų dėsnių, kurie pareina nuo organizmo fiziologinio stovio žmogui miegant.

Šioje apysakoje nėra fantastikos, taip pat nėra nei gyvenimo turtingumo, nei grožio aprašymo. Joje jau nėra tų spalvų, nėra užsimojimo, nėra nei linksmumo, nei gyvenimo džiaugsmo.

---

*) „Фантастика, в противоположность реализму, творчески воспроизводит не действительность, но сновидения во всем своеобразии их качеств" (Иосиф Эйгес). При создании фантастического образа действуют своеобразные законы, какие, напр., действуют при сновидении" (Русанов: „Теория литературы").

Atskilę nuo visumos „Špon'kos" žmonės pavirsta biauriais betiksliais padarais, o jų gyvenimas — „menkniekių maurais" („tina meločej"). Ivanas Fiodorovičius Špon'ka sėdėjo daugiausia namie ir „tai valė sagas, tai skaitė burtų knygą, tai statė pelėkautus savo kambario kampuose, tai, pagaliau, nusivilkęs mundierą, gulėjo lovoje" („Iv. Fiod. Špon'ka"). Kelionėj, sustojamose vietose, jis „atsidarydavo savo lagaminą, išimdavo baltinius, atsidėjęs juos apžiūrėdavo: ar gerai išskalbta, ar tinkamai sudėta; atsargiai nuimdavo nuo naujos mundieros... pūkelį ir vėl viską tvarkingai sukraudavo atgal." („Iv. Fiod. Špon'ka"). 18-kos „dūšių" savininkas, „suščestvovatel'" Špon'ka guli lovoje „nusirengęs mundierą". Ar anksčiau tokie žmonės buvo? „Zaporožcas, kaip liūtas, tysojo kelyje; jo išdidžiai atmestas kuodas užėmė pusę aršino žemės; brangios raudonos gelumbės plačkelnės buvo suteptos degutu, kad parodytų visišką joms panieką" („Tarasas Bul'ba")*).

„Špon'koj" viskas smulkėja, menkėja ir iškrypsta. Viskas įgyja iškraipytų formų. Vietoje „parubkų" ir „divčinų" meilės ir jos gaivališkos jėgos, kurią Gogolis su tokiu dvasios pakilimu aprašė, čia mes matom tokią sceną: Ivanas Fiodorovičius, pasilikęs vienas su panele, ketvirtį valandos sėdėjo tylėdamas, kaip ant žarijų, raudonuodamas, nuleidęs akis. Pagaliau atgavęs drąsos pasakė drebančiu balsu: „Vasarą labai daug musių, gerbiamoji panele". „Nepaprastai daug!" — atsakė panelė. „Broliukas tyčia padarė iš mamytės seno bato tauškutį, bet vis dėlto jų dar labai daug". Čia kalba vėl nutrūko, ir Ivanas Fiodorovičius daugiau nebeatgavo kalbos" („Iv. Fiod. Špon'ka"). Čia mes nematom nė meilės, nė jaunystės atvaizdavimo. Lyg tyčia Gogolis pažymi, kad Ivanas Fiodorovičius buvo „apie 40 metų amžiaus", šviesiaplaukė panelė — 25 m., o juodaplaukė — 31 m. Nė grožis nevaizduojamas: apie savo paneles Gogolis tekalba, kad vienos balti, o kitos juodi plaukai; be to, abidvi nekalbios. Gogolis ironiškai pastebi, kad išėjus Grigorijui Grigorjevičiui „n e t panelės pradėjo kalbėti; bet šviesiaplaukė... buvo tylesnė" — visai panašu į tai, kaip vėliau Gogolis kalbėjo apie Peterburgo pane-

---

*) Aš kartais cituoju iš „Taraso Bul'bos", nes ši apysaka savo dvasia yra tęsinys ir meniškas užbaigimas to, kas buvo pradėta „Vakaruose", t. y. kazokų būdo atvaizdavimo.

les „Portrete“: „tyli, nebylė, kartais meilaus veidelio, būtybė“. „Divčinos“ visos gražios, o čia jis net neranda kito žodžio, kaip „būtybė“.

Šioj apysakoj nebematyti nė liriško dvasios pakilimo. Čia jis tik kartą pasireiškia aprašant „sutartinį dešimties ir daugiau švitrių dalgių kirtį; ...skardžias piovėjų dainas“, t. y. aprašant tą vaizdą, kur vėl pasirodo liaudis savo pirminiam vientisume, su savo dainomis ir buitim. Tada, „koks malonus ir gaivinantis oras! Koks gyvumas aplinkui: pievos raudonuoja, mėlynuoja nuo gėlių; ...saulė leidžiasi ir pasislepia; Ū! Kaip vėsu ir gera! Lauke, tai šen, tai ten sukuria ugnį ir kaičia katilus; aplink katilus sėdasi ūsuoti piovėjai; kukuliai garuoja“; ...Net Ivaną Fiodorovičių sužavėdavo šis vaizdas. „Priėjęs prie piovėjų, jis užmiršdavo paragauti jų kukulių, kuriuos labai mėgo, ir stovėjo nejudėdamas vienoje vietoje, sekdamas akimis dingstančią danguje žuvėdrą“.

„Ivanas Fiodorovičius Špon'ka ir jo tetulė“ yra jau perėjimas į sekančią Gogolio kūrybos fazę. Į šios apysakos tipus įdėta žymių, kurias Gogolis išrūtuliuos paskui. Pav., pats Špon'ka labai primena būsimąjį Podkoliosiną, jo tetulė — judrųjį ir mėgstantį viršininkauti Kočkariovą, o Storčenko savo vaišingumu panašus į Pietuchą. Gogolis, vaizduodamas dvarininkų gyvenimą, jau susiduria su baudžiava. Pav., jau duotasis lauko darbų vaizdas rodo liaudį ne vestuvėse, ne smuklėje, ne šokančią hopaką, bet dirbančią žemę dvarininko naudai. Maža to. Mes matom ir tokių scenų: Storčenko liepia lekajui, kad šis atsiklaupęs prašytų Špon'ką paimti keptos kalakutės sparnelį; Špon'kos tetulė „mušė tingius vasalus savo baisiąja ranka“ ir net „girtuoklį - malūnininką, kuris buvo niekam tikęs žmogus, kasdien tąsydama savo ranka už kuodo,... sugebėjo padaryti auksą, o ne žmogų“. Čia Gogolis ne tik paliečia baudžiavą: vaizduodamas naujus herojus iš savo laikų Ukrainos dvarininkų tarpo, Gogolis jau aiškiai piešia jų ogumą, menkystę.

Rinkiny „Mirgorod“ (1835) „Dikan'kos“ pasaulis dar pasirodo dviejose apysakose: apysakoj „Vijus“ tipiškomis „Vakarams“ formomis (su liaudies prietarų fantastika) ir apysakoj „Tarasas Bul'ba“, jau be fantastikos, bet užtat čia suvienyta ir meniškai išbaigta tai, kas buvo sakyta apie kazokus

atskirose „Vakarų“ apysakose. Kazokų idealizavimas joje pasiekia aukščiausio laipsnio*). Po šių dviejų apysakų kazokų gyvenimo vaizdavimo Gogolio kūryboje jau neberandame; joje nebėra nė liaudies prietarų fantastikos; ji užleido vietą visai kitokio pobūdžio „Peterburgo apysakų“ fantastikai.

LITERATŪRA.

„Полное собрание сочинений Н. В. Гоголя“. Под. ред. И. В. Смирновского. Изд. 8-е, Москва, Петроград. 1917.

„Сочинения и письма Н. В. Гоголя“. Том V. Письма с 1820 до 1842 Изд. .П А. Кулиша. 1857. Петербург.

„Полное собрание сочинений А. С. Пушкина“. Юбилейное издание. Под ред. Мальцева. Москва. 1887.

„Сочинения Э. Т. А. Гофмана“. „Аргонавты“. Берлин.

А. Белый. „Мастерство Гоголя“. ОГИЗ ГИХЛ 1934.

А. Бороздин. „Учебная книга по истории русской литературы“. Часть III Петроград - Киев. 1915.

В. Брюсов. „Испепеленный“. „Весы“, № 4, 1909.

В. Вересаев. „Гоголь в жизни“. „Academia“. Москва - Ленинград. 1933.

M. Gorlin. „N. V. Gogol und E. Th. A. Hoffmann“. Veröffentlichungen des Slavischen Instituts an der Universität Berlin. Kommissionsverlag Otto Harrassowits. Leipzig. 1933.

В. Жирмунский. „Байрон и Пушкин“. Ленинград. 1924.

Д. Киреев. „Н. В. Гоголь“ (Жизнь, мировоззрение и литературная деятельность). Госуд. издательство. Москва - Ленинград. 1929.

Н. Котляревский. „Н. В. Гоголь“. 1829 — 1842. Очерк из истории русской повести и драмы. 1911. С. П. Б.

Н. И. Коробка. „Н. В. Гоголь“. „История русской литературы XIX в.“ Под ред. Овсянико - Куликовского. Изд. Т-ва „Мир“. Москва. 1911. Том II.

A. Luther. „Russische Literaturgeschichte“. Leipzig, 1924.

Д. Мережковский. „Гоголь и чорт“. 1906.

Д. Мережковский. „Гоголь“. (Творчество, жизнь и религня). 1909.

Д. Н. Овсянико - Куликовский. „Гоголь“. Госуд. изд. Москва, Петроград. 1923

В. И. Покровский. „Н. В. Гоголь“. Сборник историко-литературных статей. Москва. 1910.

А. Пыпин. „История русской литературы“. Том IV; С.-Петербург, 1899.

В. Розанов. „Магическая страница у Гоголя“. „Весы“. №№ 8-9, 1909.

---

*) Su jąja turi daug bendro „Vakarų“ apysaka „Baisusis kerštas“, kurią galima laikyti jos pirmtakūne.

А. А. Русанов. „Теория литературы“. Самиздатторг. Самара. 1929.

Л. Слонимский. „Техника комического у Гоголя“. „Academia“ етербург, 1923.

В. В. Сиповский. „История русской словесности“. Часть 3.- - Вып. I. (Пушкин, Гоголь, Белинский) С. П. Б. 1910.

С. Шамбинаго. „Трилогия романтизма“. (Н. В. Гоголь). Москва. 1911.

С. Штейн. „Пушкин и Гофман“. Дерпт (Tartu). 1927.

В. И. Шенрок. „Материалы для биографии Гоголя“. Москва, 1892—95. Том II. (Pirmojo tomo Kaune negalėjau gauti. Vl. K.)

A. PUŠKINUI

1837—1937

B. Sruoga.

Puškinas — rusas ir europietis*).

1.

Minint Puškino tragiškosios mirties sukaktuvių dieną nebetenka jo darbai svarstyti, — jie jau yra plačiai svarstyti, persvarstyti ir pripažinti. Nūnai daugiau mums rūpi jo vardas pagerbti, atgaivinti širdyse jo didžius nuopelnus. Nuopelnus — rusų tautai, Europai, o per ją — visai žmonijai.

Ne mes vieni nūnai su pagarba minime didžiojo dvasios herojaus vardą. Nūnai ne tiktai neaprėpiamuose Rusijos plotuose, nūnai ir Vakarų Europos reikšmingesniuose gyvosios kultūros centruose, spiečiasi žmonių būriai ir būreliai, įvairiausiomis formomis mini tą skambų vardą ir, pasakytume, savo dvasioje stiprinas juo.

Tai vyksta mūsų dienomis, neramiomis ir bauginančiomis, smurtaujančiomis ir kerštingomis, kada tokioje Europos vietų daugybėje įsigyveno liūdnas nesusipratimas: rusų tautos vardą minėti su tam tikra širdgėla ar grimasa... Tai vyksta mūsų dienomis, kada taip daug kur reikalaujama apologetinės literatūros, — reikalaujama, kad literatūra, poezija išsižadėtų savęs, savo nepriklausomos amžinosios esmės, — kad ji tarnautų šiokiai ar tokiai naudai, šiokiosios dienos rūpesčiams, praeiviams herojams, savo amžių greitai atgyvenančioms programoms. Kai šovinizmas, nepakantumas, egoizmas tokiais brutaliai grumojančiais šūkiais kelia visuotiną klaikų nerimastį, kultūringoji Europa tarytum pabrėždama savo nepasakomą troškulį mini vardą to poeto, kuris be amžinojo gėrio ir grožio šioje žemėje niekam kitam netarnavo ir nenorėjo tarnauti, — kuris tokioje niaurioje rusų tautos istorijos gadynėje herojiškai atlaikė savo dvasios laisvę ir nepriklausomumą, kuris buvo

*) Humanitarinių Mokslų Fakulteto viešame posėdy 1937.II.12 pasakytoji kalba Puškino mirties šimtametėms sukaktuvėms paminėti.

tarytum spindintis tolerancijos pavyzdys, kuris gal nieko kito taip nemylėjo pasaulyje, kaip savąją, senobiškai tariant, Mūzą...

Visas jo gyvenimas ir kūrybos kelias — tarytum tapradis nesialomas aukščiausiojo humanizmo žygis, kurį dar senobės Elados išmintis apibrėžė tauriais žodžiais: kalos kagathos — gražu ir gera.

G r a ž u ir g e r a — po šita vėliava spiečias nūnai Europoje šimtai ir tūkstančiai, dvasios taurumą, gėrį ir grožį priešpastatydami neapykantai, smurtui, netiesai, — ž m o g a u s vertybę priešpastatydami automatiškai marširuojančiam numeriui. Puškino mirties sukaktuvės tampa europiška prasme humanizmo, ž m o g a u s m y l ė t o j ų šventė. Puškinas, tasai Apolono žinys, tasai mūzų - viliokių numylėtinis, tasai saulėtojo Olimpo pilnateisis bajoras, nūnai jungia mūsų Rytus ir Vakarus vieningame troškuly humanistinę svajonę paversti tikrove, žmogaus širdgėlą ir nusiminimą perkurti į žydėjimą.

Puškinas — rusų genijus, bet drauge ir Europos pilietis, — kūrėjas humanistas. Būdamas neatidalomas nuo rusų tautos, jis peraugo visas tautų ir valstybių sienas, pasidarė universalus, visoms tautoms draugingas ir suprantamas, pasakytume, artimas ir mielas, kaip savas. Toks jau esti didžiųjų kūrėjų likimas: juo stipriau jie reiškia savosios tautos dvasią — juo platesnio atbalsio jų žygiai anksčiau ar vėliau susilaukia kitose tautose. Tokia buvo ir Puškino lemtis.

Norint konkrečiau prisiminti, kodėl Puškino vardą vieningai mini kultūringoji Europa, pirmoj eilėj tenka pažymėti, kas jis buvo rusams, — kokią vietą jis užėmė rusų literatūros ir kultūros raidoje. Šiuo reikalu daug knygų prirašyta, tebe-rašoma, ir dar bus daug rašoma, nes, kaip teisingai Belinskis pastebėjo, „Puškinas priklauso prie amžinai gyvenančių ir besikaitaliojančių reiškinių, nesustojančių toje vietoje, kurioje juos aptiko mirtis, bet nuolat besirutulojančių visuomenės sąmonėj. Kiekviena gadynė skelbia apie juos savo sprendimą, ir kad ir kaž kaip tiksliai ji būtų juos supratusi, ji visuomet paliks sekančiai po jos gadynei pasakyti ką nors nauja ir tikslesnio, ir niekuomet negalės pasakyti visko“...

2.

Pagal mūsų gadynės sprendimą Puškinas, būdamas „teisėtas praslinkusių amžių įpėdinis, kūrė ir būsimiems amžiams... Gyveno amžiuose... Jo poezija nenustojo jaunatvės ir XX-me amžiuje."

Puškinas — rusų praslinkusių amžių įpėdinis ir tradicijų tęsėjas. Ir gyventi jam tarytum tyčia pasitaikė tokioje gadynėje, kurioje atkakliai grūmėsi įvairios literatūrinės srovės, įvairūs stiliai. Traškėjo kovotojų skydai dėl rusų literatūrinės kalbos savumų, pleškėjo plunksnos dėl literatūrinių formų ir žanrų. Senasai klasicizmas, jau XVIII amžiuje Rusijoje suspėjęs pereiti visą eilę raidos laipsnių, Fonvizino ir Deržavino talentais atgaivintas, sugyvenimintas ir sustiprintas, kai kurio literatūrinio jaunimo itin energingai atakuojamas, verčiamas evoliucionuoti, anaiptol dar nesiruošė mirti. Teisybė, jis nebebuvo jau toks, kaip XVIII-me amžiuje, nebebuvo nesukalbamas, ortodoksiškas, nežinąs kompromisų, — jis perėjo į naują savo raidos fazę, bet buvo dar gajus ir žvalus seniokas, ir dar gana karingai nusiteikęs. Puškinas daug ką paveldėjo iš tojo klasicizmo. Ypač gi klasicizmo įtaka žymi Puškino jaunatvės lyrikoje. Net naujieji rusų literatūros istorikai teisingai pastebi, kad klasicizmas įėjo į Puškino kūrybą, kaip organinė sudėtinė dalis, — kad Puškinas nuo tikrojo klasicizmo niekuomet neatitolo.

Būdamas savo dvasioje toksai gimininingas su tikruoju klasicizmu, Puškinas uoliai dalyvauja literatūrinio jaunimo karo žygiuose prieš klasicizmo sargybas, tviskančiomis sąmojaus strėlėmis apšaudo jo tvirtoves. Štai talentingas jaunimas susimeta į juokdarišką A r z a m a s o literatūrinę draugijėlę. Linksminasi tenai jaunimas, besišaipydamas senių rimtybe, geroje nuotaikoje visas senas vertybes pervertina, bet linksmybės priedangoje čionai rimti ir dideli dalykai bręsta. Be jaunimo čia dalyvauja dar ir poris vyresnių, subrendusių, pripažintų rašytojų, vienas — net su aiškiomis simpatijomis naujai gaivinamam klasicizmui. A r z a m a s o sambūry spietėsi įvairių nuotaikų, literatūrinių (net politinių!) polinkių žmonės, bet juos visus jungė kova dėl naujos literatūrinės kalbos, kurią pradėjo rusų jausmingojo sentimentalizmo galva — Karamzinas. Kalbos atžvilgiu Puškinas buvo Karamzino kovų

talkininkas. Net dar daugiau. Puškinas jaunatvėj buvo ir Karamzino, ir Žukovskio gabus literatūrinis mokinys, nekartą tęsė jisai ir sentimentališko stiliaus tradicijas.

Bevykstant kovoms su klasicizmo pavėlavusiais pareigūnais, atrieda į Rusiją ir romantizmo bangos. Puškinas — vėl pirmose kariautojų eilėse. Kai kurie rusų literatūros istorikai net rusų romantizmo gyvenimą skaičiuoti pradeda nuo Puškino jaunatvės veikalo „Ruslan i Liudmila" pasirodymo. Puškinas mielai priima romantiškos ar, tiksliau, baironiškos poemos formą, tik ją transformuoja, atgaivina ją savojo neišsemiamo lyrizmo šilima, sukuria keletą didelio meisterio rankos vertų veikalų — ir nebesitenkina peraugtu romantizmu. Ieško jisai „tikrojo romantizmo", — Chateaubriand'as, Byron'as jo nebepatenkina. Per galvas savo ankstyvesnių mokytojų Puškinas kreipias į Shakespeare'ą, kurį kaip žinome, labai brangino ir Vakarų romantizmo pionieriai. Shakespeare'o lobynuose Puškinas tikėjosi surasiąs „tikrojo romantizmo" (drauge — ir tragedijos) paslapties įspėjimą. Ir Puškinui čia atsitiko tas pat, kas ne kartą didiesiems rašytojams pasitaiko: ieškodamas „tikrojo romantizmo" sukūrė „Borisą Godunovą", ir davė šiuo veikalu daug daugiau, negu norėjo.

Puškinas — rusų kūrybinio klasinio realizmo, — realizmo, pasakytume, kiek sudvasinto, supoetinto, — kūrėjas, ėjo int jį labai sudėtingu keliu, daug ką iš praeities paveldėdamas, — paveldėtais palaikais pagrįsdamas tolimesnius žygius. Kurį tik stilių ar žanrą palietė jo poetinė sąmonė, jis visur mokėjo surasti teigiamų pradžiodalų ir sunaudoti jas, saviškai perkurdamas, savaimingai perkomponuodamas. Puškinas naudojo visų stilių pradžiodalas, bet nebuvo jis kurio nors vieno stiliaus skelbėjas. Jis pats šiuo reikalu yra kartą reikšmingai pasisakęs:

— Man visos Parnaso sektos yra lygios, kiekviena jų turi savo teigiamumų ir neigiamumų. Ar jau negalima būti tikru poetu, nebūnant nei sukempėjusiu klasiku, nei fanatišku romantiku? Formos, apeigos — ar jos jau būtinai turi pavergti literatūrinę sąžinę?

Iš to, žinoma, visiškai neseka, kad Puškinas stiliaus atžvilgiu būtų buvęs eklektikas. Eklektizmas bazuojas originalumo stoka, imitaciniais sugebėjimais, o Puškinas buvo perdaug savaimingas ir individualus, kad būtų galėjęs būti eklek-

tiku. Puškinas savo prisipažinime faktinai ne visiškai teisingai pasisakė. Kitų Parnaso sektų išimtinai jis negarbino, tai tiesa, bet jis gi turėjo savo nuosavią sektą — puškinizmą. Faktinai jis kūrė vienu stiliumi, nors tasai stilius susidarė iš įvairių elementų bei pergyveno tam tikrą raidą. Jis kūrė puškinišku stiliumi. Tai patvirtina eilė vėlyvesnių poetų, paprastai apibrėžiamų, kaip Puškino mokyklos atstovai. Tačiau kurdamas savąjį stilių Puškinas sintetino įvairių Parnaso sektų teigiamus savumus. Šiuo žygiu Puškino nuopelnų nemokėčiau tiksliau apibūdinti, kaip juos yra apibrėžęs Sakulinas:

— Puškinas sutvarkė chaosą; priešingybėje besirandančius elementus sujungė į harmonigą sintezę.

O Lunačarskis savo puškiniškame entuziazme nuėjo dar toliau. Esą:

— Puškinas buvo rusų pavasaris, Puškinas buvo rusų rytas, Puškinas buvo rusų Adomas. Jo nuostabus liepsningas genijus pražydo niaurioje, beveik žiemos, beveik nakties Rusijoje!

Ir tasai rusų Adomas buvo nulipdytas iš rusiško molio ir, tarytum, senojo bogomilų apokrifo Viešpats atnešė Puškinui ir regėjimą, ir alsavimą, ir širdį, ir mintį — iš Rusijos pločių, iš Rusijos žemės dovanų.

Tikrai, savo kūrybai medžiagą Puškinas rankiojo iš įvairiausių rusiškų šaltinių, kūrė rusiškus vaizdus ir charakterius.

Jo išgarsintoji auklė iš pat mažens sužadino jame susidomėjimą rusų kalba, rusų liaudimi, rusų prasčiokų buitimi, — sužadino meilę jiems. Ir suaugęs Puškinas neužmiršta jaunatvės įspūdžių, susisiekia su liaudimi, tiria ją, kaip etnografas, renka tautosaką ir naudoja jos elementus savo kūriniams. Tik anų laikų gyvenimo aplinkybėse sunku buvo jam, bajorui ir bajorijos tarpe besiverčiančiam, patvariau plėtoti santykiai su liaudimi. Jo gyvenimas vyko bajorų, aristokratų, miestelėnų sluoksniuose, provincijos dvarininkų pastogėje. Šieji sluoksniai davė jam daugiausia kūrybinės medžiagos. Per šiuos sluoksnius Puškinas santykiavo su jo gyventąja dabartimi, — per šių sluoksnių tipiškus personažus — Maskvos, Peterburgo, provincijos — jisai įamžino savo veikaluose gyventąją gadynę, grynai rusiškus realius charakterius.

Tik Puškinas nesitenkina viena gyvenama dabartimi. Jis stengėsi aprėpti vis didesnius ir didesnius rusų tautos gyvenimo plotus, — jo akys slinko į Rusijos praeitį.

XVIII-sai amžius, Ekaterinos II ir Petro I gadynės, net XVII amžiaus pradžios suirutės laikotarpis — galingais vaizdais švystelėjo Puškino kūryboje. Anais laikais rusų istorijos mokslas dar kūdikio žingsniais tebestipinėjo, o Puškinas tuomet stačiai stebina savo istorine intuicija, savo, kaip sako, istorizmu. Priešpuškininė rusų literatūra, traktavusi istorinius siužetus, dar tokiomis trapiomis sijomis, tokiais lengvučiukais saitais būdavo susieta su realiąja praeitimi, buvo mažai teįtikinama, lyg atotraukoj pakibusi. Puškinas gi savo istorinius vaizdinius pirmasai pagrindė tikrovės duomenimis, jo atgaivintąją istorinę būtį padarydamas, pasakytume, visiems privaloma teisybe. Tai sekė iš jo bendrosios pasaulėžiūros. Puškinas nekartą stipriai pabrėždavo mylįs savo tautos praeitį. Sakė jisai mylįs tą praeitį tokią, kokią Viešpats davė ir nenorėtų ją į nieką kitą pakeisti. Tokia meilė — savaime suprantama. Nesitenkindamas mokytų istorikų darbais, Puškinas patsai rausias po archyvus, po metraščius, gilinasi net į senąją agiografinę literatūrą, besistengdamas atspėti, suvokti senųjų laikų kalbą, minčių eigą, raiškesnius ir tikresnius praeities bruožus. Ir pavykdavo jam tai padaryti. Ir atgyventųjų gadynių jo atkurtieji istoriniai personažai veikia kaip visiškai realūs praeities faktai. Borisas Godunovas, Pimenas, Petras I, Pugačiovas — tegu kiek ir idealizuoti ar supoetinti, bet vis dėlto prabilę — ir tai pirmą kartą rusų literatūroje — tuo pačiu balsu, kuris kadaise tikrovėje skambėjo. Jie tuo pačiu faktu Puškino kūrybos menišką reikšmingumą padarė dar svaresnį.

Gamtos motyvai Puškino kūryboje užima itin svarbią vietą. Rusijos Šiaurė ir Pietūs, Pskovo ir Novgorodo lygialaukių gluduma, miškai ir laukai, ir stepių banguojantys toliai, ir Krymo padangių boekliniška pasaka, ir Kaukazo saldžiai svaiginanti rūstybė, — žiema ir vasara, pavasaris ir ruduo, — visa tai spinduliuojančiais klodais sutilpo Puškino kūryboje. Puškinas — neaprėpiamosios Rusijos nepalyginamas peizažo meisteris.

Mūsų laikų žymus literatūros istorikas Joseph Nadler vokiečių literatūros istorijos raidą apibrėžia suskirstydamas rašytojus pagal landšaftus, kuriuose jie gyveno ir kūrė. Tok-

sai landšaftas esą nulemiąs pagrindinį savumų pobūdį, vyraujantį to ar kito rašytojo kūryboje. Ir Nadleriui, besivadovaujant šiais samprotavimais, pavyko pasiekti gana įdomių vaisių. Gal ir ne viskas teisinga Nadlerio sumetimuose, gal tikrai kai kurie jo pasiūlymai yra perdrąsūs, bet Puškino pavyzdžiu jis galėtų pasidžiaugti savo samprotavimams sustiprinti. Rusiškasai landšaftas tikrai tarytum pagrindė Puškino poezijos tautinį charakterį, padarydamas jį, Puškiną, rusų dvasios, rusų žemės dainiumi.

Patys rusai, literatūros ir kultūros istorikai, liudija, kad Puškino sukurtieji personažai jaučia ir galvoja rusiškai, kad tokia Tatjana esanti rusų moteries gražiausias pavyzdys, — kad jo personažų ne tik psichologinis turinys, bet ir psichologinė forma esanti rusiška. Mums nieko kita nelieka, kaip šį rusų liudijimą priimti su pilnu pasitikėjimu.

3.

Taip, — Puškinas — rusų tautinės stichijos reiškėjas. Pabrėžiant šią tiesą netenka, tačiau, pamiršti, kad rusų naujoji kultūra, pradedant Petro I žygiu (faktinai jau prasidėjusiu Aleksejui Michailovičiui beviešpataujant), rutulojosi Vakarų kultūros asimiliavimo vaga. Vakarų kultūra, tarytum potvynis, pralaužęs užtvanką, užliejo perdžiūvusią ištroškusią rusų žemę, pripildė visus suaižėjimus, persunkė kiaurai iki giliausiųjų sluoksnių. Rusų žmonės Maskvos valstybėje perdaug ilgai gyveno, atsirėžę nuo Vakarų Europos, perdaug kankinamai vykdė, naujoviškai tariant, dvasinę autarkiją, perdaug tvanku jiems pasidarė savajame, beveik nevėdinamame, vienuolyne, kad pratrūkus užtvankai, jie su visu godumu smelkėsi į naują srovę, — kaip sunkus ligonis godžiai alsuoja gryno oro gaivinamu džiaugsmu. Buvo atskirti, o dabar nori būti visur, nori turėti viską, nori viską aprėpti, — jaučias esąs Europos kultūrinio žygio dalyviai. Vakarų kultūra taip giliai įsisunkė į rusų kraują, kad jie jau niekuomet jos pradžiodalų iš savo esmės nebegalės išskirti. Net taisiais XIX-to amžiaus dešimtmečiais, kada pratrūkdavo vėl, pasakytume, autarkinės srovės, ir niekindamos vakarus, šaukė vaduotis iš jų įtakos, kuri buvo vadinama itin žalinga, ragino „stiprybę semti“ tik iš savo

tautos, iš savo praeities, — net ir šitų autarkininkų smurtaują šūkavimai buvo pagrįsti, gal net jiems patiems aiškiai nenuvokiant, vakarietiškos kultūros premisomis. Sąmoningi giliau protaują slavofilai nėra atidalomi nuo Vakarų idealistinės filosofijos. Nekenčia Vakarų, nepasitiki jais, niekina juos, bet myli ir be jų gyventi negali. Štai kaip itin charakteringai, drauge ir graudžiai kalba Ivanas Karamazovas:

— Aš noriu važiuoti į Europą. Ir aš juk žinau, kad važiuosiu tiktai į kapinyną, bet į visų brangiausią kapinyną — štai kas! Brangūs tenai guli numirėliai, kiekvienas akmuo tenai ties jais byloja apie tokį karštą buvusį gyvenimą, apie tokį aistrų tikėjimą savo žygiu, savo teisybe, savo likimu, savo mokslu, kad aš, žinau iš anksto, krisiu ant žemės ir bučiuosiu šiuos akmenis ir raudosiu ties jais...

Visiems žinoma Dostojevskio simpatijos slavofilizmui, — jeigu jau ne atviras slavofilizmas, — ir štai jo plunksna parašyta, beveik ne rašalu, beveik krauju parašyta:

— Mes rusai turime dvi tėvyni: Rusiją ir Europą. Europa — juk tai b a i s u s ir š v e n t a s daiktas. O, ar jūs žinote, gerbiamieji, kaip mums brangi, mums slavofilams, ši ta pati Europa, toji š v e n t ų stebuklų šalis!... Ar jūs žinote, iki kokių ašarų ir širdies susigužimų kankina ir jaudina mus tos brangios ir tėvynainiškos mums šalies likimas, kaip gąsdina mus tie niaurūs debesys, vis labiau ir labiau apniaukią jos skliautus? Rusui Europa taip pat brangi, kaip ir Rusija. O, daugiau! Negalima Rusiją labiau mylėti, negu aš myliu ją, bet savęs aš nebariau už tai, kad Venecija, Roma, Paryžius, jų mokslo lobynai, visa jų istorija man mielesnė, neg Rusija. O, rusams brangūs šitie seni svetimi akmenys, šie Viešpaties senojo pasaulio stebuklai, tos šventųjų stebuklų nuotrupos; ir mums tai net brangiau, negu jiems patiems...

Šiuo būdu rusų inteligentui lyg išduodamas Europos pilietybės pasas. Graužias rusas Europos likimu, nes jaučias esąs jos mylintis sūnus. Po šiuo Dostojevskio posmu galėtų pasirašyti ir Puškinas. Bet jis nebuvo slavofilas, — jo laikais slavofilizmas nei susiformavęs kaip reikiant nebuvo. Europa jam reiškė dar daugiau, negu slavofilams.

Teisybė, kai kuriuose Puškino eilėraščiuose (pav. „Borodinskaja godovščina“, „Klevetnikam Rossiji“) pasigirsta sla-

vofiliškos, net, pasakytme, nikolajiškos gaidos, bet tai buvo vis atsitiktiniai reiškiniai, gyvenamo momento aštriųjų politinių aplinkybių sukelti. Puškinas buvo ir liko ištikimas Petro I žygiui ir jo tradicijoms. Puškinas dvasioje buvo gilus vakarininkas. Jis turėjo daugiau teisės, negu bet kuris slavofilas, pasididžiuoti turįs dvi tėvyni: Rusiją ir Europą.

Europiškumas iš pat mažens skverbėsi į Puškino dvasią, įėjo į jo kūną ir kraują, pasidarė antroji jo prigimtis. Pirmieji jo literatūros mokytojai buvo Voltaire, Molière, Racine, Corneille... Šalia šių vardų Puškino bręstančioje poetinėje sąmonėje užima patvarią vietą Parnys, Vergier, Grécourt, Chaulieu. Pamėgsta, pamyli Puškinas prancūzų klasikus, ypač Voltaire'ą ir Boileau — už jų aiškumą, minties blaivumą, vaizdų plastiškumą ir konkretumą. Ilgainiui Puškinas ir patsai pasižymi klasišku minties blaivumu ir vaizdų plastiškumu. Prancūzų lengvosios poezijos meisteriai, sužavėję jauną Puškino dvasią, augina jame poetinės formos lengvumą ir, pasakytume, dailumo skonį. Mokyklos draugai lycėjininkai jį net prancūzu vadina už savumus, sekusius iš jo prancūziško auklėjimo. Puškino jaunatvėje vakarietiška stichija viršijo rusiškąją.

Pačioje kūrybinio amžiaus pradžioje Puškiną pasiekia ir antikinės poezijos įtaka. O bręsdamas pereina jisai vokiškąją ir angliškąją kūrybos stichiją. Klasicizmas, sentimentalizmas, romantizmas — visi vakarietiški gadynės kultūros žiedai sudaro pagrindus Puškino brendimo formai ir turiniui. Net nūdienos marksistiniai literatūros istorikai pastebi, kad Puškinas buvo susijęs su viso apsišvietusio pasaulio kultūra. Genialus poetas esą stovėjęs ant aukšto kalno ir žvalgęsis po neaprėpiamus horizontus. Savo draugais pasirinkęs Dantę, Shakespeare'ą, Byron'ą, Goethę... Tikrai, iš to aukšto kalno Puškinas regėjo ne tik neaprėpiamus plotus, bet ir neišsemiamą reiškinių įvairenybę. Iš kokios tiktai tautų daugybės Puškinas sėmė savo kūrybai motyvus, medžiagą, spalvas! Graikai, romėnai, Egyptas, judėjų tėvynė, musulmonų poezijos lobynai, prancūzai, ispanai, portugalai, anglai, vokiečiai... — praskambėjo Puškino lyroje. Puškinas mokėjo įsiskverbti į visų tautų dvasią, ją pajusti ir apčiuopti, ją saviškai atgaivinti ir plastiškai konkretizuoti. Šį Puškino mūzos savumą Dostojevskis savo pragarsėjusioj kalboj pavadino pasauliniu atbalsingumu — vsemirnaja otzyvčivostj. Dostojevskis entuziastiškai nurodinė-

jo, kad net patys didieji Europos poetai niekuomet negalėjo savyje įkūnyti su tokia jėga kaimyninės ar svetimos tautos genijų, jos dvasią, visą tos dvasios gilumą, kaip tai galėdavo Puškinas padaryti. Esą net Shakespeare'o italai beveik ištisai buvę anglai. O Puškinas — vienas pasaulinių poetų tarpe turėjęs išimtinį gabumą persikūnyti, tarytum pergimti svetimos tautybės formose. Dostojevskis sakės nežinąs kito poeto, pasižymėjusio tokiu pasauliniu atbalsingumu. Dostojevskį stebino ne tiek atbalsingumo platumas, kiek jo gilumas. Tačiau tasai atbalsingumas anaiptol nepadarė Puškiną imitatoriumi, nesumažino jo savarankumo, pasakytume, jo rusiškumo. Gogolis rusų dvasios reikalus gerai išmanė, — ir rašė gi jisai:

— Puškinas yra ypatingas reiškinys ir, galimas daiktas, vienintelis rusų dvasios reiškinys: tai rusų žmogus aukščiausiame išsirutuliojimo laipsnyje, kurio jis pasieks gal tik po dvejų šimtų metų. Jame rusų gamta, rusų siela, rusų kalba, rusų būdas atsispindėjo su tokiu pat grynumu, tokiu pat nuskaidrintu grožiu, kaip landšaftas atsispindi optinio stiklo gaubtame paviršiuje.

Ir vis dėlto visų rusų rašytojų tarpe Puškinas yra pats europiškiausias. Ir ne todėl europiškiausias, kad jo kūryboje taip daug ir taip įvairių vakarietiškos kūrybos pradžiodalų. Europiškiausias todėl, kad Europos kultūra perėjo į jo kūną ir kraują, kad jis susilieja su ja, kaip ir su rusiška kūriama kultūra. Vakarų kultūros žmogui Puškinas daug artimesnis ir suprantamesnis, negu tas pats Dostojevskis, negu Tolstojus, Ostrovskis, Leskovas, Gogolis, Gončarovas... Jis artimesnis Vakarams net negu Turgenevas, — tas prisiekęs vakarininkas, Vakarų pilietis. Net Turgenevo meistriškai sukurti charakteriai tebeskendi specifinėje Rusijos gyvenimo aplinkybių atmosferoje, — jų rusiškasai podirvis žymia dalimi tebėra vietos ir laiko aprėžtas, — juos tinkamai įvertinti tegalima tiktai konkrečiau susipažinus su rusų kultūrinės raidos premisomis. Kiek kitokesnė Puškino sukurtųjų personažų prigimtis. Jisai rusiškoje kanvoje iš rusiškos medžiagos formuoja visažmoniškus charakterius, jisai tarytum rusiškus siluetus sviedžia į europišką plotmę. Kaip lyrikas savo asmenius pergyvenimus sukonkretindamas eilėrašty, juos tarytum nuo savęs abstrahuoja, tarytum suobjektyvina, daro visiems savu lobiu, taip ir Puškinas savo personažų charakterius suobjektyvina, tarytum

ištraukia iš rusų specifinio gyvenimo, padaro visiems žmonėms pažįstamus — ir suprantamus, ir savus. Galimas daiktas, Puškinui šios tobulybės pasiekti padėjo jo brendimo, norėtųs net pasakyti, jo prigimties europiškoji stichija.

Ir vis dėlto Puškinas iki pat naujausiųjų laikų Vakaruose buvo mažiau žinomas, negu kiti rusų didieji rašytojai, — mažiau žinomas net už nepalyginti menkesnio pajėgumo rašytojus. Toks Marlinksis anais laikais Vakaruose plačiau garsėjo, negu Puškinas... Galimas daiktas, tai atsitiko todėl, kad eiliuotos kalbos veikalai labai sunkiai peržengia savo tėvynės sienas, o Puškino eilėraštis yra beveik visai neišverčiamas, — bent iki pat naujausiųjų laikų niekas Vakaruose neturėjo adekvatiškų Puškino veikalų vertimų. Nėra, pagaliau negalimas daiktas, kad Puškino vardas taip pamažėli slinko į Vakarus dėl tų pačių priežasčių, dėl kurių ir pačioje Rusijoje savo laikais kiti rašytojai buvo garsesni už Puškiną, — net tokie rašytojai, kurių vardas baigia išdilti iš literatūros istorijos lapų...

4.

Nūdien Europa ir pasaulis mini Puškino vardą ne vien tiktai todėl, kad jisai tarytum susikaupęs dviejų pasaulių sanvartoje sintetina rusiškos ir vakarietiškos kultūros pradmenis. Rusuose buvo daugiau žmonių, nuėjusių šios kultūrinės sintezės keliu. Puškinas išsiskiria iš kitų bendrakeleivių savo menišku pajėgumu, savo kūrybos vertingumu, kurį norėtųs pavadinti objektyviu.

Dabarties „puškininėmis" dienomis jo vardas vis dažniau minimas šalia Goethes vardo, nors Veimaro pusdievio gerbėjai nėra tokiu sugretinimu perdaug patenkinti. Vardus gretinti lyginimo tikslais, žinoma, negalima, — negalima lyginti genijų pajėgumą ar jų darbų vertingumą. Genijai eilinių piliečių perspektyvoje turi itin brangią privilegiją: jie yra nepalyginami. Tai — atskiros masyvinio kalnyno mėlynos viršūnės, — kiekviena žavinti nepalyginamu savaimingu svaiginamu grožiu, nors ne kartą tos viršūnės yra sudarytos iš tokio pat granito, apaugusios tokiais pat prarajingais ledynais. Tačiau Goethes ir Puškino vardų gretinimas turi naudos — pozityvia ir negatyvia prasme.

Puškinas gyveno tuo pat metu, kaip ir Goethe, tik Puškinas nepragyveno nė pusės Goethes išgyventojo amžiaus. Goethe savo kūrybai rado jau paruoštą dirvą, gerai, rūpestingai buvo auklėjamas tėvų meilėje, jisai lengvai, laisvai galėjo išeiti aukštąjį mokslą, — Goethe, tariant, pigiai pirko jaukią pastogę Vakarų aukštosios kultūros rūmuose. Puškinas literatūrinę dirvą rado neparuoštą, jo gyvenimas vaikystėje tėvų namuose, jo santykiai su tėvais, jo auklėjimas buvo skurdūs ir griaudūs. Aukštojo mokslo Rusijoje jis negalėjo išeiti, Vakarų kultūros centrai buvo toli, jam nepasiekiami, — visa, ką Puškinas dvasioje turėjo, įsigijo pats, pirko labai brangia kaina. Goethę — gyvenimas lepino, jis gyveno plačiai gerbiamas, ne kiek siauriau ir globojamas. Puškino — niekas nelepino, niekas jam veltui nieko nedavė, visa jis turėjo pasiimti ir nusikalti savo rankomis nepalyginti žiauresnėse aplinkybėse, negu kad Goethe gyveno. Goethe nors ir nedidelės vokiečių valstybės, bet vis dėlto valdovo draugas ir ministeris. O kai po prancūzų revoliucijos vokiečių tauta ima susiprasti, kai ima atbusti tautinė sąmonė, prasiveržia vokiečių tautos troškulys išsivaduoti iš svetimos politinės bei kultūrinės priklausomybės, Goethe jaučias esąs toks tolimas nuo visuomenės, nuo jos troškulių, nuo jos vilčių, — jisai tokiu opiu ir įtemptu vokiečių visuomenės gyvenimo metu gilinas į... persų ir arabų poetų kūrybą, džiaugiasi rytiečių erotine lyrika. Toks buvo Goethe savo gadynės, toks Europos sūnus. Puškinas — degte dega savo tautos ir Europos gyvenamais rūpesčiais, stengiasi eiti drauge su geresniaisiais savo tėvynės ir Europos sūnumis. Goethe itin rūpinas geras kultūringas valdovas Karolis Augustas, Puškiną gi visą gyvenimą persekiojo „cholop venčannago soldata“, — kaip jis pats skundėsi. Goethe laisvai galėjo keliauti po visą kultūringąją Europą, Puškinas niekuomet jon ištrūkti negalėjo, nors ir labai troško, — jis galėjo važiuoti tiktai į ištremtį, — į Besarabiją, į Odesą, į Rusijos šiaurinių gubernijų nebūtį. Goethes veikalų pasirodymo laukia visuomenė, o Puškino veikalams patikti Rusijoje netrūko niekuomet oficiozinių nedraugų, kuriuos vaizdžiai simbolina parsidavėlis Bulgarinas, — kuriems energijos niekuomet netrūko Puškino gyvenimui nuodyti...

Vakarų Europos žmonės kartais nustebę sušunka: rusų literatūros istorija esanti tapradė martirologija. Rusų bent

žymesniųjų rašytojų gyvenimas — kankinių gyvenimas, — kankino ir persekiojo juos ir valdžia su savo agentais ir vadinamoji aukštoji visuomenė. Vieni jų stačiai ir mirė kankinio mirtimi, kiti kryžiaus kančią kentėjo kalėjimuose, Sibire, katorgoj, Kaukazo laisvųjų tautų žudynėse, kiti — vaitote vaitojo, cenzūros prislėgti, kiti — šiaip skaudžiai jutę atmosferą darančiųjų sluoksnių nemalonę, kiti — išvengdami kalėjimo tiktai ankstyvos mirties keliu. Avvakumas, Novikovas, Radiščevas, Rylejevas, Odojevskis, Marlinskis, Poležajevas, Lermontovas, Narežnyj, Gogolis, Belinskis, Turgenevas, Nekrasovas, Leskovas, Černyševskis, Gercenas, Dostojevskis, Levas Tolstojus, Baljmontas, Gorkis, Blokas, Gumiliovas... Tai juk baisus sąrašas, ir jis toli nepilnas! Išbraukus šiuos vardus — kas beliktų iš rusų literatūros, iš rusų kultūros, iš rusų dvasios didybės? O jie visi buvo baudžiami, net nužudomi, buvo šiaip ar taip persekiojami, nes jie ne taip mylėjo savo tėvynę, ne taip sielojosi savo tautos gyvenimo opomis, kaip to reikalavo nemokšos žandarai, tamsios minties politikai ar plėšrūs *parvenu!* Puškinas — ir martirologijos atžvilgiu — yra tikras rusų poetas. Visagalinčio žandarų viršininko akyse jis buvo blogas rusas, buvo blogas pilietis, na, ir blogas rašytojas. Net pats Nikalojus I mokė Puškiną, kaip reikia literatūros veikalai kurti, — tos pamokos tragiškąjį komizmą vaizdžiai parodo valdovo pastabos dėl „Boriso Godunovo". Cenzūros nuodų taurę Puškinas gavo išgerti iki dugno. Lermontovas pragarsėjusiame savo eilėrašty širdį veriančiu balsu klykė pasauliui, kad dėl Puškino tokios tragiškos mirties yra kalta rusų visuomenė, toji aukštoji visuomenė, kuri duoda toną gyvenimui, kuri tačiau Puškino gyvenimą padarė nebepakenčiamą. Tai nebuvo vieno tiktai Lermontovo nuomonė.

Ne, kur gi čia galima lyginti Puškinas ir Goethe, tasai Fortūnos išrinktasis, tasai gyvas pavyzdys, kaip visuomenė rūpinas savo didžiaisiais rašytojais, kaip ji myli ir gerbia savo dvasios galiūnus...

Ir vis dėlto, visiškai nelyginant Kazbeko ir Monblano, tai yra, Puškino ir Goethes, tenka pažymėti, kad jie buvo iš panašios medžiagos sudaryti, — panašaus granito, panašių ledynų. Puškino ir Goethes reikalu šitą medžiagą vokiečiai trumpai ir aiškiai apibrėžia: Subjektivität des Empfindens und Objektivität der Darstellung, — pojūčių subjektyvumas ir vaizdavimo

objektyvumas. Puškino tarytum iš klasikų paveldėtasai aiškumas, blaivumas, plastiškumas, tasai budrios sąmonės ir žvitrios akies menas — tokie goethiški bruožai. Galimas daiktas, Puškinas Goethei dar artimesnis giminė. Šviesus, saulėtas, kaip seniau sakydavo, apoloniškas, olimpiškas, klasinis realistas, konkrečiai aprėpiąs žemiškų sankryžių reiškinius ir juos visuomet sudvasinąs, supoetinąs, — organiškai nepakeliąs visokių neaiškumų, psichinių nuotrupų, kitas pasakytų — mistiškų svaičiojimų, — toks „goethiškas" buvo Puškinas. Jisai, žinoma, ne toks rafinuotas, kaip Goethe, bet už tat jisai nepalyginamas paprastumo meisteris. Puškino paprastumas, toks pats jaunas ir skaistus, kaip civilizacijos nesužalotųjų sielų meniški prasiveržimai, ir toks pat didus ir galingas, kaip homeriško meno primityvas, — Puškino paprastumas yra stačiai nuostabus unikumas naujosios Europos literatūroje. Tasai jo paprastumas, galimas daiktas, jį ir daro tokį universalų, tokį artimą visoms pasaulio tautoms. Nebekalbant jau paie europiečius, Puškino kūryba džiaugias Azijos tautos, ypač džiaugias japonai, kurie ją gretina su savo tapybos meno primityvizmu, kurį, savo rėžtu, europiečiai taip didžiai vertina. Puškino kūrybos universalumą dar paryškina jos emocinis ir idėjinis turinys, toli išeinąs už tautinės kūrybos sienų, turįs bendros visažmoniškos reikšmės. Puškinas — ne tik rusų, Puškinas — Europos, Puškinas — pasaulio poetas.

5.

Tebebūdamas penkiolikos metų berniūkščiu, Puškinas jau tobulai valdė eilėraščio techniką, eilėraščio formą, veikiai pralenkdamas savo mokytojus, pripažintuosius eilėraščio meisterius. Puškino tobulumo niekas Rusijoje daugiau nebepasiekia, nors sekėjų buvo nesuskaitoma daugybė, nors jis ir pašaukė visą puškinišką poetų srovę, puškinišką techniką, nors jis jau seniai tapo visiems rusų poetams privaloma mokykla, nors jo betarpės įtakos pėdsakų randame net tokiuose XX-to amžiaus poezijos meisteriuose, kaip Briusovas, net Blokas. Štai, pavyzdžiui, Puškino lyrika, tokia svari jo kūrybos stichija. Stebina ne tiktai jo „atbalsingumo vaisius" — jo tematikos platumas, motyvų turtingumas, žanrų įvairumas, formų elas-

tingumas bei muzikalumas, — stebina, laikraštiškai tariant, jo lyrikos klasės aukštumas. Patsai Puškinas iš poeto lyriko reikalavo labai daug. Reikalavo jisai, kad lyrikas pasižymėtų nepriklausoma galvosena, jausmo stiprybe, skonio rūstumu, gyvumu ir tikslumu, posakių menišku dailumu, stiliaus šviežumu, eiliavimo harmoningumu. Reikalavimai — labai ir labai dideli, — pasižyminti tokiais savumais lyrika yra jau pasaulinio masto poezija. Puškino lyrika kaip tiktai šiais savumais ir pasižymi, — juos jisai formulavo tarytum savąją lyriką apibūdindamas, gal tiktai per mažai čia dar pabrėždamas savo itin didelį, gal net rafinuotą, literatūrinį skonį. Daug džiaugsmingų žodžių prirašyta, bevertinant Puškino eilėraščius. Belinskis — pirmas pradėjo neišsemiamą entuziazmą dėl jo eilėraščių, sakydamas, — o jis gi žinojo, ką sako:

— Jame antikinė plastika ir rūstus paprastumas susijo su romantiškų rimų žavingu žaismu; visi akustiniai turtai, visa rusų kalbos jėga pasireiškė jame su nuostabiu pilnumu; Puškino eilėraštis — grakštus, saldžiaskonis, minkštas, kaip bangos šlamesys, tąsus ir tirštas, kaip derva, raiškus, kaip žaibas, perregimas ir skaistus, kaip krikštolas, kvapus ir svaigus, kaip pavasaris, tvirtas ir galingas, kaip bogatyriaus kardo smūgis; jame — ir gundanti neišpasakoma dailybė ir gracija, jame — ir apakinantis tviskėjimas, ir taurus švelnumas; jame kalbos bei rimų, melodijos ir harmonijos visas lobynas, jame kūrybinės svajonės, poetiškų posakių visa grakštybė, visas meilingumas; mes, panorėję Puškino eilėraštį apibūdinti vienu žodžiu, pasakytume, kad tai pirmoj eilėj yra poetiškas, meniškas, artistiškas eilėraštis, — ir tuo atspėtume *visos Puškino poezijos* patoso paslaptį.

Nebėra ko bepridėti prie šios entuziastiškos charakteristikos. Vėlyvesnieji kritikai, rusai ir kitataučiai, ją pripildydavo naujai pastebėtaisiais niuansais, — paremdavo Belinskį. Dostojevskis gi nežinojo, su kuo jis galėtų palyginti „Eugenijų Onieginą“; dairėsi jisai Vakarų Europos literatūroje — palyginimui reikalingojo adekvatiško pavyzdžio taip ir nesurado. Kokios reikšmės tasai veikalas turėjo gyvenime, pasakoja nuostabusai Kliučevskis, — kaip jo kartos jaunimas skaitydavo „Onieginą“. Pradžioj pavergdavęs eilėraščio žavingumas, gamtos aprašymai, lyriškų posmų nuoširdumas. Vėliau gi jį skaitydami mokęsi stebėti ir suprasti gyvenimo reiškinius. Tai buvęs pirmas

gyvenimo vadovėlis, kurį nedrąsia ranka pradėję sklaidyti, — jis sujungęs su gyvenimu. Nedaug rašytojų susilaukia tokių prisipažinimų — iš tokio Kliučevskio lūpų! O didysis rusų prozos meisteris, Levas Tolstojus, taip nedaug gerų veikalų pasaulinėj (ir rusų!) literatūroje tesuradęs, itin didžiai vertino Puškino prozą, — „Kapitono dukterimi“ neatsidžiaugdavo. Nėra reikalo bekartoti plačiai žinomuosius Puškino reikalavimus, statomus dramaturgijai, kurie ir mūsų laikais tebėra teisingi, — kuriuos Puškinas savo veikalais pateisino taip pat su didžiausiu meisteriškumu.

Kurią tik kūrybos sritį, kurį tik objektą Puškinas paliesdavo, visur pasireikšdavo, kaip didis meisteris. Aprėpė jisai rusų ir Vakarų kultūros duomenis, kaip medžiagą, sukūrė iš jos kaitria šviesybe trykštančius kūrinius ir sviedė juos Rusijai ir Europai, kaitriuoju spindėjimu silpnesniuosius išgąsdindamas ir apakindamas. Puškiną kaip poetą skaitančioji visuomenė greitai pripažino. Net nesubrendęs jaunuolis jis jau buvo laikomas stambiu poetu. Bet skaitančioji visuomenė, išskiriant pavienius kultūringesnius asmenis, suprato ir entuziastiškai priėmė Puškiną tik kaip bręstantį poetą. Juo labiau Puškinas brendo ir tobulėjo, juo mažiau jisai bebuvo suprantamas. Pirmosios „Onegino“ giesmės žavėjo dar platesnius sluoksnius, paskutinės — jau daug mažiau atbalsio besusilaukė, mažai kas visumą aprėpti bepajėgė. Pačiame Puškino talento žydėjimo laikotarpy prasideda net kalbos apie jo talento išsisėmimą. Belinskis — net ir tas Puškino atveju buvo susvyravęs, nors jo laikotarpį jisai ir laikė rusų literatūros žydėjimo gadyne. XIX amžiaus vidury Puškino vardas Rusijoje lyg ir aptemsta. Nustelbia jį net Nekrasovas. Na, Nekrasovas buvo geras stambus poetas; Puškino vardą kuriam laikui nustelbia net menkesni, užtat apitamsiai visuomenei labiau prieinami rašytojai, nes Puškinas praaugo ne tik savo laikininkus, bet ir sekančias kartas. Tik į XIX-to amžiaus pabaigą Puškino vardas Rusijoje pradėjo atgyti. Pamažu imtasi valyti nuo jo vardo dulkes ir usnis, — ir ėmė jis vis labiau ir skaidriau spindėti. Puškinistai vardo skaidrinimo darbą tebetęsia. Bet jo šviesa dabar jau yra tokia, kad šviečia ne tik rusams, bet ir Vakarams, ir pasauliui. Puškino dienos, vykstančios visame pasauly, tai patvirtina. Tai parodo, kad Puškinas pagaliau patvariai užėmė jam priderančią vietą šalia pasaulio didžiausiųjų rašytojų.

Mums gi Puškinas yra dar brangesnis, negu Vakarų Europos žmonėms. Kaip Puškinas drauge su savo laikų šviesuomene mokėsi iš prancūzų mokytojų, taip ir mūsų vyresnioji inteligentija, ir ne vienas mūsų rašytojas, mokėsi iš Puškino. Prancūzų mokykla padėjo Puškinui išaugti, sustiprėti, pasidaryti rusų tautos dvasios reiškėju ir pasauliniu rašytoju. Taip pat ir ne vienam mūsų rašytojui šviesi Puškino mokykla padėjo surasti savą lietuviškos kūrybos kelią. Todėl tad mes nūnai prisidėdami prie Puškino pavėlavusio inauguravimo pasaulinių rašytojų panteone, gal atiduodame jam mūsų skolos dalelę: mes jam esame daug skolingi, ir jis mums savo dvasios turtus ir dabar dar tebeskolina ir dovanoja. Todėl tad šią sukaktuvinę dieną nejučia prisimena Kuzmino žodžiai apie tą didįjį mokytoją:

Tak polon golos miloj žizni,
Takoju prelestju živim,
Čto slyšim my v pečaljnoj trizne
Dychanje svetlych imenin.

Tegu tad ir mums poeto tragingosios mirties sukaktuvės dvelks kaip Žmogaus šviesi vardadienio šventė.

M. Miškinis.

Puškinas.

(Kelios pastabos 100 m. mirties sukaktuvių proga)

„Vis viena, kokiomis dvasios ir kūno dovanomis būtų apdovanotas žmogus, vis viena, kuriuo būdu jis duotų pajusti gyvenimui savo galią — mylinčią ir išganingą arba šiurkščią ir griaunamą, — jis pasmerktas tapti bekūniu šešėliu ateinančių kartų atminime ir pamažu žūti ir ištirpti istorijos perspektyvos tamsoje... Visi žygiai ir darbai, žmonių atlikti pilietiniam ir valstybiniam bendradarbiavimui sukurti, — tampa pamažu istoriniu atminimu, vis daugiau ir daugiau dusliu ir miglotu, juo toliau slenka laikas, pakeisdamas senas gyvenimo formas naujomis...

Yra, tačiau, žmogiškos kūrybos sritis, kuriai laikas, matyti, neturi galios arba, teisingiau, kuriai kol kas savo galios neparodė. Tai yra ta mūsų proto ir jausmo sritis, kuri įkūnyta į meninės kūrybos formą... Tarp senų griuvėsių ir skeveldrų, amžiais susidariusių, bendrame pasaulio kapinyne, kuriame gyvename, kad paskirtu laiku atsigultume į bendrą, niekam nežinomą, su žeme sulygintą, kapą, — aukštai iškyla tie meno paminklai ir kalba mums apie gyvenimą, kuris kadaise čia klestėjo ir kuris dabar visų užmirštas... Meno paminklai yra vieninteliai jo simboliai, kurie paguodžia mus mūsų nemarumo iliuzija“ (N. Kotliarevskis).

Ir juo toliau, juo mažiau išlieka meno kūrėjų, dar tebejaudinančių mus, tebegyvų mirusiųjų tarpe. Didelio menininko kūrinys — šiuo kartu kalbame apie žodžio menininkus — yra nelyginant nepabaigiama trupmena, kuriai galo nėra, kitaip tariant, negalima galutinai išreikšti kūrinio dydžio, viso to, kas jame glūdi, negalima pasakyti apie jį paskutinis žodis. Literatūros istorikai ir kritikai prirašė didelę daugybę veikalų apie didžiuosius rašytojus ir dar daug prirašys. Yra milžiniškos Dantės, Šekspyro, Gėtės, L. Tolstojaus bibliografijos, ir vis dėlto atrodo, kad taip nedaug apie juos pasakyta. Šekspyro pavyzdys rodo, kaip ilgai kartais tenka laukti didžiam rašytojui pripažinimo. Suprasti Dantei irgi buvo reikalinga didelė lai-

---

* Prakalba pasakyta 1937 m. vasario mėn. 23 d. Stud. Ateitininkų salėje A. Puškinui pagerbti iškilmingame posėdyje.

ko perspektyva. Visų pripažinti ir tarytum pakelti į šventuosius, jau išbaigtų kultūros epochų reiškėjai, jie tarytum pakilo į aukštesnę sferą, kaip dangaus šviesylai, ir skleidžia iš aukštybių savo tolimą šviesą. Kas kita rašytojai, kurie dar sukasi mūsų žemiškos atmosferos srity, dar mūsų epochos atstovai, apie kuriuos daug kalbama, bet dar maža pasakoma. Mums čia ne tie rūpi, gana gausūs ir kartais talentingi rašytojai, kurie susilaukia ir labai ūmaus, ir dažnai nupelnyto pasisekimo, — bet jų garbė trunka neilgiau kaip ligi pirmosios jų amžininkų kartos. Jų vardas legionas! Mes kalbame apie tuos negausius dar mūsų epochos rašytojus, kurie tampa mūsų amžininkais dar ne per seniai pasitraukę iš gyvųjų tarpo. Toks buvo, pav., Dostojevskis, tapęs dabarties aiškintoju tik pokariniais ir porevoliuciniais metais, kaip baisus humanistinės pasaulėžiūros krizės pranašas. Toks Dostojevskis didesnės mūsų kartos amžininkas negu tos, su kuria jis gyveno. Suprantamas jis pasidarė tik po 50 metų, vis dėlto gana ūmai. Toks jau buvo greitas jo išpranašautų įvykių tempas...

Puškiną skiria nuo mūsų jau visas šimto metų tarpas, o nuo jo veikalų pasirodymo bus praėjęs šimtas su keliolika. Tarpas visiškai pakankamas, kad net gana žymus rašytojas būtų gerokai pamirštas. Ne vienas savo meto minčių valdovas spėjo per tą laiką visiškai pasenti, o susidomėjimas Puškinu, jo pamėgimas nuolat auga. Atrodo, Puškinas tampa mūsų amžininku tik dabar. Puškino tėvynėje pastaruoju metu juo žavisi daugiau negu kuriuo kitu XIX amžiaus rašytoju. Bręsta ten nuotaika, kuri kitaip negalima pavadinti, kaip Puškino kultu. Kas žino — gal Puškinui, jo poezijai, daugiau negu kuriam kitam veiksniui bus lemta suvaidinti didelis vaidmuo naujame tautos atgimimo procese. Puškinu, rodos, ima daugiau domėtis ir svetur...

Savo kultūringų amžininkų, jų tarpe didžiojo kritiko Bielinskio, Puškinas buvo anam laikui pakankamai įvertintas kaip pirmas didelis rusų poetas, tautinės literatūros pradėjėjas. Bet būta ir visiško abejingumo Puškinui ir net jo neigimo. Savo metui jis buvo per didelis poetas. „Sunaikinti“ Puškiną buvo pasišovęs estetikos griovėjas Pisarevas ir jo stovyklos atstovai, kurie reikalavo iš grožinės literatūros tik naudingų idėjų ir pilietinės tendencijos. Jį pasekė narodnikai, reikalavę, kad poetai visų pirma dainuotų liaudies vargus. Dabar mums jau

labai keista atrodo, kad Puškinas buvo statomas lygiomis su Nekrasovu. Puškino neigimas buvo gana giliai įsišaknijęs rusų šviesuomenėje — ne atsitiktinai Turgenevo Bazarovas su nuolaidžia panieka kalba apie tokius atsilikėlius, kurie dar gali jį skaityti. Ypač negalėjo dovanoti Pisarevas poetui už jo „saldžius garsus ir maldas" ir „pečiaus puodą", šį nelemtą visokeriopų materialinių gėrybių saiką. Drąsi, priekabi ir demagogiška Pisarevo kritika, savo metu turėjusi pasisekimo kaip tik dėl pasakytų jos savybių, ir tebuvo galima barbariško utilitarizmo laikotarpyje — čia, pasak Merežkovskio, laukinis žmogus išliejo savo tulžį prieš kūrinius, jam neprieinamus — ir jau seniai tapo anachronizmu, tačiau savo nelemtą uždavinį ji suvaidino: kai estetika buvo apginta, vėlesni kritikai, net dideli Puškino garbintojai, kalba apie jo tautiškumą, paprastumą ir aiškumą, bet retas kuris pripažįsta Puškiną buvus didelį mintytoją, išminčių.

„Puškino garbė darosi vis daugiau akademinė ir duslesnė, vis daugiau nesuprantamesnė platesniems sluoksniams... Kas žino Puškiną Europoje ne tik iš jo vardo? Nuo mokyklos suolo visi cituoja jį atmintinai, ir jo eilės atrodo tokios pat šaltos ir nereikalingos rusų gyvenimo tikrovei, kaip graikų tragedijų chorai arba aukštosios matematikos formulės. Visi pasiryžę jį pagerbti negyvu žodžiu — kas pagerbs jį dvasia ir širdžia?" Šitaip guodėsi Merežkovskis dar 1910 m. Paskutinės pacituotos vietos mintis atrodo nuostabiai teisinga, taikintina, tur būt, ne tik Puškino skaitytojams. Argi maža skaitytojų ir net kritikų, kurie nuo pat mokyklos suolo tenkinasi pigiomis, trafaretinėmis rašytojų charakteristikomis ir bendromis frazėmis apie juos perkasi teisę jų nežinoti ir nesuprasti? Kaip dažnai mirusieji laidoja gyvuosius!

Po ilgos pertraukos, po Bielinskio ir Gogolio, pirmas pagerbė Puškiną dvasia ir širdžia Dostojevskis savo garsioje 1880 m. kalboje per jo paminklo atidarymo iškilmes. Pakartodamas Gogolio mintis apie Puškino universalumą ir įvairumą, Dostojevskis pasakė ir nauja, rasdamas Puškino poezijoj darnią pasaulėžiūrą ir didžią mintį. Pasaulėžiūros vieningumą Dostojevskis įžvelgė poeto universalume, iki šiol niekur neregėtoj galioj suprasti svetimas kultūras, svetimų tautų charakterį, artimų ir tolimų epochų dvasią. „Šiuo atžvilgiu, — sako Dostojevskis: — Puškinas — nepaprastas reiškinys, o musiškai

tariant ir pranasiškas, nes tik šitaip reiškiasi tautiškumas savo tolesnėj raidoj. Tapti tikru, visišku rusu (o gal ir iš viso bet kurios tautos žmogumi, pridėsime) reiškia tapti visų žmonių broliu, visažmogiu" („всечеловѣкомъ").

Iš tikrųjų, Puškinas atsiliepdavo į viską, kas tik kur nors ir kada nors jaudino kultūringą žmogų. Viduriniai amžiai, Renesansas, reformacijos laikai, senovės Egiptas, Roma ir Graikija, musulmonų rytai — įvairios epochos ir įvairūs kraštai rado čia atgarsio. Perduotas ne tiktai svetimų kraštų ir tolimų epochų koloritas, bet ir jų poezijos dvasia atgaivinta. Ypač nuostabu tai, kad nė vienas jo svetimšalis nepanėši į rusą. „Akmens svetyje" ispanė Laura šitaip, pav., nusako šiaurę: „Tenai, toli, šiaurėje, Paryžiuj..." „Vakarų slavų dainoms" panaudota serbų liaudies metrika, „Dantės sekime" ir „Fausto" fragmente daugiau Dantės ir Gėtės dvasios negu pačiuose geriausiuose šių poetų vertimuose į rusų kalbą. Poetas, anot paties Puškino, yra aidas, atsiliepiąs į visus garsus, bet patsai nesulaukiąs, kad kas jam atsilieptų. Puškinas — aidas, nė vienam garsui neduodąs pražūti. Toji galia nėra paprastas nesąmoningas svetimų garsų pakartojimas — jame reiškiasi poeto simpatija visiems Dievo pasaulio kūriniams, susižavėjimas būtimi visuose jos reiškiniuose, būties džiaugsmas.

И внялъ я неба содраганье,
И горній ангеловъ полетъ,
И гадъ морскихъ подводный ходъ,
И дольней лозы прозябанье.

„Puškinas suprato, — sako Aichenvaldas: — kad viena iš dviejų — arba pasaulyje viskas proza, arba viskas poezija. Jis priėmė antra. Jo estetinė nuovoka yra tuo pačiu metu ir didžioji etika. Į jo dvasios centrą nusitiesė ryšiai į viską, kas gyva". Į viską atsiliepdamas ir viską poezija paversdamas, Puškinas niekuomet nenustoja saiko, nerodo neišgyvento jausmo, nereiškia kraštutinio patoso ir ekstazės, kuo taip dažnai nusidėdavo romantikai, todėl niekuomet neklaidina skaitytojo išmeluotos tikrovės iliuzija. Puškino dovana rasti grožį paprasčiausiuose gyvenimo reiškiniuose, jo estetinis minimalizmas, mokėjimas iš paprasta padaryti nepaprasta ir vis dėlto tikra, primena mums „Odisėjos" autorių. Jo objektyvumas yra tačiau svetimas abejingumui gėrio atžvilgiu, etiniam indiferentizmui.

Puškinas visada geranoriškai nusiteikęs žmonėms. Baironinio tipo individualistą, kuriam „viskas leista“, jis pasmerkė labai anksti, dar „Čigonų“ poemoje.

„Оставь насъ, гордый человѣкъ!“

Ne veltui taip krito į širdį Dostojevskiui šis pasakymas, jo perfrazuotas į — „Смирися, гордый человѣкъ!“! — tur būt, dėl to, kad tiktų, kaip epigrafas, daugumui jo, Dostojevskio, romanų.

„Palik mus, išdidus žmogau!“

„Tai, žinoma, yra fantastiška, bet „išdidusis žmogus“ realus ir taikliai suvoktas“. (Iš Dostojevskio kalbos).

Kitoj vietoj, „Eugenijuj Oniegine“, skaitome tokias eilutes, perspėjančias nuo išdidžios paniekos žmonėms —

Мы всѣ глядимъ въ Наполеоны,
Двуногихъ тварей милліоны
Для насъ орудіе одно,
Намъ чувство дико и смѣшно.

Onieginą, tam tikru atžvilgiu „parodiją, maskvietį su Haroldo apsiaustu“ — taip vienoj vietoj pats autorius apie jį prasitaria, šiaip jau vengdamas išbaigtos jo charakteristikos, palikdamas skaitytojui spręsti apie jį — tokį Oniegina, tur būt, iš dalies padarė jo skaitomi autoriai. Tatjana rado jo knygyne „Giauro ir Žuano dainių ir dar du tris romanus, atšviečiančius amžių ir mūsų dienų žmogų, su jo įniršusiu protu...“

Пѣвца Гяура и Жуана,
Да съ нимъ еще два три романа,
Въ которыхъ отразился вѣкъ,
И современный человѣкъ
Изображёнъ довольно вѣрно
Съ его безнравственной душой,
Себялюбивой и сухой,
Мечтанью преданный безмѣрно,
Съ его озлобленнымъ умомъ,
Кипящимъ въ дѣйствіи пустомъ.

Kitoj vietoj —

Лордъ Байронъ прихотью удачной
Облекъ въ унылый романтизмъ
И безнадежный эгоизмъ.

Taip jo pasakyta bene 1822 m., kada kitiems poetams nuo Bairono svaigo galva... Visuomenėj, kuri visiškai negyveno procesų, iššaukusių skausmingą Bairono poeziją, bet pasisavino ją kaip mados dalyką, dažnai iš nuobodulio, visiškai suprantamos tokios parodijos, nors Oniegino charakteristika tuo neišsemta.

Puškinas pasisakė ilgai būsiąs mielas tautai dėl to, kad savo lyra žadino gerus jausmus ir „galestingumą puolusiems". Šis gailestingumas tapo pačia gerąja didžiosios rusų literatūros tradicija. Godunovas — žmogžudys, bet didysis poetas sužadina mūsų sieloje tik pasigailėjimo jausmą jam. Šykštuolio barono sieloje jo nelaiminga aistra visiškai aptemdė Dievo paveikslą, bet trečioje scenoje pamatome ir jį ne visiškai nustojus žmoniškų jausmų. Susitikęs su hercogu, taip seniai matytu, baronas prisimena senus, senus laikus, ir, rodos mums, kad šilta banga užliejo šio bejausmio žmogaus krūtinę.

Hercogas:
Ar atmenate jūs mane?

Baronas:
Aš, valdove?
Tarytumei dabar aš jus matau. Tikrai jūs buvote
Gūvus vaikinas. Man hercogas vėlionis
Sakydavo: Pilypai! (visad mane vadindavo Pilypu),
Ką pasakysi tu?
Po metų dvidešimt, tikrai, ir tu, ir aš —
Mes būsime kvailiai prieš šitą vaiką,
Prieš jus, vadinasi...

Panašiai atgijo ir kito šykštuolio sieloje, Gogolio Pliuškino, žmogiškas jausmas; ir jis kartą prisiminė savo kūdikystės draugą. „Ir šitame bejausmiame, mediniame veide švystelėjo šiltas spindulys, ne jausmas, o kažkoks blyškus jausmo šešėlis: reiškinys, panašus į tą, kada vandens paviršiuj nelauktas pasirodo skęstantis, ir apsupusi krantą minia džiaugsmingai sušunka, bet veltui nudžiugę broliai ir seserys meta nuo kranto

virvę ir laukia, ar nepasirodys dar kartą nugara ir kovoje pailsusios rankos". („M. S.").

Ūmai tvykstelėjęs barono sieloje žmogiškas jausmas vėl užgeso, šį kartą drauge su jo gyvybe.

Puškinas labai anksti išgyveno vakarų rašytojų įtaką, daugiausia Bairono ir Šatobriano, ir išvedė gimtąją literaturą ant plataus meninio realizmo vieškelio. „Eugenijus Onieginas" — pirmas naujojoj pasaulio literatūroj buities romanas, „Kapitono duktė" — pirma meninė realistinė apysaka. Puškino įpėdiniai plėtė tą patį akiratį, kurį jisai užbrėžė, ir, jo metodu naudodamiesi, kūrė platesnius ir įvairesnius tipus. Turgenevo, Levo Tolstojaus, Čechovo moterys — Tatjanos įpėdinės; kapitono Tušino ir Borodino herojų prototipas — kapitonas Mironovas, visų vadinamų nereikalingų žmonių, nuo Turgenevo ligi Čechovo, — Onieginas... Visi rusų rašytojai sąmoningai juto savo giminystę su Puškinu, ir tik kritikai vienu metu skirstė juos dviem mokyklom — Puškino ir Gogolio, — prie pirmosios priskirdami vadinamus grynojo meno atstovus, eiliuotojus, prie antrosios — dailiosios prozos. Laikyti Puškiną tik apoloniečių à la Maikovas ir Fetas priešpėdiniu reiškia sumažinti jo genijų, susiaurinti ligi „saldžių garsų ir maldų poeto", paneigiant Puškiną ir formališkai ir iš esmės kaip grožinės prozos kūrėją ir kasdienybės vaizduotoją. Tegalima kalbėti apie Puškino ir Gogolio pradus rusų literatūroje, neatskiriamai susijusius ir davusius nuostabių vaisių abiejų įpėdinių kūryboje. Iš Puškino jie paveldėjo meninio realizmo metodus, iš Gogolio — nuolatinį nerimą ir kančią.

Puškinas kartais vadinamas atstovu rusų renesanso, to laikotarpio, kada rusų tauta, baigusi ilgai užtrukusius savo vidurinius amžius, ėmė busti naujam gyvenimui ir pajuto aušstančios dienos džiaugsmą. Puškinas buvęs rytinės prieblandos poetas, reiškėjas turinčių prasiveržti tautinės kultūros galių, ilgai merdėjusių dėl Rusijos izoliacijos nuo Vakarų. Šimtas su viršum metų buvo praėję nuo to laiko, kada caras Petras smurtu ėmė europinti tautą, ir tiek pat paviršutiniško europėjimo. Dabar turėjo prasidėti sąmoningas dalyvavimas pasauliniame dvasios gyvenime, reiškiąs ir savo dvasios pabudimą. Puškinas — pirmutinis ryškus europietis ir pirmutinis didelis rusas šviesuolis, intuityviškai pajutęs ir universalinę europinę ir rusų tautos dvasią. Jo poeziją — rusiškumo ir visuotinio europiš-

kumo sintezė, kurios negalėjo pasiekti nė vienas jo įpėdinis. Atgimusios Rusijos simbolis — naujoji sostinė ir Petro paminklas „Vario raitelio“ poemoje. Ką lemia šis paminklas pirmo reformatoriaus, „pastačiusio Rusiją piestu ant bedugnės krašto?“

Куда ты скачешь, гордый конь,
И гдѣ опустишь ты копыта?

Nustebimas, ar baimė reiškiasi šiose eilutėse?

Aukščiau pacituotas „Vario Raitelio“ sakinys išreiškia Rusijos ateities problemą, kurią sprendė dviejų priešingų stovyklų — slavianofilų ir vakariečių — atstovai jau Puškinui mirus, trisdešimtųjų metų pabaigoje ir vėliau. Petro reformos ir Peterburgo istorijos periodas, vakariečių vertinamas kaip tikrosios Rusijos pradžia, o slavianofilų kaip smurtas prieš tą pačią Rusiją, buvo projekcija, kurioje regimai reiškėsi dviejų pasaulėžiūrų kova dėl Rusijos buvimo prasmės.

Rusijos kelias į ateitį tas pats, kuriuo ėjo vakarų Europos tautos — tokia vakariečių formulė. „Rusija mato savo išganymą ne misticizme, ne asketizme ir ne pietizme, o civilizacijos, švietimo ir humanizmo laimėjimuose. Jai reikalingi ne pamokslai (pakankamai girdėjo jų), ne maldos (daug jų kalbėjo), bet pabudimas žmonėse jų žmogiškos vertės jausmo, tiek amžių paskendusios purve ir sąšlavose...“ (iš Bielinskio laiško Gogoliui, to laiško, kuris laikomas vakariečių manifestu). Rusija — atskiras pasaulis, nepanašus į Vakarus, turįs savo ypatingą praeitį ir savo ypatingą ateitį, atskiras nacijos tipas, pašauktas suderinti visus vakarų kultūros priešingumus, atskleisti pasauliui paskutinę tiesą, pasiekti visuotinės tautų brolybės Kristuje — toks buvo slavianofilų tikėjimas. Juos baugino vakarų racionalizmas, jų realistiškai empirinė pasaulėžiūra, prievarta luomų santykiuose. Vakarietiškam racionalizmui jie priešpastatė idealistiškai mistinę pasaulėžiūrą, vakarietiškam valstybingumui, paremtam teise, — morališkai religinį žmonių santykių pagrindą. Nenuostabi tad slavianofilų neapykanta Petro miestui ir visam Peterburgo istorijos periodui, naujam rusų valstybingumui, biurokratiškai ir bajoriškai tvarkai, paremtai baudžiava, atseit vergija tos liaudies, kuri viena esanti rusų tautinės dvasios reiškėja. Slavianofilų mo-

narchijos koncepcija — patriarchalinė monarchija su caru, liaudies tėvu, kaip jos valios reiškėju, priešaky buvo ne mažiau priešinga Nikalojaus I absoliutizmui, kaip ir vakariečių konstitucinės monarchijos idealas, todėl nei vieni nei antri, būdami savo tautos patriotai, nebuvo savo valstybės patriotai. Puškinas — vienintelis rusų patriotas valstybininkas, apdainavęs tos valstybės simbolį, Petro kūrinį:

Люблю тебя, Петра творенье,
Люблю твой строгій, стройный видъ,
Невы державное теченье,
Береговой ея гранитъ...

— — — — — — — — — — — — —

Красуйся, градъ Петровъ, и стой
Непоколебимо, какъ Россія!
Да умирится же съ тобой
И побѣжденная стихія...

Valstybingumas ir tautinis — teisingiau, liaudinis patriotizmas, — tur būt, niekur pasaulyje nebuvo vienas kitam taip priešingas, kaip Rusijoje, ir niekur neturėjo tokių padarinių, privedusių valstybę prie katastrofos. Tiesiog religinis tikėjimas liaudimi, gavęs pradžią slavianofilų ideologijoje, neišgyventas iki mūsų dienų, nuaidėjo per visą rusų grožinę literatūrą ir pasiekė net Kliujevą ir Jeseniną. Įdomu, kad tą tikėjimą pasisavino net visiškai priešingos pasaulėžiūros atstovai — įvairaus plauko rusų revoliucionieriai, neišskiriant nė marksistų. Kažkas slavianofiliška yra ir Dostojevskio tikėjime rusų liaudimi, kuri viena tegalėsianti pasipriešinti socialistinės ir bedieviškos vakarų civilizacijos pagundai („Отъ народа спасеніе Руси !“). Dostojevskis pirmas pajuto požeminį dundėjimą, pranašaujantį chaosą ir tamsą, pirmas ėmė reikšti nerimą dėl Rusijos ir dėl Vakarų Europos likimo.

„Europa! Juk tai baisus ir šventas vardas — Europa! Ar žinote, kaip baugina mus šio brangaus ir gimtojo krašto likimas, kaip gąsdina tie tamsūs debesys, vis daugiau ir daugiau aptemdą jos dangų?“ („Rašytojo dienoraštis“) „Rusui Europa lygiai brangi, kaip ir Rusija. Kiekvienas akmuo ten mielas ir brangus. Jos mokslo ir meno brangenybės, visa jos istorija man brangesnė negu Rusija. Rusui brangūs šie seni svetimi

akmens, šie senojo pasaulio stebuklai, šios šventųjų stebuklų nuotrupos" („Podrostok").

Bet Dostojevskis, pasakęs šiuos nuostabius žodžius apie Europą, nebegalėjo išlaikyti pusiausvyros tarp europiška ir rusiška. Jis — vėlesnės V. E. istorijos stadijos liudytojas. Jį baugino kitas V. E. veidas — jos bedvasė, ateistinė civilizacija. Jis matė ten nebe prieblandą, bet tiesiog baisią naktį, tamsą...

Levas Tolstojus, kuris vakarų kultūrai buvo aklas ir kurčias, baigė visišku bet kurios kultūros ir net gyvenimo neigimu. Išsigando gyvenimo ir didysis juoko meisteris Gogolis, nevalyvos rusų gyvenimo tikrovės reiškiniuose įžvelgęs universalinę būties kategoriją.

Visi šie trys didieji XIX amž. rusų rašytojai — didžiaisiais juos vadiname dėl to, kad jie ne tik vaizduoja gyvenimo reiškinius, bet įžvelgia pačią metafizinę realybę — visi jie, palyginti su Puškinu, yra tamsūs. Šviesesnis tik Dostojevskis, ieškąs žmogaus ir žmonijos tragedijos pateisinimo, kuris tėra galimas aukštesniame plane. Dostojevskis — dvasios prognostikas, apokaliptikas ir ateinančios epochos pranašas, bet jo tamsoj, kurioje jis mato tolimą poliarinę šviesą ir pro kurią jis eina, glūdi didelė pagunda tiems, kurie ne jo dvasios žmonės.

Nė vienas nėra pasiekęs tokios dvasios pusiausvyros, kaip Puškinas. Bet niekas jos ir nesiekė. „Negalima pakartoti Puškino... Kitų reikalų atsirado poezijai... Poetų kalbos bus kitokios". (Gogolio pasakymas apie tolesnės rusų literatūros kelius). Nuolatinis nerimas, savęs kaltinimai, atgailojimas už savas ir svetimas nuodėmes pažymi visą rusų grožinę literatūrą po Puškino. Rašytojas jaučiasi pašauktas kovoti su pasauliniu blogiu — jis dažniausiai mokytojas, moralistas, pranašas, kovotojas ir net publicistas, bet mažiausia poetas Puškino prasme, ir reikia stebėtis, kad rusų literatūra, nežiūrint viso to, pasiekė nuostabiai aukštą meniškumo laipsnį. „Visi rusų rašytojai, — sako Merežkovskis: — šaukė tautą atgal nuo Peterburgo, to nesuprasto rusų ateities simbolio, — į nusižeminimą Dievuje, į motinišką žemės prieglobstį, į jaukias senoviškų dvarponių sėklyčias, į tylias bajorų gūžtas, prie serafiškos idioto šypsenos, prie nieko neveikimo... Visi jie tarytum pakartojo nesąmoningai Eugenijaus grasinimą vario raiteliui: „Gerai, kūrė-

jau stebūklingas, aš tau!..“ („Добро, строитель чудотворный! Ужо тебѣ!..“)

Блаженъ, кто смолоду былъ молодъ,
Блаженъ, кто во время созрѣлъ —

yra toks nejučiomis, juokais pasakytas „Eug. O.“ veikale dvieilis, kurį mes galėtume taikyti visai rusų XIX amž. visuomenei.

Rinktinė rusų šviesuomenė, ūmai išgyvenusi pavėluoto renesanso laikotarpį, sutapusį su Aleksandro I epocha, ūmai subrendo ir sudarė aukštesnį, vienintelį pasaulio istorijoj, šviesuomenės tipą, kai tuo pačiu metu visa likusioji bajorų luomo masė brendo pernelyg lėtai. Šitas plonas rinktinės šviesuomenės atstovų sluoksnis — jų gal bus iš viso tūkstantis žmonių, gal kiek daugiau, gal kiek mažiau, sako apie ją Dostojevskio Versilovas — neturėjo tamprių ryšių nei su likusia bajorų luomo visuomene nei, juo labiau, su visa tautos mase, su liaudimi. Negalėdami apšviesti (plačia prasme!) milžiniškos savo tautiečių masės, jie dažnai suabejodavo savo misija ir absoliutine kultūros verte. Kultūra jai atrodydavo kartais kaip nusikalmas liaudžiai, kaip netiesa... Rusų tautinei minčiai, pasak Berdiajevo, trūko tautos sąvokos kaip vienalyčio organizmo, į kurį įeina visi luomai, visos istorinės kartos, o tautinei sąmonei — pajutimo tautos kaip nacijos, kaip organizmo mistinio. Tai vertė rusų šviesuomenę ieškoti tautos dvasios liaudyje, toj aukščiausios tiesos reiškėjoj. Patys didieji rusai nepakeldavo savo vienatvės, juos baugindavo tos aukštybės, į kurias jie iškildavo, ir jie krisdavo žemyn, į paslaptingą, tamsią liaudies stichiją. Toks buvo visų pirma Levas Tolstojus, toks dalinai buvo Dostojevskis. Kitus, vėl, vakariečių dvasios žmones, baugino visuotinė rusų gyvenimo netvarka, atsilikimas visose srityse. Iš to neviltis ir rezignacija, netikėjimas bet kuria pažanga ir priemonėmis jai siekti (Turgenevo romanas „Dūmai“, Gerceno atsiminimai), iš to besparnės svajonės apie gražų, prasmingą gyvenimą po 200—300 metų, dažniau metafizinis negu pilietinis skausmas... (Čechovas).

Paneigdamas liaudiškumą, kaip nepilną ir netikrą tautiškumą, Berdiajevas šitaip kalba apie tautiškumą tikrąjį: „Tautiška yra ne už manęs, ne mužike, o manyje, giliame mano paties būvio klode, kuriame aš nesu uždara monadė... Aš — ne tauta, aš atskilęs nuo tautos, kol esu jos paviršiuje, o ne gilu-

moje. Norint tapti tautišku, man nereikia jokių mužikų, jokių prastų žmonių, man reikia tik atsigręžti į mano paties gilumą. (Миросозерцанiе Достоевскаго).

Toks, atrodo mums, buvo Puškino tautiškumas, visada imanentiškas jo paties sąmonei. Puškinas buvo tautiškesnis negu kiekvienas jo tautietis arba bet kuris jo tautiečių luomas, skyrium paimtas, nes jame pačiame atšviečia tasai nepasiduodąs aptarimui kažkas, ką mes sutartinai vadiname tautos dvasia. Visi Puškino personažai, vis viena, kurio luomo jie bebūtų, neišskyrus nė istorinių „B. G.“ personažų, visada yra rusai. Sukurti Onieginui nepakanka vien pastabumo ir atskirų bruožų apibendrinamos galios, bet reikia dar genialios intuicijos suvokti visiems tiems sudėtingiems veiksniams, kurie kelių generacijų būvyje suformavo šį tipą. Istorikas Kliučevskis bando sudaryti visą genealogijos medį Oniegino priešpėdinių, ieško šio tipo šaknų net keliuose ankstyvesniuose rusų šviesuomenės gyvenimo kloduose. Agi ir pats autorius, gal ir nesąmoningai, veikalo pradžioje pavadina savo herojų visos savo giminės įpėdiniu („наслѣдникъ всѣхъ своихъ родныхъ“). Šitas rusiškas visų „svetimų keistybių aiškintojas“ („чужихъ причудъ истолкованье“) yra ne mažesnis rusas, kaip baudžiauninkas Savelićas arba Peterburgo grabdarys...

Tatjaną, šią provincijos užkampio mergaitę „su prancūziška knyga rankoje ir liūdna mintimi akyse“, įsimylėjusią Ričardsono ir Russo vylius, išaukli rusę patriarchalinė bajorų buitis ir prastų žmonių seni padavimai. Ir štai iš šios kuklios mergaitės išauga nacionalinis herojus. Jame susisiekia ir jungiasi visos įtakos ir tradicijos — liaudiškos ir bajoriškos, rusiškos ir bendrai europiškos, kaimiškos ir miestiškos — ir sudaro vieningą moralinį charakterį, vieningą darnią visumą. Tai meninis pavidalas, toli išeinąs iš savo tautos ir savo epochos ribų, aukštesniame plane — amžino moteriškumo simbolis...

Ir pats poetas įsijautė į tuos pačius auklės Arinos papasakotus prastų žmonių senovės padavimus, sukūrė iš jų ariostišką „Ruslano ir Liudmilos“ poemą, žavią pasaką apie carą Saltaną, apie žvejį ir žuvytę, „Skenduolio“ baladę ir t. t. ir t. t. „Boriso Godunovo“ dramoje jis pirmas ne tik įsijautė į tolimą savo tautos istorijos epochą, ne tik davė ištisą maskviškės Rusijos istorijos perspektyvą, bet ir suprasmino ją, rado valstybinę mintį, minioje įžiūrėjo tautą, tautos balse — Dievo balsą...

Netenka kalbėti apie gimtąjį peizažą Puškino veikaluose ir apie gimtąją buitį. Tik vienas „E. O.“ — ištisa visų rusų luomų buities enciklopedija. Koks tuščias ir beprasmis atrodo, tikrovės kritiko akimis žiūrint, Larinų dvaro gyvenimas, ir kiek jame vis dėlto yra savotiško grožio! Ir tai ne vien dėl to, kad Puškinas pakelia menkystę į kūrybos perlą, kaip Gogolis Afanasijaus ir Pulcherijos Ivanovičių gyvenimą, bet gal ir dėl to, kad Puškinui buities formos yra tam tikras tautinės kultūros reiškinys, tam tikra kultūros forma. Bet ir buities keistybes parodydamas, poetas nenusileidžia ligi karikatūros, bet žiūri į jas su nuolaidžia šypsena. Tik kokia rimta jo šypsena! Tur būt, nėra pasaulio literatūroje kito tokio veikalo, kuris būtų taip, pažiūrėti, nerūpestingai, lengvapėdiškai parašytas, nė savo formos neturįs — čia gamtos vaizdelis, čia kalambūras, trumpa lirinė meditacija, elegija, epigrama — ir vis dėlto būtų toks rimtas. Rodos, šito vieno veikalo užtektų, kaip sakoma, poeto vardui įamžinti...

M. Banevičius.

Добро и красота поэзии Пушкина*).

Больше ста лет прошло, как гений осенил русскую литературу и с тех пор она живет и развивается под знаком Пушкина.

Печать его бесспорного влияния лежит на всем 19 веке русской жизни, но его влияния не избежал и 20-ый век. После великих потрясений, войны и революций Россия вступает в новый период своей культурной истории и опять он начинается и проходит под знаком Пушкина. Это имя стало как бы родовым гербомъ русской культуры. Пушкин сказал о себе:

„Я памятник воздвиг себе нерукотворный,
„К нему не зарастет народная тропа...

Эта тропа не только не заросла, она все больше распространяется вдаль и вширь. Можно сказать, Пушкин теперь только, выдержав испытание века, начинает свою истинно всенародную жизнь.

Славой его полна его родина, но она переходит и за ее пределы.

Сколько слов восхваления и превознесения сказано за минувший век во славу Пушкина, но тень его этими словами еще не умилостивлена.

Каждый, такие слова произносящий, чувствует их бессилие, ищет новых исчерпывающих слов и их не находит. Трудность исчерпать Пушкина, сказать о нем последнее слово, кроется в том, что мы имеем дело с гением, т.-е. с последним, крайним звеном в цепи одушевленных земных яв-

---

*) Prakalba rusų kalba, pasakyta 1937 m. vasario 23 d. stud. ateitininkų salėje A. Puškinui pagerbti iškilmingame posėdyje.

лений. Гений стоит на рубеже познаваемого и непознаваемого. За ним начинается область неведомого, область тайны. И особенно неуловим и не поддается исчерпывающим определениям и оценке гений художника. Острота ума и сила фантазии человеческой бессильны, когда они берутся за разгадку тайн, связанных с творческой психикой человека.

Мы чувствуем на себе силу художника, связанность с ним, переживаем высокие духовные наслаждения от общения с ним, но оказываемся бессильны, когда хотим раскрыть тайну воздействия поэта на нас.

Кажется, можно бы давно бросить пытаться вырвать у поэта его тайну. Но она так сильна в своем воздействии на людей, что не перестает тревожить их пытливую мысль. Не дерзаем и мы в эти дни проникнуть в недоступную тайну и если пытаемся ответить на вопрос, за что мы сегодня воздаем Пушкину честь и славу, то это будет скорее голос нашего сердца и души, но не голос холодного испытующего ума.

В основе художественного творчества лежит тоска по прекрасному, предельному, идеальному. Поэт не властен водворить гармонию на земле, но он переживает порой минуты упоения, когда „божественный глагол“ овладевает его слухом, душой... тогда умолкают в ней все диссонансы жизни и водворяется гармония.

„И забываю мир...
Душа стесняется лирическим волненьем,
Трепещет и звучит и ищет как во сне
Излиться, наконец, свободным проявленьем“.

Эти моменты высокой гармонии дано переживать и нам смертным. Мы знаем или знали эти минуты умиленья, когда мы любили, когда мы молились, когда мы творили, но божественное призванье поэта позволяет ему эти счастливые минуты душевного под'ема и просветления воплотить в осязаемые нашим слухом и зрением гармонические звуки и образы. Мы, простые смертные, переживаем однажды и для себя, поэт творит навсегда и для всех. Пушкин и был из тех избранных, кто творил навечно и для всех.

Но силу и внутреннее богатство мы воспринимаем в области искусства только через совершенство внешней фор-

мы. В каком таинственном сочетании находится совершенная форма с внутренней глубиной и правдой — мы определить не можем, но знаем, что только истинно прекрасное слово действует на душу, трогает сердце, говорит уму. В области искусства совершенство формы неизбежная предпосылка прекрасного. Истинно великие поэты обладают этой тайной совершенства формы. „Я не могу об'яснить — говорит Гершензон, один из наиболее глубоких ценителей Пушкина: — почему стихи Пушкина: „Для берегов отчизны дальной“ кажутся мне абсолютно закономерными, непреложной закономерностью самой природы, но я чувствую, что именно этот, а не иной порядок гласных непогрешимо меток и замена хоть одной гласной другой была бы резким диссонансом“.

Эта закономерность гласных создает въ поэзии то драгоценное свойство ее, которое зовется ее внутренним ритмом, т.-е. ее музыкой.

„Пушкин — писал Чайковкий к г-же фон Мекк — силою поэтического гения очень часто вырывается из тесных сфер стихотворчества в бесконечную область музыки и, независимо от того, что он излагает в стихе, в самой звуковой последовательности его стиха, в самом стихе есть что-то проникающее в самую глубь души, это что-то — есть музыка, композитору остается лишь оформить ее ритм“.

В самом деле, не потому ли так неотразимо прекрасна известная ария Ленского „Куда, куда вы удалились“ в опере „Евгений Онегин“, что композитор в ней удивительно совершенно воплотил в звуке ритм пушкинского стиха?

Как мастер формы, мастер музыкального ритма Пушкин по праву занимает равное место в ряду величайших поэтов человечества. Это была всеоб'емлющая поэтическая сила в сочетании с непогрешимым чувством меры.

Но не может литейщик бронзы наполнить свою идеальную форму воздухом или водой. Тот металл, который льет поэт в свои формы, есть его чувства, его мысли, его образы.

Значит, в своем творчестве поэт передает потомкам, как бы в вечное владение, часть своей души, своего сердца, своего ума и это наследие поэта тем значительнее, чем значительнее он сам как человек.

„Пушкин — говорит Кони: — был не только гениальным художником, он был и огромным моральным явлением русской жизни“. Этот момент в учете художественного и культурного наследия и влияния Пушкина имеет огромное значение. Личность каждого человека представляет собой хранилище запаса динамической духовной энергии. Мало того, что великий художник оставляет нам свои произведения, он может еще оставить свою живую личность, излучающую благотворную энергию и после смерти его. Какая потеря для человечества в том, что Шекспир, оставивши миру богатейшее литературное наследие, не оставил ему себя; утеряна живая энергия его личности, ее движущая динамическая сила. Мы знаем о Шекспире слишком мало. Личность Пушкина сохранила для нас его лирика, его письма, живые и немые свидетели той эпохи — его современники, его книги, его рукописи, реставрированные теперь советской властью дома и усадьбы, в которых когда нибудь он жил и т.д. и т.д. Вот почему чтение Пушкина переживается нами, как непосредственное общение с поэтом. Его незримое присутствие придает особое живое очарование его поэзии, усиливает ее благотворное воздействие на нас. Не потому ли в литературе о Пушкине — о нем самом исследователи пишут не меньше, чем о его творениях.

„Чувства добрые я лирой пробуждал“ — говорит о себе Пушкин. Ему не трудно было пробуждать эти „чувства добрые“, ибо добро был он сам. Если искать главную черту нравственной природы Пушкииа, то это несомненно чувство достоинства свободной, смелой, знающей себе цену личности, уважающей себя и требующей уважения от других. Пушкин говорил, писал и действовал, как требовали его разум и чувство. Правда — совершенная правда, вот как ощущаем мы его личность чрез его творчество.

Его африканский, унаследованный от предков темперамент, толкал его на излишества; его эпиграммы и злые слова плодили ему врагов. Но злым он был только к пошлости, к низости человеческой. Сердце поэта смягчалось, раскрывалось, расцветало навстречу доброму, возвышенному, благородному.

Он не был тем, о котором сказал св. Иоанн в своем откровении: „о если-бы ты был холоден или горяч! Но ты

тепл и потому извергну тебя из уст моих". Теплый, т.-е. не активный ни ко злу, ни к добру.

Страстный, горячий отклик на доброе, благородное и совершенная свобода от унижающих человека чувства зависти, эгоизма и высокомерия — вот в чем действительное добро личности Пушкина.

Этот огромный запас доброй моральной энергии дал Пушкину силу сопротивления разлагающему, обезличивающему духу общественной среды николаевской эпохи.

Его убили, но не согнули. Таким именно — живым, страстным, правдивым, морально устремленным к доброму — Пушкин и запечатлевается в нашем сознании.

Порывистый, открытый характер и неодолимая потребность в людях делали Пушкина доступным благороднейшему из чувств, чувству дружбы. Никто не посвятил дружбе столько прекрасных гимнов. Сколько друзей и каких — имел Пушкин от лицейской скамьи и до гробовой доски. И когда друзья по поводу знаменитой „трилогии" поэта заподозрили чистоту его патриотизма, эти подозрения друзей глубоко ранили его сердце. Он поистине мог повторить слова персидского поэта Саади из „Гюлистана": „Враг бросил в меня камнем и я не огорчился, друг бросил цветком и мне стало больно". Если прибавить, что на всех современников Пушкин производил впечатление ума дивного по ясности и глубине, то этим, в самых общих чертах, будет закончен морально духовный облик поэта.

Поэзия Пушкина и есть раскрытие в прекрасных, совершенных формах нравственных, добрых начал его личности.

Полная нравственная свобода творчества, вот что чувствуется, прежде всего, в поэзии Пушкина. Свобода от чужой, хотя бы коллективной воли, всегда стремящейся стеснить художника, заставить его даже чувствовать и думать по шаблону, идти проторенными, избитыми путями. Только духовно-мощные дарования могут позволить себе сопротивляться и остаться на высоте индивидуальной свободы. Пушкин завещал этот драгоценный дар личной свободы в творчестве потомкам:

„Поэт, не дорожи любовию народной,
Восторженных похвал пройдет минутный шум...
Ты царь: живи один. Дорогою свободной

Иди, куда влечет тебя свободный ум...
..........Ты сам свой высший суд...

„Высший суд“ поэта — это голос его совести, который говорит ему: „да, ты сказал то, что ты передумал, перестрадал, пвречувствовал. Ты правдиво и свободно выразил это и потому созданное тобою есть добро“. Он имел полное право сказать о себе

На лире звонкой, благородной
Земным богам я не кадил.

Из добрых начал личности Пушкина проистекает и проникающая его творчество благодарность Творцу за дар бытия и здоровая радость ко всему, что освещается солнцем. Все для поэта есть благословенный дар жизни.

„Все благо...
Благословен и день забот,
Благословен и тьмы проход!

В творчестве Пушкина не найти отзвуков апатии, отчаяния, упадочности. Духовно здоровый, бодрый и ясный — он умел насладиться молодостью и с ясной душой переступает порог зрелости, встречает свой „полдень жизни“. Ни безнадежных сожалений, ни упадочной тоски.

„Блажен, кто смолоду был молод... Но так и быть...
Простимся дружно, о юность легкая моя...
Мир вам, тревоги юных лет...

говорит онъ, обращаясь к минувшим радостям молодости. Он благожелательно и без зависти смотрел на молодую поросль, поднимавшуюся вокруг него.

„...Здравствуй племя молодое, незнакомое!

„Эй, смотри — пишет он Плетневу, у котораго умер сын: — хандра хуже холеры. Одна убивает тело, другая душу. Дельвиг умер, умрем и мы. Но жизнь все еще богата; мы встретим еще новых знакомцев, новые созреют друзья; дочь у тебя будет расти, вырастет невестой. Мы будем старые хрычи, жены наши старые хрычевки, а детки наши будут вокруг нас славные, молодые, веселые ребята.

Мальчишки станут повесничать, девченки сентиментальничать, а нам любо“.

„И пусть у гробового входа
Младая будет жизнь играть...

Женившись, он взглянул на свою новую жизнь честно и серьезно. Такого же честного и серьезного отношения ждал он и от своей молодой жены. Особенно гордился он своим званием отца семьи. „Моя семья растет, шумит вокруг меня — пишет он Нащекину: — теперь, кажется и против жизни нечего роптать и старости не нужно бояться. Неженатому на свете скучно. Ему досадно видеть новые поколения. Только отец семейства без зависти смотрит на молодость. Мы хорошо сделали, что женились“.

Есть глубокое морально-здоровое начало в этом гармоническом приятии жизни. Это не значит, что Пушкин не видел и не ощущал в жизни и злого начала, но наличность зла и несовершенства не колебало в Пушкине основного, присущего ему благостного приятия мира. Все творчество Пушкина свидетельствует о подсознательной вере его в победу добра над злом и потому нет у него героев и типов, которые безнадежно отталкивали бы нас своим моральным уродством.

„Поэзия и правда“, „Истина и красота“ — может быть эти два кратких слова до некоторой степени выражают ту гармонию добра и красоты, которая таится в поэзии Пушкина. „Правда“... надо иметь ее в душе и надо уметь ее высказать.

„А душу — можно-ль рассказать?“ — говорит Лермонтов.

„Мысль изреченная есть ложь“, — говорит Тютчев.

И какую удивительно притягательную силу имеет человек, который не только обладает правдивым, возвышенным сердцем, но котороту судьба отпустила еще дар выразить прекрасным словом живое трепетание этого сердца. К числу этих счастливых избранников принадлежат великие лирики поэты. Пушкин бесспорно является одним из величайших лириков человечества. Лирика его необычайно ясна. Она похожа на глубокое горное озеро, в хрустальной

воде которого отражается небо и в котором до мельчайшей песчинки видимо дно. Она есть сама жизнь, не затемненная ни фантастикой, ни романтическими и мистическими туманностями. Каждое слово лирики Пушкина есть поэтическое выражение действительно, реально пережитого и воспринимается нами, как правда. Он — реалист в глубоком смысле этого слова. Реальностью была для него природа, реальностью были и чувства — радости, горя, любви. Стихийным, органическим оптимизмом, реальностью самой жизни веет от его мироощущения.

Вот почему лирика Пушкина так проста, что кажется доступной ребенку, и так глубока, что из нее может черпать наслаждение и мудрец. Но простота лирики Пушкина обманчива. Нужно приучить слух и глаз к строгости и математической точности его стиха. И тогда только взору просветленному и слуху очищенному откроется источник наслаждения поэзией Пушкина, ибо

„Имел он песен дивный дар,
И голос шуму вод подобный.

Строгая аристократичность формы сочетается у него с таким внутренним ритмом, который особенно чувствуют музыканты.

Глубокий гуманизм, проникающий творчество Пушкина придает ему новое очарование. Он всегда человечен. Гуманизм — это ось пушкинской лиры, его самосознания и мироощущения.

„Чувства добрые я лирой пробуждал" — т.е. в словах его слышится призыв к нравственной свободе, уважение к личности человека, к справедливости, милосердию, верности в дружбе, честности в борьбе — как далеко мы ушли от этих элементарных начал истинно морального, но ушли, к сожалению, не вперед, а назад.

При своем неизмеримом духовном превосходстве Пушкин нигде не возвышает себя, нигде не давит, не угнетает. Рядом с ним легко, просто и хорошо. Он не прикидывается знающим какие то особые тайны, недоступные нам грешиым. У него все просто и ясно, и в то же время мудро и прекрасно. Красота сочеталась у него с покоряющей, не-

превосходимой глубиной. Этот бесхитростный подход к природе и к человеку позволяет Пушкину открывать красоту и прелесть душевную там, где другие прошли бы не заметив ее. Так ожили под пером Пушкина чарующие образы Татьяны, няни Пушкина, Савельича, капитана Миронова, пейзажи серенькой русской природы, русского быта, скромная прелесть и очарование русской сказки. Есть всегда что то особенно благородное, нежное, грациозное в чувствах Пушкина, с какими подходит он к явлениям природы или к простым живым людям.

Но не одни только нежные акварельные краски лежат на палитре Пушкина.

Вот могучий взмах орлиных крыльев, и гений поэта раскрывает пред нами величавые и трагичные страницы русской истории. Гранит и бронза памятника Петру на берегу Невы могут уступить дыханию времени или разрушительной силе человека, но тот памятник, который Пушкин воздвиг царю-исполину в „Полтаве“ и „Медном всаднике“ будет стоять непоколебимо, пока будет звучать русская речь.

Новый творческий порыв, и волей поэта оживает под его пером московская Русь. „Минувшее проходит перед нами... волнуяся, как море-океан...“ Оживает царственная драма Годунова, избранного судьбой искупительной жертвой трагических противоречий того века. Старый Кремль, и древний монастырь; ратное поле, и чертоги царя; коварные козни бояр, и зловеще безмолвствующий московский народ — все живет под пером поэта, отливая подлинными красками старинного рисунка и письма, и оставаясь нерукотворным памятником ушедшей в даль веков исторической эпохи.

Великие поэты всегда национальны по духу своего творчества. Они вырастают только на родной почве; в них бьется кровь десятков предшествовавших поколений; они могут творить только на языке своего народа, ибо только с этим языком они могут проникнуть в мельчайшие изгибы народной души. Поэтому каждый художник слова призван прежде всего выявлять гений своего народа. Софокл — выразитель эллинского духа, Шекспир — прежде всего англичанин, Гете выражает гений немецкого народа, как Пушкин

выражает гений русского народа. Но отдельные люди и народы имеют и общечеловеческое. Дон-Кихот — образ испанца, он родился и вырос на испанской земле, он испанец, как и сам Сервантес, но художественная красота „рыцаря печального образа" и трогательный идеализм этого мечтателя и безумца сделали из него образ всечеловеческий. И каждый поэт, принадлежа своему народу, частью своего духовного естества принадлежит и человечеству.

Ибо как сказал, приветствуя Пушкина, паша в Зрзеруме: „Благословен час, когда мы встречаем поэта. Поэт — брат дервиша. Он не имеет отечества, ни благ земных, но он стоит наравне с властелинами земли и ему поклоняются".

Но иногда даже гениям такого масштаба, как Байрон, Толстой, Достоевский и тот же Сервантес, не дано вырваться из границ национального. Они, как мифический Антей, черпают силы, только соприкасаясь с родной землей. Редкие, как Шекспир, Гете обладают еще даром универсального перевоплощения. В этом недлинном ряду универсальных гениев занимает почетное место и Пушкин. Он легко разрывал оболочку национального и одинаково свободно творил в сфере чужой национальности, глубоко и сочувственно проникаясь ее достоинствами, перевоплощаясь в ее образы.

„Волшебной силой песнопенья" поэт вдруг переносит нас в страну, где

......................небо тихо!
Недвижим теплый воздух: ночь лимоном
И лавром пахнет; яркая луна
Блестит на синеве густой и темной
И сторожа кричат протяжно, ясно...

Мы в знойной Испании, залитой ныне братской кровью и покрытой развалинами старинных дворцов и храмов. Мы бродим вместе с Дон Жуаном ночью по пустынным улицам Мадрида, где „сторожа кричат протяжно, ясно"... и слышим на кладбище, среди мраморных плит, страстные обольстительные речи этого хищника любви, обращенные к Доне Анне:

Мне, мне-ль молиться с Вами, Дона Анна,
Я не достоин участи такой...
Я только издали с благоговеньем
Смотрю на вас, когда, склонившись тихо,
Вы черные власы на мрамор бледный
Рассыплете — и мнится мне, что тайно
Гробницу эту ангел посетил...

Это все не русское, оно слишком знойное, страстное, чужое и русской природе и русскому характеру, и это все писал поэт, под холодным, неприветным осенним небом северной России.

Новый могучий взмах крыльев, и мы опять волей поэта в чужой среде, с чуждыми нам по духу людьми, под чужим небом. Мы в интимнейшей храмине творческого духа. Сальери — гордый, упорный, талантливый ремесленник в искусстве, трудом, бессонными ночами, бесконечными сомнениями, часто бесплодными муками творчества, пробивает свой путь художника, а рядом Моцарт, в котором все так легко, совершенно, детски наивно, просто, но в то же время гениально. Сальери с'едает зависть, „змея, грызущая сердце“; ему кажется величайшей несправедливостью это распределение божьих даров.

....................о небо!
Где же правота, когда священный дар,
Когда бессмертный гений не в награду
Любви горящей, самоотверженья,
Трудов, усердия, молений послан,
А озаряет голову безумца,
Гуляки праздного? О Моцарт, Моцарт!

И в душе Сальери развертывается мрачная драма непреодолимой зависти художника к своему гениальному другу.

На малом пространстве драмы, с невероятной экономией мыслей и образов, сконцентрирован огромный художественный материал. Дать образ таланта и гения и развить целую трагедию их соотношения, и все это от первого до последнего слова не русское... это всечеловеческое. Но вот опять чудо перевоплощения и мы брошены в рыцарский мир средневековья. Мы в каменных подвалах ску-

пого рыцаря, где развертывается перед нами новая драма человеческих страстей. Горят свечи перед раскрытыми, полными золотом, сундуками и над ними склонилась зловещая фигура скупца.

Это не Гоголевский Плюшкин, не Мольеровский Гарпагон, это психологически весьма усложненный образ, ибо перед нами гордый и властный рыцарь, и золото для него не беспредметная страсть накопления, а символ распространения его рыцарского феодального могущества.

„Что не подвластно мне? Как некий демон
Отселе править миром я могу.

Сегодня у него праздник... В шестой сундук, еще не полный, он бросает последнюю горсть золота. Он знает, что оно облито кровью и слезами, но звон дублонов так сладок... Барон как нежный любовник ласкает их взглядом, в жестком сердце его просыпаются слова любовно-нежные, к этому чудесному, таинственно-могущественному металлу.

„Довольно, полно вам по свету рыскать,
„Служа страстям и нуждам человека.
„Усните здесь сном силы и покоя,
„Как боги спят в глубоких небесах“.

И опять на каких нибудь двух десятках страниц раскрывается целый огромный мир дальних веков, чужой жизни, мир страстей не специфически русских, национальных, но общечеловеческих.

Сколько народов несло лучшие, ароматнейшие цветы своих полей, которые вплетал Пушкин в роскошный венок своей музы. И у всякого народа он брал доброе, поэтическое. Каким суровым мужеством, зноем пустынь и камней и пламенной веры Аллаху дышет ряд его стихотворений, написанных в подражание Корану. Сколько поэзии и красоты нашел Пушкин в вольной кочевой жизни цыган. Вот целая серия обработанных Пушкиным „Песен западных славян“ с их терпкой поэзией страданий и борьбы порабощенных народов. Вот прекрасные свободные переводы из Мицкевича на темы литовскаго быта. Вот поэтический быт крымских татар в „Бахчисарайском фонтане“... Доброе слово подарил Пушкин и древнему Израилю в отрывке

„Юдифь“ и в неоконченной поэме „В еврейской хижине“. Завет Пушкина: перед лицем правды, вечности и красоты несть ни эллина, ни иудея. Все народы достойны уважения, каждый идет своим историческим путем, освещенным лучами славы, падения, борьбы и страданий и каждый народ может вдохновить поэта на песни о нем.

Не потому ли Пушкин оказался в такой мере приемлем всем национальностям цивилизованного мира. Ибо добро и красота одинаково близки и понятны людям, под каким бы небом они ни родились.

Пушкин сказал:

„Нет, весь я не умру, душа в заветной лире
„Мой прах переживет и тленья убежит.

Сбылись эти пророческие слова. Ровно сто лет назад Пушкин, как подрезанный спелый колос упал на русскую землю; просыпались золотые зерна и какую пышную жатву собирает теперь человечество.

„Произошло явление изумительное — говорил на торжественном акте в Сорбонне французский поэт Поль Валери: — в течение одного века на дальней восточной окраине Европы создалась литература небывалого блеска и глубины, подчинившая своему влиянию литературу мировую. Факт беспримерный в истории человечества“.

Но родилась не одна литература. Родилась и замечательная музыка на музыкальном ритме стихов Пушкина. Родится и гениальная живопись, родится и скульптура, которые в красках и камне воплотят ту красоту и добро, которые божественно щедро рассыпал Пушкин в своем прекрасном слове.

Да, поэзия Пушкина — это прекрасный, гениальным садовником возделанный сад. Пройдитесь по нем в минуты уныния и душевной усталости. Вы будете дышать полной грудью чистым, бодрящим воздухом; вы насладитесь прекрасным ландшафтом, вы почувствуете удовлетворение и бодрый под'ем от изобилия плодов духовных, какие там взрощены. Эта прогулка освежит вашу душу, она вернет вам здоровую жажду впечатлений бытия. Ваше сердце за-

бьется бодрее, ваша душа преисполнится признательностью Творцу, ниспославшему вам драгоценный дар бытия и вы поблагодарите поэта

„За благотворное забвенье
Бесплодной суеты земной“.

Это ли не добро, которое рассевает поэзия Пушкина? Да, оглядываясь на пройденный им краткий жизненный путь, Пушкин мог сказать:

„О нет, не даром жизнь и лира
„Мне были вверены судьбой.

V. KRĖVĖ MICKEVIČIUS

LIETUVIŲ PATARLĖS IR PRIEŽODŽIAI

III

(11651—14177)

11651. Girtą barti ar žirnius į sieną berti — tokia pat nauda (Merkinės par.; — tiek pat naudos, - Valkininkų par.).

11652. Girtą barti vistiek, kaip su žąsinu arti (Namakščių par.).

11653. Girtą bėdos užmiršta (Kelmės ap.).

11654. Girtą ir kiaulė sumindo. (Aukštadvario par.; — ir avis nuskriaudžia. - Veliuonos par.).

11655. Girtą ir mėnulis šildo. (Alytaus ap.).

11656. Girtą ir šuva apeina. (Marcinkonių par.).

11657. Girtą iš tolo pažinsi. (Joniškio par.).

11658. Girtą pažinsi iš eisenos, kvailą iš kalbos. (Marijampolės ap.).

11659. Girtą velnias globoja (Kuktiškių par.; — velnias vedžioja, - Joniškis; — velnias nesuka, - Palangos par.).

11660. Girtą žmogų ir kvailas apgauna (Alytaus ap.; — ir mažas vaikas apgaus, - Merkinės p.; — ir durnas apmonija, - Krosnos par.).

11661. Girtą žmogų ir šiaudas sugriauna (Merkinės par.; — ir skiedrelė parbloškia, - Krosnos par.).

11662. Girtą žmogų ir vėjas parbloškia (Raudondvario par.; — ir silpnas vėjelis griovin nustumia, - Širvintų ap.; — grabėn paguldo, - Nočia).

11663. Girtą žmogų ir žydo ožkos mindo (Alytaus ap.; — ir kiaulės bado, - Onuškio par.).

11664. Girtiems bėda margai atrodo. (Merkinės par.).

11665. Girtiems dangus ne visados blaivus. (Naumiesčio par.).

11666. Girtiems ir dangus girtas atrodo. (Utenos par.).

11667. Girtiems ir ožka panelė (Tauragė; — ir katė — mergelė, - Eržvilko ap.).

11668. Girtiems ir ožkos kaustytos. (Eržvilko ap.).

11669. Girtybė — bėdų daugybė. (Dotnuvos par.).

11670. Girtybė bėdų pridaro, dažnai ir ubagauti išvaro. (Kruonio par.).

11671. Girtybė yra lizdas visokių nedorybių. (Plungė, Telšiai).

11672. Girtybė malonę, gėdą ir bėdą padaro. (Pasvalys).

11673. Girto balsas iš miško skolintas (Krosnos par.; — iš vilko paskolintas, - Alytaus ap.).

11674. Girto bliovimas ir šunies staugimas vienodai veikia. (Alytaus ap.).

11675. Girto bliovimas tai dar ne daina. (Seirijų par.).

11676. Girto dovana — durniams džiaugsmas (Dusetų par.; — mulkiui džiaugsmas, - Pasvalys; — paiko džiaugsmas, - Girkalnio v., Tauragė).

11677. Girto giedojimas ir kurčiam nemalonus (Valkininkų par.; — ir kurčią erzina, - Seirijų par.).

11678. Girto giedojimas ir velnią iš kantrybės išveda (Merkinės par.; — ir velniui ausį vargina, - Nemunaičio par.).

11679. Girto giesmė tik šunis erzina (Alytaus ap.; — ir šunį kaukti priverčia, - Aluntos par.).

11680. Girto gudrumas šuniui ant uodegos. (Krosnos par.; — ir durniui juokas, - Alytus).

11681. Girto ir ožio pyktis ant vieno pavadžio. (Dusetų par.).

11682. Girto kalba ir velnias nesidomi. (Merkinės par.).

11683. Girto kalba net šuniui ant uodegos nekimba (Pilviškių par.; — širdin nededama, - Merkinės par.).

11684. Girto kalbas vėjai išpūsto (Varėnos par.; — vėjai blaško, - Merkinės par.).

11685. Girto keiksmus vėjas išnešioja (Rudaminos par.; — vėjai pūsto, - Daugų par.).

11686. Girto keiksmų ir Dievas neklauso (Metelių par.; — ir Dievas negirdi, - Simno par.).

11687. Girto laidas šuniui ant uodegos. (Alytus).

11688. Girto lazda neprablaivinsi, durniaus proto neišmokinsi. (Vilkaviškio par.).

11689. Girto liežuvis paslapties nelaiko (Šakių ap.; — paslapties nežino, - Eržvilko par.; — paslapties nežiūri, - Skirsnemunės par.).

11690. Girto malda ant ožio ragų mainoma (Dusetų par.; — ant ožio mašnos užrašoma, - Švenčionių apskr.).

11691. Girto malda Dievo nepasiekia (Druskininkų par.; — dangaus nepasiekia, - Šventežerio par.; — dangun nepatenka, - Merkinės par.).

11692. Girto malda, kaip ratai nekaustyti (Dusetų par.; — kaip ratai netepti, - Marcinkonių par.).

11693. Girto malda, kaip vilko pasninkas (Pasvalio ap.; — ir vilko pasninkas vienodai Dievą veikia, - Žem. Kalvarija).

11694. Girto malda, kunigo nauda, ligonio kantrybė, vilko pasninkas — tai lygu. (Dusetų par.).

11695. Girto malda, kunigo nauda, ligonio pasninkas — visi tie lygūs (Eržvilko ap.; — visi trys lygūs, - Utena).

11696. Girto malda — šunies pasninkas. (Surviliškio par.).

11697. Girto melas už dantų nesilaiko (Perloja; — baltais siūlais susiūtas, - Marcinkonių par.).

11698. Girto niekas neklauso, bet daug kas pasiklauso. (Merkinės par.).

11699. Girto nieks neklauso, nors ir gana šaukia. (Tauragė).

11700. Girto pamokslai šuniui ant uodegos. (Utena, Adakavas).

11701. Girto pamokslų niekas neklauso (Joniškis; — net šunys neklauso, - Meškuičių par.).

11702. Girto paslaptis ant liežuvio galo (Kazlų Rūda; — ant liežuvio nesilaiko, - Gaurė).

11703. Girto patarimais toli nenuvažiuosi (Nemunaitis; — netoli važiuosi, - Daugai).

11704. Girto pažadai be saulės išgaruoja. (Pasvalys).

11705. Girto pažadais tik durnas džiaugiasi (Alsėdžių par.; — tik durnas pasitiki, - Kazlų Rūda).

11706. Girto pažadai tik kvailį džiugina. (Merkinės par.).

11707. Girto poterius velnias rezginėmis gaudo (Daugai; — velnias raistan nešioja, - Marcinkonių par.).

11708. Girto poterių tik velnias klauso. (Joniškis, Marcinkonys, Svėdasai).

11709. Girto sakyta — durniaus klausyta (Gaščiūnų par.; — durniaus patikėta, - Kruonio par.).

11710. Girto sapnai — galvos skauduliai. (Nemaniūnų par.).

11711. Girto sapnas aplink butelį sukas. (Laižuvos par.).

11712. Girto teisybę velnias nujojo. (Vilkaviškio par.).

11713. Girto tiesa ant liežuvio galo. (Merkinės par.).

11714. Girto turtai ant liežuvio galo (Valkininkų par.; — tik ant liežuvio, - Vilkaviškis).

11715. Girto vargai — žmonėms juokai. (Varėnos par., Druskininkai).

11716. Girtuokliai juo geria, juo labiau trokšta (Kretingos, Salantų ap.; — juo trokšta, - Plungė).

11717. Girtuokli, jeigu gerti nepaliausi, tai su Maušiene pekloj bliausi. (Kražių par.).

11718. Girtuoklio norai netoli siekia (Kriaunos par.; — degtinėj skęsta, - Šakių par.; — su degtine išgaruoja, - Marijampolė; — greit užmirštami, - Vilkaviškis).

11719. Girtuoklio pagyros niekad nesibaigia. (Luokės par.).

11720. Girtuoklio vaikai nuogi (Veliuonos par.; — basi ir alkani, - Babtai).

11721. Girtuoklio vaikai nuogi, tinginio — alkani (Vilkijos par.; — tinginio apšepę, - Raudondvario par.).

11722. Girtuoklio velnias neima (Kupiškis; — velnias pasigaili, - Lukštų par.).

11723. Girtuoklio velnias nepaims, Dievui nereikalingas. (Merkinės par.).

11724. Girtuoklis dangun paklius, kai peklos nebebus. (Ratnyčios par.).

11725. Girtuoklis dangun tada pateks, kai pekla užgęs (Miroslavo par.; — kai pekloj vietos nebebus, - Liškiavos par.).

11726. Girtuoklis ir dūšią savo pragertų, tik kad žydas neima (Utenos par.; — tik kad ji jau velniui priklauso, - Šeštokų par.).

11727. Girtuoklis ir paskutinius marškinius pragertų, kad tik žydas jų imti nesidrovėtų (Mosėdžio par.; — kad tik žydas imti juos panorėtų, - Prienų par.).

11728. Girtuoklis ir purvyne gerai išsimiega (Daugų par.; — ir po žydo suolu išsimiega, - Alytus, Raseiniai).

11729. Girtuoklis juo daugiau geria, juo daugiau nori. (Pasvalys).

11730. Girtuoklis karčiamoje pas Maušą uliavoja, o šeima be duonos namieje bėdavoja. (Kražių, Raseinių par.).

11731. Girtuoklis karčiamoj ponas, namie šėtonas (Varėnos par.; — namie ubagas, - Onuškio par.).

11732. Girtuoklis miega, velnias už jį poterius kalba (Prienų par.; — velnias už jį poteriauja, - Dotnuvos par.).

11733. Girtuoklis norėtų, kad ir upės degtine plauktų, ir Dievas degtinę gertų (Vilkaviškis; — kad upės arielka tekėtų, - Prienų ap.).

11734. Girtuoklis nuo laiptų risčiomis, per ulyčią keturiomis. (Marijampolės ap.).

11735. Girtuoklis pagiriojas — velnias dar vieną čerkutę jam pakiša. (Leipalingio par.).

11736. Girtuoklis tik pekloj išsipagirios. (Vaškų par.).

11737. Girtuoklis už degtinę ir kelnes paliktų paskutines, kad tik žydas jas imtų. (Antazavės par.).

11738. Girtuoklis už degtinę palieka ir piniginę (Utena; — atiduos gunčelę paskutinę, - Daugų par.).

11739. Girtuoklis velniui dūšią atiduos, bet arielkos neatsižadės. (Salako par.).

11740. Girtuoklis velniui kūmas, Dievui neprietelius. (Laižuvos par.).

11741. Girtuokliui ir lašas brangus (Eržvilko ap., Tauragė; — ir lašelis brangus, - Dusetų par.).

11742. Girtuokliui lašas, kaip bagočiui grašas. (Mantviliai).

11743. Girtuokliui maža dienos visas karčiamas apeiti. (Spitrėnų par.).

11744. Girtuokliui neduok valgyti, bet duok išgerti! (Vilkaviškis).

11745. Girūnas, kaip iš Vabalninkų atvažiavęs. (Biržų, Pasvalio ap.).

11746. Girūnas užsigauna, kai jį meluojant pagauna. (Zarasų ap.).

11747. Girūno klausysi — iš galvos išeisi (Utenos par.; — iš galvos išsikraustysi, - Zarasų par.).

11748. Girūno puodas niekad netaukuotas. (Biržai).

11749. Girūno žodžiais tik durnas tiki. (Vilkaviškis).

11750. Girūnui geras, kas jo pagyrų klauso. (Pasvalys).

11751. Girūnui liežuvio nesulaikysi, kalbos neužkirsi (Utenos par.; — burnos neužimsi, - Anykščių par.).

11752. Girūnui neverta prieštarauti — jis ir pats žino, kad meluoja. (Traupio par.).

11753. Gydytojas į namus — varyk karves per vartus. (Daugų par.).

11754. Gydytojas ligonį ar pagydys, bet kišenių tai išgydys (Alytaus ap.; — bet kišenę greit pagydo, - Šeštokų par.).

11755. Gydytojas ne tiek pagydo, kiek ūkį ištuština. (Prienų ap.).

11756. Gydytojas nors gydo, bet Dievas pagydo. (Liškiavos par.).

11757. Gydytojas numato ligą, karvedys — pinkles, vairininkas — audrą. (Tauragė).

11758. Gydytojas per slenkstį tik žengė, o jau pinigus duok! (Marijampolės ap.).

11759. Gydytojau, pagydyk patsai save! (Tauragė).

11760. Gydytu arkliu netoli tejosi (Pasvalys; — toli nenuvažiuosi, - Surviliškio v., Merkinės par.).

11761. Gyliuoja, kaip Liuolios kalė (Alytaus ap.; — kaip Ribinsko kalė, - Niedzingės par.).

11762. Gyliuoja, kaip mergos per atlaidus (Merkinės par.; — kaip merga per atpuską, - Papilės par.).

11763. Gylys tave įgėlė, ar blusos kanda, kad vietoj nepasėdi? (Veisiejų par.).

11764. Gylys tave įkirto, pašiną įvarė, ar kas tau pasidarė? (Valkininkų par.).

11765. Gyrėsi gaidys vanagą pagausiąs — gyrėsi telias vilką papjausiąs. (Naumiesčio ap.).

11766. Gyrėsi puodas prieš katilą, kad jis netoks juodas. (Lukštų par.).

11767. Gyrėsi žiurkė katiną į kūmus prašysianti. (Marijampolės ap.).

11768. Gyriaus puodas netaukuotas. (Tauragės, Šakių ap.).

11769. Gyrtas ir išgyrtas (girtas ir išgirtas), todel nei velnio nevertas. (Druskininkų par.).

11770. Gyrtas (išgirtas) šuo ir ant vagies neloja. (Krosnos par.).

11771. Gyrtas (girtas) šuo ir kiaulės iš kiemo neišvaro (Alytaus ap.; — ir kiaulės iš kiemo neišveja, - Marcinkonių par.).

11772. Gyrtas (išgirtas) vaikas greit sukvailėja (Seirijų par.; — greit pasileidžia, - Daugų par.; — dažnai sugenda, - Molėtų par.).

11773. Gyrtas (girtas) vaikelis — tikras durnelis. (Krosnos par.).

11774. Gyslok, gyvenimą tempdamas, kaip jautis jungą. (Plungės par.).

11775. Gyslok, kol gali, raudok, kai sprandą skauda — gal tada Dievas pagailės, ir žmonės padės. (Lieplaukės par.).

11776. Gyslok, kol išgyslosi vandens viedrus prieš kalną! (Juškos Žod.).

11777. Gyti negysiu, mirti nemirsiu, bet širdelę tau griaudinsiu. (Kretinga).

11778. Gyva bėda! (Joniškio ap.).

11779. Gyva bėda su juo. (Merkinės par.).

11780. Gyva bėda su juo — nei jis arti, nei jis akėti, tik paskui mergas bėginėti. (Merkinės par.).

11781. Gyva bėda su juo — nors velniui atiduok, bet ir tam nereikalingas. (Alytaus ap.).

11782. Gyva bėda su vaikais, bet dar blogiau be vaikų. (Merkinės par.).

11783. Gyvam daugel reikia, bet mirusiam tik maldos. (Kražių par.).

11784. Gyvam gyventi, jaunam linksmintis, senam melstis, mirusiam ilsėtis! (Kelmės ap.).

11785. Gyvam gyventi — mirusiam ilsėtis! (Merkinės par.; — mirusiam trūnėti, - Varėnos par.; — mirusiam dūlėti, - Valkininkų par.).

11786. Gyvam duobės nėra. (Babrai).

11787. Gyvam džiaugsmas — mirusiam ramybė! (Plungės ap.).

11788. Gyvam galvą nuėmė ir — dabar plaukų gailisi (Dūkštas; — o dabar plaukų verkia, - Dieveniškis).

11789. Gyvam kailio nelupsi. (Raseinių ap.).

11790. Gyvam kailio nelupsi, o taip nieko daugiau neturi — tai ką iš jo beimsi? (Zarasų par.; — tai ką iš jo begausi, - Utena; — tai ką gausi? - Dusetų par.).

11791. Gyvam kailį nuėmė! (Merkinės par.; — kailį nulupo. - Druskininkų par.).

11792. Gyvam negi žemėn lįsti! (Marcinkonių par.; — negi kailį lupsi, - Eržvilko ap.).

11793. Gyvam nei dangun, nei peklon kelio nėra. (Jėzno par.).

11794. Gyvam šuniui negi kailį lupsį? (Subačiaus par.).

11795. Gyvam tenka žemėn lįsti. (Šeduvos par.).

11796. Gyvam žmogui visą pasaulį apžioti norėtųsi (Alytaus par.; — visą svietą apžioti norisi, - Druskininkų par.).

11797. Gyvam žmogui visko maža. (Alytaus ap.).

11798. Gyva pekla. (Subačius).

11799. Gyva pekla bėdų, nors gyvas žemėn lįsk. (Merkinės par.).

11800. Gyva pekla jų čia susirinko! (Subaičaus par.; — susirado, - Pasvalio par.).

11801. Gyva pekla jų pas mane yra. (Varėna).

11802. Gyvas buvo — niekas žinot nenorėjo, kai numirė — visas svietas subėgo (Karmėlavos par.; — visas svietas paregėjo, - Daugėliškis).

11803. Gyvas buvo — visko norėjo, mirė — susilygino su tuo, kuris nieko neturėjo. (Graužiškis).

11804. Gyvas duobėn lenda! (Merkinės par.).

11805. Gyvas duobėn nelįsi. (Šakių par.).

11806. Gyvas į ugnį nelįsi. (Joniškis).

11807. Gyvas į ugnį pats nelįsi ir kito ten nevarysi (Darsūniškio par.; — ir kito ten nepasiųsi, - Eišiškės).

11808. Gyvas į žemę neįlįsi (Zapyškis, Tauragė; — į žemę nelįsi, - Eržvilko par.; — žemėn negulsi, - Kupiškio v.).

11809. Gyvas po žeme nepasislėpsi (Daugėliškis; — po žeme nuo bėdų nepasislėpsi, - Kabeliai).

11810. Gyvas tėvulis ir iš veidelio ir iš darbelių (Marcinkonių par.; — ir iš kalbelių ir iš darbelių, - Druskininkų par.).

11811. Gyvas — tylėjo, kai numirė — darbai už jį prakalbėjo. (Alytus).

11812. Gyvas — visiems peilis, kai numirė — visi gailis. (Merkinės par.).

11813. Gyvas geriau šuva, negu negyvas liūtas. (Veliuona, Vilkija).

11814. Gyvate gelti paprato ir su pletkais apsiprato. (Molėtų par.).

11815. Gyvate iš pasalų gelia — toks jau prigimimas ar gal piktas papratimas. (Kazlų Rūda).

11816. Gyvate tu viens! (Joniškio ap.).

11817. Gyvatė gelia skaudžiai, o pikto žmogaus liežuvis dar skaudžiau. (Kražių par.).

11818. Gyvatė gyvate ir pasiliks. (Jurbarko ap.).

11819. Gyvatė maža, bet užmuša didį jautį. (Mežinio Žod.; — o didį jautį užmuša, - Sedos, Viekšnių ap.).

11820. Gyvatės liežuvėlis, nors aniolo išvaizda. (Kalvarijos par.).

11821. Gyvatės liežuvį turėjo, nors aniolu dėtis norėjo. (Daugų par.).

11822. Gyvatė užmuša kūną, o piktas liežuvis ir dūšią. (Prienų ap.).

11823. Gyvatė vingiuodama eina. (Lieplaukės par.).

11824. Gyvą apkalbėjo ir mirusio nepasigailėjo. (Merkinės par.).

11825. Gyvą garą badu negi marinsi? (Kuciūnų par.; — badu numarino, - Palionys; — badu numarino, Dievą užrūstino, - Kabeliai).

11826. Gyvą iš tėvulio raugą paveldėjo! (Marijampolės ap.; — raugą gavo, nors dar nevogė, bet jau melavo, - Alytaus ap.).

11827. Gyvą į kapus — mirusį į padanges. (Vilkaviškio par.).

11828. Gyvą į kapus varo! (Merkinės par.; — į kapus nuvaro, o paskui šventu padaro, - Kabeliai).

11829. Gyvą jautį prarysiu ir tavim dar užkąsiu — toks alkanas esu. (Virbalio par.).

11830. Gyvą kapan varė, o mirė — padangėsna kelia. (Merkinės par.).

11831. Gyvą kaulą mėsa dengia. (Niedzingės par.).

11832. Gyvą kaulą negi nuogą laikysi! (Merkinės par.).

11833. Gyvą kūną tokiais skarmalais negi pridengsiu! (Laižuvos par.).

11834. Gyvą mane graban varo! (Liškiavos par.).

11835. Gyvą mėsą ėda, kaip vilkas (Šlavantų par.; — kaip vanagas, - Metelių ap.).

11836. Gyvą pagerbk, mirusį apverk. (Tverų par.).

11837. Gyvą sutvėrimą negi badu marinsi? (Merkinės par.; — negi oru maitinsi, - Vilkaviškis; — vien tik grynu oru nemaitinsi, - Dotnuva).

11838. Gyvą šunį apkabinęs verksi, kai tėvo neteksi (Merkinės par.; — tėvo netekęs, - Seirijų par.).

11839. Gyvą tiesą pirmą kartą išgirdo. (Rokiškio ap.).

11840. Gyvą tiesos žodį aš jam pasakyti nepabijosiu! (Onuškio par.).

11841. Gyvą veršį su skūra prarytau — tokis alkanas! (Marcinkonių par.; — su ragais prarytau, tiek išalkau, - Druskininkų par.).

11842. Gyvą žemėn apkasti už tokį darbą! (Merkinės par.: — užkasti už tokias kalbas, - Jiezno par.).

11843. Gyvą žemėn apkasti už tokį niekšų darbą — ir tai dar maža! (Alytaus ap.).

11844. Gyvą žmogų bėdos valgo! (Dambavos par.; — bėdos suvalgė, - Klovainių par.).

11845. Gyvą žmogų bėdos žemėn varo! (Valkininkų par.).

11846. Gyvą žmogų niekais pavertė! (Seirijų par.; — nieku pavertė, - Onuškio par.).

11847. Gyvą žmogų numarino! (Alytaus ap.; — vargai numarino, - Rozalimo par.; — vaikai numarino, - Sidabravas).

11848. Gyvą žmogų purvu apdrėbė! (Merkinės par.; — kaip purvu apterškė, - Onuškio par.).

11849. Gyvą žmogų šuniui prilygino! (Labanoro par.; — su šunim sulygino, - Salakas).

11850. Gyvą žodį ir piktas gerbia. (Papilys).

11851. Gyvą žodį iš tavęs pirmą syk išgirdau. (Valkininkų par.).

11852. Gyvą žodį negi sulaikysi, tiesos išdykėliui negi nepasakysi. (Graužiškės).

11853. Gyvą žodį pratarė (Lazdijų par.; — prabilo, - Krosnos par.).

11854. Gyvena ant žmonių akių — visi griekai matyti, visi kyšiai suskaityti. (Ukmergės ap.).

11855. Gyvena arti gamtos, tai jis tavęs nekoros. (Panevėžys).

11856. Gyvena be Dievo palaimos! (Eržvilko ap.).

11857. Gyvena be Dievo palaimos — negi susilauks gerų vaikų, geros šeimos. (Tauragės ap.).

11858. Gyvena begėdiškai ir elgiasi begėdiškai. (Marijampolės ap.).

11859. Gyvena be sarmatos, elgiasi be gėdos. (Naumiestis).

11860. Gyvena be šliūbo, kaip čigonai (Marijampolės ap.; — kaip ubagai, - Gaurės par.; — kaip čigonai, aplink krūmą susituokę, - Naumiesčio par.; — kaip ubagai, patvory susiženiję, - Leipalingio par.).

11861. Gyvena, dėkui Dievui, neblogai, tik elgiasi negerai. (Šeštokų par.).

11862. Gyvena Dievo nebijodamas ir žmonių nebodamas. (Varnėnai).

11863. Gyvenai, kaip Adomas rojuj, tai ir virtai ultoju. (Valkininkų ap.).

11864. Gyvena, kaip Adomas pas Dievą ant kampo (Rodūnė; — kaip Adomas rojuje, - Druskininkai; — kaip Adomas su Ieva už pečiaus pas Dievą, - Merkinės par.).

11865. Gyvena, kaip ant ledo. (Vilkaviškis).

11866. Gyvena, kaip ant pieno plaukia. (Vilkaviškio ap.).

11867. Gyvena, kaip antrą amžių (Marijampolės, Šakių par.; — kaip mirti nesitikėdamas, - Valki-

ninkų par.; — kaip mirti nesirengdamas, - Malėtų par.).

11868. Gyvena, kaip ant žarijų pastatytas (Niedzingės par.; — kaip ant plytos patupdytas, - Marijampolė).

11869. Gyvena, kaip Babtų ubagai su kunigo ožkomis. (Karmėlavos par.).

11870. Gyvena, kaip Baziliaus nabašnikas. (Kaušėnai).

11871. Gyvena, kaip boba po bažnyčios vartais (Kernavos par.; — po bažnyčios bokštu, - Musninkų par.).

11872. Gyvena, kaip broliai, rokuojas, kaip žydai. (Kupiškis).

11873. Gyvena, kaip dagys tarp gėlių — tik akis visiems bado. (Miroslavo par.).

11874. Gyvena, kaip Dievo ausy (Eržvilko, Tauragės par.; — kaip Dievo užanty, - Joniškio par.; — kaip pas Dievą užanty, - Merkinės par.).

11875. Gyvena, kaip dvi katės maiše (Dusetų par.; — kaip dvi kati vienam maiše, - Marcinkonių par.).

11876 Gyvena. kaip galvijas (Niedzingės par.; — kaip galvijas ir Dievo nesibijo, - Dieveniškis; — nei jam pasninko, nei šventos dienos, - Pivašūnų par.).

11877. Gyvena, kaip inkstas taukuose (Tauragės, Šakių, Utenos, Merkinės par.; — kaip inkstas svieste plaukioja, - Marcinkonių par.; — kaip dešra taukuose, - Joniškis).

11878. Gyvena, kaip katė su šunim. (Merkinės, Joniškio, Utenos par.).

11879. Gyvena, kaip kiaulė. (Vilkaviškis).

11880. Gyvena, kaip kiaulė — nei su žmonėmis susitikti, nei Dievui pasirodyt. (Dieveniškio par.).

11881. Gyvena, kaip kirvis su akmeniu. (Tauragės, Eržvilko par.).

11882. Gyvena, kaip kyšius imdamas (Panevėžys; — kaip iš svetimos kišenės imdamas, - Pajievonys).

11883. Gyvena, kaip lapė po akėčiomis. (Jurbarko, Valkininkų par.).

11884. Gyvena, kaip lokys užsidarėlis (Plungės par.; — kaip lokys lauže, - Sedos par.).

11885. Gyvena, kaip marčios — dieną riejasi, naktimis keikiasi. (Metelių par.).

11886. Gyvena, kaip marčios su anyta. (Seirijų par.).

11887. Gyvena, kaip meška lauže, žmonių nematydamas. (Sedos par.).

11888. Gyvena, kaip meškos ausyje (Kruonio par.; — kaip meškos ausy bovelna, - Babrai).

11889. Gyvena, kaip pas bėdą svečiuose. (Varnėnai).

11890. Gyvena, kaip pas Dievą už pečiaus (Joniškio ap.; — kaip pas Dievą užpečky, - Ratnyčios par.).

11891. Gyvena, kaip paukštelis čiulbena, rytdiena nesirūpindamas. (Merkinės par.).

11892. Gyvena, kaip paukštis tarp žalių lapų. (Dieveniškio ap.).

11893. Gyvena, kaip pekloj. (Dusetų, Utenos, Alytaus ir kitur).

11894. Gyvena, kaip pekloje — už barnių ir poterius pamiršo. (Druskininkų par.).

11895. Gyvena, kaip Ponas Dievulis liepia (Leipalingio par.; — kaip Dievulis leidžia, - Veisiejų par.).

11896. Gyvena, kaip pustelninkas. (Joniškio ap.).

11897. Gyvena, kaip pustelninkas — kiti namuosna, jis — viską iš namų. (Druskininkų par.).

11898. Gyvena, kaip ridikus rauna (Merkinės par.; — kaip ropės ravėdami, - Valkininkų par.; — kaip ropėmis nepasidalindami, - Jėzno par.).

11899. Gyvena, kaip rojuj. (Joniškis).

11900. Gyvena, kaip staršina (Marcinkonys, Seirijai; — kaip staršina pas žydą, - Merkinės par.).

11901. Gyvena, kaip svetimą amžių (Nevarėnų par.; — kaip ne savo amžių, - Viešintų par.).

11902. Gyvena, kaip svieste mirksta (Kražių par.).

11903. Gyvena, kaip šunys būdoje (Eržvilko par.; — kaip šunys, prie būdos pririšti, - Želvos par.).

11904. Gyvena, kaip šuva gurboje (Merkinės par.; — kaip šuva prie gurbos prikabintas, - Alytaus ap.).

11905. Gyvena, kaip šūdas po lapu (Joniškio, Alvito; — kaip šūdas klane, - Palionių ap.).

11906. Gyvena, kaip sūris svieste maudosi (Merkinės par.; — kaip sūris svieste tirpsta, - Valkininkų par.).

11907. Gyvena, kaip švedas ant marių (Biržų ap.; — kaip švedas už jūrų, - Kretingos ap.).

11908. Gyvena, kaip šv. Petras pas Dievą ant kampo. (Druskininkų, Babrų par.).

11909. Gyvena, kaip šventas Ultojus — kasdien šventa, kasdien ir pasninkas. (Surviliškio ap.).

11910. Gyvena, kaip šventieji — nei kuo apsirengti, nei kur prisiglausti. (Valkininkų par.).

11911. Gyvena, kaip tetervinas girioje — nieko nedirba, tik po svietą lakioja. (Marcinkonių par.).

11912. Gyvena, kaip tėvai gyveno — tas pat laužėlis, ant jo skylėtas šiaudelis (Veisiejų par.; — ant jo skylėtas stogelis, - Babrai).

11913. Gyvena, kaip ugnis merdena. (Rokiškio par.).

11914. Gyvena, kaip velnias raiste (Merkinės par.; — kaip velnias baloje, - Niedzingės par.).

11915. Gyvena, kaip vilkas be namų (Zapyškis; — kaip vilkas girioje, - Nemunaičio par.).

11916. Gyvena, kaip visų bėdų nusikratęs (Kalvarijos par.; — kaip su visomis bėdomis apsidirbęs, - Šeštokai).

11917. Gyvena, kaip visų užtarėjas — už visus bėdavoja, visų ligomis serga. (Kaunas).

11918. Gyvena, kaip žalias nedegęs. (Alvitas).

11919. Gyvena, kaip žąsinas su gaidžiu (Daugų par.; — kaip žąsis ant žirnių aruodo, - Palionys)

11920. Gyvena, kaip žirnis prie kelio. (Liškiavos par.).

11921. Gyvena, kaip žirnis prie kelio — kas eina — tas skina, kas nori — tas mina. (Merkinės, Valkininkų, Seirijų par.).

11922. Gyvena katė, gyvena ir šuva. (Merkinės par.).

11923. Gyvena katė, gyvena ir šuva — katė ant pečiaus — šuva ant šalčio. (Marcinkonių par.).

11924. Gyvename, kaip broliukai, skaitomės, kaip žydukai. (Valkininkų, Bartininkų par.).

11925. Gyvename ne kad mokytumės, bet mokomės, kad gyventume. (Marijampolės ap.).

11926. Gyvename, ne kaip norime, bet kaip galime. (Kelmės, Šiaulių ap.).

11927. Gyvena paskendęs varguose, kaip žydas šašuose (Liškiavos par.; — paskendęs skolose, kaip žydas parkose, - Vilkaviškio ap.).

11928. Gyvena, ridikus beraudami (Liškiavos par.; — ropes beraudami, - Onuškio par.).

11929. Gyvena santaikoje, kaip šuo su kate. (Plungė).

11930. Gyvena skolomis ir Dievo apvaizda (Marijampolė; — ir Dievo malone, - Kalvarijos par.; — ir žmonių kvailumu, - Šeštokų par.; — ir žmonių durnumu, - Krosnos par.).

11931. Gyvena spakainiai, kaip meškos ausyje. (Rodūnės par.).

11932. Gyvena su barniais, kaip šuva su blusomis. (Marcinkonių par.).

11933. Gyvena su bėda per pusę. (Joniškio ap.).

11934. Gyvena su bėdomis, pagyvens ir su marčiomis. (Slavikų par.).

11935. Gyvena, suniekės graužiamas. (Varėnos par.).

11936. Gyvena susikimšę, kaip bambolynėse. (Joniškis).

11937. Gyvena susikimšę, kaip silkės bačkoje. (Alytaus ap.).

11938. Gyvena su skolomis, kaip šuva su blusomis (Miroslavo par.; — kaip žydas su niežais, - Seirijų par.).

11939. Gyvena su sunieke susidraugavęs (Druskininkų par.; — suniekę pamėgęs, - Merkinės par.; — prie suniekės pripratęs, - Liškiavos par.).

11940. Gyvena, su vargais besigrumdamas (Ratnyčios par.; — su vargais besigrūmuodamas, su bėdomis besikamuodamas, - Nemunaičio par.).

11941. Gyvena svetima galva (Merkinės par.; — svetima galva, todėl pilvas ir kenčia, - Melagėnų ap.).

11942. Gyvena svetima galva, kad savoj tik pelai (Alytaus ap.; — kad savoj tuščia, kaip iššluotam aruode, - Merkinės par.).

11943. Gyvena svetimu protu, o ne savo galva (Vilkaviškio ap.; — svetimu razumu, savo galvoj košę turėdamas, - Nemunaičio par.).

11944. Gyvena šiandien prabangoje, bet kas bus rytoj, kai visi griekai aikštėn iškils? (Kėdainiai).

11945. Gyvena šventa dvasia (Merkinės par.; — šventu duku, - Joniškio par.; — šventu duku ir taboku, - Marijampolės ap.).

11946. Gyvena šviesoje, o kyšius ima tamsoje. (Kauno ap.).

11947. Gyvena tarp peilių. (Joniškio par.).

11948. Gyvena tarp skausmų ir ašarų (Marijampolės ap.; — tarp skausmų ir vargų. - Krosnos par.; — tarp skausmų ir bėdų, - Alytus).

11949. Gyvena tarp skausmų, neišbrenda iš vargų (Kruonio par.; — neišsikrapšto iš bėdų - Rodūnė; — nenusikrato bėdų, - Prienų par.).

11950. Gyvena vargais negalais. (Merkinės par.).

11951. Gyvena vienu kaklu, be galvos. (Veliuonos par.).

11952. Gyvendamas ne pagal kišenę terbas iš anksto pasigamink. (Šakių par.).

11953. Gyvendamas su unaru — ant šventoriaus prisižiūrėk vietelę. (Marcinkonių par.).

11954. Gyvendamas šunies gyvenimu ir šunies pagarbos susilauksi. (Merkinės, Druskininkų par.).

11955. Gyvendamas tarp vilkų staugsi, kaip vilkas (Merkinės par.; — stauk, kaip vilkas, - Raseinių, Eržvilko par.).

11956. Gyvendamas tarp žmonių ir elkis, kaip žmogus (Pasvalio par.; — ir elkis žmoniškai, - Raseinių par.; — ir daryk, kaip žmonės daro, - Valkininkų par.).

11957. Gyvendamas tarp žmonių, žmoniškai ir kalbėk. (Babtų ap.).

11958. Gyvendamas visko pamatysi (Alytaus ap.; — visko patirsi, - Vilkaviškio ap.; — visko prigyvensi, - Joniškio par.).

11959. Gyveni čia tik svečiuose — nesirūpink per daug turtais, su savim nenusineši. (Merkinės par.).

11960. Gyveni čia žmogus tik svečiuose, o manai, kad gyvensi amžinai. (Zapyškis).

11961. Gyveni čia žmogus tik svečiuose, o skęsti varguose. (Valkininkų par.).

11962. Gyveni ir mokais, o durnium numirsi. (Plungė).

11963. Gyveni ir mokinies visą amžių, o kaip durnium gimei, taip durnium ir numirsi. (Merkinės par.).

11964. Gyveni ir mokinkis. (Joniškio ap.).

11965. Gyveni ir mokinkis, kol padvėsi — tada jau mokintis negalėsi. (Alvitas).

11966. Gyvenimas aršiau kaip tarka tarkuoja. (Dubingių par.).

11967. Gyvenimas be gaspadinės, kaip šuva be uodegos. (Joniškio ap.).

11968. Gyvenimas be meilės lyg gėlė be saulės. (Valkininkų, Veliuonos, Raseinių par.).

11969. Gyvenimas be vyriškio kartus. (Vilkaviškis).

11970. Gyvenimas be vyro kartesnis už pipirą. (Merkinės par.).

11971. Gyvenimas be žmonos, lyg daržas be tvoros (Miroslavo par.; — kaip pirkia be durų, - Molėtų par.; — kaip gaidys be galvos, - Utena).

11972. Gyvenimas daugel ko pamokina. (Merkinės par.).

11973. Gyvenimas daugel ko pamokina, bet ne vieną ir ištvirkina. (Raguvos par.).

11974. Gyvenimas dažnai žmogų apgauna. (Nemunaitis).

11975. Gyvenimas dažniau apmaudą gamina, negu laimę (Adakavo par.; — negu prie gero paragina, - Valkininkų par.).

11976. Gyvenimas geras, kada pas tėvulį dvaras. (Niedzingės, Kalvarijos par.).

11977. Gyvenimas — geriausia mokykla, bet ne vieno visus išmokina. (Batakių par.).

11978. Gyvenimas gudriai apgauna — ko žmogus nesitiki, tą ir gauna. (Merkinės par.).

11979. Gyvenimas gudriai ir gudriausią apeina ir durniausiam padeda. (Alytaus ap.).

11980. Gyvenimas ir be peilio papjauna. (Marcinkonių par.).

11981. Gyvenimas ir be tarkos žmogų sutarkuoja ir be girnų sumala. (Merkinės par.).

11982. Gyvenimas ir be vargo žmogų prie skurdo privaro. (Kapčiamiesčio par.).

11983. Gyvenimas ir gudruolį pagauna, kaip žvirblį ant pelų. (Valkininkų par.).

11984. Gyvenimas ir peilis visur pjauna. (Palėvenės par.).

11985. Gyvenimas ir plukdina ir skandina. (Svėdasų par.).

11986. Gyvenimas ir plukdina ir skandina, kelia ir žemina. (Malėtų par.).

11987. Gyvenimas išgyventi — ne laukas išeiti (Druskininkų par.; — ne lauką pereiti, - Valkininkų par.; — ne pievą nušienauti, - Merkinės par.).

11988. Gyvenimas yra kova už būvį. (J. Venciaus užr., bet nepažymėta, kur).

11989. Gyvenimas kova, o ne zobova. (Vilkaviškis).

11990. Gyvenimas — mirtis, turtai — skurdas. (Tauragė).

11991. Gyvenimas mokina, gyvenimas ir šokina. (Marcinkonių par.).

11992. Gyvenimas — mokykla. (Tauragė).

11993. Gyvenimas — mokykla, tik ne visiems vienoda. (Renavo par.).

11994. Gyvenimas muša aršiau lazdos (Rietavo par.; — skaudžiau, negu lazda, - Adakavo par.).

11995. Gyvenimas nelaukia. (Šiaulių ap.).

11996. Gyvenimas nelaukia — davė progą, nepasinaudojai, pats bėdavok. (Želvos par.).

11997. Gyvenimas nepalūkės — atsiliksi, nepavysi. (Valkininkų par.).

11998. Gyvenimas nepalūkės — minutėlę pažiopsosi — visą amžių bėdavosi. (Alytaus ap.).

11999. Gyvenimas — ne rojus, pažinsi, Adomėli, duoną artojaus! (Rodūnė; — paragausi, Adomai, duonos artojo, - Merkinė).

12000. Gyvenimas ne rojus, sunki ši diena — lengvesnis bus rytojus. (Pakuonio par.).

12001. Gyvenimas ne rojus, tik ašarų pakalnė. (Raseinių ap.).

12002. Gyvenimas nesustos, kai tave sužalos (Antalieptės par.; — tave sužalojęs, - Vabalninkų ap.).

12003. Gyvenimas parodys. (Joniškio ap.).

12004. Gyvenimas parodys, kam lemta ant vežimo sėdėti, kam po vežimu gulėti. (Varnių ap.).

12005. Gyvenimas parodys, kas suklydo, kas paslydo, kas tiesiu keliu nuėjo. (Kuktiškių par.).

12006. Gyvenimas parodys, kas tiesą turėjo, kas taip sau kalbėjo. (Aukštadvario par.).

12007. Gyvenimas parodys, kur teisybė, kur kvailybė (Jėzno par.; — kur teisybė, kur suktybė, - Onuškio par.).

12008. Gyvenimas parodys, kur tiesa gyvena. (Čedasų par.).

12009. Gyvenimas prabėga, kaip sapnas (Druskininkų, Zarasų par.; — kaip sapnas praslinksta, - Merkinės par.).

12010. Gyvenimas praslinko, apsižiūrėt nesuspėjo, o mirti jau reikėjo. (Pumpėnų par.).

12011. Gyvenimas praslinko, kaip akimirksnis. (Raguvos par.).

12012. Gyvenimas rečiau duoda, dažniau atima (Tauragės par.; — rečiau draugas, dažniau — priešas, - Švėkšnos par.).

12013. Gyvenimas seno kaip ant siūlo kabo (Vaiguvos par.; — ant siūlo kabo, - Rokiškio par.).

12014. Gyvenimas slenka, kaip sapnas — atsipeikėt nesuspėjai, o jau mirtis su dalge prieš akis stovi. (Tauragnų par.).

12015. Gyvenimas — srauni upė, o kas ta upe plaukti nemoka, tai jį tik sutrunėjusį triupą ant kranto išmeta. (Kražių ap.).

12016. Gyvenimas sukas, kaip žydo ratai. (Tauragnai).

12017. Gyvenimas su tuo nesiskaito, kad vieną žmogų suraito (Valkininkų par.; — kad vieną žmogų sunkiai sužaloja, - Kelmės ap.).

12018. Gyvenimas šioks ar toks — mirtį atneša (Tauragė; — prie smerčio priveda, - Kražiai).

12019. Gyvenimas visko išmokina. (Tauragė).

12020. Gyvenimas visko išmokina, prie gero ir blogo pripratina. (Seirijų par.).

12021. Gyvenimas žmogaus nepermatomas, kaip viskas, kas yra Dievo rankoje. (Tverų par.).

12022. Gyvenimas žodžiais tik turtingas — niekam nereikalingas (Alytaus ap.; — niekam nenaudingas, - Utenos par.).

12023. Gyvenk blaiviai ir linksmai, tai gyvensi ilgai. (Skuodo par.).

12024. Gyvenkime geriau vienybėj, negu nedorybėj (Šaltininkėliai; — nekaip piktybėj, - Dieveniškis; — negu barniuose, kaip šuva su kate, - Kabeliai; — negu barniuose ir varguose, - Palionys).

12025. Gyvenkime, kaip broliai, dalinkimės, kaip žydai (Pandėlio v.; — bet skaitykimės, kaip žydai, - Antazavės par.; — derėkimės, kaip žydai, - Merkinės par.; — rokuokimės, kaip žydai, - Dusetų par.).

12026. Gyvenkime, kaip broliai, mylėkimės, kaip seserys (Eržvilko par.; — mylėkimės, kaip sesers, - Tauragė).

12027. Gyvenkime vienybėj, negu nabagybėj (Surviliškio par.; — ne kaip nelygybėj, - Kėdainių ap.).

12028. Gyvenk ir kitam gyventi duok (Kauno ap.; — ir kitam gyventi nekliudyk, - Alytaus ap.; — ir kitam gyvenimo negadink, - Zarasų par.).

12029. Gyvenk ir norėk. (Joniškis).

12030. Gyvenk ir norėk, dirbk ir turėk. (Molėtų par.).

12031. Gyvenk, į madas nežiūrėdamas, dirbk rimtai, neskubėdamas. (Adakavo par.).

12032. Gyvenk, kad numiręs žinotum, ką aniems pasakyti. (Joniškis).

12033. Gyvenk, kaip Dievas liepia. (Stalgėnų, Marijampolės, Lukštų par. ir daug kur kitur).

12034. Gyvenk, kaip gali, valgyk, kada turi (Alytaus ap.; — valgyk, ką turi, - Prienų par.).

12035. Gyvenk, kaip gyvenai iki šiol: naujai tvarkysies — tik ūkį suardysi (Tverų par.; — tik gaspadorystę išardysi, - Laižuvos par.).

12036. Gyvenk, kaip gyveni, jaunų žmonių neklausydamas, jų kalbų nepaisydamas (Mosėdžio par.; — jų kalbų dabon neimdamas, - Leipalingio par.).

12037. Gyvenk, kaip išgali, valgyk, kaip ištenki (Tauragė; — valgyk, kaip išturi, - Mantviliai).

12038. Gyvenk, kaip kišenius išgali (Malėtų par.; — kiek kišenius leidžia, - Liškiava; — sulig kišenės išgalios; - Vilkaviškis; — kišeniaus neskriausdamas, - Alovės par.).

12039. Gyvenk, kaip kitados tavo tėvai gyveno. (Kartenų par.).

12040. Gyvenk, kaip kitados tėvai gyveno, senų papročių prisilaikydamas, naujų negaudydamas — tada visko turėsi ir kitiems nepavydėsi. (Dūkšto par.).

12041. Gyvenk, kaip kiti gyvena, nieku neišsiskirdamas. (Dambavos par.).

12042. Gyvenk, kaip moki. (Joniškis).

12043. Gyvenk, kaip moki, bet ir nuolat gyventi mokykis. (Virbalio par.).

12044. Gyvenk, kaip moki, dirbk, kaip gali (Joniškio par.; — dirbk, kiek išgali, - Molėtų par.).

12045. Gyvenk, kaip moki, valgyk, ką nori (Merkinės par.; — valgyk, ką turi, - Valkininkų par.).

12046. Gyvenk, kaip nori, bet galvos atsiklausdamas, į senus žmones atsižvelgdamas. (Darbėnų par.).

12047. Gyvenk, kaip nori, dirbk, kiek išgali, valgyk, ką turi. (Kražių par.).

12048. Gyvenk, kaip nuo tėvų nustatyta, kaip Dievo įsakyta (Žarėnų par., — kaip šventam rašte parašyta, - Varnių ap.).

12049. Gyvenk, kaip tavo tėvai gyveno — Dievas naujenybių nemėgsta. (Eržvilkas, Jurbarkas).

12050. Gyvenk, kaip tavo tėvai gyveno — seni žmonės buvo gudresni ir galva protingesni. (Laižuvos par.).

12051. Gyvenk kukliai, kalbėk atsargiai. (Žagarės ap.).

12052. Gyvenk, naujenybių nedabodamas, bet į senus tėvus įsižiūrėdamas: ką darė tėvai, turi daryti ir vaikai. (Marcinkonių par.).

12053. Gyvenk, naujų madų negaudydamas, senų papratimų prisilaikydamas: Dievas padės, ir žmonės nepapeiks. (Merkinės par.).

12054. Gyvenk neskubėdamas — mirtis nepasivėluos. (Dusmenų par.).

12055. Gyvenk ne tam, kad valgytum, tik valgyk, kad gyventum. (Ušpalių par.).

12056. Gyvenk ramiai, valgyk sočiai, miegok saldžiai, dirbk su atodaira, ir bus tau gerai. (Sudargo par.).

12057. Gyvenk, rytojaus dabodamas, kalbėk atsargiai, pagalvodamas. (Gelvonų par.).

12058. Gyvenk sulig Dievo paliepimo, sulig savo supratimo. (Šilavoto par.).

12059. Gyvenk sulig savo supratimo, bet neužmiršk ir Dievo paliepimo. (Ūdrijos par.).

12060. Gyvenk vienybėje su žmonėmis, o kariauk pats su savim (Tauragė; — o kariauk su pageidavimais savo, - Miežinio Žod.).

12061. Gyvenk žmonių naudai, Dievo garbei. (Marijampolės ap.).

12062. Gyveno ant lockavos duonos pas Kalvarijos ubagą! (Plungės par.).

12063. Gyveno be naudos, mirė be bėdos. (Tytuvėnų par.).

12064. Gyveno dainuodamas, paseno elgetaudamas, mirė stenėdamas (Alvito par.; — mirė badaudamas, - Joniškis).

12065. Gyveno durniai ir mirė durniai. (Alvito par.).

12066. Gyveno gerai — oru mito, dūmais šildės, garais bezdėjo. (Šaltininkėliai).

12067. Gyveno, gyveno, kol paseno — ir mirė. (Joniškio, Valkininkų par.).

12068. Gyveno, kaip kiaulė lovy purleno. (Liškiavos par.).

12069. Gyveno, kaip po kartuvėmis. (Plungės par.).

12070. Gyveno, kaip suskis (Vabalninkų par.; — kaip driskius, - Alytaus ap.).

12071. Gyveno, kaip šuva pas riezniką. (Prienų par.).

12072. Gyveno, kaip žiurkė svetimam aruode (Raseinių par.; — kaip pelė miltuose, - Merkinės, Valkininkų par.).

12073. Gyveno, kol nusigyveno, kaip Alytaus driskius (Seirijų par.; — kaip Alytaus žydas, - Merkinė).

12074. Gyveno, kol pinigų turėjo, o kai visa pragėrė — šunų lodyt išėjo. (Druskininkų par.).

12075. Gyveno, kol ragus nusilaužė ir po pasaulį alkanas pasidaužė. (Rodūnės par.).

12076. Gyveno, kol tvoras kūreno. (Joniškio ap.).

12077. Gyveno, kol vieko turėjo (Joniškis; — kol jėgų buvo, - Vilkaviškis).

12078. Gyveno, kur galėjo, valgė, kai turėjo. (Lentupis).

12079. Gyveno nelabasis po bažnyčios sąspara! (Valkininkų par.).

12080. Gyveno nūdiena, rytojaus nepaisydamas. (Merkinės par.).

12081. Gyveno Pono Dievo malone ir žmonių locka (Vabalninkų ap.; — Pono Dievo malone ir gerų žmonių storone, - Eišiškės).

12082. Gyvens Dievo nebodamas — mirs Dievo neprisišaukdamas. (Marcinkonių par.).

12083. Gyvensi dorai — mirsi ramiai. (Kražių ap.).

12084. Gyvensi durnai — ir mirsi durnai (Surviliškio par.; — ir mirsi kvailai, - Kėdainių ap.).

12085. Gyvensi, gyvensi ir, kvailas būdamas, numirsi. (Kupiškis).

12086. Gyvensi, kaip mokėsi, mirti Dievas pamokins. (Valkininkų par.).

12087. Gyvensi, kaip norėsi, mirsi — kaip turėsi. (Naumiesčio par.).

12088. Gyvensi, kol Dievas pašauks. (Joniškio ap.).

12089. Gyvensi, kol Dievas pašauks iš vienos bačkos su Abraomu alaus gerti. (Šeštokų par.).

12090. Gyvensi, kol mirsi ir — visus turtus čia paliksi. (Kazliškio par.).

12091. Gyvensi, kol numirsi. (Joniškio ap.).

12092. Gyvensi, kol pasensi, o pasenęs mirti jau turėsi, kad ir nenorėsi. (Dubingių par.).

12093. Gyvensi lobiuose: vyžoje lobį veši, pirštu duoną rieksi, vamzdžiu grucę srėbsi, ant lango sėdėsi, juodu dūmu pabezdėsi, vargu galą gausi. (A. Schleicheris užr.).

12094. Gyvensi lobiuose: lobį vyžoj važiosi, pliku pilvu kėpsosi, pirštu duoną rieksi, vamzdžiu buzą srėbsi, ant lango sėdėsi, juodu dūmu pabezdėsi, varguos galą gausi. (Pasvalys, Želva).

12095. Gyvens, jei Dievas panorės ir vargų jam nepagailės (Merkinės par.; — ir sveikatos jam nepasigailės, - Alytaus ap.).

12096. Gyvens, kaip gyveno — bėda tik protingą pamokina, o durnių dar labiau sudurnina. (Rodūnės par.).

12097. Gyvens, kaip keltava, ir padvės, kaip keltava. (Valkininkų par.).

12098. Gyvens, kol Dievas sveiką laikys (Joniškis; — kol Dievas sveikatos nesigailės, - Krosnos par.).

12099. Gyvens, kol numirs. (Joniškis).

12100. Gyvens, kol padvės, o ten per amžius pekloj spirgės. (Liškiavos par.).

12101. Gyventi baisu, mirti — dar baisiau. (Tverų par.).

12102. Gyventi ir mirti reikia mokėti. (Taujėnų par.).

12103. Gyventi — kentėti, mirti — atsilsėti. (Varėnos par.).

12104. Gyventi reikia, kad mirti negalima. (Druskininkų par.).

12105. Gyventi sunku, mirti — dar sunkiau. (Viešvėnų par.).

12106. Gyventi — tai ne duoną kepti! (Plungė).

12107. Gyventi — tai ne duoną kepti, ne lauką pereiti. (Druskininkų par.).

12108. Gyventi — tai ne kepsnys suvalgyti, ne obuolis nuskinti. (Druskininkų par.).

12109. Gyventi — tai ne šuolis nušokti. (Tauragė).

12110. Gyvenu, kaip Alytaus žydas: oru mintu, vėju vilkėju, krūmuose viešnagėju. (Seirijų par.).

12111. Gyvenu, kaip baloj (Marcinkonių par.; — kaip baloj mirkstu, - Merkinės par.; — kaip purve murdaus, - Valkininkų par.).

12112. Gyvenu dainuodamas, nors ir badaudamas. (Dubingių par.).

12113. Gyvenu iš bėdos bėdon, iš vargo vargan. (Liškiavos par.).

12114. Gyvenu iš dienos dienon, iš vargo vargan. (Marcinkonių par.).

12115. Gyvenu iš vargų neišbrisdamas, iš bėdų neišsikasdamas. (Merkinės par.).

12116. Gyvenu, kaip inkstas taukuose, kaip kirmis lašiniuose. (Surviliškio, Kėdainių ap.).

12117. Gyvenu, kaip kurmis knisuosi. (Valkininkų par.).

12118. Gyvenu, kaip linas, baloj mirkdamas. (Ratnyčios par.).

12119. Gyvenu, kaip meška lauže, tik pilvas valgyti prašo, o sriubos nei lašo. (Zarasų ap.).

12120. Gyvenu, kaip svirplys už nekūrento pečiaus — ir šalta, ir alkana. (Ilguvos par.).

12121. Gyvenu, kaip svirplys už pečiaus — šilta, nors alkana, bet už kampą nemoku, kada sumanau, tada ir šoku. (Griškabūdžio par.).

12122. Gyvenu, kaip šuo be namų — nei kampo, nei šaukšto, nei savo apsiausto. (Marijampolės ap.).

12123. Gyvenu, kaip šuva drėgnoje. (Šilavoto par.).

12124. Gyvenu, kaip varlė baloj, ir laukiu, kokis gužas mane nutemps. (Joniškio par.).

12125. Gyvenu, kaip žvirblys ant mėšlyno, grūdelį surado — ir pasimaitino. (Merkinės par.).

12126. Gyvenu — merdenu, kai numirsiu — gal atsilsėsiu ir geresnį buitį turėsiu. (Lazdijų par.).

12127. Gyvenu neblogai: dieną vargauju, kitą badauju (Rodūnės par.; — vieną dieną ubagauju, kitą badauju, - Ašmenos apsk.).

12128. Gyvenu neblogai: kai turiu — valgau, kai neturiu — ir taip apseinu. (Liškiavos par.).

12129. Gyvenu per dieną dienon, iš bėdos bėdon. (Butrimonių par.).

12130. Gyvenu puikiai, kaip ponas iš Dievo malonės. (Čedasų par.).

12131. Gyvenu puikiai, kaip šlėktelė pavasarį (Ašmenos apskr.; — kaip šlėkta, per pavasarį badaudamas, - Pivašūnų par.).

12132. Gyvenu puikiai: pečiaus nekūrenu, duonos nekepu, iš žydo loskos maitinuosi. (Krosnos par.).

12133. Gyvenu puikiai, vagių nebijodamas — tvartai tušti, aruodai pašluoti. (Krikštonių par.).

12134. Gyvenu puikiai, valgau sočiai ir dirbu sparčiai. (Dambavos par.).

12135. Gyvenu rytdiena, nūdienos nedabodamas, apie pietus negalvodamas. (Perloja).

12136. Gyvenu su saiku, valgau su laiku. (Marijampolės ap.).

12137. Gyvenu tavo maldomis, laikaus savo pastangomis. (Utenos ap.).

12138. Gyvi juokai! (Joniškis).

12139. Gyvi juokai toki darbai (Valkininkų par.; — tokis darbas, - Alytus; — tavo darbai, - Malėtų par.).

12140. Gyvi juokai tokios kalbos! (Valkininkai).

12141. Gyvi juokai tokios kalbos — šarkai ant uodegos nunešti. (Merkinės par.).

12142. Gyvi katė — žmogus dar gyvesnis. (Sangrūdos par.).

12143. Gyvi kaulai mėsos reikalingi. (Sintautų par.).

12144. Gyvi kaulai pasiliko iš žmogaus! (Daugai).

12145. Gyvi kaulai pasiliko — nežinia nei kuo laikosi žmogus. (Pilviškių par.).

12146. Gyvi namai mažais vaikais. (Liudvinavo par.).

12147. Gyvi rūpesčiai su tais vaikais. (Marcinkonys).

12148. Gyvis gyvį smaugia ir ryja. (Tauragė).

12149. Gyvo kraujas ne vanduo (Ramygalos par.).

12150. Gyvo neapkentė, mirusį pamilo (Slavikų, Marijampolės ap.; — o kai mirė, tada pamilo, - Kybartų par.).

12151. Gyvo nematęs — mirusį pažino (Musninkų par.).

12152. Gyvo nemėgo, o pamilo, kai numirė. (Dubingių par.).

12153. Gyvo nepažino, o mirus — draugu pasivadino. (Semeliškių par.).

12154. Gyvo raugo iš tėvulio bačkos! (Ratnyčios par.; — iš tėvulio kubilo, - Varėnos par.).

12155. Gyvo raugo svetur prisigėrė, todel svetimu ir namie atsiduoda (Merkinės par.; — svetimu raugu ir namie smirda, - Prienų par.).

12156. Gyvo raugo svetur prisigėręs, namie greit neprasivėdinsi (Alytaus ap.; — namie neprasivėdina, - Daugų par.; — namie vėdinasi, - Rudiškių par.; — namo parėjo vėdintis, - Žagarės ap.).

12157. Gyvos bėdos greitai žmogų iš paskutinio rūbelio išrėdo (Gelvonų par.; — ir paskutinę šermekšą nurėdo, - Ašmenos apskr.).

12158. Gyvos bėdos ir turtuoliui kišenius iškrato (Alytus; — ir bagočių nualina, - Rodūnė).

12159. Gyvos bėdos kulnus pakaustė (Daugų par.; — geriau už kavolių pakausto, - Varnėnai).

12160. Gyvos bėdos su vaikeliais, bet nelengviau ir be vaikelių. (Krivonų par.).

12161. Gyvos bėdos žmogų apsėdo (Slavantų par.; — kaip ubagą utėlės žmogų apsėdo, - Šunsko par.).

12162. Gyvos bėdos žmogų skarmalais aprėdo (Aukštadvaris; — skarmaluosna rėdo, - Stakliškių par.).

12163. Gyvos dvasios čia nebėr. (Kietaviškių par.).

12164. Gyvo tyla — mirusio byla. (Šakių par.).

12165. Gyvo turtai mirusiam niekai (Lazdijų par.; — dangui niekai, tik peklai patieka, - Ratnyčios par.).

12166. Gyvo žemėn neapkas — o ko daugiau bijoti? (Druskininkų par.).

12167. Gyvo žmogaus nematysi — šalis, kaip išmirusi (Merkinės par.; — kaimas, kaip išmiręs, - Seirijų, Liškiavos par.).

12168. Gyvu bodėjos — mirusiu susidomėjo. (Virbalio par.).

12169. Gyvu krauju mito, gyvas ašaras gėrė (Alsėdžių par.; — gailias ašaras gėrė, - Druskininkų, Kaltinėnų par.).

12170. Gyvu krauju ne vien tik vilkas gyvena! (Merkinės par.).

12171. Gyvu krauju tik vanagas minta. (Veiverių ap.).

12172. Gyvulio galva! (Joniškio ap.).

12173. Gyvulio nepenėjęs taukų neimsi (Tauragė; — taukų neturėsi, - Eržvilko ap.; — taukų negausi, - Raseinių ap.).

12174. Gyvulio protelis, nors aniolo veidelis. (Marcinkonių par.).

12175. Gyvulio snuki tu! (Sedos par.).

12176. Guvulio snukį turėdamas, dar už stalo lenda! (Alytaus ap.; — ir elgiasi, kaip gyvulys, - Naumiestis).

12177. Gyvuliškas pasielgimas. (Marcinkonių par.).

12178. Gyvulių nepaskleidęs neik prie žmonių (S. Daukanto užr., Plungės par.).

12179. Gyvulių neturėk, ir nuopolių nebus. (Dusetų par.).

12180. Gyvuly nešventinto tvarto! (Alvitas).

12181. Gyvulys, gardžiau gavęs ėsti, muitijas (nenori ėsti prasto ėdalo. — Juškos Žod.).

12182. Gyvulys nebylys, niekam nepasiskųs. (Tauragė, Eržvilkas).

12183. Gyvulys nebylys, tau nepasakys, kas jam skauda. (Eržvilko par.).

12184. Gyvulys pajuto, o žmogus nesukuto (Šakynos par.; — o žmogus nesukruto, - Stulgių par.; — o žmogus anei krust, - Viekšnių par.).

12185. Gyvulys taip elgtis gėdytųsi! (Utenos ap.).

12186. Gyvulys taip nepasielgtų! (Čedasų par.).

12187. Gyvulys tavęs pasigėdytų! (Malėtų par.).

12188. Gyvulys tu neraliuotas! (Seirijų par.).

12189. Gyvu nesidomėjo, o mirusį pamėgo (Naumiestis; — o mirusio pasigailėjo, - Alytus).

12190. Gyvus, kaip gyvatė (Dotnuva; — kaip katė, - Merkinės par.).

12191. Gyvus, kaip gyvatė — galvą nukirsk, uodega raitosi! (Alytaus ap.; — galvą nukirtus uodega kruta, - Nemunaitis).

12192. Gyvus, kaip katė — nesurangysi, tik maiše nuskandinsi. (Merkinės par.).

12193. Gyvus žmogus, kaip katė: bėdos ėda, vargai spaudžia, skurdas graužia — o jis vis gyvena ir mirti nenori. (Valkininkų par.).

12194. Gyvus žmogus riebalais neapauga (Kuciūnų par.; — taukais neapaugs, - Šunsko par.).

12195. Gyvus žmogus vietoj nepasėdi (Slavikų par.; — visados juda, - Kapčiamiestis).

12196. Glaudosi, kaip katė (Joniškis; — kaip katė glostoma, - Malėtų par.; — kaip katė į kojas, - Gruzdžių par.).

12197. Glaudosi, kaip šuva prie gaspadoriaus. (Kurtuvėnų par.).

12198. Glaudus kumelys dvi kumeles žinda. (Kuktiškių par.).

12199. Glaudus šuva ir ant vagies neloja. (Veisiejų par.).

12200. Glaudus telias dvi motkas žinda (Merkinės par.; — du speniu žinda, atkaklus — nei vieno, - Druskininkų par.).

12201. Glaudus veršis dvi karvi žinda (Eržvilko ap.; — dvi karves žinda, - Subačius).

12202. Glaudus žmogus visur pralenda (Šakių par.; — visko pasiekia, - Viešintų par.).

12203. Glaudus žmogus visų mėgiamas, atkaklus — niekeno. (Kelmės ap.).

12204. Glaudžiasi adatėlė prie siūlelio — mergelė prie bernelio. (Perloja).

12205. Glaudžiasi, kaip alkanas prie duonos (Varėnos par.; — kaip alkanas prie bakanėlio, - Ratnyčios par.; — kaip alkanas į puodą, - Seirijų par.).

12206. Glaudžiasi, kaip apynys prie šatrelės (Daugų par.; — kaip apynys prie medžio, - Seirijų par.; — kaip apynys į tvorą, - Valkininkų par.).

12207. Glaudžiasi, kaip giminės prie turtingo (Alytaus ap.; — kaip giminės prie dėdės amerikonto, - Ratnyčios par.).

12208. Glaudžiasi, kaip girtas prie tvoros. (Merkinės par.).

12209. Glaudžiasi, kaip girtuoklis prie karčiamos (Varėnos par.;—kaip girtas į žydauką, - Prienų ap.).

12210. Glaudžiasi, kaip grambolys prie šūdo (Daugų par.).

12211. Glaudžiasi, kaip katelė (Rodūnės par.; — kaip katinas, kad paglostytų, - Nočia).

12212. Glaudžiasi, kaip meška į skruzdėlyną (Marcinkonių par.; — kaip meška į avilį, - Valkininkų par.).

12213. Glaudžiasi, kaip sūris į sviestą. (Liškiavos par.).

12214. Glaudžiasi, kaip šuva prie žmogaus per perkūniją (Liškiavos par.; — kaip šuo prie žmogaus perkūnijos metu, - Naumiesčio par.).

12215. Glaudžiasi, kaip ubagas prie bažnyčios. (Pivašūnų par.).

12216. Glaudžiasi, kaip utėlė prie bambos. (Kelmė).

12217. Glaudžiasi, kaip vyras prie svetimos žmonos (Marijampolės ap.; — prie svetimos pačios, - Pivašūnų par.).

12218. Glaudžiasi krūmas prie tvoros — bernas prie mergos. (Valkininkų par.).

12219. Glaudžias merga prie tėvelių, o širdis prie bernelio. (Marcinkonių par.).

12220. Glaudžiasi noriai, kai duodi, o ne prašai. (Pajievonio par.).

12221. Glaudžiasi prie neturtingo bernelio, kad dar nepažino pas tėvulį vargelio. (Dusmenų par.).

12222. Glaudžiasi savi, glausis ir svetimi, kol tavo aruodai pilni. (Pažėrų par.).

12223. Glaudžiasi vaikeliai prie senų tėvelių, kol neišaugo dar sparneliai (Dubingių par.; — kol dar maži, - Pusnės par.).

12224. Glauskis bėdoje Dievulio, kaip tikro tėvulio. (Valkininkų par.).

12225. Glauskis bėdoje išmintingo, bet ne turtingo — turtingas į tave nepažiūrės, o protingas nors geru žodžiu padės. (Išlaužų par.).

12226. Glauskis bėdoje prie bažnytėlės, o ne prie karčiamėlės. (Onuškio par.).

12227. Glauskis manęs laimėje, o bėdoje aš pats prisiglausiu. (Daukšių par.).

12228. Glauskis namo audroje, bet nesiglausk giedroje. (Zapyškio par.).

12229. Glauskis prie sūnaus, bet nesiglausk prie žento. (Merkinės par.).

12230. Glauskis tvoros, kad girtų kojų nesuvaldai. (Plutiškių par.).

12231. Glausk kišenes turguje, o liežuvį karčiamoje. (Šeštokų par.).

12232. Glausk pavargėlius — priglaus ir tave Dievas. (Slavantų par.).

12233. Glausk vargdienius čia — priglaus tave Dievas danguje. (Onuškio par.).

12234. Globa atėjo — visi kampai ištuštėjo (Barzdų par.; — visi aruodai ištuštėjo, - Sasnavos par.).

12235. Globa buvo gera, tik per ją pasidarė didelė iškada. (Zarasų ap.).

12236. Globa gailestinga, bet dažnai — pragaištinga. (Dambavos par.).

12237. Globa gerai, kol nebrangiai atseina (Druskininkų par,; — tik kad ji brangiai kaštuoja, - Dubingių par,),

12238. Globa gera širdimi atjoja, o skriauda išjoja (Kuktiškių par.; — o ant skriaudos išjoja, - Jėzno par.).

12239. Globa kišenius prisikrovė ir namo numovė. (Lentupių par.).

12240. Globa man, nauda tau! (Druskininkų par.).

12241. Globa naudinga globojančiam, bet ne globojamam. (Marijampolės ap.).

12242. Globa padėjo — visas ūkis ištuštėjo. (Kalvarijos par.).

12243. Globa retai geru pasibaigia. (Lazdijų, Šakių par.).

12244. Globa siratėlei, o nauda apiekūnui. (Ratnyčios par.).

12245. Globa tau — nauda man. (Sidabravo par.).

12246. Globa ūkį išvalė, turtingo tėvelio vaikus ubagais padarė (Sangrūdos par.; — vaikus žebravoti pavarė, - Veisiejų par.).

12247. Globa vaiką išdykina (Alytaus ap.; — vaiką išpaikina, - Šateikių par.).

12248. Globoja dažnas, nepasinaudoja retas. (Seirijų par.).

12249. Globoja Dievas iš dešinės, velnias iš kairės. (Merkinės par.).

12250. Globoja, kaip angelas sargas. (Marijampolės ap).

12251. Globoja, kaip angelas sargas nekaltą kūdikėlį (Marijampolės ap.; — kaip aniolas sargas mažą vaikelį, - Marcinkonių par.).

12252. Globoja, kaip girininkas miškus: žolės nenuskinsi, šakos nepaimsi, kol kyšį duosi, o ten nors ir visą mišką išvežk. (Daugų par.).

12253. Globoja, kaip kyšininkas vagį. (Šiaulių ap.).

12254. Globoja, kaip mūsų ponai savo turtus (Panevėžys; — kaip mūsų ponai dvarus, - Biržų ap.; — kaip ponai Lietuvos miškus, - Alytaus ap.).

12255. Globoja, kaip mūsų ponai savo gimines. (Biržų ap.).

12256. Globoja, kaip patėvis posūnio turtą. (Merkinės par.).

12257. Globoja, kaip policininkas plento medelius — už medelį ima rublelį. (Dotnuvos ap.).

12258. Globoja, kaip Ponas Dievas (Perloja; — kaip Ponas Dievas Abraomo vaikus, - Biržų ap.).

12259. Globoja, kaip septynios auklės vieną vaiką. (Panevėžys).

12260. Globoja, kaip valdžia dvarponius (Platelių ap.; — dvaro miškus, - Raudondvario par.).

12261. Globoja, kaip vanagas vištas (Niedzingės par.; — kaip vanagas karvelius, - Mosėdžio par.).

12262. Globoja, kaip valdžia miškus — nei sau, nei žmonėms, tik žydui ir ponui (Sedos ap.; — žmonėms bėdon, žydui — naudon, - Alytaus ap.).

12263. Globoja, kaip velnias girtuoklį. (Valkininkų par.).

12264. Globoja, kaip vilkas avis (Merkinės par.; — kaip vilkas ožkas, - Ratnyčios, Nočios par.).

12265. Globoja, septynis kailius lupdamas (Krosnos par.; — septynias skūras belupdamas, - Sedos ap.).

12266. Globoja vagį, kad pas kitus vogtų, o jam tektų (Prienų par.; — kad iš kitų išneštų, o jam parneštų, - Graužiškės).

12267. Globojo girto ratus, kol nepagloboti ir arklio (vogė ratus, pavogs ir arklį. — Butrimonys).

12268. Globojo girtą, kol manė, kad jo kišenius tvirtas (Nemunaitis; — kad jo mašna pilna, - Prienų par.).

12269. Globojo girtą, kol viskas pražuvo, kas kišeniuj buvo. (Varėna).

12270. Globojo, globojo, kol nebeliko, kas globoti. (Merkinės par.).

12271. Globojo, globojo vilkas avis, kol nei vienos nebeliko. (Valkininkų, Dubingių par.).

12272. Globojo, kaip ponas žydą, kol jam pinigus skolino. (Raudondvario par.).

12273. Globojo, kaip valdžia kaimietį, kol paskutines kelnes nuavė (Naumiesčio par.; — kol paskutinę karvę iš tvarto išvedė, - Šakių ap.).

12274. Globojo mane, dabar paglobos tave — abu po krūmu atsidursim (Vaduoklių par.; — abu po krūmu miegosim, šaką pasiklosim, lapu užsiklosim, žaliu grybu pasimaitinsim, - Šeštokų par.).

12275. Globojo peludė aruodą, berno maišus saugodama! (Daugų par.).

12276. Globojo raistas velnią — paglobos ir tave karčiama (Varėnos par.; — paglobos tave turma, - Perloja).

12277. Globojo senas mergą, kol beglobodamas vaiku apdovanojo (Veisiejų par.; — kol beglobodamas vaiką padarė, - Liškiavos par.).

12278. Globojo turtingą našlelę — susiglobojo sau kraitelį (Čedasų par.; — susiglobojo sau pasogėlį, siratėlėms piktą patėvį, - Nemakščių par.).

12279. Globojo vagį, kol ir patį globėją apvogė (Šeštokų par.; — kol abu turmon pateko. - Liškiavos par.).

12280. Globojo valdžia sodiečius — sodžiai sunyko, globojo miškus — miškai išnyko. (Alytaus ap.).

12281. Globok, kate, peliukę — nebeliks nei skūrukės. (Alizavo par.).

12282. Globok man ne mergelę, bet gerą kraitelį. (Akmenės par.).

12283. Globok medį, kurian Dievą įvarei! (Aukštadvario, Marcinkonių par.).

12284. Globok naują rūbelį, jei nori, kad mylėtų gražios mergelės. (Ratnyčios par.).

12285. Globok pelus, ne mano turtus! (Krosnos par.; — ne mano namus, - Miroslavo par.).

12286. Globok rūbą, kol naujas, saugok sveikatą, kol jaunas. (Darsūniškio par.).

12287. Globok rūtelę, jei nori gauti gerą bernelį. (Daugų par.).

12288. Globok savo vaikus, ne mano ūkį. (Vilkaviškio ap.).

12289. Globok tėvelius senatvėje, vaikus kūdikystėje. (Karsakiškis).

12290. Globok vagį — gal ir tave, pagaliau, apvogs. (Kėdainių ap.).

12291. Globos, kol nuglobos (Želvos par.; — kol neliks, kas globoti, - Valkininkų par.; — kol nieko nebeliks, - Naumiesčio par.).

12292. Globos siratėles vaikelius, kol pasisavins jų turtelius. (Alksnynė).

12293. Globos tave Ponas Dievas, kaip tu kitus globoji! (Baisogalos par.).

12294. Globoti sunku, bet globoti ir vogti lengviau. (Gelvonų par.).

12295. Globoti svetimą turtą lengva, bet saugoti sunku. (Taujėnų par.).

12296. Glostai katę, o ji tau nagus rodo. (Zarasų par.).

12297. Glostė čigonas arkliuką iš ryto, o nakčia ant jo užsirito — nei čigono, nei arkliuko, nei ratų, nei vežimuko. (Biržų ap.).

12298. Glostė čigonas arklį iš tyko — po nakties arklys išnyko (Butrimonių par.).

12299. Glostė diedas bobą, kol abu gavo po ragu. (Duokiškio par.).

12300. Glostė durnius pūslę, kol sprogo. (Utena).

12301. Glostė, kaip kalę (Gaurė; — kaip šunį lazda, - Juodupė; — kaip juodą katę, - Juozapavo apskr.).

12302. Glostė, kaip katė pelę. (Lūšės ap.).

12303. Glostė, kaip šunį, kad nelotų. (Utenos par.).

12304. Glostė, kol buvo reikalingas (Pakruojis; — kol buvo turtingas, - Laukuvos ap.).

12305. Glostė, kol gauti reikėjo, o kai gavo — net ton šalin nebežiūrėjo. (Metelių par.).

12306. Glostė, kol kišeniuj sėdėjo, o paskui — nei ton pusėn nežiūrėjo. (Ašušos par.).

12307. Glostė, kol nagelius išaugus pajuto. (Mosėdžio ap.).

12308. Glostė, kol reikėjo, raitė, kai galėjo (Kvėdarnos ap.; — dergė, kur galėjo, - Kabeliai).

12309. Glostė, kol užglostė (Gailionių par.; — kol aruodus išglostė — o ten ir subinę rodo, - Surviliškis).

12310. Glostė žodeliais, kandžiojo darbeliais (Malėtų par.).

12311. Glostyk gaidį, kiek nori — kiaušinio vistiek nesudės (Alytaus ap.; — kiaušinio nesusineš, - Marijampolės ap.).

12312. Glostyk katiną, tai ir uodegą kels aukštyn (Ašmenos apsk.; — tai ir nagus išleis, - Dubingių par.).

12313. Glostyk ožio pautus — gal pieno gausi. (Alvito par.).

12314. Glostyk ožį ar neglostyk — vilnų nebebus (Stakliškių par.; — vistiek vilnų nesulauksi, - Labanoro par.).

12315. Glostyk pono subinę — gal įtiksi. (Vabalninko ap.).

12316. Glostyk pono šunį, kad nelotų — kol tau ranką nukrims. (Karsakiškio ap.).

12317. Glostyk svetimą šunį, bet atsargiai, kalbėk tiesą, bet mandagiai. (Sutkų par.).

12318. Glostyk šunį, bet ne prieš šerstį, kalbėk tiesą ponui, bet prieš mirtį. (Platelių ap.; — bet prieš smertį, - Plungė).

12319. Glosto badas pilvelį, kad tingėjo rankelės (Dusmenų par.; — kad vengė darbo baltos rankelės, - Jonavos ap.).

12320. Glosto badas skilvį, o šaltis šlaunis. (Gargždų par.).

12321. Glosto bėda, kad nenutuktum, glosto Dievas bėdomis, kad nesipuikintum. (Batakių par.).

12322. Glosto bizūnėliu, kad nereiktų pinigėlių (Raudondvario par.; — kad netektų pinigėliu, - Vilkijos par.).

12323. Glosto Dievas bėdomis, žmonės kalbomis. (Valkininkų par.).

12324. Glosto Dievas nelaimėmis, kad negyventum be baimės. (Bubių par.).

12325. Glosto Dievas, paglostys ir žmonės. (Butrimonių par.).

12326. Glosto, kaip ežį (Joniškis; — kaip šuva ežį, - Perloja; — kaip alkana lapė ežį, - Šaltininkėliai).

12327. Glosto. kaip katė pasigautą peliukę. (Varėnos par.).

12328. Glosto, kaip mergos šikną (Vabalninko par.; — kaip mergos storumu pasigėrėdamas, - Alvito par.).

12329. Glosto, kaip prieš seimo rinkimus. (Marijampolės ap.).

12330. Glosto, kaip šunį, ir elgiasi, kaip su šunim. (Eišiškių ap.).

12331. Glosto, kaip šunį, tris dienas nepaėdintą (Gailionių ap.; — tris dienas nepenėtą, - Liškiava).

12332. Glosto, kaip valdžia mužikus, kol išglosto paskutinius skatikus. (Kėdainių, Lekėčių ap.).

12333. Glosto, kol naudingas, giria, kol reikalingas. (Merkinės ap.).

12334. Glosto mane gerai, kad tik jį Dievas taip paglostytų iš aukšto dangaus. (Žagarės par.).

12335. Glosto mus girininkas, paglostė dabar ir policininkas. (Alytaus ap.).

12336. Glosto mus visi, todėl ir ašaros pačios iš akių rieda. (Girkalnio par.).

12337. Glosto retai, bet paglosto smarkiai. (Karklėnų ap.).

12338. Glosto rêty paslaptį — ryt jau visos šarkos žinos (Druskininkų par.; — ryt jau visas svietas išgirs, - Marcinkonių par.; — ryt jau ir kurti išgirs, - Rodūnės par.).

12339. Glosto tėvai — paglostys dar ir vaikai. (Krakių par.).

12340. Glosto žmonės, paglostė dar ir Dievas (Merkinės par.; — neužmiršo paglostyt ir Dievulis, - Liškiava).

12341. Glūpas nuėjo, duka parėjo. (Darbėnų par.).

12342. Gnaibo, kaip žąsis aviną (Naumiesčio par.; — kaip žąsis kiaulę, - Alytaus ap.).

12343. Gnaibo, kaip žydai Kristų. (Molėtų par.).

12344. Gnaibosi, kaip merga su bernu. (Virbalio par.).

12345. Gniūsija, kaip Adomas voverį. (Antalieptės, Kavarsko par.).

12346. Gnyba, kaip žąsis. (Lentupių par.).

12347. Gobė, gobė, ir velnias mašna pasiuvo. (Vilkaviškis).

12348. Gobė turtus — gavo ligas (Vilkaviškio par.; — sugobė kvarabas, - Virbalio ap.).

12349. Gobė turtus vaikeliams, o tie pamiršo tėvelius — kryžiaus ant kapo ir tai nepastatė. (Vilkaviškio par.).

12350. Gobšas ir iš ožio nori pieno gauti. (Biržų ap.).

12351. Gobšas pavydu gyvena. (Kavarsko par.).

12352. Gobšaus akis pavydi. (Lentupis).

12353. Gobšaus akys ir elgetos maišas vienu siūlu siūti. (Merkinės par.).

12354. Gobšaus akys tik svetimą gerą mato. (Druskininkų par.).

12355. Gobšaus bėdas velnias rėdo. (Valkininkų par.).

12356. Gobšaus platus noras — visą svietą savo kišeniun įsidėti. (Rodūnės par.; — viso svieto turtus apžioti, - Eišiškių ap.).

12357. Gobšaus vargai — velniui džiaugsmai (Varėnos par.; — velniui klapatai, aniolui džiaugsmas, - Valkininkų par.).

12358. Gobšio kiauras žakas — niekad neprikrausi. (Miežinio Žod.).

12359. Gobšio kiauras maišas — niekad nepripilsi. (Pasvalys).

12360. Gobšus bėdavoja, kada ir vieną skatiką sunaudoja (Nemunaičio par.; — kai duonos lustelį suvalgo, - Seirijų par.; — kai kitam skatikėlį padova-

noja, - Onuškio par.; — kai ubagui puskatikį paduoda, - Stakliškių par.).

12361. Gobšus Dievui žvakę, o velniui — dvi. (Merkinės par.).

12362. Gobšus duoti — skairus gauti. (Marcinkonių par.).

12363. Gobšus ir skurulio gailisi. (Niedzingės par.).

12364. Gobšus ir ubagui pavydi. (Merkinės ap.).

12365. Gobšus kiaurus badautų metus, kad tik susikrovus didesnius turtus. (Lazdijų par.).

12366. Gobšus kiekvienam pavydi. (Miroslavo par.).

12367. Gobšus kiekvieno skatikėlio pavydus. (Daugų par.).

12368. Gobšus norėtų, kad visas svietas akių neturėtų — galėtų vagim nebūti ir visa sau pasiimti. (Valkininkų par.).

12369. Gobšus norėtų, kad visas svietas jam pavydėtų (Druskininkų par.; — kad svietas jo turtų neregėtų, - Marcinkonių par.).

12370. Gobšus svetimam, skairus sau. (Druskininkų par.).

12371. Gobšus visados verkia, kad Dievas ir žmonės jį skriaudžia. (Nemunaitis).

12372. Gobšus visiems, tik ne sau. (Jėzno par.).

12373. Gobus, kaip šuva į dešras (Gaurė; — kaip šuva mėsos, - Druskininkų ap.).

12374. Gobus, kaip vilkas ant mėsos. (Plungė).

12375. Godus, kaip katinas į mėsą. (Dotnuvos ap.).

12376. Godus, kaip kunigas. (Vilkaviškis).

12377. Godus, kaip kunigo gaspadinė į ubago lašinius. (Marijampolės ap.).

12378. Godus katinas į svetimus lašinius! (Merkinės par.).

12379. Godus nieku nesibjauri. (Eržvilko par.).

12380. Godžiam kąsnis pats į burną krinta. (Šakių ap.).

12381. Godžiam net višta skanesnius kiaušinius deda. (Kartėnos par.).

12382. Grabė girtam gali lovą atstoti (Niedzingės par.; — patalą atstoti, - Daugų par.).

12383. Grabė girtam ne kliūtis. (Niedzingės par.).

12384. Grabėje pabuvo, pas žydą užkliuvo, tai namo ir nepateko. (Varėna).

12385. Grabė tam, kad girtas pasimaudytų. (Daugų par.).

12386. Grabė visados girtam sausa, kad ir vandens iki kraštų. (Butrimonių par.).

12387. Grabojo, kaip žydas po molynę. (Babrai).

12388. Graibo bernas mergas, kol susigraibo bėdas. (Paystrio par.).

12389. Graibo bėdas, kaip iš eketės žuvis (Ušpalių par.; — kaip žuvis neršto metu, - Sedos par.).

12390. Graibo dėl juokų, o kai susigraibo — zvimbia dėl vargų. (Pašaltuonio par.).

12391. Graibo, kaip aklas purvyną, skatiką pametęs. (Adutiškis).

12392. Graibo, kaip aklas tamsoje. (Naumiestis).

12393. Graibo, kaip girtas mietus. (Utena).

12394. Graibo, kaip upėj šapus. (Seda).

12395. Graibo, kol sugraibo. (Pandėlio par.).

12396. Graibosi ir bumba, kaip ubagas, kruopas pabėręs. (Tauragė).

12397. Graibosi, it aklas durų. (Pasvalys; — kaip aklas durių, - Merkinė).

12398. Graibosi, kaip aklas sienos. (Žagarė).

12399. Graibosi, kaip čiupas apie bobą. (Žagarė).

12400. Graibosi, kaip durnius bambos. (Zarasų par.).

12401. Graibosi, kaip eketėn patekęs.(Perloja).

12402. Graibosi, kaip girtas kelio per balą (Merkinės, Tauragnų par.).

12403. Graibosi, kaip girtas tvoros ant pliko lauko. (Dusetų par.).

12404. Graibosi, kaip kušlas lazdos. (Valkininkų, Veisėjų par.).

12405. Graibosi, kaip savo galvą pametęs. (Raudėnai).

12406. Graibosi, kaip sena merga vaiko. (Alvitas).

12407. Graibosi, kaip skerdžius apie piemenę. (Veisiejų par.).

12408. Graibosi, kaip skerdžius triūbos. (Merkinės par.; — kaip skerdžius botago, - Druskininkų par.).

12409. Graibosi, kaip ubagas bambos. (Joniškio ap.).

12410. Grakšti, kaip karvė tanciuje (Kamajų par.; — kaip karvė po balnu, - Rumbonių par.; — kaip kiaulė po balnu, - Merkinė).

12411. Grakšti, kaip meška (Laižuvos par.; — kaip meška bešokant, - Rietavo par.).

12412. Grakšti, kaip nendrė. (Marcinkonių par.; — kaip žilvitis, - Rokiškio par.).

12413. Grakšti, kaip samtis. (Paystrio par.).

12414. Grakšti, kaip vyžuota mergelė (Alytaus ap.; — kaip vyžais apsiavusi merga, - Jėzno par.).

12415. Grakšti, kol jauna (Merkinės par.; — kol jauna, rambi, kai pasensta, - Jėzno par.).

12416. Grakšti, kol mergelė, o kokia bus, kai ištekės ir vargus paregės? (Varėnos par.).

12417. Grakšti, kol pas tėvulį, bet kokia bus pas bernelį? (Veisiejų par.).

12418. Grakšti merga akis vilioja (Joniškio par., Utena; — visų akis savesp traukia, - Marcinkonių par.).

12419. Grakšti merga bernui miegą gadina (Miroslavo par.; — bernams miegą atima, - Šeštokų par.).

12420. Grakšti mergelė, kaip girios paukštelė (Merkinės par.; — kaip kregždelė, - Seirijų par.; — kaip lelijėlė, - Marcinkonių par.; — kaip pievos gėlėlė, - Valkininkų par.; — kaip rugiagėlelė, - Niedzingės par.).

12421. Grakšti mergelė — motulei bėdelė. (Leipalingio par.).

12422. Grakšti, tęva, kaip nendrė laiba. (Utenos par.).

12423. Gramdyk tuščiam puode — pelė nosį nukąs! (Veiverių ap.).

12424. Gramdo marti bliūdą — susilauk vaikelio juodo. (Kavarsko par.).

12425. Gramdo merga puodą — gaus bernelį juodą! (Merkinės par.; — gaus berną, kaip čigoną, juodą, - Utena).

12426. Grandė (gramdė?) marti katilą — ant svodbos lys. (A. Schleicheris).

12427. Grandime žolė neauga. (Alovės par.).

12428. Grašis ir į dangų kelią suranda (Pakruojo par.; — skylę suranda, - Kazlų Rūda).

12429. Grašis prie grašelio — ir jau visas rublelis. (Adakavo par.).

12430. Grašis prie grašio — štai ir visas auksinas. (Lieplaukės par.).

12431. Grašis visur kelią suranda — ir per uždaras duris pralenda. (Miroslavo par.).

12432. Grašis visur pagarboj — ir klebonijoj ir karčiamoj. (Linkuvos par.).

12433. Grašiu kelią praskynė, kur prieit negalėjo. (Būdviečio par.).

12434. Grašiu užmušė, grašiu ir atgaivino. (Kamajų par.).

12435. Gražiai atvažiavo, bet nelinksmai išvažiavo. (Laukžemės par.).

12436. Gražiai drožtas, bet ir nudrožtas. (Druskininkų par.).

12437. Gražiai drožtas, bet blogai skaptuotas (Merkinės par.; — bet blogai nutašytas, - Nemunaičio par.).

12438. Gražiai gyvename — ir tvoras kūrename. (Kretingos par.).

12439. Gražiai kalba, bet negražiai daro (Varnėnai; — bet negražiai elgiasi, - Naumiestis; — bet negerai gyvena, - Eišiškės).

12440. Gražiai kalba, blogai mano (Kabeliai; — piktai daro, - Joniškis).

12441. Gražiai kalba, kaip pasamdytas (Rodūnė; — kaip už pinigus samdytas, - Palionys).

12442. Gražiai kalba, kol naudą turi (Garžgdų par.; — kol savo gauna, - Alytaus ap.).

12443. Gražiai nešiojo, bet greitai sunešiojo (Krosnos par.; — bet greitai sudėvėjo, - Valkininkų par.).

12444. Gražiai nešiok, greit nupliksi, bet ir neprastai pajuokų gausi! (Dusetų par.).

12445. Gražiai nešiok rūtų vainikėlį — gerą gausi bernužėlį. (Marcinkonių par.).

12446. Gražiai nešiosi — ilgai dėvėsi. (Marcinkonių par.).

12447. Gražiai nudažytas, bet blogai padarytas. (Merkinės par.).

12448. Gražiai nudažytas karstas, o vidury pilnas smarvės. (Raseinių, Kėdainių ap.).

12449. Gražiai pagamintas valgis nevisados skanus (Raudėnų par.; — nevisados gardus, - Daugailių ap.).

12450. Gražiai pagamintas, bet neskaniai išvirtas (Darbėnų par.; — bet ne žmogui valgyti, tik šunims penėti, - Darsūniškis).

12451. Gražiai parėdytas, bet blogai išmokytas (Čedasų ap.; — bet blogai auklėtas, - Germaniškio ap.).

12452. Gražiai paruošta, bet mielam sveteliui, o ne paršo broleliui. (Alvito par.).

12453. Gražiai pasikėlė, tik nesklandžiai nusileido (Raudondvario par.; — tik negražiai nutūpė, - Vilkaviškio ap.).

12454. Gražiai pradėjai, gražiai ir baik. (Tauragė).

12455. Gražiai pradėsi, bet kaip pagynėsi? (Liškiavos par.).

12456. Gražiai priėmė, bet neskaniai pavaišino (Dabužių ap.; — bet neskaniai pavalgydino, - Renavos ap.; — bet šiurkščiai kalbino, - Lekėčių ap.; — bet nemandagiai vaišino, - Liubavo ap.).

12457. Gražiai — retas, šlykščiai — dažnas. (Telšių ap.).

12458. Gražiai rėdė, bet blogai mokino (Lydavėnų par.; — tik negražiai išmokino, - Graužiškės; — tik darbelių nemokino, - Varnėnai).

12459. Gražiai sutiktas, bet nemandagiai išlydėtas (Liudvinavas; — tik neskaniai pavaišintas, - Lentupis).

12460. Gražiais žodžiais Dievo neapgausi (Adutiškis; — Dievo neapeisi, - Graužiškė; — Dievo neapmonysi, - Švenčionių ap.).

12461. Gražiai užkalbino, bet negražiai atsisveikino. (Rudaminos par.).

12462. Gražiam darbui graži ir pradžia. (Žiežmarių par.).

12463. Gražiam pulke ne be išgamos. (Pašušvio ap.).

12464. Gražiam pulke vis kvaila avis susiranda. (Panoterių ap).

12465. Gražiam rūbui šėnavonė — geram žmogui pagarba. (Stakliškių par.).

12466. Gražiam tikslui darbo negaila (Subačius; — pinigų negaila, - Vilkaviškis).

12467. Gražiam tikslui ne visos priemonės tinka (Marijampolės ap.; — ne visos priemonės geros, - Alytus).

12468. Gražiam žmogui gražios širdies reikia. (Tauragė).

12469. Gražiau bruksi, geriau šukuosi — plonesnes drobes išausi. (Žiežmarių ap.).

12470. Gražiau burkuosi, greičiau vanagui naguosna pateksi. (Merkinės par.).

12471. Gražią gėlytę ne visados Dievas kvapu apdovanoja. (Pajievonys).

12472. Gražią kalbą bjauru klausyti iš pikto žmogaus lūpų. (Želvos par.).

12473. Gražią mergytę ir be pasogo ima, kvapią gelytę ir svetimam daržely skina. (Liškiava).

12474. Gražią mergytę ir kušlas pastebi. (Lazdijų par.).

12475. Gražią paukštytę šilko kilpomis gaudo, gražią bagotą mergytę gražiais žodžiais šaudo. (Dusetų par.).

12476. Gražią šalį visi svečiai mėgsta (Tauragė; — visi svečiai giria, - Tverų par.).

12477. Graži buvo pradžia, bet bloga pabaiga (Paystrio par.; — bet pabaiga visa sugadino, - Šilavotas; — bet pabaiga subjaurino, - Užuguostis).

12478. Graži būtų merga, tiktai kad ne lovoje. (S. Didžiulio užr., Laukuva).

12479. Graži būtų merga, tiktai rankos per baltos. (Gudžiūnai).

12480. Graži būtų pradžia, bet kokia bus pabaiga? (Jėzno par.).

12481. Graži diena darbais, naktis — atsilsiu (Čedasų par.; — naktis atoilsiu, - Daugai).

12482. Graži diena darbu, naktis ramumu. (Daršūniškio ap.).

12483. Graži diena dažnai šeimynai nemiela (Dusetų par.; — dažnai draugei darbu sunki, - Marcinkonys).

12484. Graži diena — graži naktis, graži žiema — graži vasara. (Kretingos par.).

12485. Graži diena, kaip per rugiapjūtę! (Merkinės par.).

12486. Graži diena prakaitu prausias (Nemunaičio par.; — prakaitu nuprausta, - Nemaniūnų par.).

12487. Graži diena smarkiai prakaituoja, apsiniaukusi — tinginiuoja. (Stakliškių par.).

12488. Graži galvelė, kai kaselėm dabinta (Alytaus ap.; — kai su kaselėm, - Alytus).

12489. Graži galvelė — kaselėm, doras žmogus — kalbelėm. (Alytaus ap.).

12490. Graži galvelė — sudailinta. (Tauragė).

12491. Graži ilgai mergose nesėdi. (Sasnavos par.).

12492. Graži iš veidelio, o kokia iš darbelio? (Marcinkonių par.).

12493. Graži, kaip gulbelė. (Plungės par.).

12494. Graži, kaip kiaulė, iš purvyno išlindusi (Ariogalos par.; — kaip kiaulė, purvyne išsivoliojusi, - Valkininkų par.; — kaip purvina kiaulė, - Skarulių par.; — kaip kiaulė klane, - Pagirių par.).

12495. Graži, kaip krago patelė (Degučiai; — kaip krago patinėlė, - Stakliškių par.).

12496. Graži, kaip lelijėlė (Marcinkonių par.; — kaip lelijos kvietkelis, - Valkininkų par.).

12497. Graži, kaip lino žiedelis (Druskininkų par.; — kaip žydintis linelis, - Leipalingio par.).

12498. Graži, kaip marga karvė po balnu (Krekenavos par.; — kaip margis po balnu, - Noreikiai; —kaip margas arklys po balnu, - Onuškio par.).

12499. Graži, kaip obelėlė, liekna, kaip nendrelė siūbuonėlė. (Kalnėnai).

12500. Graži, kaip pavasario giedri naktis (Grinkiškio par.).

12501. Graži, kaip pavasario giedrumėliai (Merkinės par.; — kaip pavasario diena, - Grinkiškio par.; — kaip pavasario giedri dienelė, - Alytaus ap.).

12502. Graži, kaip pavasaris, linksma, kaip vasara, bagota, kaip ruduo. (Plungė).

12503. Graži, kaip pelėda (Raguvos par.; — kaip pelėdos vaikas, - Surdegio par.).

12504. Graži, kaip pienas su krauju maišytas. (Seirijų par.).

12505. Graži, kaip pienu prausta. (Merkinės par.).

12506. Graži, kaip putino uogelė (Liškiavos par.; — kaip putinėlis raudonom uogelėm, - Ratnyčios par.).

12507. Graži, kaip rasoj maudyta. (Stakliškių, Marcinkonių par.).

12508. Graži, kaip rožė (Merkinės par.; — kaip rožės žiedelis, - Varėnos par.; — kaip žydinti rožė, - Kiburių par.).

12509. Graži, kaip saulės duktė (Babrai; — kaip saulutė, - Merkinės par.).

12510. Graži, kaip sena katė nudilusiais šonais. (Kavarsko par.).

12511. Graži, kaip stirna (Panevėžys; — kaip žebenkštis, - Troškūnai).

12512. Graži, kaip žebenkštėlė, balta, kaip lelijėlė, lanksti, kaip nendrelė siūbuonėlė. (Merkinės par.).

12513. Graži, kaip žydinti liepelė (Marcinkonių par.; — kaip žydinti vyšnelė, - Druskininkų par.).

12514. Graži kalba dar ne darbas (Merkinės par.; — dar toli ne darbas, - Rodūnė).

12515. Graži kalba dar žmogaus gero nedaro (Merkinės par.; — dar nerodo, kad žmogus geras, - Žagarės ap.).

12516. Graži kalba dažnai bjaurius darbus slepia (Alsėdžių par.; — bjaurias mintis slepia, - Laižuvos par.; — dažnai piktus darbus gimdo, - Liduokiai — piktus darbus slepia, - Seredžiaus par.).

12517. Graži kalba dažnai gimsta pikto žmogaus lūpose (Alksnynė).

12518. Graži kalba gerų darbų neatstoja (Merkinės par.; — gerų žmogaus darbų dar nežada, - Varnėnų ap.).

12519. Graži kalba — įrankis protui valdyti (Raseinių ap.; — protui suvaldyti, - Dotnuvos ap.; — įrankis piktoms mintims paslėpti, - Marijampolės).

12520. Graži kalba nerodo dar gerų darbų. (Joniškis).

12521. Graži kalba tik gerą žmogų dabina. (Druskininkų par.).

12522. Graži klėtka, bet paukštis bjaurus (Pasvalys; — bet bjaurus paukštelis, - Dusetų par.; — negražus paukštis, - Rodūnės par.).

12523. Graži mergelė baltom drobelėm (Valkininkų par.; — margom juostelėm, - Stakliškių par.).

12524. Graži mergelė, kaip rožė raudona. (Gaurė).

12525. Graži mergelė ne pirktais marškinėliais, bet suaustom drobelėm. (Stakliškių ap.).

12526. Graži mergelė rūtų vainikėliu, o jauna martelė baltu nuometėliu. (Simno par.).

12527. Graži mergelė savų rankų parėdėliais. (Valkininkų par.).

12528. Graži mergelė tėvų vardeliu ir savo darbeliu. (Marcinkonių par.).

12529. Graži moteris — akim rojus, sielai — pragaras, o kišenei — skaistykla. (Tauragė).

12530. Gražina, kaip pelėda savo vaiką. (Liškiava).

12531. Gražina, kaip Pipas vartus akėčiomis. (Merkinės par.).

12532. Gražina, kaip sena boba savo veidą. (Panevėžys).

12533. Gražina, kaip Velykų margutį. (Skapiškis).

12534. Gražinasi, dailinasi, kaip raupuota merga, svotų laukdama. (Švobiškis).

12535. Gražinasi, kaip katė prieš lietų (Šilavoto par.; — kaip žvirblis prieš lietų, - Taujėnai).

12536. Gražinasi, kaip merga prieš atlaidus (Švėkšnos ap.; — kaip merga, į atpuską besirengdama, - Žem. Kalvarija).

12537. Gražinasi, kaip piršlių laukdama (Šakių par.; — kaip svotų belaukiant, - Seirijų par.).

12538. Gražink pelėdą, kiek nori — pelėda vistiek pelėda pasiliks. (Skaistgiris).

12539. Gražino, kol visai nugražino (Siesikų ap.; — kol nugražino — nei rankom paimti, nei akimi pažiūrėti, - Druskininkai).

12540. Gražiomis kalbomis darbo nepadarysi (Alytaus ap.; — darbo neatliksi, - Krosnos par.).

12541. Gražiomis kalbomis dažnai negražus darbus dangsto (Švenčionys; — negražius paslepia darbus, - Graužiškės).

12542. Gražios kalbos — blogi darbai (Joniškis; — bet darbai blogi, - Merkinės par.; — tuščios be gerų darbų, - Darbėnų par.; — be dūšios, kai nėr darbų, - Tryškių ap.).

12543. Gražios mergos šiknai nepakajus (Vilkaviškis; — širdžiai bėda, kišeniui kvaraba, - Lazdijų par.).

12544. Graži šilta vasarėlė, bet dar gražesnė jauna jaunystėlė. (Merkinės par.).

12545. Graži vasara javais, o ruduo vaisiais. (Niedzingės par.).

12546. Gražu yra daug vaikų turėti, bet sunku per juos bėdą kentėti (Čekiškės par.; — bet sunku del jų kentėti, - Ariogalos par.; — bet sunku juos išauginti, - Šėtos par.; — bet sunku juos auginti, - Pagirių par.; — bet nelengva juos auginti, - Siesikų par.).

12547. Gražu yra gerus darbus atminti (Pasvalys; — sunkius darbus padarytus prisiminti, - Tauragnų ap.).

12548. Gražu yra gerų kito darbų neužmiršti. (Batakių par.).

12549. Gražu yra kenčiantiems daug draugų turėti. (Miežinio Žod.).

12550. Gražu yra kito gerų darbų neužmiršti, savų nepriminti. (Telšių ap.).

12551. Gražu yra man, bus gražu ir tau. (Vajašiškis).

12552. Gražu yra praslinkusias nelaimes atsiminti (Salantų, Plungės par.; — praėjusias nelaimes atsiminti, - Tryškių par.).

12553. Gražu yra prisiminti vargus nugalėtus, bėdas išgyventas. (Kražių par.).

12554. Gražu yra tėvui, bus gražu ir vaikui. (Vadaktai).

12555. Gražu, kaip ant žydų kapų. (Dusetų par.).

12556. Gražu, kaip bažnyčioj. (Pivašūnų par.).

12557. Gražu, kaip danguj. (Joniškis).

12558. Gražu, kaip per Petrines. (Užvenčio par.).

12559. Gražu, kaip Dubinėj, tamsu, kaip subinėj. (Labanoras).

12560. Gražumas be doros, lyg gėlė be kvapo. (Tauragė).

12561. Gražumas yra veiduose, padorumas dūšioj. (Ušpalių par.).

12562. Gražumas yra žieduose, saldumas — aviliuose. (Babrai).

12563. Gražumas — kaip kraujas su pienu! (Niedzingės par.).

12564. Gražumas neišpasakytas! (Valkininkų, Alytaus ap.; — neapsakomas, - Marijampolės ap.).

12565. Gražumas — pienas da sviestas! (Švenčionių apsk.).

12566. Gražumėlis — kaip ant žydų kapų svogūnėlis! (Švenčionių apsk.).

12567. Gražumėlis nematytas, gal iš peklos atvarytas. (Dusetų par.).

12568. Gražumu apėjo, gražumu ir aplinkui pirštą apvyniojo. (Simno par.).

12569. Gražumu apgavo, bet netoli nuvažiavo. (Užuguostis).

12570. Gražumu glostomam ragai dygsta. (Biržai).

12571. Gražumu paveiksi, kur piktumu neprieisi (Valkininkai; — kur piktumu nieko nepasieksi, - Vajašiškis).

12572. Gražumu pilvo nepripildysi, namų neapšildysi. (Palionių ap.).

12573. Gražumu pilvo neprisotinsi, pirkios neprišildysi, kūno nepridengsi. (Merkinės par.).

12574. Gražumu puodo neuždengsi (Utenos ap.; — puodo neuždarysi, - Dusetų par.; — puodo neužtrinsi, - Kavarsko, Anykščių par.).

12575. Gražumu sotus nebūsi (Vilkija, Veliuona, Alytus, Valkininkai, Merkinė; — nebūsi sotus, - Utena).

12576. Gražus abrozas — menkas gaspadorius. (A. Schleicheris).

12577. Gražus — akių tarpe nosis. (Būgos Žod., Dusetų par.).

12578. Gražus bernelis — ne kvietkelis, už kasų nepanešiosi (Anykščių par.; — už kasų nekaišiosi, ant galvelės nenešiosi, - Marcinkonys; — už kasų užsikišus namo neparsineši, - Antalieptės par.).

12579. Gražus bernelis — ne plunksnelė, už kasų neužkiši (Druskininkų par.; — ne rūtelė, nei kaselės padabinsi, nei darželу pasodinsi, — Merkinės ap.).

12580. Gražus, bet brangus (Joniškis; — kad brangiai mokėtas, - Valkininkų par.).

12581. Gražus gyvenimas labiau kitus mokina, negu gražūs žodžiai. (Tauragė).

12582. Gražus ir nevalgęs. (Alvitas).

12583. Gražus iš akių, bjaurus iš nosies (Pasvalys; — negražus iš pilvo, - Viekšniai).

12584. Gražus iš veidelio, bet netokis iš darbelių (Daugai; — bet negražus iš darbelių, - Rodūnė).

12585. Gražus iš veido — nors mergoms baidyti! (Molėtų par.).

12586. Gražus iš veido, smarkus iš kalbos. (Utena).

12587. Gražus, kaip aniuoliukas. (Kretingos par.).

12588. Gražus, kaip ant mėšlyno gimęs (Malėtų par.; — kaip ant mėšlyno rastas, - Valkininkų par.; — kaip ant mėšlyno iškapstytas, - Alytaus ap.).

12589. Gražus, kaip arklys, avižomis šeriamas. (Sasnavos par.).

12590. Gražus, kaip burlioko barzda (Švenčionių apskr.; — kaip burlioko dryžos kelnės, - Ašmenos apskr.).

12591. Gražus, kaip burlioko vaikas (Liškiavos par.; — kaip žemaičio vaikas, - Merkinės par.; — kaip žydo vaikas, - Marijampolė).

12592. Gražus, kaip gudo vyžas (Ratnyčios par.; — kaip gudo dryžinis, - Ašmenos ap.).

12593. Gražus, kaip iš pieno plaukęs. (Tauragė, Joniškis).

12594. Gražus, kaip iš šiknos ištrauktas (Vabalninko ap.; — kaip šiknoj gniaužtas, - Subačius; — kaip subinėj glamžytas, - Alytus; — kaip šiknoj pagulėjęs, - Alvito ap.).

12595. Gražus, kaip karvės nulaižytas (Druskininkų par.; — kaip katės laižytas, - Kazokiškis).

12596. Gražus, kaip kirviu nutašytas (Truskavos ap.; — kaip kirviu nudailintas, - Varsėdžių ap.).

12597. Gražus, kaip motinai savas vaikas (Plutiškės ap.; — kaip motinai vaikas, - Punios par.; — kaip motutei savas vaikelis, - Stakliškių par.).

12598. Gražus, kaip nudažytas. (Skiemonių par.).

12599. Gražus, kaip numoliavotas (Jėzno par.; — kaip pamoliavotas, - Joniškis).

12600. Gražus, kaip pavasaris, bagotas, kaip ruduo. (Dusetų par.).

12601. Gražus, kaip pečiaus kakta (Raudėnų par.; — kaip su pečiaus kakta pasibučiavęs, - Šiluvos par.).

12602. Gražus, kaip pelėda (Baisogala; — kaip pelėdos vyras, - Skaudvilės par.; — kaip pelėdos vaikas, - Pakuonis).

12603. Gražus, kaip piene maudytas (Jėzno par.; — kaip piene mirkytas, - Liškiavos par.; — kaip pienu maitintas, - Kruonio par.).

12604. Gražus, kaip pirty pabuvojęs (Skriaudžių ap.; — kaip iš pirties pargrįžęs, - Švedriškė, — kaip iš pirties parėjęs, - Višakio Rūda).

12605. Gražus, kaip porcelinė lerva. (Veliuonos par.).

12606. Gražus, kaip pošvaistė ant žydų kapų. (Biržai).

12607. Gražus, kaip povas, linksmas, kaip pavasaris. (Tauragė).

12608. Gražus, kaip povo uodega. (Pasvalys).

12609. Gražus, kaip šūde mazgotas, purvyne džiovintas. (Viešvėnų par.).

12610. Gražus, kaip šūde mirkytas (Alvito par.; — kaip šūde mirkęs, - Juodeikiai).

12611. Gražus, kaip šūdina mazgotė (Pievėnų par.; — kaip šūdinas indas, - Nemakščių par.).

12612. Gražus, kaip tėvo pamestas (Duokiškis; — kaip tėvo užmirštas, - Kietaviškių ap.).

12613. Gražus, kaip varna (Baisogala; — kaip kranklys, - Daugai).

12614. Gražus, kaip varnos karvojus (Ašmenos apskr.; — kaip varnos snapas, - Ratnyčios par.; — kaip varnos balselis, - Liubavo ap.).

12615. Gražus, kaip vištos išperėtas (Seirijų par.; — kaip varnos perėtas, - Alytaus par.; — kaip varnos aprėktas, - Rodūnė).

12616. Gražus, kaip žąsies pagurklis. (Dusetų par.).

12617. Gražus, kaip žydo bildė. (Biržai).

12618. Gražus, kol avižomis arklys šeriamas, kol bernas pyragais maitinamas (Leliūnai).

12619. Gražus, kol jaunas (Slavikai; — kol bernu ulioja, - Liubavo ap.).

12620. Gražus, kol nedėvėtas. (Liudvinavo ap.).

12621. Gražus, kol nedėvėtas, geras, kol sužavėtas. (Kabeliai).

12622. Gražus, kol tėvo duona minta. (Liduokiai).

12623. Gražus, kol vargo nematė (Liudvinavas; — kol vargo nepatyrė už tėvelio nugaros, - Šventežerio ap.).

12624. Gražus lyg angeliukas, piktas lyg velniukas. (Tauragė).

12625. Gražus, lyg kiaulės išraustas (Alytus; — lyg vištos iškapstytas, - Prienų ap.).

12626. Gražus, lyg vakar gimęs. (Varėnos par.).

12627. Gražus, nors ant sienos pakabink! (Semeliškių ap.; — nors rėmuosna statyk, - Alovė).

12628. Gražus obuolėlis, bet ar sveikas vidurėlis? (Tauragė).

12629. Gražus papuošimas kūno be gražios sielos — tai tuščias muilo burbulas. (Pakruojo par.).

12630. Gražus paukštis dažnai negražiai gieda. (Dusetų par.).

12631. Gražus paukštis visados negražiai gieda. (Tauragės, Eržvilko ap.).

12632. Gražus paveikslas — menkas ūkininkas. (Pasvalys).

12633. Gražus pažiūrėti, bet ne rankoj paturėti. (Marcinkonių par.).

12634. Gražus pažiūrėti iš viršaus, bet menkas pavartyti iš vidaus. (Vaiguvos ap.).

12635. Gražus reginėlis, bet maža nauda. (Alytaus ap.).

12636. Gražus reginėlis, bet tušti kišeniai. (Liškiavos par.).

12637. Gražus reginėlis, tik alkanas pilvelis. (Marcinkonių par.).

12638. Gražus reginys akim žavinys, geras, kai pilvas sotus (Pūnios p.; — akim gera, kai skilvy neurzgia, - Rumbonių p.).

12639. Gražus reginys, bet menkas turinys. (Vilkaviškio ap.).

12640. Gražus reginys dėl akelių, bet menkas mezginys ant petelių (Panevėžio ap.).

12641. Gražus raginys kišeniui skauda. (Žiežmarių ap.).

12642. Gražus raginys pilvo nepasotina, skylių neužlopina. (Nočios ap.).

12643. Gražus reginys, tik pilvo nesotina (Lazdijai; — bėt juo sotus nebūsi, - Ukmergės ap.).

12644. Gražus reginys ūkio nepagerina, turto nepadidina. (Varenos par.).

12645. Gražus rūbas ir kelmą dabina (Daugeliškis; — ir kelmą papuošia, - Antalieptė).

12646. Gražus rūbas ir kiaulei dera. (Šventežerio ap.).

12647. Gražus rūbelis, bet menkas bernelis — bus mergelei vargo (Šaltininkai; — bus mergelei ašarėlių, - Marcinkonys).

12648. Gražus vaizdas — kaip iš žydo langų (Panevėžys; — kaip iš žydo lango į šikinyčią, - Vabalninkai).

12649. Gražus vaizdelis — kiemas be tvorų, pirkia be langų (Merkinė; — langai be stiklų, - Daugai).

12650. Gražus vaizdelis, tik gaila, kad pirkia be langelių. (Ratnyčios par.).

12651. Gražus vaizdelis, tik menkas ūkelis. (Palionys).

12652. Gražus vardelis, tik negražus veidelis. (Žaslių, Butrimonių par.).

12653. Gražus veidelis, kaip akėčiomis pervažiuotas (Švėdriškės ap.; — kaip noragu išartas, - Kruonio par.; — kaip tarka ištarkuotas, - Valkininkų ap.).

12654. Gražus veidelis mergelės, bet ir jis pasogo reikalingas. (Vilkaviškis).

12655. Gražus veidelis, nors vandenį iš jo gerk (Kabeliai; — nors nuoprausas gerk, - Rodūnė).

12656. Gražus veidelis, tik netinka darbeliai (Švenčionių ap.; — tik negražūs darbeliai, - Rodūnė; — tik kodėl negražios paplito kalbelės? - Skirsnemunės par.).

12657. Gražu tėvui, bet negražu vaikui. (Šumskų par.).

12658. Gražu vaiku ir svetimi džiaugias (Kabeliai; — ir svetimi gėrisi, - Merkinė; — ir svetimas gerėjasi, - Valkininkai).

12659. Gražu visiems, brangu tik vienam. (Lazdijų par.).

12660. Gražų daiktą ir velnias noriai perka (Valkininkai; — ir velnias gaudo, - Druskininkai).

12661. Gražų daiktą lengva parduoti, bet nelengva nusipirkti (Taujėnų par.; — bet brangu įpirkti, - Raseinių ap.).

12662. Gražų daiktą lengva prarasti, bet sunku įsigyti (Marijampolės ap.; — bet sunku surasti, - Krosna; — bet sunku nusipirkti, - Merkinės ap.).

12663. Gražų daiktą malonu parduoti. bet sunku pirkti (Tauragė).

12664. Gražų daiktą malonu turėti, maloniau negu į jį žiūrėti (Valkininkai).

12665. Gražų gyvulį ir vilkas mėgsta (Miroslavo par.; — ir vilkas greičiau pjauna, ir vagis greičiau mauna, - Seirijų ap.).

12666. Gražų medį kirvis mėgsta (Varnėnai; — kirvis kerta, - Eišiškės; — žydas padaboja, - Ratnyčios ap.).

12667. Gražų reginį negi su savim nešiosi? (Rokiškio par.; — negi kišenėj nešiosi, - Čėkiškės ap.).

12668. Gražų reginį pamėgęs darbą užmirši (Čekiškės par.; — darbą užmiršo, - Kėdainių ap.; — negi darbu rūpinsis? - Tauragnų ap.).

12669. Gražų vaiką Dievas ima (Rodūnė; — Dievas greitai paima, - Dieveniškis; — Dievas pasišaukia, - Marcinkonys).

12670. Gražūs daiktai akim malonė, kišeniui peilis (Daugai; — kišeniui bėda, - Prienų ap.).

12671. Gražūs daiktai akį džiūgina (Skarulių par.; — kiekvieno akį džiūgina, - Tauragnų ap.; — akį traukia, - Merkinės ap.).

12672. Gražūs daiktai akį savesp traukia, geri darbai apie save patys kalba (Marcinkonių apr.).

12673. Gražūs daiktai ilgai gražiais lieka (Tauragė; — gražūs pasilieka, - Eržvilkas).

12674. Gražūs daiktai prie širdies limpa (Alytus; — į širdį limpa, - Valkininkų par.; — širdį traukia, - Tauragė).

12675. Gražūs daiktai širdį jaudina, bet ir kišenių tuština (Valkininkai).

12676. Gražūs Gruzdžių berneliai, kaip daržely diemedėliai (Graužiškės).

12677. Gražūs, kaip aruode auginti (Daugų ap.; — kaip aruode užaugusios pelės, - Eišiškės).

12678. Gražūs, kaip dievelių girioj augę (Varlaukės par.; — kaip Dievo girioje auginti, - Telšių ap.; — kaip girioje išaugę, - Varnių ap.).

12679. Gražūs, kaip dievelių girios medeliai (Varnių ap.; — kaip Dievo girioj medžiai, - Sedos ap.).

12680. Gražūs, kaip Dievo paukšteliai (Velykių par.; — kaip girios paukštės, - Merkinės ap.; — kaip Dievulio paukštės, - Šakiai).

12681. Gražūs, kaip Dievo pievoj ganyti (Rodūnė; — kaip Dievo pievose atsiganę, - Šaltininkai).

12682. Gražūs, kaip girioj ąžuolėliai (Merkinės ap.; — kaip šilo medeliai, - Ratnyčios par.; — kaip šilo ištekiniai medeliai, - Liškiava).

12683. Gražūs, kaip jaunystės meteliai (Nočios par.; — kaip jaunystės sapnai, - Merkinės p.).

12684. Gražūs, kaip lino žiedeliai (Marcinkonys; — kaip dobilo žiedeliai, - Varėna).

12685. Gražūs, kaip pelėdos vaikai (Marcinkonys; — kaip pelėdos žentai, - Daugėliškis).

12686. Gražūs, kaip peludėj žiurkės (Naumiestis; — kaip peludės žiurkės, - Vilkaviškis).

12687. Gražūs, kaip sunokę kviečiai (Virbalis; — kaip sunokę linai, - Viekšniai).

12688. Gražūs linai, graži bus ir drobelė — geri tėvai, geri bus ir vaikeliai (Nemunaitis).

12689. Gražūs miškai buvo, kol kirvis neretino (Niedzingės par.; — kol žmogus kirvio nepažino, - Marcinkonių ap.; — kol žmonės arielkos nemėgo, - Liškiava).

12690. Gražūs miškai buvo, kol žydo akim nepakliuvo (Nemunaitis; — kol žydui į akis nepakliuvo, - Marcinkonys; — kol kirviui nepakliuvo, - Nočia).

12691. Gražūs nameliai, tik nestatkauna šeimelė (Druskininkai; — tik zbitkauna šeimelė, - Varėna).

12692. Gražūs nametai nuvaro vyrą ubagauti dažnai (Liškiavos par.).

12693. Gražūs parėdai bėdon įvaro, dažnai ir žebravoti išvaro (Valkininkai; — dažnai ir iš namų išvaro, - Krosnos par.).

12694. Gražūs parėdai ir raupuotą gražią padaro (Seirijų par.; — ir raupuotą padabina, - Nemunaitis).

12695. Gražūs rūbai, bet kišenė tušti (Utena; — bet budinkai be stogų, - Švenčionių ap.).

12696. Gražūs rūbai ir kelmui pritinka (Kėdainių ap.; — ir kelmą padabina, - Surviliškis; — ir kuolą padabina, - Daugų par.).

12697. Gražūs tau, kad turėsi tik nešioti, bet negražūs man, kad dar reik nupirkti (Škuodas; — kad tenk už juos mokėti, - Joniškis).

12698. Gražūs vaikai — tai dar ne džiaugsmas, o blogi — tai jau didelis skausmas (Lentupis).

12699. Gražūs vaikai — tėvam džiaugsmas, geri vaikai — tėvam laimė (Alytaus par.).

12700. Gražūs vaikeliai, bet ar tokie bus jų darbeliai? (Kamajai; — bet kokie dar bus jų darbeliai? - Labanoro par.).

12701. Gražūs vaikeliai, kaip Dievo aniolėliai (Seirijų par.).

12702. Gražūs vaikeliai, kaip tėvulio darbeliai (Rodūnės p.).

12703. Gražūs vaikinukai, kaip daržely ruginukai (Gaurė).

12704. Gražūs vaikinukai, kaip darže ridikai — gražu pažiūrėti, paragavus tenka nusispjauti (Kelmės ap.).

12705. Gražūs žirgai — gaspadoriui vargai (Butrimonių ap.).

12706. Gražūs žirgai, kaip bitinai (Alovė).

12707. Gražūs žirgai — šeimininkui garbė (Eržvilkas; — bernui garbė, aruodui vargas, - Merkinės ap.).

12708. Gražūs žirgai, tai dar ne arkliai — jais gražu jodinėti, bet ne vagas varinėti (Alytaus ap.).

12709. Gražūs žirgeliai, kol pilni aruodėliai (Daugų ap.; — kol dera javeliai, - Valkininkų par.; — kol aruode avižėlės, - Liškiava).

12710. Gražūs žirgeliai—pažiūrėti, bet netikę vagas varinėti (Daugų ap.).

12711. Gražūs žirgeliai — tėveliui vargeliai (Leipalingis; — aruodui vargeliai. - Alytus).

12712. Grebia pinigus, kaip lopetą (Druskininkai, Varėna).

12713. Grebia svetimus skatikėlius. kaip Dievo lieptas (Rodūnė).

12714. Grebia turtus — krauna turtus, negrėbsi, kas ne tavo — neturėsi nei savo (Graužiškių p.).

12715. Greičiau adatą šieno vežime surasi, negu čia žmogų (Joniškio ap.; — negu gerą žmogų mūsų laikais, - Malėtų par.).

12716. Greičiau apaksi, negu Dievo darbus suseksi (Pasvalys).

12717. Greičiau apaksi, negu mane suseksi (Alytus; — negu namų vagį suseksi, - Kruonio ap.; — negu naminį vagį pagausi, - Joniškis).

12718. Greičiau apsidorosi, kai ant vieno darbo apsistosi (Švenčionių ap.).

12719. Greičiau bėgsi, vėliau paspėsi (Pašvintinio par.; — labiau pavėluosi, - Varniai).

12720. Greičiau darban — ramiau miegan (Eišiškės; — saldžiau miegan, - Daugeliškis; — saldžiau atoilsin, - Graužiškės).

12721. Greičiau dirbsi, greičiau pagynėsi, saldžiau atsilsėsi (Rodūnės ap.).

12722. Greičiau eisi — greičiau pavargsi (Dieveniškis; — toliau nueisi, - Joniškis; — vėliau prieisi, - Biržai).

12723. Greičiau įkibsi, negu prikibsi (Šeštokai).

12724. Greičiau įtiksi Dievui, negu žmonėms (Šeštokai; — negu žmonai, - Naumiestis).

12725. Greičiau laimėsi, kai mažiau kalbėsi (Merkinės par.; — kai mažiau karščiuosies, - Daugų par.).

12726. Greičiau lakštingalos balsu varna sugiedos, negu tokia atmaina įvyks (Eržvilko ap.; — negu jis gerti nustos, - Utena).

12727. Greičiau latvį apgausi, negu iš šikštaus skatiką išgausi (Pasvalys).

12728. Greičiau lėtas pasieks, negu karštuolis prilėks (Zarasų ap.; — negu karštakošis pribėgs, - Utena).

12729. Greičiau lėtumu, negu karštumu (Palionys; — negu gudrumu, - Rodūnė; — nekaip piktumu, - Valkininkai).

12730. Greičiau melas sklinda, negu tiesa (Nočios p.).

12731. Greičiau meluok. kol dar ausys neparaudo! (Ratnyčios par.).

12732. Greičiau melu paveiksi, negu tiesa apsiginsi (Dusmenų ap.).

12733. Greičiau nupliksi, negu jaunai pačiai įtiksi (Raseiniai; — negu senai mergai įtiksi, - Babtai, — nekaip žmonai įtiksi, - Kruonis).

12734. Greičiau pagynėsi — vargo mažiau turėsi (Merkinės ap.; — greičiau atsilsėsi, - Daugai).

12735. Greičiau plikas paliksi, nekaip visiems įtiksi (Joniškio p.; — nekaip senai bobai įtiksi. - Pasvalys).

12736. Greičiau prisišauksi velnią. nekaip daktarą, šimtuko neturėdamas (Pakapės par.).

12737. Greičiau rytdieną pagausi, nei žydą apgausi (Joniškis; — nekaip čigoną apgausi, - Ukmergės ap.).

12738. Greičiau septynis kartus suklysi, negu vieną klaidą atitaisysi (Joniškis).

12739. Greičiau septynis pagadysi, nekaip vieną sutaisysi (Dotnuvos ap.; — nekaip vieną pataisysi, - Valkininkai).

12740. Greičiau šventas liksi, nekaip visiems įtiksi (Pasvalys; — nekaip visus patenkinsi, - Naumiestis).

12741. Greičiau tave sena boba pažabos, negu mane merga suvilios (Varėna).

12742. Greičiau tėvo niekas į pagalbą nepasišaus. (Tverų p.).

12743. Greičiau vėją sulaikysi, negu žmoną nutildysi (Pasvalys; — negu žmonai burną uždarysi, - Biržai).

12744. Greičiau vėją suvaikysi, negu žmonos norus atspėsi (Kėdainiai; — negu moterį patenkinsi. - Nemaniūnai).

12745. Greičiau vėjo nebėgsi (Dusėtos p.).

12746. Greičiau vilką miške pagausi, negu latvį apgausi (Pasvalys; — negu su latviu susidraugausi, - Mažeikiai).

12747. Greitai arsi, greit akėsi — duonos neturėsi (Niedzingės p.).

12748. Greitai atlikta — blogai padaryta (Alytaus ap.).

12749. Greitai atliktas darbas šuniui ant uodegos (Aukštadvaris; — šuniui ant uodegos nunešti, - Valkininkai).

12750. Greitai bėga, kaip šunų vejamas (Eišiškės; — kaip vilkų genamas, - Rodūnė).

12751. Greitai bėgęs, bet niekur nesuspėjęs (Lazdijai; — niekur nesuskubęs, - Šeštokai; — bet niekur nenubėgęs, - Seirijų ap.; — niekur nesurojęs, - Alytus).

12752. Greitai bėgęs ilgai nepastovi (Tauragė; — ilgai neatsikvepia, - Aukštadvaris).

12753. Greitai bėgęs — mažai pešęs (Škuodas; — nieko nepeši, - Kretingos ap.).

12754. Greitai bėgsi, kai pakaušis svila! (Tytuvėnai; — kai padai svila, - Liškiava).

12755. Greitai darė, užtat ir nepadarė (Radviliškio ap.).

12756. Greitai dingo, kaip žemėn prasmingo (Dubičių par.; — kaip dūmai pradingo, - Rodūnės p.; — kaip su dūmais išgaravo, - Merkinės p.).

12757. Greitai eina, kaip aklas lieptu (Merkinė; — kaip raišas per arimą, - Valkininkų par.).

12758. Greitai eina, kaip mirties ieškoti (Raseiniai; — kaip mirties šaukti, - Prienai).

12759. Greitai eina, kaip ugnies skolinti! (Liškiava).

12760. Greitai eina, kaip utės maršą (Tauragės ap.; — kaip su utėle lenktyniaudamas, - Akmenė).

12761. Greitai eina, kaip vagis į kartuves (Plungė; — kaip laidokas pasikarti, - Švenčionėlių ap.).

12762. Greitai gali sugadyti, bet negreitai pataisyti (Raseiniai; — bet negreitai atitaisyti, - Veliuonos ap.).

12763. Greitai imasi kiekvieno darbo tas, kuris nieko nemoka (Mažeikių ap.).

12764. Greitai imsies — visados gailėsies (Merkinė; — visad pasigailėsi, - Rodūnė).

12765. Greitai jodamas nesidairyk (Dusėtų par.).

12766. Greitai jodamas nesidairyk, skubėdamas netinginiauk (Utenos ap.; — darbą baigdamas nestoviniuok, - Pasvalys).

12767. Greitai joja, kaip dangun skubėdamas (Varėna; — kaip mirties ieškodamas, - Dieveniškis; — kaip Dievą gundydamas, - Varnėnai; — kaip nuo velnio bėgdamas, - Malėtų ap.; — kaip vilkų vejamas, - Alytaus ap.).

12768. Greitai josi — gyvenimo nustosi (Joniškis; — sprandą nusisuksi, - Aukštadvaris).

12769. Greitai, kaip iš ugnies (Alytus; — kaip į pažarą, - Varėną; — kaip iš šalto vandens, - Kražiai; — kaip iš pirties, - Daugai).

12770. Greitai pabaigtas neilgai laikosi (Išlaužo ap.; — greitai ir sugenda, - Lazdijai).

12771. Greitai padarytas darbas visados blogas (Gelvonų par.; — greitai ir sugadytas, - Eržvilkas).

12772. Greitai skina tik svetimam sode (Surdegio p.; — tik svetimą medį, - Mosėdžio p.).

12773. Greitai skuba, kaip kirmėlė į lapą (Varnėnai).

12774. Greitai sprendžia — durnas, saldžiai kalba — sukčius (Lentupis).

12775. Greitai subėgiojo, kaip mirties šaukti pasiųstas (Leipalingio ap.).

12776. Greitai suderėjo, bet pirkti nepanorėjo (Jėzno ap.).

12777. Greitai sulygo, kaip aklas, iš čigono arklį pirkdamas (Alytus).

12778. Greitai sumigo, kaip iš krikštynų pargrįžę (Surviliškis; — kaip atlaiduose buvę. - Pivašūnai).

12779. Greitai sumigo, kaip lanką nušienavę (Merkinė; — kaip barą nuvarę, - Daugai; — kaip visą dieną rugius kūlę, - Daugėliškis).

12780. Greitai surado, kai badas prispyrė (Ratnyčios p.; — kaip bado prispirtas duoną, - Valkininkų p.).

12781. Greitai surasta — dar greičiau pamesta (Zarasų ap.).

12782. Greitai susidraugavo, nors duonos dar neragavo, o druskos ir nematė (Rodūnės ap.).

12783. Greitai susiprato, kaip tris kartus muštas (Perloja; — kaip daugel kartų kultas, - Valkininkų p.).

12784. Greitai tik eketėn (Aukštadvaris; — tik karčemėlėn degtinės ragautų, - Marcinkonys).

12785. Greitai ugnis dega, greitai ir vanduo bėga (Joniškis; — dar greičiau dienos slenka, - Eržvilko ap.; — dar greičiau bėdos po svietą slankioja, - Onuškis).

12786. Greita, kaip akmens sesuo (Škuodas; — kaip apatinių girnų žinduolė, - Plungė; — kaip apatinė girnapusė, - Utena).

12787. Greita, kaip bado pasiųsta (Alytaus ap.; — kaip bado vejama, - Joniškis; — kaip bado verčiama, - Nočios p.).

12788. Greita, kaip boba raita (Akmenė; — kaip boba, kiaulę pasibalnojusi, - Dusėtų ap.).

12789. Greita, kaip geležim apkrauta (Viekšniai; — kaip akmenį vilkdama, - Labanoras).

12790. Greita. kaip kregždutė ore (Dusėtų ap.; — kaip kregždutė, vikri, kaip vijurkas. - Merkinės par.).

12791. Greita, kaip lapukė (Panevėžys; — kaip lapukė pėdus sumėtyti, - Liškiava).

12792. Greita, kaip mirtis nelaukta (Želva; — kaip netikėta mirtis, - Subačius).

12793. Greita, kaip netikėta bėda (Antalieptė; — kaip nelaukta bėda, - Utenos ap.).

12794. Greita, kaip stirna (Seda; — kaip zuikis, - Giedraičiai).

12795. Greita, kaip šunų genama lapė (Širvintų ap.; — kaip vilkų vejama, - Nemaniūnų ap.).

12796. Greita, kaip vėjas, kvaila, kaip višta (Seda; — kvaila, kaip avis marga, - Tryškiai).

12797. Greita kuosa dausosna lėkti! (Niedzingės par.).

12798. Greita meilė, kaip seilė (Griškabūdis; — kaip seilė, nusispjovei ir nėra, - Liuoliai).

12799. Greita moteriškė įvarys vyrą į stiklą, o netikusi gali išvaryt iš galvos (Tauragė).

12800. Greita pagalba — Dievo malonė (Plungės ap.; — Dievo dovana, - Lieplaukės ap.).

12801. Greita pagalba neužmirštama — ji draugus pagimdo (Skaudvilės par.).

12802. Greita pasišauti — gali apsigauti (Škuodas).

12803. Greita pasišauti, greita ir patinginiauti (Plungės ap.).

12804. Greita pašokti, greita patinginiauti, tik negreita drobeles suausti (Alovės par.; — tik negreita rugelius pjauti, - Punios ap.).

12805. Greit apdorojo, kaip šuva kaulą (Subačiaus par.).

12806. Greita roda auksu kaustyta (Alovė).

12807. Greita roda geriau negu paguoda (Laižuva).

12808. Greita roda kaip auksas (Kolainiai; — už auksą brangesnė, - Tverų par.).

12809. Greita roda nuo bėdų apsaugo (Varnių par.; — bėdą per vartus išvaro, - Tytuvėnai; — bėdą iš trobos išprašo. - Druskininkai).

12810. Greita roda — skubi pagalba! (Viešvėnų par.; — bėdų sklaidytoja, - Pasvalys).

12811. Greitas apkalbėti, bet negreitas bėdoj padėti (Ratnyčios par.; — bet negreitas geru žodžiu užtarti, - Rodūnė).

12812. Greitas arklys greitai ir pavargsta (Graužiškės).

12813. Greitas badu skųstis, kaip pelė, iš aruodo išvyta (Druskininkai; — kaip kiaulė, nuo lovio atstumta, - Palionys).

12814. Greitas bažnyčėlėn, bet negreitas pabarėlėn (Eišiškės).

12815. Greitas bėdavoti, kaip žiurkė ant aruodo (Joniškis; — kaip pelė, po aruodu gyvendama, - Varėna).

12816. Greitas bodis lėtu, darbštus tinginiu (Tverų p.).

12817. Greitas būsi — visur nesuskubsi, tik pirma čėso kojas užversi (Druskininkai; — kojas ištiesi, - Vilkaviškis).

12818. Greitas darbas aklas gimsta (Biržai; — kreivas gimsta, - Pasvalys).

12819. Greitas darbas — kreivas vaikas (Seda).

12820. Greitas darbas šuniui (Eržvilkas; — šuniui ant uodegos nunešti! - Viekšnių ap.).

12821. Greitas dažnai suklumpa, dar dažniau paslysta (Ašuša).

12822. Greitas Dievui, geras žmonėms (Ašmenos apsk.).

12823. Greitas duoti, kai nieko neturi (Alovės p.).

12824. Greita sėja badu dera (Liškiava; — badu marina, - Veisiejų par.).

12825. Greita sėja dažnai badą gimdo (Darbėnai; — badą pagimdo, - Sudergo par.).

12826. Greita sėja nevaisinga (Troškūnų par.; — dažnai žalinga, - Rokiškis; — aruodo nepripildo, - Daugai; — darbo neapmoka, - Utena).

12827. Greita sėja — tuščias kluonas (Dubinė).

12828. Greitas išsigerti, greitas ir išsibarti (Prienai; — dar greitesnis susibarti, - Alytus; — dar greitesnis susipešti, dantis paskaityti, pakaušius padaužyti, - Kruonis).

12829. Greitas, kad ir mirdamas neprisišauksi (Babrai; — kad ir skęsdamas nesulauksi, - Aukštadvaris).

12830. Greitas, kaip aitvaras (Merkinė; — kaip viesulas, - Valkininkai; — kaip viesulą pasižabojęs, - Marcinkonys; — kaip viesulu jojąs, - Aukštadvaris; — kaip raišas velnias, - Kapčiamiestis).

12831. Greitas, kaip akmenims apkrautas (Taujėnai; — kaip akmenimis apsunkintas, - Grūžių par.; — kaip akmenis prie kojų nešiojąs, - Traupis).

12832. Greitas, kaip alavinė paukštytė (Ukmergė; — kaip alavinėm kojom, - Krosna).

12833. Greitas, kaip atiduoti iš svetimos kišenės (Šeštokų ap.; — kaip atiduoti, iš svetimo aruodo pasėmus, - Rodūnės par.).

12834. Greitas, kaip briedis (Subačius; — kaip stirna, - Raudondvaris).

12835. Greitas, kaip čigonas su patarimais (Balbieriškė; — kaip šunadvokatis su patarimais bylą pradėti, - Alytaus ap.).

12836. Greitas, kaip čigono arklys (Zapyškis; — kaip puodžiaus arklys prie kiekvienų vartų sustoti, - Nemunaitis).

12837. Greitas, kaip čigono vaikas vogti (Butrimonys).

12838. Greitas, kaip Darbėnų viršaitis į karčiamą (Budrių par.; — kaip darbėniškis į darbą, - Kartena).

12839. Greitas, kaip devyni vėjai (Tauragnas; — kaip devynių vėjų pučiamas, - Labanoras).

12840. Greitas, kaip durnius su patarimais (Daugai; — kaip durnius kalbėti, - Merkinė).

12841. Greitas, kaip dūmai iškrikti (Kazokiškės; — kaip dūmai pranykti, - Gelvonys; — kaip garas pranykti, - Viliūnai).

12842. Greitas, kaip ežys rugienoje (Alovė; — kaip voverė rugienoje, - Merkinės p.).

12843. Greitas, kaip girnų apatinis akmuo (Plungė; — kaip apatinė girnų pusė, - Dusetai, Tauragė ir kitur; — kaip apatinis girnų akmuo, - Joniškis; — kaip apatinis girnų kūlis, - Eržvilkas; — kaip apatinis girnų ratas, - Merkinė).

12844. Greitas, kaip jautis po jungu (Niedzingės par.; — kaip senas jautis, - Joniškis).

12845. Greitas. kaip karvė po balnu (Alovė; — kaip marga karvė pabalnota, - Lazdijai).

12846. Greitas, kaip kiaulė pažabota (Onuškio par.; — kaip kiaulė su branktu, - Ratnyčia).

12847. Greitas, kaip kiškis (Surviliškis; — kaip kiškis karklyne, - Daugai).

12848. Greitas, kaip kuilius į kiaules (Seirijų par.).

12849. Greitas, kaip kumelys (Kurkliai; — kaip treigys kumelys, - Prienai; — kaip nusistovėjęs stajėnas kumelys, - Alytus; — kaip įšertas kumelys, - Malėtų par.).

12850. Greitas, kaip mėdinis zuikis (Saločiai; — kaip zuikis pievoje, - Seda; — kaip zuikis arime, - Tryškiai).

12851. Greitas, kaip molio Motiejukas (Kuburių par.; — kaip Motiejus molį minkyti, - Šeštokai; — kaip molio Motiejus žalius grūdus malti, - Seirijai; — kaip Molių Motiejus į darbą, - Biržai).

12852. Greitas, kaip naras ant vandenio (Daugai; — kaip naras vandeny, - Niedzingė; — kaip naras pasinerti, - Plateliai).

12853. Greitas, kaip pempiukas (Krakės).

12854. Greitas, kaip pėtnyčioj gimęs (Babrai; — kaip pėtnyčios krikštasūnis. - Lazdijai).

12855. Greitas, kaip raitas (Darbėnai; — kaip raitas su pėsčiu lenktiniuotis, - Naumiestis).

12856. Greitas, kaip rudens kačiukas (Marijampolė; — kaip rudenį atsiradęs kačiukas, - Alytaus par.).

12857. Greitas, kaip rudis loti (Lazdijai; — kaip senas šuva loti, - Merkinės par.).

12858. Greitas, kaip skalikas (Kėdainiai);

12859. Greitas, kaip skalikas, slidus, kaip skatikas (Pasvalys).

12860. Greitas, kaip sotus alkanam užjausti (Marijampolės ap.).

12861. Greitas, kaip supančiuotas (Adutiškis; — kaip supančiota višta, - Alytus).

12862. Greitas, kaip šuva rujon (Valkininkai).

12863. Greitas, kaip tinginys padėti (Tverečius; — kaip tinginys darban, - Merkinė).

12864. Greitas, kaip vėjo kamuolys (Krakės; — kaip vėjo kumelys, - S. Didžiulio užr.).

12865. Greitas, kaip vėžys (Dukšto ap.).

12866. Greitas, kaip viesulas (Marcinkonys; — kaip vėtra, - Molėtų par.).

12867. Greitas, kaip vijurkas (Dusetų, Veisiejų, Prienų, Tytuvėnų ir d. k.).

12868. Greitas, kaip viščiukas, tik iš kiaušinio išsilukštinęs (Joniškis; — kaip išsilukštinęs viščiukas, - Merkinė).

12869. Greitas, kaip žaibas (Merkinė; — kaip žaibu jojąs, - Tytuvėnų ap.).

12870. Greitas, kaip žemėn įaugęs (Merkinė).

12871. Greitas, kaip žydo arklys (Alytus; — kaip žydo kuinas, - Subačius; — kaip žydo skudurininko arklys ties kiekvienais vartais sustoti, - Valkininkai).

12872. Greitas, kaip žydo bernas (Veliuona; — kaip žydbernis į darbą, - Vilkaviškis).

12873. Greitas, kaip zuikis (Joniškis; — kaip zuikis, šunų genamas, - Plungė; — kaip zuikis, šunis išgirdęs, - Seda).

12874. Greitas, kaip zuikių karalius (Salantai).

12875. Greitas kalbėti, tik negreitas padirbėti (Rodūnė; — bet neskubus padėti, - Širvintų ap.; — kad tokis greitas būtų ir padirbėti, - Eišiškės).

12876. Greitas kitiems duobes kasti, todėl bėdoj negal draugų susirasti (Taujėnų ap.).

12877. Greitas kitiems įsakyti. bet pamėgink pats kitų paklausyti (Šaltininkai; — bet ne kitų paklausyti, - Dubinė).

12878. Greitas kitiems liepti, kur reikia pačiam eiti (Kabeliai; — bet ne pats eiti, - Zarasai).

12879. Greitas kitus pabarti, bet nemėgsta kitų barimo klausyti (Varnėnai; — mėk ir pats paklausyti, kai tave bara, - Pasvalys).

12880. Greitas noras greitai praeina (Alytus; — neilgai gyvena, - Pasvalys; — neilgas, - Šėta).

12881. Greitas noras niekados nepatenkinamas (Šakių p.; — retai patenkinamas, - Naumiestis).

12882. Greitas nusiskųsti, dar greitesnis išsiplūsti (Dubičių ap.).

12883. Greitas paimti, bet sunkus atiduoti (Utena; — bet negreitas grąžinti, - Dusetų ap.; — bet piktas, kai reikia sugrąžinti, - Biržai).

12884. Greitas pasišauti, kur galima patinginiauti (Šaltininkai; — kur galima pralobti, - Vilkaviškis; — kur galima uždirbti, - Raseiniai; — kur pelnas uodegą rodo, - Dieveniškis).

12885. Greitas pažadėjimas be naudos (Tauragė; — netvirtas, - Anykščių ap.; — šuniui ant uodegos, - Utena).

12886. Greitas pažadėti, bet negreitas ištesėti (Merkinės par.; — būk greitas ir tesėti, - Lazdijai).

12887. Greitas peklon kitus siuntinėti, kad tik pačiam ten eiti nereikėtų (Eišiškių ap.).

12888. Greitas Raulas — Baltrus dar greitesnis (Alovė; — dar greitesnis pirštu košę kabinėti, - Labanoro p.).

12889. Greitas sprendimas — Dievui apmauda, velniui džiaugsmas (Šiaulių ap.).

12890. Greitas sprendimas teisėjui velnio pakuždomas (Alytus; — velnio pakuždėtas, - Merkinė).

12891. Greitas sugadino, lėtas pataisė (Merkinės par.; — lėtas atstatė, - Širvintų ap.).

12892. Greitas sūdas žmones skriaudžia (Graužiškis).

12893. Greitas sviete, tinginys namie (Sėda).

12894. Greitas šaltis greitu žmogų padaro (Raseiniai; — ir lėtą bėgti priverčia, - Rodūnės p.).

12895. Greitas šaltis ir tinginį skubėti išmokina (Babtų ap.; — ir tinginį darbo pamokina, - Kruonis).

12896. Greitas tėvas — greiti ir vaikai (Semeliškių par.).

12897. Greitas tėvas vaikus barti atsirado! (Gelvonų par.).

12898. Greitas tėvas vaikus barti — gaila, kad nėra, kas jį patį pabartų, tiesos žodį jam tartų (Merkinė).

12899. Greitas užbėga, ant lėto vėjas užpučia (Merkinės par.).

12900. Greitas uždėti kitam savo naštą, bet negreitas svetimą sau pasiimti! (Druskininkų ap.).

12901. Greitas užkabino, lėtas nuramino, greitas pravirkdė — lėtas ašaras nušluostė (Palionys).

12902. Greitas važiuoti, kur galima pasisvečiuoti (Merkinės p.; — kur pautienė kvepia, - Rodūnės p.).

12903. Greitas vėluojas skubėdamas, lėtas laiku ateina ir nenorėdamas (Rodūnė).

12904. Greitas virimas bezdalu kvepia (Joniškis).

12905. Greitas virsti, kad ir niekas negriauja (Šiaulių ap.; — nors niekas griauti nemano, - Raseiniai).

12906. Greitas vis pasivėluoja, kad ir skubėdamas (Babrai).

12907. Greitas vis pasivėluoja — lėtas laiku pribūna (Veisiejų par.; — lėtas laiku atvažiuoja, - Seirijų p.).

12908. Greitą darbą šunys renka (L. M. Dr., A. Bielinio užr.; — šunys giria, - Rodūnės par.).

12909. Greitą pažadą ir silpni vėjai išblaško (Merkinės par.; — šunys ant uodegos nuneša, - Daugų p.).

12910. Greit bėgdamas dažnai apvirsti (Dusetų ap.; — greit ir pavirsi, - Zarasų ap.; — greit ir suklupsi, - Utena; — dažnai ir parpulsi, - Kavarsko ap.).

12911. Greit gal ir durnius pagadinti, ko nepataisys nė didelis išminčius (Viekšniai).

12912. Greit gal pagadinti, bet negreit pataisyti (Zarasų ap.).

12913. Greit gal pagadinti kiaulė snukiu, ką negreit atitaisys ir žmogus ranka (Kelmės ap.).

12914. Greitieji nesuskubo, kur lušni paspėjo (Deveniškis; — kur raiši suspėjo, - Graužiškis).

12915. Greitieji pametė — lėti surado (Vilkaviškio ap.).

12916. Greitieji pavėlavo ir lėti vieni visa gavo (Varnėnai; — o lėti laiku atvažiavo, - Labanoras).

12917. Greitieji vis dažniau suranda (Dusetų par.; — vis dažniau gėdos suieško, - Antalieptė; — vis dažniau guzų susilaukia, - Kamajai).

12918. Greiti norai paskubom ateina ir paskubom išeina (Rodūnės ap.).

12919. Greiti norai paskubom vaikšto (Leipalingio p.).

12920. Greiti padėti, kai neišgalim (Krosna; — kur negalim, - Adakavas).

12921. Greiti padėti tam, kas gali užmokėti (Vilkaviškis; — kas nesigaili mokėti, - Merkinės par.).

12922. Greiti padėti vien tik dėl gražių akių (Varėna).

12923. Greiti pažadai vėjais laksto (Joniškis; — vėjų blaškomi, - Valkininkai; — vėjų išpūstomi, - Pivašūnai).

12924. Greiti pažadai vėjui darbas, velniui džiaugsmas (Dotnuva).

12925. Greiti pažadėti, kai nemanom ištesėti (Naumiesčio ap.; — bet negreiti ištesėti, - Tytuvėnų ap.).

12926. Greit įeisi, bet kaip išeisi? (Jonavos ap.; — bet kokiu galu iš ten išeisi? - Rietavo ap.).

12927. Greit įklimpsi, bet negreit išbrisi (Krosnos.; — o švarus neišbrisi, - Širvintų ap.; — ir purvinas neišbrisi, - Dubingių ap.).

12928. Greit įklimpti, bet negreit iš klampynės išsikrapštyti — galima ir visą gyvenimą sau sugadinti (Leipalingio ap.).

12929. Greit įsakyti kitam, bet negreit padaryti pačiam (Žiežmarių ap.).

12930. Greit įžeisi, bet sunkiai atsiteisi (Joniškis; — bet kaip atsilyginsi? — Skirsnemunė).

12931. Greit mieravo, todėl ir apgavo — žydo ranka vikri, už akį žmogaus greitesnė (Šaltininkai).

12932. Greit norėsi gauti, teks ilgai palaukti (Alytus; — turėsi ilgai laukti, - Valkininkai).

12933. Greit nori turėti — teks ilgai palūkėti (Merkinės ap.).

12934. Greit ožius lupti — ne mada, daug išgerti — ne bėda (Perloja).

12935. Greit pasensi, kai daug žinosi (Merkinė; — kai daug sužinosi. - Kaunas; — kad daugel žinosi, - Eržvilko, Tauragės ap.).

12936. Greit pasensi, kai nedoriai gyvensi (Mažeikių p.; — kai perdaug girtuokliausi, - Alovės par.).

12937. Greit riedėjo. kaip akmuo pakalnėn (Merkinė; — kaip akmuo nuo kalno, - Tytuvėnai).

12938. Greit riedėjo, kol sugūrėjo (Eišiškės; — kol subyrėjo, - Druskininkai).

12939. Greit riskis, kol nevaro (Liškiava; — kol per duris nemeta, - Druskininkai).

12940. Greit skarmaluose, nors dar šiandie ir šilkuose (Marijampolė).

12941. Greit smagenis prakrapštė, kai bėdos užklupo (Valkininkai; — kai bėda atvažiavo, - Vilkija;

— kai bėda aplankė, - Rudamina; — kai su bėdomis susidraugavo, - Alytaus ap.; — kai bėdos apsilankė, - Rietavo ap.).

12942. Greit smarkauti — bėdą susigauti (Jonavos ap.).

12943. Greit smarkusis dar ant smarkesnio pakliūva (Prienų ap.).

12944. Greit snarglius nusišluostė, kai tik tėvo pinigus suuostė (Punios par.; — kai tėvo palikimą pauostė, - Kruonis).

12945. Greit sugrįžo, kaip kiškį vijęs (Dusėtų par.; — kaip kiškio nepavijęs, - Želva).

12946. Greit sugrįžo, kaip ugnies gavęs (Tauragės ap.; — kaip ugnies skolinęs, - Eržvilkas).

12947. Greit sulygo, kaip latvis su žydu (Mažeikių p.; — kaip čigonas su žydu dėl tekio jaknų, - Pasvalio ap.).

12948. Greit tempė, kaip velnias žydą (Lazdijai; — kaip vilkas ožką, - Merkinė).

12949. Greit važiuos į amžinatvę (Raseiniai; — pas Abraomą ant alaus, - Dieveniškis; — pas Abraomą alaus gerti, - Valkininkai; — pas Abromą pančiakas džiovinti, - Alytus, — pas šventą Petrą pančiakas kratyti, - Krosna).

12950. Griaudus žodis ašarą gimdo (Merkinės p.; — greit ašarą išspaudžia, - Rodūnės ap.).

12951. Griaudus žodis ir rambią širdį veikia (Seirijų p.).

12952. Griaudus žodis, kaip rauda! (Dusmenų par.).

12953. Griaudus žodis, o pasaka sena! (Dusmenų p.).

12954. Griaudžiai kalbėjo, kad ašarą išspaudus (Dusmėnų p.).

12955. Griaudžia rytuose, o jis į vakarus žiūri (Molėtų ap.; — o jis į vakarus dairosi, - Utena).

12956. Griaudžiu žodžiu išprašė, o dabar dantis šaipo (Kapčiamiestis; — dantis rodo, - Dusmenų p.).

12957. Griauna ir griauna, kaip griaustinis (Tauragė, Eržvilkas).

12958. Griauta, kol galėta, ryta, kol turėta (Griškabūdis).

12959. Griauta nesugriaunamas, ryta neprarijamas, todėl ir paspringta (Ryliškės).

12960. Griaužia, kaip kiškis (Subačius; — kaip kiškis kopūstą, - Troškūnų p.; — kaip ožka karklą, - Kupiškis).

12961. Griaužia, kaip sena boba duonos plutelę (Rodūnė).

12962. Griaužia, kaip voverė (Panevėžio ap.; — kaip voverė riešutą, - Šilavoto par.).

12963. Griaužia, kaip žiurkė (Raguva; — kaip pelė po grindimi, - Ukmergė).

12964. Griaužia liūdėsys, kad neužeina debesys — gera būtų pamiegoti, o čia reikia šieną graboti (Merkinė).

12965. Griaužia margis rudį, kad abu šunys (Liškiava).

12966. Griaužia mergą pavydas — bernas į tvorą prisiglaudė (Alovės p.).

12967. Griaužia šiandien mane, ryt pradės griaužti tave (Musninkai).

12968. Griaužia tave bėdos, o mane vargai, kas blogiau, nė pats žmogus nežinai (Šilavotas).

12969. Griaužia vargai, palaužia bėdos (Musninkų par.).

12970. Griaužė suniekė tėvus, griauž ir vaikus (Dusmenų p.).

12971. Griebdamas kitą kasnį, ir tą patį išmesi (Rokiškis; — išmesi ir tą, kurį turi, - Kelmės ap.).

12972. Griebdamas svetimą, kaip savo, dar padėkonės reikalavo (Antalieptės p.).

12973. Griebdamas svetimą kasnį, žiūrėk, kad savo vlosno nepražiopsotai (Nočia).

12974. Griebdamas svetimą negi apie Dievą galvosi — tada juk velnio patarimų klausai (Tryškių ap.).

12975. Griebdamas svetimą savo nebeteksi (Čiobiškis).

12976. Griebdamas svetimą turtą dangaus nepelnysi (Naumiestis; — dangaus neįsigysi, - Raseiniai; — žmonių pagarbos nesusilauksi, - Žaslių par.).

12977. Griebdamas svetimus turtus, neužmiršk, kad mirsi ir miręs atsiskaityti turėsi (Viekšniai).

12978. Griebdamas žinok, ką griebi, eidamas žinik, kur eini (Salako par.; — eidamas galvok, kur eini, - Utena; — eidamas stebėk, kur kojas kreipi, - Antalieptė).

12979. Griebei, kaip savo, pagriebs ir tavo (Seirijai).

12980. Griebei tu, pagriebs ir tavo (Rumbonių par.; — pagriebs ir tave, - Lazdijų par.).

12981. Griebė bobą velniai — nusidžiaugė visi kampai (Dukštų ap.; — prašvito kampai, - Tverečius).

12982. Griebė bobą velnias — erdviau pirkioj pasidarė (Daugėliškis; — šviesiau pirkioj, - Druskininkai).

12983. Griebė diedas lazdą, kad boba perdaug bezda (Graužiškis).

12984. Griebė gerai, kaip už gerklės (Kabeliai).

12985. Griebė gerai kitus, apgriebė ir jį (Eišiškės; — apgriebė ir jo kampus, - Dieveniškių ap.).

12986. Griebė gerai žmogų bėdos, surietė vargai — liko vieni kaulai (Varnėnai).

12987. Griebė, kaip avį vilkas (Alytaus ap.; — kaip alkanas vilkas avį, - Merkinė).

12988. Griebė, kaip badas pilvočių (Vilkaviškis; — kaip badas bagotyrių, - Tryškiai).

12989. Griebė, kaip čigonas svetimą kuiną (Subačius; — kaip čigonas svetimą arklį, - Alytus).

12990. Griebė, kaip durnius puslę (Šilavotas; — kaip durnius ežį, - Pasvalys).

12991. Griebė, kaip iš savo kišenės (Kelmės ap.; — kaip iš savo puodo tirštimą, - Dusmenų p.).

12992. Griebė, kaip katinas pelę (Seirijai; — kaip katė pelę, - Merkinė).

12993. Griebė, kaip meška, net kaulai subraškėjo (Valkininkai).

12994. Griebė, kaip savo, todėl per nagus gavo (Merkinės par.).

12995. Griebė, kaip strošną naktį velnias žydą (Dubičių par.; — kaip velnias žydą per strošną naktį, - Salantų p.).

12996. Griebė, kaip šuva dešrą (Dusetų ap.; — kaip šuo mesą, - Darbėnų par.).

12997. Griebė, kaip už kviečius (Marijampolės ap.).

12998. Griebė, kaip velnias griešninko dūšią (Varnių ap.).

12999. Griebė lazdą, — pagriebė baslį (Pasvalys).

13000. Griebė Morkus velnią už ragų — ir pats pekloj atsidūrė (Kamajų ap.).

13001. Griebė ne savo ir dar galva lingavo (Valkininkai).

13002. Griebė nūnai pagiriomis, griebs rytoj patylomis (Valkininkai).

13003. Griebė nūnai rublelius, rytoj griebs šimtelius (Ratnyčios par.).

13004. Griebė svetimą, bet savais teko mokėti (Krosna; — bet savais mokėjo, - Lazdijų ap.).

13005. Griebė vilkas — pagriebė ir vilką (Švenčionių ap.).

13006. Griebia, kaip giltinė (Varėna; — kaip giltinė žmogų, - Siesikų par.).

13007. Griebia, kaip girtas žydo pačią (Prienai).

13008. Griebia, kaip šuva akmenį (Krosnos par.).

13009. Griebia, kaip vilkas (Ašmenos ap.; — kaip vilkas aviną, - Naumiestis; — kaip alkanas vilkas šunį, - Rodūnė).

13010. Griebia mane, griebs ir tave (Kražių ap.; — pagriebs ir tave, - Tytuvėnai).

13011. Griebia mane šiandien gerai, pagriebs tave rytoju velniai (Perloja).

13012. Griebia nagai, o moka nugara (Plungė).

13013. Griebi aną — gausi nuo šito, griebk šitą — gausi nuo kito (Perloja).

13014. Griebia niekus už savo griekus (Kamajų ap.).

13015. Griebias, kaip šunims baslio (Tauragės ap.).

13016. Griebia svetimi, neatsilieka ir savi (Pasvalys; — neatsilieka ir savieji, - Naumiestis).

13017. Griebi, kur riebi (Joniškis).

13018. Griebi, kur žinai, eini, kur matai (Tauragnų ap.; — imi, ką matai, - Utena).

13019. Griebi lašinėlius, griebsiu aš taukelius — negu rankos mano kitoniškos? (Varnėnų ap.).

13020. Griebi ramiai, kad laikaisi saugiai už dėdulės nugaros (Prienų ap.).

13021. Griebi smetonėlę — imk ir išrūgas (Ratnyčios p.).

13022. Griebi tu, griebsiu ir tave — abu vienu keliu peklon žengsim (Utena).

13023. Griebk geriau, mušk smarkiau! (Perloja).

13024. Griebk, kaip savo, kol niekas nemato (Joniškis; — kol dar kitas nepagavo. - Liškiavos ap.).

13025. Griebk, kas kito buvo ir tau į rankas pakliūvo (Merkinės ap.).

13026. Griebk, kas po akių pakliūva. (Joniškis).

13027. Griebk, kiek gali, kol yra durni, iš kurių griebti galima (Vilkaviškio ap.).

13028. Griebk, kiek išgali, nešk, kiek pakeli (Joniškio ap.).

13029. Griebk, kol karšta, ėsk, kol duoda! (Joniškio ap.; — imk, kad duoda, - Dusmėnų p.).

13030. Griebk, kur gali — ant pinigo neparašyta, kaip jis įsigyta (Biržų ap.).

13031. Griebk, kurį sugriebi, mušk, kurį apgali (Vabalninkas).

13032. Griebk laimę už pasturgalio, kai tik proga pasitaiko (Krosna).

13033. Griebk laimę už uodegos — jei ištruks, nors uodega pasidžiaugsi (Marijampolės ap.; — jei kartą nepagausi, daugiau progos nesusilauksi, - Dusmenų p.).

13034. Griebk tave bala! (Daugai).

13035. Griebk tave velniai! (Pasvalys; — visi velniai, - Biržai).

13036. Griebk visados kitą už pakarpos, kad tavęs nepagriebtų (Joniškis).

13037. Griebk žemę, krisdamas — į dangų nepulsi (Pasvalys).

13038. Griekai dūšią apsėdo, kaip krankliai padlieną (Švenčionių ap.; — kaip varmai rambų arklį, - Varėnos p.; — kaip varnos dvėselieną, - Dusmenų par.).

13039. Griekai dūšią kamuoja (Raseiniai; — dūšią kankina, - Kupiškis).

13040. Griekai dūšią kankina, o velnias nuramina, todėl ir sekasi, kaip pakaruokliui dangun patekti (Dusmenų p.).

13041. Griekai kapan nenuvaro, tik turtingu žmogų padaro (Ryliškių p.).

13042. Griekas iš namų Dievą išvaro, o velniui duris atidaro (Liškiava).

13043. Griekas į dūšią — Dievas iš dūšios (Marcinkonių p.).

13044. Griekas miškuose nesėdi, bet tarp žmonių gyvena (Eišiškės).

13045. Griekas — ne bėda, gali juo ir nusikratyti (Ryliškės).

13046. Griekas ne miškuose, bet žmonėse (Rodūnė).

13047. Griekas — ne niekas, veltui nepraeis (Naumiestis; — atgailos pareikalaus, - Vilkaviškio p.).

13048. Griekas neplaktas, kaip krislas Dievo aky (Merkinė; — neplaktas neturi palikti, - Kaušėnai).

13049. Griekas ne teliukas, paskui neseka (Pandelis; — paskui žmogų nebegioja - Šėta).

13050. Griekas nuo pono Dievo, gėda nuo svieto (Juškos žod.; — sarmata nuo žmonių, - Telšių ap.).

13051. Griekas pavydėti, reikia ir sumleinios (sąžinės) turėti (Dusmenų p.).

13052. Griekas per miškus be lazdos, per žmones be gėdos (Radviliškio ap.).

13053. Griekas po laukus be lazdos vaikšto (Pandelio v.).

13054. Griekas prikibo ir miegas išnyko (Krivonių par.; — ir miegas pranyko, - Raseinių ap.).

13055. Griekas prikibo prie dūšios (Utena; — prikibo prie žmogaus, kaip lapas prie subinės, - Antalieptė).

13056. Griekas prikibti silpną tik todėl, kad silpnas (Taujėnų par.).

13057. Griekas sau norėti, ko negali turėti — tikras į vagystę kelias (Liškiava; — visi vagys taip pradeda, - Utena).

13058. Griekas sąžinės nereikalingas (Naumiestis).

13059. Griekas sąžinės neturėti ir kitus žmones apgaudinėti (Nemunaičio par.).

13060. Griekas sąžinės neturėti, vieną kalbėti, o kitą daryti (Nemaniūnai; — vieną galvoti, o kitą šnekėti, - Kruonis).

13061. Griekas — sąžinės neturi! (Varėna).

13062. Griekas svetimam to pavydėti, ką patsai nori turėti (Dusmenų p.).

13063. Griekas svetimo gero pavydėti (Dusmenų p.).

13064. Griekas su savo žodžiais nesiskaityti ir juos, kaip pelus, ant vėjo barstyti (Marcinkonys).

13065. Griekas tai niekas, bet tik kunigas arti (Vilkaviškio ap.).

13066. Griekas tai niekas — juk ir šventi griešijo, o peklon nepateko (Dusmenų p.).

13067. Griekas — tomi pat lūpomi priešingai kalbėti (Jėzno par.).

13068. Griekas užanty nesilaiko (Liškiava).

13069. Griekas — vieną kalbėti, kitą širdy turėti (Merkinės par.).

13070. Griekas žmogui, džiaugsmas — velniui (Dubičiai).

13071. Griekas žmogų kimba, ne gyvulį (Pakruojus).

13072. Griekas žmones apgaudinėja — vieną žada, kitą duoda (Palionių ap.).

13073. Griekas žmones apgaudinėti, vieną kalbėti, o kitą daryti (Rodūnė; — vieną žadėti, o ką kitą galvoj turėti, - Marcinkonys).

13074. Griekas — žodžius ant vėjo barstyti (Liškiava; — vėju pustyti, - Krosna).

13075. Grieko ant žilo arklio neišmainysi, nuo pečių, kaip maišo, nenusikratysi (Merkinės p.).

13076. Grieko pinigu neatpirksi, tik gerais darbais (Papilė).

13077. Grieko svetimam neprimesi, Dievo neapgausi (Druskininkų p.).

13078. Grieko tuščiu žodžiu neišpirksi (Sedos ap.).

13079. Grieku dangaus neįgysi (Viekšniai).

13080. Grieku Dievui neįtiksi (Mažeikiai).

13081. Griekus velnias suskaito ir Dievui sąskaitą patiekia (Vilkaviškis).

13082. Griekus velnias žmogui į ausį pakužda (Nemunaitis).

13083. Griekų į maišą nesukrausi, balon nenurausi (Liškiavos par.; — baloj nepaskandinsi, - Daugai).

13084. Griekų krūva — ir pekla jau gatava (Varnėnai).

13085. Griekų lengvai nenusikratysi — gal Dievas atleis, bet žmonės nepamirš (Valkininkų p.).

13086. Griekų mano dar Dievas nesuskaitė! (Dotnuvos ap.).

13087. Griekų neišvengdavo ir šventieji — septynis kartus į dieną nusidėdavo kiekvienas (Žem. Kalvarijos p.).

13088. Griekų neišvengsi, kad žmogumi esi gimęs (Viekšnių ap.).

13089. Griekų neturėjo, o peklon vis dėlto nuėjo (Dubičiai; — o dangun kelio vis dėlto nesurado, - Rodūnės ap.).

13090. Griekų nevežk namo, jei gali juos bažnyčioj palikti (Melagėnų ap.).

13091. Griekų pasirūpino, kad Dievas greit į dangų nepakviestų (Lazdijų p.).

13092. Griekų pas jį, kaip pas šunį blusų (Utena; — kaip pas žydą šasų, - Alytus; — kaip pas žydo vaiką parkų, - Lazdijų ap.).

13093. Griekų per striekų — pats per niekų (Babrai).

13094. Griekų pridarė ir Dievą iš namų išvarė (Marcinkonys).

13095. Griekų pridarė ir taiką iš namų išvarė — todėl dabar barniais gyvena (Valkininkų ap.).

13096. Griekų retas šventas neturėjo, tai prastam žmogui ir pats Dievas liepia turėti (Švenčionių ap.).

13097. Griekų sunku nusikratyti, nors ir lengva pridaryti (Kabeliai).

13098. Griekų tau maža — pasiskolink pas mane (Graužiškių ap.; — pasiskolink pas raistą, - Merkinės p.; — išgauk iš velnio priedą, - Tytuvėnų ap.).

13099. Griešnas kalbas velnias pakužda (Merkinė; — velnias pramanė, žmogus pramoko, - Valkininkai).

13100. Griešnas kalbomis, bet ne darbais (Alovės p.).

13101. Griešni dangun pateko, o šventi pekloj atsidūrė (Varėna).

13102. Griešni darbai nakčia gimsta (Naumiestis).

13103. Griešni darbai šviesos nemėgsta (Merkinės p.; — dienos nemėgsta, - Valkininkai).

13104. Griešni Dievui visi žmonės — vieni per silpnumą, kiti per piktumą (Rodūnės par.; — kiti per durnumą, - Šaltinikėliai).

13105. Griešni kiti, o aš avinėlis (Liškiava; — o mes Dievui dušią kalti, - Merkinė).

13106. Griešni, kol gyvi, o kai mirsim — gal Dievas pasigailės kai kurio (Punios p.).

13107. Griešni manė, o šventieji sumanė (Antalieptė; — o šventieji pasiskubino, - Onuškis).

13108. Griešni namai irgi ne be Dievo (Plungės ap.).

13109. Griešni namie sėdi, o dorų karčiamoje paieškok (Onuškio p.; — o šventų karčiamoj surasi, - Lazdijų p.).

13110. Griešni namie — šventi žmonėse (Vilkaviškis).

13111. Griešninkas dar nesugriešijo, o davatka jau apkalbėjo (Ž. Kalvarija).

13112. Griešninkas griešija, o davatka tik nusideda (Žem. Kalvarija).

13113. Griešninkas nusidėjo, tai davatka ir pasidžiaugė (Nemunaitis).

13114. Griešninko darbus velnias ant jaučio skūros surašo (Mažeikių ap.).

13115. Griešninko dūšia — Dievui galvos skausmas (Žem. Kalvarija).

13116. Griešninko griekai pekloj suskaityti, jaučio skūroje surašyti (Dubičių ap.).

13117. Griešninko velnias negundo — patsai susigundo ir dar kitą iš kelio išveda (Krosnos p.).

13118. Griešninkui rūpi ne Dievo koronė, bet velnio malonė (Ž. Kalvarija).

13119. Griešni norai ne ant tvorų kabo, bet žmogaus dūšioj gyvena (Tytuvėnų p.).

13120. Griešni norai patamsėj gimsta (Nemunaitis; — patamsę mėgsta, - Seirijai).

13121. Griešni visi — iš kur gi šventieji susiranda? (Tauragnų ap.).

13122. Griešni visi — negi dangus tuščias pasiliks? (Naumiesčio ap.).

13123. Griešnos akys šviesos bijo (Valkininkai; — šviesos nemėgsta, - Utena; — tiesos nemėgsta, - Ratnyčios p.; — be tiesos gyvena, - Palionys).

13124. Griešnos dienos prasidėjo — paskutinė davatka ištekėjo (Marcinkonys).

13125. Griešnos kalbos piktą limpa (Darsūniškis; — pasileidėlių lūpas limpa, - Dieveniškio ap.).

13126. Griešnos mintys patamsę mėgsta (Druskininkai; — patamsėj gema, - Liškiava).

13127. Griežikas, vežikas ir kekšė — visi yra velnio nešti ir pamesti (Šiauliai, S. Tarvydo užr.).

13128. Griovio neperšokęs nesakyk — op! (Plungė, S. Daukantas užr.).

13129. Griozdas tik liko, kai jį bėdos ištiko (Platelių ap.).

13130. Grįčioj kirvis pakabėtų! (Kupiškis).

13131. Grįčioj nors kirvį kabink, tokis oras sunkus (Pasvalio ap.).

13132. Grįžta, kaip niekus pešęs (Subačius; — kaip nieko nepešęs, - Rodūnė).

13133. Grįžta, nieko nepešęs (Merkinė; — durnių laimėjęs, - Lazdijai).

13134. Grįžta vyžuotas, kaip gudas iš Amerikos (Marcinkonys; — kaip iš gūdų krašto, - Liškiava).

13135. Grįžta vyžuotas, nors išėjo čebatuotas (Rodūnės par.).

13136. Gryna bėda su juo! (Merkinės par.).

13137. Gryna duona rūrą drasko (Surviliškio par.; — ragus augina, - Daugai; — ir gerą žmogų sugadina, - Alytaus ap.; — ir gerą iš kelio veda, - Valkininkai).

13138. Gryna, kaip baloj mirkyta, pakaktėj džiovinta (Rodūnės ap.).

13139. Gryna, kaip iš gudų atitekėjus (Ašmenos apskr.).

13140. Gryna, kaip iš purvyno ištraukta (Jėzno p.).

13141. Gryna, kaip penima kiaulė (Prienų ap.).

13142. Gryna, kaip pešta višta (Pasvalio ap.).

13143. Gryna, kaip rojuj augusi (Daugai).

13144. Gryna, kaip sąžinė (Vilkaviškis; — kaip čigono sąžinė, - Naumiestis; — kaip vagies sąžinė, - Vilkaviškis).

13145. Gryna, kaip vakar pagimdyta (Tauragnų ap.; — kaip vakar gimusi, - Inturkės ap.).

13146. Gryna, kaip žydo šašas (Tauragnai).

13147. Gryna, plika, kaip bažnyčios pelė (Plungės ap.).

13148. Gryna, plika, kaip gudo marti. (Švenčionių ap.).

13149. Grynas akyplėšiškumas! (Utena, Rodūnė, Naumiestis ir d. kitur).

13150. Grynas akiplėšiškumas irgi mėgsta gražiu žodžiu prisidengti (Kelmė).

13151. Grynas akiplėšiškumas irgi nuogas svietui nesirodo (Rodūnė).

13152. Grynas apgavimas! (Alytus, Tytuvėnai ir d. k.).

13153. Grynas apgavimas geru darbu prisimeta (Kabeliai; — gera širdimi dangstosi, - Dusetų par.; — gražiais žodžiais dangstosi, - Utena; — nekaltybę nuduoda, - Marcinkonys).

13154. Gryna sąžinė, bet siela nerimsta! (Tauragės ap.).

13155. Gryna sąžinė Dievo nebijo (Tytuvėnų ap.; — mirti nesibijo, - Telšių ap.).

13156. Gryna sąžinė nebijo apkaltinimų (Ušpalių ap.; — nebijo grąsinimų, - Krikštonių par.).

13157. Grynas barškalas — katei į uodegą pakabinti, bet ne žmogų padabinti (Seirijų par.).

13158. Grynas barškalas, o ne žmogus rimtas! (Lazdijai).

13159. Grynas barškalas šunims baidyti, bet ne darbą daryti (Merkinė).

13160. Grynas barškalas — tik liežuviu mala ir rankom matažgoja (Druskininkų p.; — rankom matažgoja, o pilvu galvoja, - Varėna).

13161. Grynas bezdalas, o jis pamanė, kad rimtas reikalas (Alytaus ap.; — kad svarbus darbas, - Šeštokai).

13162. Grynas, kaip grūžė (Višakio Rūda).

13163. Grynas, kaip iš ubagyno (Daugiškio ap.).

13164. Grynas, kaip pavargėlio reikalas (Ratnyčia).

13165. Grynas, kaip pirmos šalnos ledas (Daugai).

13166. Grynas, kaip Platelių ponas (Sedos ap.; — kaip Rudaminos ponai, - Lazdijai).

13167. Grynas. kaip šalnos ištiktas (Alytaus ap.; — kaip šalnos nugeltas, - Merkinės p.; — kaip šalnos nukąstas, - Ratnyčia).

13168. Grynas, kaip ubagas (Liškiava).

13169. Grynas, kaip vakar iš kiaušinio išsilupęs pelėdos vaikas (Švenčionėlių ap.).

13170. Grynas, kaip vėlyvas ruduo (Merkinė; — kaip vėlus ruduo, - Joniškis).

13171. Grynas liko, kaip iš degančio namo iššokęs (Perloja; — kaip iš gaisro išsigelbėjęs, - Vilkaviškis).

13172. Grynas liko todel, kad nupliko (Utena; — kad čerkelė nuplikino ir namelius ištuštino, - Švenčionėlių ap.).

13173. Grynas melas! (Visoj Lietuvoj).

13174. Grynas melas tiesa dedasi (Tytuvėnų ap.; — tiesą atstoja, - Marijampolės ap.; — tiesos neatstos, - Seirijų ap.).

13175. Grynas, nudilintas, kaip senas noragas (Jėzno p.).

13176. Grynas, nuzulintas, kaip ariamasis noragas (Rodūnės ap.).

13177. Grynas pavargėlis, kaip iš gudų krašto grįžęs (Marcinkonių par.).

13178. Grynas, plikas, kaip gaisro ištiktas (Pasvalio ap.).

13179. Grynas, plikas, kaip tilvikas (Kražių ap.; — verkia, kaip titilvikas baloje, - Merkinės ap.).

13180. Grynas rūpesnys! (Tytuvėnų ap.).

13181. Grynas sviete, kaip vanduo rėty — niekur nesilaiko (Varnėnai; — niekur neužkliūva, - Joniškis).

13182. Grynas šėkas — ne pašaras, šiurkštus žodys — ne paguoda (Niedzingės par.).

13183. Grynas šėkas tik badą gyvulio marina, šiurkštus žodis tik širdį žmogui gadina (Rodūnės ap.).

13184. Grynas šūdas čia, o ne darbas! (Liškiava).

13185. Grynas šūdas tokis darbas! (Marcinkonių ap.).

13186. Grynas turtas grynom rankom nesiduoda (Varnėnų ap.).

13187. Grynas vandenėlis — sveikas gėrimėlis (Anykščių, Raseinių ap.; — tai sveikas gėrimėlis, - Mantviliai; — tat sveikiausias gėrimėlis, - Kėdainių, Tauragės ap.).

13188. Grynas vanduo tik tekamas, geras žmogus visad ūjamas (Druskininkai; — doras žmogus dažnai visų ūjamas, - Valkininkai).

13189. Grynas vanduo tik upėje, jautri širdis tik bėdoje pabuvusi (Kavarsko ap.).

13190. Grynas vanduo vietoj nepastovi (Druskininkai).

13191. Grobas grobą rija — taip noriu valgyti (Kėdainių ap.).

13192. Grobas į grobą lenda — taip valgyti norisi (Pasvalys, Kelmė, Tauragnai).

13193. Grobas pilvą ėsti nori — tiek alkanas esu (Utenos ap.).

13194. Groja, kaip Labanoro dūda (Tauragnai; — kaip ant Labanoro dūdos, - Malėtų ap.).

13195. Groja, kaip senas Dūda ant vargonų (Marcinkonių par.).

13196. Groja skilvy, kaip ant vargonų — tiek išalkau (Kabelių ap.).

13197. Groja žiogo dainelę, kad alkanas pilvelis (Alovės p.; — kad tuščia pilvely, - Krosnos par.).

13198. Grūdasi, braunasi, kaip suniekė į pavargėlio namus (Valkininkų ap.).

13199. Grūdasi dikčiai, kaip bėdos tarp žmonių (Virbalio ap.).

13200. Grūdasi, kaip ankšton bažnytėlėn (Perloja).

13201. Grūdasi, kaip avys į tvartą (Merkinės ap.; — kaip kiaulės iš tvarto, - Utenos p.).

13202. Grūdasi (beldžias), kaip bėdos dangun (Eišiškių ap.).

13203. Grūdasi, kaip čigonai arklių turguje (Merkinė; — kaip čigonai ant arklių turgaus, - Butrimonys).

13204. Grūdasi, kaip dykaduoniai per Petrines (Pivašūnų p.).

13205. Grūdasi, kaip dūšios dangun (Pivašūnų ap.; — kaip dūšios pekloj, - Seda).

13206. Grūdasi, kaip girti karčiamoje (Šaltininkai).

13207. Grūdasi, kaip gylio kertami (Nemunaičio par.).

13208. Grūdasi, kaip glušo pagauti (Pasvalio p.).

13209. Grūdasi, kaip Gruzdžiuose per šventą Roką (Joniškių ap.).

13210. Grūdasi, kaip jaunimas per atlaidus (Merkinė; — kaip per atlaidus, - Pivašūnai).

13211. Grūdasi, kaip Juozapato klonyje (Žem. Kalvarija).

13212. Grūdasi, kaip Morkus po peklą (Žem. Kalvarija ir d. k.).

13213. Grūdasi, kaip niekadariai per kermošių (Žem. Kalvarija; — kaip žiopliai kermošiuje, - Alytus).

13214. Grūdasi, kaip pasiutęs (Joniškis; — kaip pamišęs, - Subačius).

13215. Grūdasi, kaip peklon skubėdami (Sudergio par.).

13216. Grūdasi, kaip per spustį susišikęs iš bažnyčios (Joniškis).

13217. Grūdasi, kaip šikt norėdamas (Joniškis).

13218. Grūdasi, kaip ubagai ant šventoriaus (Žem. Kalvarija).

13219. Grūdasi. kaip vargų spaudžiami (Lentupio ap.; — kaip bėdų genami, - Graužiškių ap.).

13220. Grūdasi ponai peklon pavargauti, žmonės dangun — atsigauti (Surviliškio ap.; — nuo vargų atsigauti, - Suriškių par.).

13221. Grūdas ir badą išbaidė ir bėdas išsklaidė (Nočios p.).

13222. Grūdasi žuvys, kad giliau, veržiasi žmonės, kad geriau (Kamajų par.).

13223. Grūdas geras, kai iš jo duonos svaras (Marijampolės ap.).

13224. Grūdas, kaip žylės nagas — būsi, žmogali, nabagas (Pernaravos par.).

13225. Grūdas mums badą varažija (Nočios par.).

13226. Grūdas mūsų duonos tėvelis, artojui brolelis (Jėzno par.).

13227. Grūdas prie grūdelio ir pasidaro mierelė (Pernaravos par.; — sudaro ir pūrelį, - Dusetų par.; — štai ir pūrelis, - Plungės ap.).

13228. Grūdas prie grūdelio — štai tau ir duonos lustelis (Varena; — ir bus duonos bakanėlis, - Ratnyčios par.).

13229. Grūdas prie grūdo ir susidaro aruodas (Žagarė; — štai ir pūdas, - Kėdainių ap.).

13230. Grūšia prinoko — skink, sūnus priaugo — ženyk! (Babrai).

13231. Grūdas prinoko — badauti neapsimoka, šviežia duonelė atvažiavo (Marcinkonių p.).

13232. Gudas arklio nevogtų, kad iš jo žydas nepirktų (Švenčionių ap.; — kad su žydu nesusidėtų, - (Melagėnų ap.).

13233. Gudas geras, kai pas tave dvaras, o pas jį tik tarba (Ašmenos apsk.).

13234. Gudas gudą muša — trečias nesikišk — nuo abiejų nukentėsi ir dar gaidį paregėsi (Ašmenos apsk.).

13235. Gudas iš meškos, meška iš peklos; kai tas gudas nugarės, meška kitą išperės (Tirkšlių ap.).

13236. Gudas pavogė — pas žydą surado (Kaišiadorių ap.).

13237. Gudas savo, latvis savo — abu vagiant sugavo (Zarasų ap.).

13238. Gudas vogė, o latvį sugavo (Dusetų par.; — o latvis už kampo stovėjo, - Kabelių ap.).

13239. Gudravoja, kaip Zablockis su muilu (Veisiejų p.).

13240. Gudravoja, kol už skolas paskutinį arklį išjoja (Alytus; — kol arklį iš kiemo išjoja, - Varėna; — kol arklį žydas išjoja, - Eišiškių ap.).

13241. Gudravojo gerai, bet sugalvojo blogai (Merkinės p.; — bet padarė blogai, - Nemunaitis).

13242. Gudravojo mudravojo, kaip Zablockis su muilu (Malėtų ap.; — kaip Pipas su kanapėmis, - Merkinės ap.).

13243. Gudravojo, gudravojo, kol iš namų ant lazdos išjojo (Druskininkai; — kol šunims šėko pjauti nuėjo, - Merkinės ap.).

13244. Gudravojo, kaip Alytaus žydas, kiaulėmis verstis sumanęs (Alovės p.; — tekių jaknomis targavoti sumanęs, - Jėznas; — tekių pautais verstis sumanęs, - Nemunaitis).

13245. Gudravojo, kaip Alovės ponas su Dievu, kol jį gyvą velnias nujojo (Niedzingės p.).

13246. Gudravojo, kaip Prienų sukčius, kol turmon pateko (Alytaus ap.).

13247. Gudravojo, kol nusigudravojo, kaip Alytaus žydas (Merkinės ap.).

13248. Gudravojo, kol skatiko turėjo, o kai nusigudravojo — pas žydą tarnauti nuėjo (Butrimonys).

13249. Gudresnis miesto veršelis, negu kaimo vaikelis (Tauragė; — nekaip kaimo bernelis, - Šiauliai).

13250. Gudresnis — nuolaidesnis, kvailas atkaklus, kaip ožys, atsparus, kaip avino kakta (Naumiestis).

13251. Gudresnysis nusileidžia, kai kvailesnis užsispiria (Taujėnų par.).

13252. Gudrė galvon. protas uodegon (Panevėžio ap.; — glūmas uodegon, - Skaudvilio ap.).

13253. Gudriam bedarbės nėra (Kėdainių ap.).

13254. Gudriam bėdos proto neatima (Panevėžio ap.).

13255. Gudriam juokai, o durnam teisybė (Joniškio ap.).

13256. Gudriam protas reikalingas, kvailam ir rankų pakanka (Panevėžio ap.).

13257. Gudri bėda, — kad ir gudriausią netikėtai užklumpa (Kėdainių ap.).

13258. Gudri dūšia, kai badą pajuto! (Dubičių p.).

13259. Gudriems gudri ir nelaimė (Papilės ap.).

13260. Gudri galva vargo nebijo (Merkinė, — vargo nesibaido, - Krosnos p.).

13261. Gudri galva varguose neskęsta, laimėj nedūksta (Vabalninko ap.).

13262. Gudri galva viena kelias durnas atstoja (Joniškis).

13263. Gudri, kaip avis, apsukri, kaip višta (Veisiejų par.).

13264. Gudri, kaip Barzdžių piemenė — žydo ožkomis savo rugius suganė (Tytuvėnų p.).

13265. Gudri, kaip du gaidžiu išauginusi (Jėzno par. — kaip du gaidžiu iš vieno kiaušinio išperėjus, - Merkinė; — kaip gaidį ant kiaušinių patupdžius, - Prienų par.; — kaip gaidį per vištą palaikius, - Kruonio par.).

13266. Gudri, kaip gervė kelionėj į dausų kraštą (Aukštadvaris).

13267. Gudri, kaip lapė (Merkinė; — kaip lapė sląstuose, - Seda; — kaip lapukė, pėdus mėtydama, - Šeštokų ap.).

13268. Gudri, kaip lapės auginta (Zarasų ap.; — kaip su lapėmis augusi, - Antalieptės p.; — kaip pas lapes užaugusi, - Tauragnų ap.).

13269. Gudri, kaip laumytė (Nočia; — kaip laumės auginta, - Marcinkonys; — kaip laumės mokyta, - Druskininkų p.).

13270. Gudri, kaip mėnuly šildyta (čigono duktė, - Butrimonys).

13271. Gudri, kaip Nočios davatka, cūdus pramanydama (Varėna).

13272. Gudri, kaip paparčio žiedą suradusi (Liškiavos p.; — kaip paparčio žiedą turinti, - Nemunaičio p.).

13273. Gudri, kaip pas zanemunčikus išaugusi (Alovės ap.; — kaip zanemunčiko marti, - Merkinės p.).

13274. Gudri, kaip pelė po aruodu (Rodūnės ap.).

13275. Gudri, kaip perekšlė višta (Subačiaus ap.).

13276. Gudri, kaip ruroj pabuvojusi, bezdalų prisiuoščiusi (Vabalninkų ap.).

13277. Gudri, kaip sviete daug buvojusi (Viekšnių ap.; — kaip platų svietą apėjusi, - Mažeikių ap.).

13278. Gudri, kaip Tytuvėnų ubagė (Raseinių ap.).

13279. Gudri, kaip višta ant aruodo (Marcinkonys).

13280. Gudri, kaip višta, smarki, kaip avis (Utena).

13281. Gudri, kaip zuini kiaulė (Merkinės par.).

13282. Gudri kalba apgauna, tiesi — ant kelio tikro išveda (Melagėnų p.).

13283. Gudri kalba dažnai į šuntakius nuveda (Melagėnų ap.; — dažnai šuntakiais vaikšto, - Anykščių ap.).

13284. Gudri kalba Dievui nepatinka (Dubingių ap.).

13285. Gudri kalba durnų darbų nepateisina (Radviliškio ap.; — kvailų darbų nepataiso, - Vilkaviškis).

13286. Gudri kalba sukčiui reikalinga, bet Dievui užgaulinga (Valkininkų p.).

13287. Gudri kalba suktybėmis pamušta (Druskininkų p.).

13288. Gudri kalba, tik durni darbai (Melagėnų p.).

13289. Gudri kalba tik gudrų ir apgauna — durnas kad ir girdės, klausyti nepanorės (Kelmės p.; — bet nesupras, - Papilės p.).

13290. Gudri mergelė bernelį dabar pajuokti, o kas bus, kai jam į nagus paklius? (Rodūnės p.).

13291. Gudri mergelė, kol pas tėvelį gyvena, bet negudri, kai pas anytėlę stena (Ratnyčios p.).

13292. Gudri porelė, tik skurdi jos dalelė (Nemaniūnų p.).

13293. Gudri — su turtingu pasogėliu, durna, kad su vienais tik marškinėliais (Akmenės p.).

13294. Gudri sveikatėlė, kol durna liga kelio nepastoja (Švenčionių apskr.).

13295. Gudri šokti, bet negudri ko nors pramokti (Onuškio p.).

13296. Gudri vakarėlin pasprukti, dar gudresnė — nuo darbo išsisukti (Utena).

13297. Gudri vakarėly, kvaila pabarėly (Merkinės ap.).

13298. Gudrybe įveiksi, kur net auksas nieko nepadės (Raguvos ap.).

13299. Gudrybe ten pasieksi, kur su auksu neprieisi (Žagarė).

13300. Gudrybe visur kelią praskinsi, visas duris atidarysi, visus raktus atrakysi (Šakių ap.).

13301. Gudrybe visur pateksi, per ją tik dangun kelio nesurasi (Nočios par.; — tik į dangų nepatropysi, - Palionių ap.).

13302. Gudrybė daugel gali, jei dar pinigas jai padeda (Vilkaviškis).

13303. Gudrybė daugiau moka padaryti, negu auksas ir sidabras sumanyti (Dieveniškių ap.).

13304. Gudrybė gera, kai į gerą veda (Viekšnių ap.).

13305. Gudrybė lengvai kelią praskina, kai gali pinigais pabarškinti (Kražių ap.).

13306. Gudrybė mokina, gudrybė ir skandina (Daugėliškio ap.).

13307. Gudrybė — ne kvailybė, abi draugė nevaikšto (Ratnyčios p.; — abi vienais takais nežingsniuoja, - Marcinkonių par.).

13308. Gudrybė neretai paslysta, dažnai ir į šuntakius nuklysta (Merkinės ap.).

13309. Gudrybė — ne suktybė. geras žmogus savo gudrumo piktam nenaudoja (Marijampolės ap.).

13310. Gudrybė — ne suktybė, gero žmogaus piktu nepadarys (Naumiestis).

13311. Gudrybė retai su dora vienu keliu vaikšto (Salantų ap.).

13312. Gudrybė — tėvas suktybių, o motina — melagystė (Darbėnų ap.).

13313. Gudrybė — vienam, o suktybė — kitam (Alsėdžių par.).

13314. Gudrumas proto neatstoja (Plungės ap.).

13315. Gudrumą velnias išgalvojo, protą Dievas žmogui padovanojo (Marcinkonių p.; — protą Dievas davė, - Rodūnė).

13316. Gudrumo pas asilą, mandagumo pas kiaulę, matyti, mokinosi (Šiaulių ap.).

13317. Gudrumo pramoksi, bet proto iš kito nepasiskolinsi (Telšių ap.).

13318. Gudrumu viską nugalėsi, kad ir pinigų neturėsi (Varėnos ap.).

13319. Gudrumu visur įsmuksi (Joniškis).

13320. Gudrumu visur pralysi, bet ne iš visur sausas sugrįši (Nočios par.).

13321. Gudruolis begudravodamas dažnai pats patenka į sląstus, kuriuos kitiems statė (Marijampolės ap.; — kuriuos kitam gamino, - Kazlų Rūda).

13322. Gudruolis gudravoja, kol sarmatos nustoja (Rokiškio ap.; — kol gėdos nebetenka, - Naumiestis).

13323. Gudruolis gudravoja, kol visko nustoja, o tada tik nurimsta (Utena).

13324. Gudruolis irgi dažnai apsigauna (Salantų ap.).

13325. Gudruolis savo gudrumu dažnai pats save apgauna (Tauragė).

13326. Gudruolis vaikams grūmoti atsirado! (Dusetų ap.).

13327. Gudrus bėdoje — jau pusė bėdos išgyventa (Dusetų p.).

13328. Gudrus bėdon irgi pakliūva (Mažeikių ap.).

13329. Gudrus buvo gudravoti, o kai liko be čebatų — ima dabar Dievui grūmoti (Švenčionių ap.).

13330. Gudrus durnų apmonijo — štai tau ir dyvai! (Joniškis).

13331. Gudrus grūmoti kitiems, bet negudrus savo kaltę pažinti (Rodūnės ap.).

13332. Gudrus gudravoja, durnas durnavoja, o razumnas pasinaudoja (Ašmėnos apsk.).

13333. Gudrus ima, kvailas duoda (Vilkaviškio ap.).

13334. Gudrus ima su saiku, kvailas — kiek tik gali (Kelmės p.; — kvailas be saiko, - Eržvilko par.).

13335. Gudrus ir bėdoje Dievui negrūmoja (Ratnyčios p.).

13336. Gudrus ir po žeme mato, kvailas ir po kojom nepastebi (Alytaus ap.).

13337. Gudrus juokais pasakys, kvailas už tiesą palaikys (Joniškis).

13338. Gudrus juokiasi — kvailas pyksta (Jurbarko ap.).

13339. Gudrus, kad ir žila kumele jo neapjosi! (Veisiejų p.).

13340. Gudrus, kad net durnas iš gudrumo! (Druskininkai).

13341. Gudrus, kad pilnas kišenius (Joniškis).

13342. Gudrus, kai girtas, kvailas pagiriose (Eišiškių ap.).

13343. Gudrus, kai girtis, kvailas, kai į darbą stoti (Rodūnė).

13344. Gudrus, kai karčiamoje prie čėrkelės, kvailas — namie su bėdele (Valkininkai).

13345. Gudrus, kaip avinas, mandagus, kaip deglioji (Vabalninkas).

13346. Gudrus, kaip Butrimonių sukčius (Prienų ap.).

13347. Gudrus, kaip kvailu prisimetęs (Troškūnų p.; — kaip kvailą nuduodamas, - Virbalio ap.).

13348. Gudrus, kaip lapė (Zapyškis).

13349. Gudrus, kaip lapė, bailus, kaip kiškis, uvėrus, kaip vilkas (Valkininkų p.).

13350. Gudrus, kaip lapinas (Panevėžys).

13351. Gudrus, kaip pempiukas (Baisogalos ap.).

13352. Gudrus, kaip pernykščią žiemą prisiminęs (Punios ap.).

13353. Gudrus, kaip Raseinių Magdė, žąsį už vištą pardavusi (Babtų ap.).

13354. Gudrus, kaip senas busilas (Nemunaičio ap.; — kaip senas gandras, - Tauragės ap.).

13355. Gudrus, kaip senas vilkas (Panevėžys).

13356. Gudrus, kaip šlėktelė, rugių prisipjovęs (Pivašūnų p.; — rugių prasikūlęs, - Niedzingės par.).

13357. Gudrus. kaip šuva, kvailas, kaip asilas (Anykščių ap.).

13358. Gudrus, kaip vilkas išalkęs (Kupiškio ap.).

13359. Gudrus, kaip žaltys (Eržvilkas, Merkinė. Tauragnai ir d. kitur).

13360. Gudrus, kaip žaltys, lipšnus, kaip katė, malonus, kaip prijaukinta lapė (Valkininkai).

13361. Gudrus, kaip žemaičio vaikas (Merkinė; — kaip žydo vaikas, - Kupiškis).

13362. Gudrus kalba tik reikalui esant, durnas — visados (Tytuvėnų p.).

13363. Gudrus kitiems patarti, kvailas pačiam iš bėdos išsinerti (Marijampolės ap.).

13364. Gudrus kitus pulti, kvailas, kai pats kitų puolamas (Virbalio ap.).

13365. Gudrus laukia progos, kvailas — niekados (Dotnuvos ap.).

13366. Gudrus liepia patylomis, kvailas nagus kiša (Skirsnemunė).

13367. Gudrus lokis savo laužе! (Šėtos ap.).

13368. Gudrus metė, kvailas pakėlė (Rodūnė).

13369. Gudrus nesijuoks, o durnas nesupras (Joniškio ap.).

13370. Gudrus patylės net ten, kur galima kalbėti, kvailas plepės, kur reikia tylėti (Alytaus ap.).

13371. Gudrus skolinasi, o kvailas skolina (Prienų ap.).

13372. Gudrus su avele, kvailas su lapele (Lukštų par.).

13373. Gudrus sugalvos. piktas padarys (Merkinės p.; — piktas įvykdys, - Vilkaviškio ap.).

13374. Gudrus sumelavo, o sukčius — tik tiesos nepasakė (Tauragnų ap.).

13375. Gudrus su žąsele paaria, su gaidžiu paakėja (Krakių p.).

13376. Gudrus svetimas klaidas suskaityti, kvailas, kai reikia savo nors vieną pamatyti (Kalvarijos p.).

13377. Gudrus svetimą progą pagauna, o kvailas ir savąją pražiopso (Lazdijų ap.).

13378. Gudrus svetimoj bėdoj, bet ne savoj (Jėzno p.).

13379. Gudrus svetimus griekus skaityti, bet negudrus savo klaidas atitaisyti (Naumiesčio p.).

13380. Gudrus tinkamos progos nepražiopsos niekados (Alovės p.).

13381. Gudrus toli numato, o kvailas ir po kojom nemato (Jėzno par.).

13382. Gudrus visada su atsarga (Raseiniai; — visada turi atsargą, - Tauragės ap.).

13383. Gudrus visados atsargus (Nemunaitis).

13384. Gudrus visados į atsargą atsižiūri (Raguvos p.; — į atsargą atsižvelgia, - Naumiestis).

13385. Gudrus visados su atsarga juodai dienai! (Krosnos p.).

13386. Gudrus visados su atsarga, kvailas su pagira (Rudaminos p.).

13387. Gudrus žydas ir Dievą apgauna, o čigonas tik žmogų ant arklio (Biržų ap.).

13388. Gudrų apgauna, kvailas pats apsigauna (Druskininkų ap.).

13389. Gudrų apgauti, kvailą pamokyti ne kiekvienam pasiseka (Alytus; — ne kiekvienas moka. - Jėzno p.).

13390. Gudrų giria už gudrumą, kvailą muša už paikumą (Skaudvilės par.; — kvailą peikia už durnumą, - Adakavo p.).

13391. Gudrų lietė — kvailą pasiekė (Seirijų par.; — už kvailo užkliuvo, - Šeštokų ap.; — durnam kliuvo, - Daugų p.).

13392. Gudrų nelaimė pamokina. kvailą nuskandina (Adutiškis).

13393. Gudrų pamokyti kiekvienas gali, bet pamėgink — durnių! (Viešvėnų par.).

13394. Gudrų pamokyti nesunku, bet kvailą neįmanoma (Viekšnių ap.).

13395. Gudrų samdė, bet durnių nusamdė — gudriai kalbėjo, tik nieko nemokėjo (Rodūnės ap.).

13396. Gudrų surado — šaukštus laižyti ir niekus zaunyti! (Pasvalio ap.).

13397. Gudrų surasti — ne šūdą išmesti (Pasvalys; — ne mėšlą koja pastumti, - Merkinės ap.).

13398. Gudrų turi sūnelį — ištūštino greitai tėvo svirnelį (Varėnos ap.).

13399. Gudrų vaiką pamokysi, pasileidusį sudrausi, bet kvailo nepataisysi (Telšių ap.).

13400. Gula linus — sugul šilką, gula vilnas — sugul vilką (Rodūnės, Valkininkų ap.).

13401. Guldyti mėgina bernelį — geriau būtų guldęs skersai suolo vaikelį (Nemunaitis).

13402. Guldo ant uslano, kai neišsitiesia! (Daugų ap.).

13403. Gulėdamas bėdų nenusikratysi, vargų neišblaškysi (Veisiejų p.).

13404. Gulėdamas darbo nepadarysi (Žagarė; — darbo neatliksi, - Alytaus ap.).

13405. Gulėdamas darbo nepradėsi, pradėto nepagynėsi (Merkinės ap.).

13406. Gulėdamas galvojo, kodėl jį bėdos apstojo? (Šaltininkai).

13407. Gulėdamas liuobsi arklį — stačias važiuosi, stačias liuobsi — miegodamas važiuosi (Eržvilko ap.).

13408. Gulėdamas, manai, dangų užtarnausi — dar ant žemės pragaro paragausi (Vilkaviškio ap.).

13409. Gulėdamas, miegodamas gyvenimą pražiopsosi, Dievui neįtiksi, o žmonėms įkirėsi (Skaudvilės ap.).

13410. Gulėdamas nedaug tepadirbsi (Joniškis).

13411. Gulėdamas netol tenuvažiuosi (Malėtų p.; — netoli tenueisi, - Joniškis).

13412. Gulėdamas nieko neišgulėsi (Kupiškis; — nieko neišgulėsi, net kiaušinio neužperėsi, - Kavarsko p.).

13413. Gulėdamas pilvo neprisotinsi (Utenos ap.; — sotus nebūsi, - Joniškis).

13414. Gulėdamas supelėsi, jei iš bado nepadvėsi — gulinčiam ir aitvaras neneša (Saldutiškių ap.).

13415. Gulėdamas šersi — stačias važiuosi (Krekių ap.; — peščias eisi, - Melagėnų ap.).

13416. Gulėdamas šersi — stačias važiuosi, stačias šersi — gulėdamas važiuosi (Tauragės, Kražių ap.).

13417. Gulėdamas šonus nušutysi, ne naudos susilauksi (Antalieptė).

13418. Gulėdamas valgysi — mirdamas apsišiksi (Utena; — numiręs šiksi, - Vabalninkas).

13419. Gulėjimas — puvimas; judėjimas — augimas (Nemaniūnų p.).

13420. Gulėjimas ukės negerina, turto nedidina (Punios p.).

13421. Gulėti — dūlėti, Dievo malonės, žmonių lockos neregėti (Niedzingės p.).

13422. Gulėti — gero neregėti (Merkinės par.; — laimės neturėti, - Krosnos p.).

13423. Gulėti — ligoniui, dirbti sveikam, melstis — šventam (Raseinių ap.).

13424. Guli galva — guli ir uodega (Babrai).

13425. Guli gaspadorius, guli ir jo šeimyna (Lazdijų ap.; — nedirba ir jo šeima, - Tytuvėnų ap.).

13426. Guli išsitiesęs, kaip girtas patvory (Liškiavos p.; — kaip girtas vidukely, - Seirijų p.; — kaip girtas purvyne, - Veisiejų par.).

13427. Guli išsitiesęs, kaip lokis lauže (Leckuva).

13428. Guli išsitiesęs, kaip ubago botagas (Jėzno p.).

13429. Guli išsitiesęs, kaip žaltys ant saulės (Malėtų ap.).

13430. Guli, į žirnį susirietęs (Tauragnų ap.).

13431. Guli, kaip akėčios baloje (Valkininkų p.).

13432. Guli, kaip akmeniu prislėgtas (Marcinkonių p.; — kaip akmenin pavirtęs, - Varėna).

13433. Guli, kaip alkanas šuva (Merkinė).

13434. Guli, kaip bado marinamas (Ratnyčios p.; — kaip bado numarintas, - Nočios par.; — kaip bado nukamuotas, - Rodūnės ap.; — kaip metus badėjęs, - Nemunaičio par.).

13435. Guli, kaip dangų paregėjęs (Marcinkonys).

13436. Guli, kaip darbymetės darbus užbaigęs (Rodūnės ap.).

13437. Guli, kaip Dievo piršto paliestas (Marcinkonys; — kaip Dievo kantrybės ištiktas, - Varėnos par.).

13438. Guli, kaip dūšios netekęs (Anykščių p.).

13439. Guli, kaip kelmas (Merkinė).

13440. Guli, kaip kerėpla (Kupiškis; — kaip kerėpla ant tako, - Rudamina; — kaip kerėpla be darbo, - Krosnos p.).

13441. Guli, kaip kiaulė migy (Merkinė, Tauragnai, Vilkaviškis; — kaip kiaulė kinyje, - Nesselmano Žod.).

13442. Guli, kaip kiaulė purvinėje (Rodūnės ap.; — kaip kiaulė purve, - Ašmenos ap.; — kaip kniustė baloj, - Niedzingės par.; — kaip kiaulė sutrinėje, - Merkinės p.).

13443. Guli, kaip kupeta (Utena; — kaip mėšlo kupeta, - Merkinės p.; — kaip mėšlas, - Daugai).

13444. Guli, kaip lažauninkas prie darbo (Šakių, Naumiesčio ap.; — kaip lažauninkas ekonomui atsitraukus, - Plungės, Platelių ap.).

13445. Guli, kaip mirti pasirengęs (Merkinės p.; — kaip sirgti nusistatęs, - Dukštų ap.; — kaip sirgti nutaręs, - Kamajų ap.).

13446. Guli, kaip negyvas (Joniškio; — kaip lavonas, - Naumiestis).

13447. Guli, kaip nevalgęs nuo vakar dienos (Alovės p.; — kaip tris dienas nevalgęs, negėręs, - Merkinės ap.).

13448. Guli, kaip rimbas (Vilkaviškis; — kaip kampe susiraitęs botagas, - Prienų ap.).

13449. Guli, kaip sena meška (Panevėžys; — kaip meška lauže, - Plungės ap.).

13450. Guli, kaip senas šuo ant skiedryno (Liškiava; — kaip senas šuo prieš pakariant, - Krosnos p.).

13451. Guli, kaip senas vilkas, dvėsti pasirengęs (Zapyškis; — kaip senas vilkas duobėj, - Daugų p.; — kaip apsiputęs vilkas, - Nemunaitis).

13452. Guli, kaip sieras akmenėlis prie kelio (Babrai; — kaip sieras akmenėlis namų pamatuose, - Krosna).

13453. Guli, kaip šuo ant kratinio (Viekšnių ap.).

13454. Guli, kaip šuo ant šieno kupetos — nei pats ėda, nei jaučiui duoda (Marijampolės, Tauragnų ir d. k.).

13455. Guli, kaip šuo ant šėko (Salantų p.; — kaip šuva ant šėko. - Liškiava).

13456. Guli, kaip šuo pesy (Eigirdžiai).

13457. Guli, kaip šuva ant šieno — nei pats ėda, nei kitam ėsti duoda (Merkinės, Dusėtų ap.; — nei sau ėdos, nei kitam naudos, - Švenčionėlių ap.).

13458. Guli, kaip tris dienas trizniukavęs (Druskininkų ap.).

13459. Guli, kaip viešnagėn atvažiavęs (Liškiavos p.; — kaip viešnagėj apsivalgęs, - Daugų p.).

13460. Guli linas — sugul šilką, guli vilna — sugul vilką (Pasvalys, Viešintos).

13461. Guli mergytė ant vežimo, kas išrausė, nieks nežino — kad atspės, durnium pragarsės. (Kretingos p.).

13462. Gulinčio nemušk, verkiančio nebark (Švenčionių ap.).

13463. Gulinčių bėdų nekibink! (Krakių par.; — nekrutink, - Šakių ap.; — šalinkis, - Zarasų ap.).

13464. Gulinėja, kaip apkvaišinta avis (Merkinės p.).

13465. Gulinėja, kaip ropučių apsivalgęs (Liškiava).

13466. Gulinėja moterėlė, lyg kačiuotis besirengdama (Veisiejų p.).

13467. Gulinėja patvorėly, kad nereiktų pabarėlin (Varėna).

13468. Guli, o akys kaip kiškio špokso (Tauragės p.; — o akys špokso, kaip pas kiškį. - Naumiesčio par.).

13469. Guli, pilvą išvertęs (Merkinės p.; — pilvą bešildąs, - Naumiestis).

13470. Guli sau, pupa ausį užmetęs (Miežinio Žod.; — su pupa ausį užkimšęs, - Pasvalys).

13471. Guli susiraitęs, kaip gyvatė po ražu (Liškiava; — kaip dryžoji po krūmu, - Saldutiškių p.).

13472. Guli susirietęs, kaip ožio pautai (Daugų, Tauragnų ap.).

13473. Guli šuva — guli ir jo uodega (Lazdijai).

13474. Guli vilkas — džiūsta vilkas, bėga vilkas — tunka vilkas (Tauragės ap.).

13475. Gulom šėręs arkliu nevažiuosi (Dusetų par.).

13476. Gulsčias rugys brandus (Krosna).

13477. Gulti man, dirbti tau — ul̃tojaus tiesa (Daugai).

13478. Gulti ne šikti, gali palaukti (Pasvalio p.).

13479. Gulti su saulele — keltis su aušrele, kai rugiai prinoko (Seirijų ap.).

13480. Gumbas tau šonan! (Varėna).

13481. Gumbas tave smauk! (Joniškis).

13482. Gumbas votį jodo (Kupiškis).

13483. Gumbą gausi, ne mane mergelę ((Druskininkų ap.; — ne mano autus, - Kruonis; — ne ragelį, - Joniškis).

13484. Gumbą gausi, o ne mane apgausi (Alvito p.).

13485. Gumbą gavo, kol savo atgavo (Mosėdžių p.).

13486. Guminis kaunieriukas, nors kojos basos (Alytus; — o čebatai košės prašo. - Prienų ap.).

13487. Guminį kalnierių dedasi, gal kad kojom būtų šilčiau! (Vilkaviškis).

13488. Gundo bernelį gražus veidelis, tik gaila, kad tuščios skrynelės (Nočios p.; — nors mažas mergos kraitelis, - Dubingiai).

13489. Gundo Dievo kontrumą savo kalbomis, nenuramins Jo rūstybės vėliau nė maldomis (Skirsnemunės p.).

13490. Gundo, kaip davatką kunigo kelnės (Žem. Kalvarija).

13491. Gundo, kaip girtuoklį karčiama (Raseinių ap.).

13492. Gundo, kaip katiną lašinių paltis (Alovės p.).

13493. Gundo, kaip pavasaris (Marcinkonys; — kaip pavasaris dainuoti, - Varėnos p.).

13494. Gundo, kaip velnias šventą Antaną (Kelmės ap.).

13495. Gundo liežuvis prabilti, kur razumas pataria nutilti (Varnių ap.).

13496. Gundo mane širdis prakalbėti, bet galva liepia patylėti (Saldutiškių p.).

13497. Gundo savo darbais Dievo kantrybę! (Tytuvėnų ap.)

13498. Guodžia Dievas — paguos ir žmonės (Pivašūnų p.).

13499. Guodžia, kaip velnias girtą (Sedos ap.).

13500. Guolis lino — sugul šilką, guolis vilnos — sugul vilką (Miežinio Žod.).

13501. Guosti neguosk, bet pavargėlio neatstumk be duonos lustelio ir be gero žodelio (Marcinkonių p.).

13502. Guosti reikia žodžiu, kur negalima darbu (Valkininkų p.).

13503. Guosti savus gera, bet neskriausti svetimų — dar geriau (Saldutiškių ap.).

13504. Guosti tėvą senatvėj, artimą ligoje ir kiekvieną žmogų bėdoje pats Dievas liepė (Dubičių p.).

13505. Guosti turintį ir sukčius moka (Alytaus ap.).

13506. Gurklio nustojo, kai tėvo pečių neteko (Rodūnės ap.).

13507. Gurklį auginti nesunku svetimą duoną valgant (Veisiejai; — svetimom rankom pagamintą duoną bemintant, - Lazdijų ap.).

13508. Gurklį išaugino ant uošvio gatavos duonos! (Nemunaičio par.; — uošvio duonele pasipenėjęs, - Alovės par.).

13509. Gurklį išaugino, kai svetimos duonos paragino (Palionių ap.).

13510. Gurkšnys vandenėlio pavargėliui irgi Dievo užskaitomas (Liškiavos p.).

13511. Guvesnis miesto paršelis, nekaip kaimo vaikelis (S. Daukanto užraš.; — nekaip kaimo bernelis, - Telšiai).

13512. Guvus šunelis visados riebus (S. Daukanto užr.).

13513. Guzais klajoja, guzais ir nusiblaivo (Veisiejų p.; — guzais išsipagirioja, - Seirijų par.).

13514. Guzą gausi, kai priekabių ieškot nesiliausi! (Lazdijų ap.).

13515. Guzą gavo be derybų! (Tauragnų ap.; — ir neprašęs, - Utenos ap.).

13516. Guzą gavo, kaip apyvarą paleidęs (Pasvalys; — kaip svetimą apivarą užminęs, - Subačiaus ap.).

13517. Guzo ieškai, ar kelio klausi? (Merkinės ap.).

13518. Guzo ieškodamas, guzą ir gavo (Malėtų ap.).

13519. Guzu atsakysiu, jei tau žodžio negana (Perloja; — jei žodžio nesupranti, - Nemunaitis).

13520. Gužai — velnio bitės, o kur Dievo medus? (Plungės p.).

13521. Gužas blogo nepadaro, kai varles balon suvaro (Malėtų p.; — kai mergai baimės įvaro, - Joniškio ap.).

13522. Gužas budrus, kaip velnias gudrus, todėl mergoms baisus (Pasvalys).

13523. Gužas — varlių karalius, o mergų baimė (Joniškis).

13524. Gužą nušausi — nelaimės susilauksi (Joniškis; — bėdos susilauksi, - Malėtų p.; — gaisro lauk, - Pasvalys).

13525. Gužą svečiuose susilaukė, kad dukrelės neprižiūrėjo (Malėtų p.).

13526. Gužo dovanų susilaukus vėlu klausinėti, kur dukrelės vainikėlis (Dusmenų p.).

13527. Gužu pabaidyk, kai žodis neveikia (Joniškis; — kai žodžio neklauso, - Saldutiškis).

13528. Gūdi daina širdį ramina (Merkinės p.).

13529. Gūdi dainelė miela jaunai širdelei (Valkininkų p.).

13530. Gūdi, kaip siratėlės rauda ant motulės kapo (Merkinės p.).

13531. Gūdi kalba labiau negu gudrūs žodžiai paveikia (Eišiškės).

13532. Gūdi kalba, nors žodžiai negudrūs (Palionys).

13533. Gūdi kalbelė, graudūs žodeliai ir velnią į Dievą atvers (Šaltininkų ap.; — ir velnią į Dievą atvestų, - Dusmenų ap.).

13534. Gūdi kalbelė ir kietą širdį paveikia (Marcinkonys; — ir akmenį sugriaudina, - Valkininkai).

13535. Gūdi siratėlės dainelė ir Dievulio širdį palaužia (Seinų ap.).

13536. Gūdu, kaip Dievuliui, siratos skundo beklausant (Veisiejų p.).

13537. Gūdu klausyti siratos rauda! (Marcinkonys).

13538. Gūdus balsas, o ne žodžiai veikia! (Rodūnė).

13539. Gūdus žodis už peilį aštresnis, už iešmą smailesnis (Marcinkonys).

13540. Gūdu žodžiu ir tvoroje spragą pramuši (Rodūnė; — ir sienoj skylę prakiursi, - Marcinkonys; — ir tvirtoj tvoroj spragą pralauši, visas abejones sugriausi, - Dusmenys).

13541. Gūdžiai dejuoja, kaip gegulė kukuoja, lyg dalelę praradusi (Valkininkai; — lyg motulės nebetekus, - Varėnos ap.).

13542. Gūdžiai gegutė kukuoja, dar gūdžiau siratėlė verkia! (Valkininkai).

13543. Gūdžiai nebekukuotau, kad dukrelę turėtau — dabar kaip pirštelis viena (Marcinkonys).

13544. Gūdžiai pakalbėjo ir išgavo, ką panorėjo (Nočia).

13545. Gūdžiai prabilo, ir bernelis sudilo (Rodūnės ap.).

13546. Gūdžiai prakalbėjo ir visas širdeles sužavėjo (Liškiava; — ir bernelį sužavėjo, - Leipalingės p.).

13547. Gūdžiai raudojo, lyg motulę laidodama (Druskininkų ap.).

13548. Gūdžiai verkia, kaip ant motutės kapo (Veisiejų p.; — kaip motulę laidodama, - Merkinės ap.).

13549. Gūdžiai verkia, kaip gegutė girioj kukuoja (Merkinės ap.).

13550. Gūdžiai verkia, kaip tėvelių netekus (Valkininkai).

13551. Gūdžios ašaros dangų pramuša (Daugai; — dangų pasiekia, - Rodūnės ap.).

13552. Gūdžios ašaros ir Dievo pyktį nuramina (Veisiejų p.; — visokį pyktį nutramdo, - Marcinkonys).

13553. Gūdžiu balseliu, dailiu veideliu patį velnią paveiksi ir seną iš kelio išvesi (Merkinės ap.).

13554. Gūdžiu žodžiu visas abejones išblaškė (Alytaus ap.).

13555. Gūžinėja, kaip višta, ieškodama, kur kiaušinį pamesti (Marcinkonių par.).

13556. Gūžta velniui — griešninko dūšia (Varnių ap.).

13557. Gūžtą parengė griekais savo širdy velniui, aniolą iš ten išvijęs (Tytuvėnų ap).

13558. Gūžtą velniui pagamino savo širdy! (Ž. Kalvarija).

13559. Gvildena, kaip šarka kiaulės nugarą (Ratnyčios par.).

13560. Gvildena, kaip špokai saulegrąžas (Valkininkų par.).

13561. Gvildena (lukštena), kaip žvirbliai nunokusias vyšnias (Merkinės par.).

13562. Gvoja, kaip varna ant kuolo (Ratnyčios p; — kaip varna ant tvoros, šunį erzindama, - Dotnuvos ap.; — kaip varna, baltą kumelę pamačius, - Labanoro p.).

13563 Gvoja, kaip varna, bėdą pranašaudama (Rodūnė; — kaip varna prieš bėdą, - Seirijų p.).

13564. Gvoja, kaip varna prieš lietų (Merkinės ap.; — kaip varna prieš šaltį, - Daugėliškio ap.).

13565. Gvoja, kaip varna, velnią pamačius (Dieveniškis; — velniui nusidžiaugus, - Malėtų p.).

13566. Gvoja, kaip velnio paukštis prieš bėdą! (Varėna).

13567. Gvoja velnių padermė, kaip prieš gaisrą! (Lazdijų p.).

13568. Gvok, kiek nori, neįbaidysi — negi vanagas varnos bijosis! (Krosnos p.).

13569. Gvok ne gvojus, duona ne karvojus, vaiką turėjusi — ne mergelė, dilgėlė — ne rūtelė (Ratnyčios par.).

13570. Gvok ne gvok, o vanagui naguosna vistiek pateksi! (Valkininkai).

13571. Gvok, nors šimtą varnų talkon pasikvietęs, nieko nepabaidysi, margą iš juodo negi padarysi? (Merkinės p.).

13572. Gvok šimtais balsų, kad margas gimei, tik juodu nuo saulės pavirtai — niekas nepatikės! (Alytus).

13573. Gvok varna, kad varnos gerklę turi! (Alovės p.).

13574. Gvok varnos balsu, kad ne skriaudėjas, bet geradėjas — Dievas nepatikės, žmonės pasijuoks (Dusetų p.).

13575. Gvok, varnų pasikvietęs, kad svetimo turto nėsi palietęs — tavo kišenius prieš tave kalba (Veisiejų par.).

13576. Gvoltas ant vietos — ašaros iš vietos (Zarasų ap.).

13577. Gvoltas gvoltą gimdo (Tytuvėnų p).

13578. Gvoltas ir didelius ponus prie kartuvių priveda (Surviliškis).

13579. Gvoltas — ne piršlybos, vogimas — ne radybos (Biržų ap.).

13580. Gvoltavoja, kaip velnias žydą (Biržų ap.; — kaip velnias žydo sąžinę, - Tverių ap.).

13581. Gvoltu bučiuojant dvasia dvokia (Mežinio žod.).

13582. Gvoltu bučiuoja, o man dvasia smirda — siūloma prekė pigi! (Kražių ap.).

13583. Gvoltu Dievą medin įvarė! (Kražių ap.).

13584. Gvoltu ėjo — prie kartuvių priėjo (Joniškio ap.).

13585. Gvoltu galingas — tai dar ne garbingas (Želvos ap.).

13586. Gvoltu gautas turtas Dievui nusiskundžia (Taujėnų ap.; — Dievo akį erzina, - Sūriškių ap.).

13587. Gvoltu imtas, gvoltu ir atimtas (Želvos ap.).

13588. Gvoltu ir kiaulė svetiman tvartan nesibrauna (Merkinės ap.).

13589. Gvoltu įsiveržęs tai dar ne svečias (Melagėnai; — svečiu nebūsi, - Tauragnų ap.).

13590. Gvoltu ką ėmė — paskui išvėmė (Želvos ap.).

13591. Gvoltu klotas kelias tik peklon veda (Šaltininkų ap.; — tik į turmą nuveda, - Veliuonos ap.; — tik į kartuves nuves, - Sedos ap.).

13592. Gvoltu meilės neįgysi (Biržai).

13593. Gvoltu mielas nebūsi (Merkinė).

13594. Gvoltu nei Dievui patiksi, nei velniui įtiksi (Upyna; — nei peklon nepateksi, - Zarasų ap.).

13595. Gvoltu netoli nueisi, gal tik iki kartuvių (Kražių ap.).

13596. Gvoltu pagarbos neįgysi, tik baimės įvarysi (Pasvalys; — tik žmones įbaugysi. - Joniškis).

13597. Gvoltu pagrobtas turtas kruvinomis ašaromis skundžiasi (Valkininkai).

13598. Gvoltu pasipirši — gero neatsieksi (Tauragės ap.; — gero nesusilauksi, - Jurbarko ap.; — gero gyvenimo neturėsi, - Liuolių ap.).

13599. Gvoltu pasipiršo, kaip totorio vaikas (Seinų ap.).

13600. Gvoltu pradėjo — kartuvėm pagynėjo (Dieveniškio ap.).

13601. Gvoltu tik velnias dūšią ima (Telšių ap.).

13602. Gvoltu vesi, bet gvoltu neišsiskirsi (Širvintų ap.; — be gvolto neišsiskirsi, - Želvos ap.).

13603. Gvoltu visiems grasė, kol gvolto pats prisiprašė (Širvintų ap.).

13604. Ieško adatos kupetoj šieno — suras, kaip pernykščią žiemą! (Dusmenų ap.).

13605. Ieško aklo kelią rodyti! (Leipalingio p.).

13606. Ieško bado, todėl namuose sau duonos nesurado (Vabalninko p.; — todėl namie nepasėdi, - Malėtų p.).

13607. Ieško bėda, kur prisiglausti — negi pamatysi, per kokį plyšį į namus įlenda? (Labanoro par.).

13608. Ieško bėdos, kaip raišas lazdos (Merkinės p.; — kaip girtas tvoros, - Tauragnų par.).

13609. Ieško bėdos žmogaus, o ne žmogus bėdų — kad žinotum, kur ją sutiktum, geriau kitu keliu neitum (Užvenčio p.).

13610. Ieškodamas aniolo velnio bobą surado (Labanoro par.; — velnio dukrą užtiko, - Pasvalys).

13611. Ieškodamas aniolų velnių kompanijon pakliuvo (Simno p.).

13612. Ieškodamas atydžiai negi savo klaidos nesurasi! (Naumiestis; — negi savo laimės neužtiksi, - Virbalis).

13613. Ieškodamas bado ir svetur nieko nesurado (Rodūnės ap.).

13614. Ieškodamas bėdos gali nesiklausti pas razumnesnius rodos (Antazavės ap.).

13615. Ieškodamas geradėjų turtingų tik veltui nagines sunešiosi (Valkininkų ap.).

13616. Ieškodamas geresnio kąsnelio, nustosi ir prastos duonos lustelio (Marcinkonių ap.).

13617. Ieškodamas geresnio, nustosi ir menkesnio (Skuodo p.).

13618. Ieškodamas gerų žmonių nė su žyburių jų nesurado (Marijampolė).

13619. Ieškodamas gerų žmonių visą svietą apėjo ir tik durnium visur pagarsėjo (Palionys).

13620. Ieškodamas gėrybių neapseisi be šunybių (Alytaus ap.; — neišvengsi suktybių, - Merkinės ap.; — neteksi dorybių, - Malėtų p.).

13621. Ieškodamas ir velnią surasi (Joniškis; — ir peklon kelią surasi, - Pasvalio ap.).

13622. Ieškodamas laimę surasiąs tikėjos, bet bėdą atpūtė vėjas (Pandelio ap.).

13623. Ieškodamas laimės tikrą bėdą surado (Skuodo ap.).

13624. Ieškodamas ragaišio ir prastos duonos neteksi (Svedasų par.).

13625. Ieškodamas surado, ką vakar vėplodamas prarado (Šaltininkų ap.).

13626. Ieškodamas surasi, vėplodamas pamesi (Druskininkų ap.).

13627. Ieškodamas turtų Dievui vargu ar įtiksi (Rokiškio par.; — Dievui turėsi nusidėt, - Raguvos par.).

13628. Ieškodamas valios, vai, pateksi nevalion (Kamajų ap.).

13629. Ieškodamas velnio negi Dievo palaimos lauksi? (Tytuvėnų ap.; — negi Dievą širdy laikysi, - Skirsnemunė; — negi Dievo vardą minėsi, - Veliuonos par.).

13630. Ieškodamas velnio pagalbos nesitikėk ir iš Dievo paramos (Linkmenų ap.).

13631. Ieško dėjuodamas, kad nežino, ką pametęs (Švekšnos ap.).

13632. Ieško dėtis, kur svetimas rėtis — kad jam daugiau nukrįstų (Linkmenų ap.).

13633. Ieško drūtos bobos siauroj lovoj! (Žagarė).

13634. Ieško duonos baltos ir službos lengvos — gera gardžiai ryti ir nieko nedaryti! (Eišiškių ap.).

13635. Ieško durniaus, kuris jam patikėtų (Seinų, Merkinės ap.).

13636. Ieško durniaus paskutinius batus nusiauti! (Gižų ap.).

13637. Ieško durniaus savo bėdas jam atiduoti! (Surviliškio ap.; — su juo savo bėdomis pasidalinti, - Alsėnų ap.).

13638. Ieško gerai pasigerti, kur nereik mokėti. (Liudvinavo par.; — gerai išsigerti, smarkiai išsibarti, peklai skolą apmokėti palikus, - Veiverių ap.).

13639. Ieško geros duonos iš svetimo aruodo (Seinų ap.; — ant svetimo aruodo, - Linkmenų ap.).

13640. Ieško gerų draugų, kurie turėtų pinigų (Surviliškio ap.; — kurie nesigailėtų pinigų, - Lentupio ap.).

13641. Ieško gerų draugų savo skoloms sumokėti (Alvito ap.; — savo skyles sulopyti, - Musninkų ap.; — savo bėdas jiems užkrauti, - Keturvalakių ap.).

13642. Ieško graužlio pas svetimus, kad namie gardžiai valgyti nenorėjo (Graužiškių ap.).

13643. Ieško juodos duonos svetur, kad namie pyragas įgriso (Viešvilės ap.).

13644. Ieško, kaip adatos (Eržvilkas, Tauragė; — kaip adatos pasilenkęs, - Dusetų par.; — kaip adatos šiene, - Alytaus ap.).

13645. Ieško, kaip aklas adatos (Merkinė; — kaip aklas kelio, - Ašmenos ap.; — kaip aklas lazdos, - Dusmenų ap.).

13646. Ieško, kaip akla višta grūdo (Merkinės, Utenos, Raseinių par.).

13647. Ieško, kaip alkanas duonos (Eišiškių ap.; — kaip alkanas sužiedėlio griaužlio, - Seinų ap.).

13648. Ieško, kaip audros užkluptas, kur prisiglausti (Seirijų par.; — kaip audros užkluptas pastogės, - Seinų ap.).

13649. Ieško, kaip bagočiaus skriaudžiamas vargšas tiesos — suras, kai žuvis užgiedos (Kuktiškių ap.).

13650. Ieško, kaip begėdis užuojautos (Alsėnų ap.; — kaip besarmatis atpildo už sunaudotas pamazgas, - Musninkų ap.; — kaip begėdis, ką dar apmurzinti, - Dukšto ap.).

13651. Ieško, kaip bernas raupuotos mergelės (Varnėnų ap.; — kaip bernas bagočiaus dukrelės, - Simno ap.; — kaip bernas mergelės, nors negražios, bet turtingos, - Paberžės ap.).

13652. Ieško, kaip bimbalas skylės (Raseiniai; — kaip bimbalas stadalos, - Rodūnės par.).

13653. Ieško, kaip boba bėdos (Utenos par.; — kaip boba bėdos su paršeliu, - Zarasų par.).

13654. Ieško, kaip čigonas, kam aklą arklį įpiršti (Butrimonys; — kaip čigonas durniaus turguje, - Prienai).

13655. Ieško, kaip durnius bėdos (Varnių ap.; — kaip durnius puslės, - Seda; — kaip durnas guzo, - Raseinių ap.).

13656. Ieško, kaip gegutė savo vaikų (Tauragės, Labanoro par.).

13657. Ieško, kaip girtas vakarykščios dienos (Pasvalys, Merkinė, Vilkaviškis; — kaip girtas vartų, - Žaslių par.; — kaip girtas durų, - Marcinkonių par.).

13658. Ieško, kaip gojaus senelis (Marcinkonys).

13659. Ieško, kaip gojuj senų dienų (Šilalės ap.).

13660. Ieško, kaip išganymo (Joniškio, Merkinės, Vilkaviškio par.).

13661. Ieško, kaip išguitas prieglaudos (Naumiesčio p.; — kaip iš namų išvytas pastogės, - Seinų ap.).

13662. Ieško, kaip kekštas kelio į dausas (Marcinkonys).

13663. Ieško, kaip kranklys baltos patelės (Varnėnų ap.).

13664. Ieško, kaip kūčios dieną ugnies pasiskolinti (Varnėnų ap.).

13665. Ieško, kaip kūrmis šviesos (Liškiava).

13666. Ieško, kaip kvailas į dangų kelio (Klovainių p.; — kaip kvailas dangaus, - Rozalimo p.).

13667. Ieško, kaip kvailys ko nepametęs (Virbalio p.; — kaip durnas zgubos, - Nočia).

13668. Ieško, kaip lazdos šuniui ištikti (Rodūnės p.; — kaip lazdos šunį mušti, - Nočios p.).

13669. Ieško, kaip melagis tiesos savo žodžiuose (Kuktiškių ap.; — kaip tiesos melagio kalbose, - Želvos ap.).

13670. Ieško, kaip mirti besirengdamas (Rokiškio p.; — kaip mirti besirengiąs, - Marijampolė).

13671. Ieško, kaip miške medžio (Joniškis).

13672. Ieško, kaip nuskriaustas teisybės (Vilkaviškis; — kaip vargšas tiesos, - Šeštokų ap.).

13673. Ieško, kaip nuskusta avis savo vilnų (Lentupio ap.; — kaip nukirpta avis vilnos, - Daugų ap.).

13674. Ieško, kaip plepalų dėdė davatkų kalbų išgirsti (Punios p.).

13675. Ieško, kaip plepius naujienų (Paberžės ap.).

13676. Ieško, kaip pletkininkas, ką dar galėtų apkalbėti (Pajievonių ap.).

13677. Ieško, kaip ponas lengvos duonos — nori, kad kiti dirbtų, o jam tik pinigus mokėtų (Lekėčių ap.).

13678. Ieško, kaip prapulties (Joniškis; — kaip pražūties, - Malėtų p.).

13679. Ieško, kaip pričepkos turguje (Švenčionių ap.; — kaip girtas pričepkos, - Zarasų p.; — kaip apivaras paleidęs pričepkos, - Rokiškių ap.).

13680. Ieško, kaip rėčio vandeniui semti (Pasvalys; — kaip rėčio saulei gaudyti, - Dusetų p.).

13681. Ieško, kaip senas našlys kam pasipiršti (Jurbarko ap.; — kaip našlys jaunos mergos meilės, - Naumiestis).

13682. Ieško, kaip skerdžius botago (Merkinės par.; — kaip skerdžius blusų, - Varėna).

13683. Ieško, kaip sukčius dangaus vartų (Merkinės p.; — kaip sukčius kelio į dangų, - Kruonio p.).

13684. Ieško, kaip suktas tiesos (Linkmenų ap.).

13685. Ieško, kaip svetimos zgubos (Ašmenos ap.; — kaip svetimo skatiko savo kišeniuj, - Ratnyčios par.).

13686. Ieško, kaip Šakių vokietukas dingusios petnyčios (Sudergo par.).

13687. Ieško, kaip šikti pasirengęs saugios vietelės (Alvitas; — kaip šikti sumanęs, kur atsitūpti, - Pasvalys).

13688. Ieško, kaip šuva dvėselienos (Nemunaičio p.; — kaip šuo mėsos, - Naumiesčio p.; — kaip alkanas vilkas dvėselienos, - Ratnyčios p.).

13689. Ieško, kaip šūdo ant šakių kiloti (Alytaus ap.; — kaip šūdo šakėm kilnoti, - Prienų p.).

13690. Ieško, kaip tinginys darbymetėj paunksnio (Dūkšto ap.; — kaip tinginys, kur nuo darbo pasislėpti, - Čekiškės ap.; — kaip tinguolis darbo, - Šaltininkų ap.; — kaip tingius atilsio, - Surviliškio ap.).

13691. Ieško, kaip ubagas kelio į atlaidus (Pasvalys).

13692. Ieško, kaip ubagas lazdos (Utenos p.; — kaip ubagas pabertų poterių, - Pivašūnų p.).

13693. Ieško, kaip ūtelė bambos (Viekšnių ap.; — kaip utelė šašo, - Liškiavos p.).

13694. Ieško, kaip vakarykščios dienos (Joniškis; — kaip vakar dienos, - Dubingių p.).

13695. Ieško, kaip varlės savo karaliaus (Tauragė; — kaip varlės sau karaliaus, - Eržvilko p.).

13696. Ieško, kaip višta vietos, kur kiaušinis padėti (Aukštadvaris).

13697. Ieško, kaip žemaitis jojamo arklio (Čekiškė; — kaip žemaitis pypkės, - Šimkaičiai).

13698. Ieško, kaip žydas vakarykščių poterių (Utenos p.; — kaip davatka pabertų poterių, - Žem. Kalvarija).

13699. Ieškok bado, kad gera duona tau nusibodo (Liškiava; — kad namų duona tau įkirėjo, - Tytuvėnų ap.).

13700. Ieškok baslio — lazda pati susiras (Kaltinėnų p.; — lazdą gal surasi, - Kelmės ap.).

13701. Ieškok bernelio darbininko, o ne gražuolio mergininko — laimingesnė būsi, už darbščių rankų nepražūsi. (Merkinės p.).

13702. Ieškok berno, kuris dirbti moka, o ne tokio, kuris gražiai šoka (Marcinkonių ap.).

13703. Ieškok bėdos, kad nusibodo ramiai gyventi! (Merkinės p.; — jei įkirėjo bėdų neturėti, ramiai namie sėdėti, - Valkininkų p.).

13704. Ieškok darbo, kol jaunas, turėsi atilsį pasenęs (Seinų ap.; — atsilsėsi senas, - Veisiejų ap.).

13705. Ieškok draugo bėdoje, o laimėje pats atsiras (Šakių ap.; — o laimėje daug jų susiranda, - Naumiestis).

13706. Ieškok draugų tik tarp žmonių dorų (Kražių ap.).

13707. Ieškok duobės, kur įkrisi! (Dubičių ap.; — jon patsai įkristi, nors kitam gamini, - Varnėnų ap.).

13708. Ieškok durniaus, kad ir patamsy — surasi (Švenčionių apsk.; — štai čia po nosim stovi! - Dusetų par.).

13709. Ieškok durniaus patamsėj — surasi, o protingo ir dienos šviesoje neužtiksi (Čiobiškio ap.).

13710. Ieškok gaspadinės namams, o ne mergos lovai (Kvėdarnos ap.).

13711. Ieškok geresnio — menkesnis gal pats susiras (Skaudvilės ap.).

13712. Ieškok gerybių dangaus, o ne žemės — ramiai gyvensi ir mirti nebijosi (Lydavėnų ap.).

13713. Ieškok gėrybių dėl dangaus, o ne dėl savo žemiškos naudos. — kitaip dar čia tave Dievas pakoros (Ž. Kalvarija, Eržvilkas).

13714. Ieškok gero dėl gero, o ne dėl naudos! (Šiluvos p.).

13715. Ieškok gero dėl kitų, o ne dėl savęs — tai ir Dievas tau padės (Batakių p.).

13716. Ieškok, kaip duonos, tai ir rasi (Tauragės, Vilkaviškio p.).

13717. Ieškok, kaip savo laimės, o ne vien tik iš baimės — tai Dievas padės surasti (Viešvilės ap.).

13718. Ieškok kiaulės, kaip senas vilkas mirties (S. Didžiulio užr.).

13719. Ieškok lino aukšto, mergos darbščios! (Navarėnų p.).

13720. Ieškok mergos, ne pinigų — prie geros pačios pinigai namie patys dygsta, prie blogos ir turimi pranyksta (Kretingos p.; — gerai žmonai esant pinigai dygsta, blogai — greitai nyksta, - Salantų p.).

13721. Ieškok mergos sau tėvo namuose, o ne šokių vakaruose (Pašaltuonio p.).

13722. Ieškok mokslo vyrų draugų ir bedievių peikiamų (I. Venciaus užr.).

13723. Ieškok naginių iš beržo karnų! (Ašmenos apsk.).

13724. Ieškok namams gaspadinės, o ne storos subinės (Alvito p.).

13725. Ieškok neieškok, ko nepadėjęs nerasi — velnias neprisiųs, o Dievas pinigų nekaldina (Kybartų ap.).

13726. Ieškok nepametęs — gal savo dar pamesi! (Naumiestis).

13727. Ieškok ožio nulupto, vagies neapkulto! (Vilkaviškio ap.).

13728. Ieškok ožiui avies odos, o ne man senos mergos! (Marijampolės ap.).

13729. Ieškok ožkai stiprių nagų paskolinti nuo vilko apsiginti! (Kiemeliškio ap.).

13730. Ieškok ožkai vilko pasibučiuoti! (Eišiškių ap.; — pasiglamonėti, - Marcinkonys).

13731. Ieškok ožkos cielos pas vilką nasruose! (Stakliškės ap.).

13732. Ieškok ožkos, pas vilką pabuvojusios! (Druskininkų p.; — pas vilką viešnagėjusios, - Labanoro par.).

13733. Ieškok, pakol aš čia — paskui nesurasi ir mane įtarsi (Dusetų p.; — paskui pasakysi, kad aš paėmiau, - Utenos p.).

13734. Ieškok paparčio žiedo — kai surasi, viską žinosi, visko turėsi (Panevėžio ap.).

13735. Ieškok rūpesčių, kad geras gyvenimas tau nusibodo! (Stakliškių p.).

13736. Ieškok sau, bet ne kitam — kitas patsai pasiieškos (Stakliškių p.).

13737. Ieškok sau bėdos, bet ne kitam vargo! (Antazavės p.).

13738. Ieškok sau galo. bet ne kitam pražūties (Naumiestis; — bet ne man prapulties, - Kazlų Rūda).

13739. Ieškok sau nors juodos duonelės, bet ne kitam pyrago (Krivonų p.).

13740. Ieškok skersai ir išilgai — kito tokio nesurasi (Merkinės, Malėtų par.; — tokio durniaus nerasi visam sviete, - Švenčionėlių ap.).

13741. Ieškok subinės — su tavo sudėjimu ir geru palinkimu kiekvienon ir be muilo įlysi (Rodūnės p.).

13742. Ieško, kur nepadėjęs (Rokiškio p.; — kur nepametęs, - Anykščių p.).

13743. Ieško lazdos, baslį rankoj turėdamas! (Nemakščių, Žvingių ap.).

13744. Ieško, lyg būtų čia padėjęs (Joniškis; — lyg būtų čia pametęs, - Malėtų p.; — lyg čia dalią tikisi savo surasti, - Valkininkai).

13745. Ieško manęs — suras tave — matyt, abu vieno raugo esame (Laižuvos ap.; — matyti, vienam kubile abu esame rūginti, vienam tvarte išauginti, - Linkmenys).

13746. Ieško man tėvelis dalios, o sau nevalios (Onuškio p.).

13747. Ieško man tuino tvoroje, bet ne draugo bėdoje! (Simno p.).

13748. Ieško mūsų vargų — nori pažiūrėti, ar ilgai dar galim kentėti? (Marijampolės ap.).

13749. Ieško ne mergelės, bet jos dalelės (Marijampolės ap.; — bet jos kraitelio, - Naumiesčio ap.).

13750. Ieško ne sau pačios, bet palietėlių ir geltonų pinigėlių (Lazdijų ap; — bet pilnų skrynelių, bagoto pasogėlio, - Veisiejų p.).

13751. Ieško ožio pieno ubago vaikams maitinti! (Stalgėnai; — gegutės pieno vaikus penėti, - Marcinkonių p.).

13752. Ieško pipirų šiknos skausmui nuraminti! (Vabalninko ap.).

13753. Ieško ponų malonės ar sukčiai, ar durni žmonės (Zarasų ap.).

13754. Ieško radęs, ieško ir pametęs (Ratnyčios p.).

13755. Ieško reikalo su žmona pasibarti! (Kibartai).

13756. Ieško rudens proto pavasariui atėjus! (Onuškio, Druskininkų p.).

13757. Ieško rūros palaidų liežuvį įkišti (Vabalninko p.; — pataikūnui palaižyti. - Pasvalio ap.).

13758. Ieško sau naudos, o ne Dievui pagarbos (Šalkėnai, Pašušvis).

13759. Ieško savo, bet nepraleidžia progos ir svetimą paimti (Krosnos p.).

13760. Ieško savo naudos iš svetimos bėdos (Pievėnų p.).

13761. Ieško sutemos savo darbeliams, kad Dievas nepamatytų, žmones nesugėdintų (Rodūnės p.).

13762. Ieško svetimo — ar tik ne praras ir savo (Vilkaviškio p.).

13763. Ieško svetimų griekų, savuosius pamiršdamas (Krosnos p.; — o apie savuosius tai ir nepagalvoja, - Lazdijų p.).

13764. Ieško svetimų turtų, nors savų užtenka (Lazdijų p.).

13765. Ieško, šunies nasrais kas palotų, vilko nagais pagrumotų (Kulių ap.).

13766. Ieško šuniui lazdos, baslį rankoj turėdamas (Rudaminos p.; — kuolą rankoj laikydamas, - Leipalingio p.).

13767. Ieško šuns laimės — teks ir šuns duonos paragauti ir su šunimis pastaugti (Tytuvėnų p.).

13768. Ieško tik ambo, kaip pijoks, po kruogą apyvarus paleidęs (Būgos Žod.).

13769. Ieško to, ko ir pamesti neturėjo (Anykščiai; — ko pamesti negalėjo, -Kavarskas; — ko nepametė, - Raseinių p.).

13770. Ieško vakarykščią dieną prisiminęs! (Zapyškis; — vakarykščios dienos pagiroms. - Onuškio p.).

13771. Ieško vargo svetur, kai namie laimė įkyro! (Medingėnai; — įgriso, - Subačius).

13772. Ieško žuvis gilumos, o žmogus gerumos (Juškos Žod., Eržvilkas, Kražių ap.).

13773. Ieško žuvis, kur giliau, o žmogus — kur geriau (Merkinės, Alytaus, Malėtų, Tauragnų ap.).

13774. Iešmas mano, kepsnys tavo ir darbas pusiau — tu iškepsi, o aš suvalgysiu (Kuršėnai).

13775. Iešmas nudrožtas, o kepsnys dar girioj lekioja (Pašušvio p.).

13776. Iešmą gausi! (Merkinės p.).

13777. Iešmą gausi, bet ne mano gerą paragausi! (Veisiejų ap.; — tik ne mano duonos ragausi, - Seirijų p.).

13778. Iešmą gausi, ne mano geru smaguriausi! (Seinų, Liškiavos ap.).

13779. Iešmą gausi pašonėn dėl tokių darbų ir tavo durnų kalbų (Varėnos p.).

13780. Iešmą ilgai bedrožiant šuva kepsnį nuneš (Kupiškis).

13781. Iešmą jau drožia, o paukštis dar miške (Anykščių p.; — o paukštis dar ant šakos, - Nemunaitis; — o paukštis dar girioj lekioja, - Liškiava).

13782. Iešmą pamatysi! (Merkinės p.).

13783. Iešmą pamatysi, mane begaudant! (Vilkaviškis; — ne mane paregėsi, - Seirijų p.).

13784. Iešmą pamatysi, ne mano turtus sutaupytus, ne mano dukras išaugintas (Skirsnemunės p.).

13785. Iešmą tau šonan! (Alytaus p.).

13786. Iešmą tau šonan už tokias kalbas! (Alytaus p.; — už tokius darbus, - Prienų p.; — už tavo darbelius ir durnas kalbeles. - Onuškio p.).

13787. Iešmą — vagiui, kuolą — supirkinėtojui! (Pasvalio p.).

13788. Iešmo tau palinkėsiu, ne laimės! (Luokė).

13789. Iešmu pervertų, kad primanytų — gaila tik, kad rankos per trumpos (Onuškio p.; — gaila tik, kad dar tokio iešmo niekas nenudrožė. - Eišiškių ap.).

13790. Iešmu šone jis man atsistojo! (Marcinkonių p.).

13791. Iki bado neprieis, kai Dievas neprileis — nėra duonos namuose, susiras žmonėse (Linkmenys).

13792. Iki barnių nepriėjo, o jau plaukuosna sukibo (Valkininkai).

13793. Iki barnių priėjo, nors dievus iš namų nešk! (Merkinės par.).

13794. Iki barnių prisikalbėjo! (Ratnyčios p.; — dasikalbėjo, - Rodūnės p.).

13795. Iki bėdos toli, iki mirties anksti (Naumiestis).

13796. Iki čėso uzbonas vandenį nešioja! (Babrai; — vandenį neša — su laiku ausis nutrūksta, ir uzbonas sudūžta, - Leipalingio p.).

13797. Iki dagos pritek naudos (V. Kalvaitis užr.).

13798. Iki dangaus vartų tolimas kelias — į peklą arčiau, ir tuo keliu žengti lengviau (Valkininkų p.).

13799. Iki Dievo aukštai, iki caro toli (Veliuonos, Kražių ap.).

13800. Iki Dievo nepasieksi, Dievui ausin nepakuždėsi (Alovės p.).

13801. Iki Dievo neprivažiuosi, savo bėdomis jam nepasiskųsi (Stakliškė; — su juo nepakliagėsi, savo vargų nepapasakosi, - Ratnyčios p.).

13802. Iki Dievo pikto balsas neprieina (Girkalnio p.; — pikta mintis neprieina, - Simnas).

13803. Iki Dievo žmogus neprieisi, dangun kelio gyvas nesurasi (Simno p.).

13804. Iki dugno čerkelę — ant dugno laimę savo rasi! (Vilkaviškio ap.).

13805. Iki dugno čėrkelę, kad graži mergelė! (Šunskų p.).

13806. Iki dugno gerk, bet su skaičium! (Varėna; — bet su saiku, - Vilkaviškis; — bet ir saiko nepamiršk, - Marijampolė; — bet su miera, - Joniškis).

13807. Iki dugno gerk, jei svečiai mylimi! (Marijampolės ap.).

13808. Iki dugno gersi — greit po stalu atsidursi (Alytaus ap.; — po stalu nakvosi. - Seirijai; — po stalu gulėsi, - Liškiava).

13809. Iki dugno išgerdamas, bent nesiraukytai ir svečiams sarmatos nedarytai (Merkinės p.; — bent nesiraukytai, kaip meška, medaus paragavusi. - Valkininkų p.).

13810. Iki galo čia peklą kentėsi — miręs dangų turėsi (Varnėnai; — numiręs dangų paregėsi, - Utena).

13811. Iki galo iškentėsi, tai ir laimę paregėsi (Adutiškio ap.; — tai dangus atlygins tavo kantrybę, - Lentupis; — Dievas apdovanos už kantrybę dangaus gėrybėm, - Šaltininkų ap.).

13812. Iki gyvo kailio įkirto (Liudvinavo ap.).

13813. Iki gyvo kaulo įkyrėjo! (Renavo p.; — įgrįso, - Lieplaukio; — daėdė, - Varėna, Merkinė).

13814. Iki gyvos galvos nepamiršiu, kas mano, surasiu (Šilelės ap.).

13815. Iki gyvų ašarų sugriaudino (Merkinės, Salako ap.; — dūšią sujaudino, - Simnas).

13816. Iki laiko puodas ugnį kenčia, bet su laiku sprogsta (Aluntos p.).

13817. Iki laiko puodas vandenį neša! (Pasvalys).

13818. Iki laiko velnias sukčių palaiko, bet dažnai būna, kad nuo jo ir velniui kliūna (Aukštadvario p.).

13819. Iki miega — visi geri (Vilkaviškis).

13820. Iki namų privažiavęs į vartus nepataikė (Kelmės ap.; — kieman vartų nepamatė, - Merkinės p.; — pirkion durų nesurado, - Marcinkonių p.).

13821. Iki pusės dar nenuėjo ir jau namo panorėjo (Simno p.).

13822. Iki pusiaukelės visi moka smarkuoti, o toliau — ima aimanuoti (Drūkšių ap.).

13823. Iki rūpesčių galva neskauda (Utenos p.).

13824. Iki rūpesčių sau galvos nekvaršino, dūšios kitų bėdomis nevargino (Nemunaičio p.).

13825. Iki saulė užtekės. rasa visiems akis išės (Veliuona, Tauragnai, Malėtai; — gaili rasa akis išės, - Merkinės p.).

13826. Iki Sekminių nepadėk kailinių, o po Sekminių — tuos pačiuos kailiniuos (Naumiesčio, Raseinių p.).

13827. Iki tėvas gyvas — jo sprandas už vaikus atsakys, jei Dievas ir toliau sveiku palaikys (Musninkai).

13828. Iki tėvas gyvas — negerai, mirė — prasidėjo pragarai (Eišiškių ap.; — mirė — dar didesni vargai, - Merkinė).

13829. Iki tėvas gyvas už jo galvos ant tavęs ir šuva nesulos (Rodūnės p.).

13830. Iki tėvas gyvas už jo pečių vaikas nebėdavos, tik jam mirus tikrą bėdą sužinos (Kiemeliškių ap.).

13831. Iki tėvas gyvas, vaikam rytdiena nerūpi (Stakliškės ap.).

13832. Iki tėvo mirties lašinių nenorėjom, o tėvui mirus ir bulbių neturėjom (Liškiava).

13833. Iki užgavėnių ir „šilai“ ponai, o po užgavėnių — pavargėliai (Merkinės p.).

13834. Iki užgavėnių ponu dėjos, o po užgavėnių duonos prašinėjo (Niedzingės p.).

13835. Iki užgavėnių savos duonos užteks, o po užgavėnių su šunimis svetimas pamazgas laks (Varėnos p.).

13836. Iki vestuvių dar spėsi pagyti ir visų guzų nusikratyti, todėl neaimanuok be reikalo, kad skauda (Onuškio p.; — kad sprandas skauda. - Daugų p.).

13837. Iki vestuvių dienos ir šluota kertėje šokinėja (Gudžiūnų p.).

13838. Iki vestuvių pagysi, o po vestuvių — bėdas vaikysi (Varėna).

13839. Iki vestuvių pagysi, o ten patsai pamatysi, iš kur bėda susiranda (Niedzingės p.).

13840. Iki žilo plauko, iki grabo lentos! (Joniškis).

13841. Iki žilo plauko, iki grabo lentos vieno skatiko Dievui nedovanos, bet velniui nors ir dūšią! (Aukštadvaris).

13842. Iki žilo plauko nepamiršo! (Eigirdžiai; — nepamiršo, kas jam bėdą įpiršo, - Gargždų ap.; — kas jam žmoną įpiršo, - Žarėnų p.).

13843. Iki žilo plauko prigyveno, o vis dar nieko neišmano — tikras vaikas su žilais plaukais! (Rodūnės p.; — tikras vaikas, kad ir pražilęs, - Eišiškių ap.; — vis dar vaiku dedasi, - Šėta).

13844. Ilga barzda tik kacapui pritinka (Liškiavos p.; — kacapo abdaba, - Ratnyčia).

13845. Ilga barzda tik ožiui tinka (Ašmenos ap.).

13846. Ilga barzda — velnio azdaba, o žmogui tinka, kaip šuniui koja penkta (Ratnyčios p.).

13847. Ilga dešra gali trūkti, o stiprus vyras patrūkti (Sedos ap.).

13848. Ilga dešra šuniui džiaugsmas, gaspadinei skausmas (Sakyna).

13849. Ilga diena, jei tinginiauti, trumpa — savus rugelius pjauti (Valkininkai).

13850. Ilga diena ligoniui patale gulėti! (Daugai; — tinginiui lovoj drunėti, - Merkinės p.).

13851. Ilga diena tinginiui — darbštus nei neapsižiūri (Valkininkų p.).

13852. Ilgai barasi, kaip klebonas su sena gaspadine (Niedzingės p.; — kaip marčios su anyta, - Merkinės p.).

13853. Ilgai belaukdamas to paties neteksi, ko lauki (Joniškis).

13854. Ilgai belaukiant kantrybės pritruko ir visi geri norai dūmais parūko (Merkinės, Rodūnės p.).

13855. Ilgai derasi, kaip žąsis su avižomis (Želvos p.).

13856. Ilgai derėsi — brangiai mokėsi (Joniškis).

13857. Ilgai gudravojo, kol tėvo turtus išaikvojo (Lazdijų p.; — kol tėvelio gera aikvojo, - Liudvinavo p.).

13858. Ilgai gudravosi — paskui raudosi (Joniškis; — anksčiau ar vėliau, bet vistik raudosi, - Malėtų p.).

13859. Ilgai iešmą bedrožiant, šuo kepsnį nuneš (Tauragės, Eržvilko ap.).

13860. Ilgai iešmą drožiant šuo kepsnį pagauna (S. Daukanto užr.; — šuo kepsnius pagauna, - Plungė).

13861. Ilgai juoksies — bambą skaudės (Alovės p.; — pilvą skaudės, - Alytaus ap.).

13862. Ilgai kalbėdamas draugų neįsigysi ir kuriuos turi — išblaškysi (Adutiškis).

13863. Ilgai kalbėdamas ir durniaus neįtikinsi (Šalkėnai).

13864. Ilgai kalbėjo, bet niekas nepatikėjo — durnam proto neįkalbėsi (Lazdijai, Alunta).

13865. Ilgai kalbėsi, ar nekalbėsi — durnam proto žodžiais galvon neįdėsi (Varėna).

13866. Ilgai kalbėsi — naudos iš to neturėsi, o bėdą gauti gali (Luokės p.).

13867. Ilgai kalbėsi — pats ir nukentėsi (Merkinės p.).

13868. Ilgai laukdamas nieko nesulauksi (Joniškis; — nieko nelaimėsi, tik šikną atsėdėsi, - Alvito par.).

13869. Ilgai lauksi — šūdą gausi (Joniškio ap.).

13870. Ilgai mėgo gerti — dabar nebėr už ko nusitverti — ką turėjo, žydas paveldėjo (Biržų ap.).

13871. Ilgai mėgo uliavoti, teks dabar žebravoti (Punios p.).

13872. Ilgai miegosi — daugel nustosi (Joniškis; — laimę pramiegosi, - Lazdijų p.; — gyvenimą pramiegosi, laimę prarasi, durnium numirsi, - Rudaminos p.; — laimę pražiopsosi, ultoju pragarsėsi, dangaus neparegėsi, nors čia peklą ir kentėsi, - Rodūnės p.).

13873. Ilgai mylėjus sunku pamesti (Valkininkų p.; — sunku pamesti ir kitą mergelę vesti, - Kalvarijos par.; — sunku skirtis, - Varnėnai; — sunku skirtis ir kitai pirštis, - Subačius).

13874. Ilgai nebark vaiko, kad ir paiko — geras žodis geriau paveikia, negu stora lazda (Salako p.).

13875. Ilgai nekalbėk — ar gal nori tiesą žodžiuose paskandinti? (Malėtų, Širvintų ap.).

13876. Ilgai nekalbėk — kol galą išgirsiu, pradžią pamiršiu (Veisiejų ap.).

13877. Ilgai nekalbėk, kur ilgų kalbų žmonės nemėgsta (Seinų ap.).

13878. Ilgai nekalbėk — kur tiesa, ten daug žodžių nereikia (Musninkai).

13879. Ilgai nekalbėk: mažiau žodžių — daugiau naudos (Merkinė).

13880. Ilgai nekalbėk — melo už gražių žodžių nepaslėpsi, Dievo neapgausi, gerų žmonių neįtikinsi (Musninkų p.).

13881. Ilgai nekalbėk nei krikštynose, nei pakasynose (Subačiaus ap.).

13882. Ilgai nekalbėk — sukti žodžiai nepadės, kur geri žmonės tiesos neįžiūrės (Leipalingio p.).

13883. Ilgai nekalbėk ten, kur tiesa pati už save kalba (Kamajų ap.).

13884. Ilgai nekalbėk — trumpa kalba labiau suprantama (Valkininkai; — labiau įtikina, - Daugai; — trumpi žodžiai suprantamesni, - Merkinės p.).

13885. Ilgai nekalbėk — trumpas žodis svaresnis, negu ilga kalba (Naumiestis).

13886. Ilgai nekalbėk — vistiek sukti žodžiai aikštėn kyla (Vilkaviškis; — vistiek suktybės į viršų veržias, - Šunskų ap.).

13887. Ilgai nesibark — kur nepadėjo gerumas, nieko nepadės nė barimas (Rokiškis; — nieko negelbės nei barimas, - Žagarės ap.).

13888. Ilgai nesidomėjo, nors ir gražiai žmogus kalbėjo (Liudvinavas).

13889. Ilgai nesidomėk, kuo domėtis neverta (Luokės ap.).

13890. Ilgai nesidomėk sukčiaus kalbomis, jei nenori vaikščioti su tarbomis (Rodūnės ap.; — o tai keliausi su tarbomis, - Nočios ap.; — jei nenori likti vien su tarbomis, - Marcinkonių ap.).

13891. Ilgai nesiprausk — juodas buvai, juodas liksi, nuo dūšios purvo nenuprausi (Dūkštų ap.).

13892. Ilgai nesiprausk — šarka nuneš (Liškiava).

13893. Ilgai nesipurtink — čebatuotas vanagas nuneš, kaip vištą nuo daržo (Eišiškių ap.).

13894. Ilgai nesipurtink, kaip šlapia višta po krūmu (Varėnos p.; — kaip plakta višta dilgėlėse, - Valkininkų p.).

13895. Ilgai piršos, kaip senas našlys mergai (Marijampolės ap.).

13896. Ilgai prausiasi, kaip saulė mariose (Kretingos ap.).

13897. Ilgai purtinas, kaip tekėti rengdamasi (Daugai; — kaip svotų laukiant, - Nočia).

13898. Ilgai purtino, kaip boba kvakšlę vištą dilgėlėse (Merkinės p.).

13899. Ilgai rausiasi, kaip kiaulė svetimose bulbėse (Merkinė; — kaip kiaulė svetimam darže, - Niedzingės p.; — kaip kiaulė purvyne, - Rodūnės p.).

13900. Ilgai siautė, kaip audra po karščių (Naumiestis; — kaip bangas po karščių, - Merkinės p.).

13901. Ilgai siautė, kaip nepagiriojęs (Prienai; — kaip pagiroms pinigų neužtekęs, - Paberžės ap.).

13902. Ilgai siautė, kaip uriadnikas, iš ubago kyšio negavęs (Ratnyčios p.).

13903. Ilgai siautė, kaip vakarų vėjas rudens metu (Veliuonos p.).

13904. Ilgai siuto, kaip devynių velnių apsėstas (Merkinės, Rietavo, Subačiaus p.).

13905. Ilgai siuto, kaip drignių apsigėręs (Merkinės p. — kaip drignių apsiėdęs, - Varėna).

13906. Ilgai siuto, kaip galvočius, durniaus apgautas (Dubičiai).

13907. Ilgai siuto, kaip girta boba pagiriomis (Pasvalys).

13908. Ilgai siuto, kaip katė, pelę paleidus (Laižuvos p.).

13909. Ilgai siuto, kaip laimę praradęs (Utenos p.; — kaip laimę pražiopsojęs, - Varnėnai; — kaip mergą praradęs, - Malėtų p.).

13910. Ilgai siuto, kaip muilo apsiėdęs (Salakų ap.).

13911. Ilgai siuto, kaip nesivaimelis, šišo pagautas (Marcinkonių p.; — kaip užgautas nesivaimėlis, - Varėnos p.).

13912. Ilgai siuto, kaip pamišęs (Naumiestis; — kaip iš proto išėjęs, - Mažeikių ap.; — kaip proto netekęs, - Vilkaviškis; — kaip iš galvos išsikraustęs, - Merkinės p.; — kaip iš galvos išėjęs, - Valkininkų p.; — kaip šiso pagautas, - Kartuvėnų p.; — kaip ypo pagautas, - Kūliai).

13913. Ilgai siuto, kaip pasogo negavęs (Seirijų p.; — kaip pasogu apgautas, - Veisiejų p.; — kaip uošvio apviltas, - Valkininkų p.).

13914. Ilgai siuto, kaip radinio netekęs (Subačiaus ap.; — kaip radinį grąžinęs, - Rokiškio p.; — kaip radybomis apviltas, - Salantų p.).

13915. Ilgai siuto, kaip žirgą praradęs (Marcinkonių p.; — kaip žirgo netekęs, - Merkinės p.).

13916. Ilgai siuto, kaip žemę pralošęs (Pajievonių p.; — kaip ūkę praradęs, - Vilkaviškio ap.).

13917. Ilgai tu čia man drunėsi! (Marcinkonys; — drunėsi, kaip šuva dilgėlėse, - Varėna; — kaip šuva papavietėj, - Niedzingės p.).

13918. Ilga, kaip devyni metai (Veisiejų p.; — kaip devynios pėtnyčios, - Merkinės p.; — kaip devyni pasninkai, - Lazdijų p.).

13919. Ilga, kaip gervės kaklas (Salako p.; — kaip gudo apyvara, - Ratnyčios p.; — kaip kartis, - Raseinių p.; — kaip smilga, - Rodūnės p.; — kaip žarna, - Merkinės p.; — kaip žardo stulpas, - Varėnos p.).

13920. Ilga, kaip gudo verstas (Šaltininkų p.).

13921. Ilga, kaip smilga, stora, kaip vora (Alksnėnai).

13922. Ilga kalba — be vaisiaus! (Tauragės ap.; — bę naudos, - Sedų ap.; — bet žodžiai tušti, - Marcinkonių p.).

13923. Ilga kalba tik save nuraminsi, bet reikalą dar labiau pagadinsi (Liškiavos p.).

13924. Ilga kalba žmogus pats save muša. (Valkininkų p.).

13925. Ilga kasa — trumpas protas (Miežinio Žod.).

13926. Ilga kelionė — pavargusiam (Tauragė; — pavargusiom kojom, - Valkininkų p.).

13927. Ilga, laiba — širdį gnaibo (Joniškis; — širdį gnaibo, drūta — kūną gadin, - Dusetų, Utenos p.).

13928. Ilgam pasirengė, kaip už marių keliauti (Salantų ap.; — kaip pas Abraomą važiuoti, - Širvintų p.).

13929. Ilgam pasirengęs, kaip su Dievu bylinėtis (Vilkaviškio ap.).

13930. Ilgam šuniui dešra! (Marijampolė, Liškiava).

13931. Ilgam užteko, kai kitam į rankas pateko — savos rankos saiko neturėjo, sava galva, kaip gyventi — nemokėjo (Varnėnų ap.).

13932. Ilgam užteks ir mažo, jei su saiku! (Kalvarija).

13933. Ilgam užtektų, kad vaikeliai iš namų neneštų (Punios p.).

13934. Ilgam užtektų tėveliui, bet neilgam užteks sūneliui (Krosnos p.).

13935. Ilga naktis ligoniui, o sveikas nė nepastebi (Naumiestis).

13936. Ilga naktis tam, kuris nemiega! (Tauragė).

13937. Ilganosis, ilgasnapis, kaip čeplios vaikas (Niedzingės p.).

13938. Ilgapirščiu būti — vagišauti (Kražių ap.).

13939. Ilgapirštis, ilgarankis visad prie svetimo palinkęs (Kelmės ap.; — visad svetimą griebia, - Kražių ap.; — visad į svetimą žiūri, - Tytuvėnų ap.).

13940. Ilgas amžius daugel nuveikia (Kamajų ap.; — daug nusimano, - Seirijų p.; — daug išmano, bet neapgali, jaunas apgalėtų, kad nusimanytų, - Palionys).

13941. Ilgas amžius daug vargo daro (Būgos Žod.; — daugėl vargo patiria, - Tauragnai; — daug bėdų pakelia, - Dubingių ap.).

13942. Ilgas amžius — ilgas patirimas (Dotnuva; — ilgas patirimas, geras supratimas, - Marijampolė).

13943. Ilgas amžius ir stipruolį kupron suvaro (Merkinės p.; — kupron suraito, - Daugai).

13944. Ilgas amžius patirimu bagotas (Širvintų ap.; — vargais bagotas, - Nočia).

13945. Ilgas amžius vieno vaisingas darbais, kito — vargais (Aukštadvario ap.).

13946. Ilgas be galo, platus be krašto! (Joniškio ap.).

13947. Ilgas darbas greit nusibosta (Marcinkonių p.; — nuobodulį gimdo, - Krosna).

13948. Ilgas darbas nevisados geras darbas (Čekiškė; — ne visada gerai atliekamas, - Šimkaičiai).

13949. Ilgas gyvenimas tam, kas neprotingas (Tauragė; — tam, kas neprotingai gyvena, - Malėtų p.).

13950. Ilgas, kaip adventas (Veisiejų ap.; — kaip advento vakarai, - Kruonio p.).

13951. Ilgas, kaip adventas tekėti pasirengusiai mergai (Leipalingių p.).

13952. Ilgas, kaip gudo apyvara (Ratnyčios p.; — kaip gudo verstas, - Ašmenavos ap.; — kaip gudo poteriai, - Marcinkonių p.).

13953. Ilgas, kaip kartis (Tauragė; — kaip šienkartis, - Eržvilko p.; — kaip žaltys, - Tauragnai).

13954. Ilgas, kaip žiemos vakaras (Alytus; — kaip žiemos naktis, - Daugų p.).

13955. Ilgas kaklas, kaip gervės (Panevėžys).

13956. Ilgas kalbas vėjai išpūsto (Rodūnės ap.; — vėtros išblaško, - Merkinė; — ir silpni vėjai blaško, - Valkininkų ap.).

13957. Ilgas, laibas — mergininkas, striukas, drūtas — darbininkas (Joniškis).

13958. Ilgas liežuvis barnius gimdo (Merkinė; — nesantaiką gimdo, - Šalkėnai; — rietenas pagimdo, - Užvenčio ap.).

13959. Ilgas liežuvis bėdas vežioja (Nočia; — bėdas pagimdo, - Merkinės p.; — nemalonumus sukelia, - Butrimonių ap).

13960. Ilgas liežuvis nieko nepataiso, bet daug sugadina (Melagėnų p.).

13961. Ilgas liežuvis tik bobai pritinka (Veliuonos, Vilkaviškio p.).

13962. Ilgas liežuvis vaidus gimdo (Marijampolė; — vaidus kursto, - Merkinės p).

13963. Ilgas liežuvis žmogaus didžiausias priešas (Tauragnai; — žmogui priešas, - Merkinės p.).

13964. Ilgas liežuvis žmogų greitai paskandina (Pūnios p.).

13965. Ilgas plaukas moterį dabina (Alytus).

13966. Ilgas plaukas moters puoša, vyro luoša (Lentupio ap.).

13967. Ilgas plaukas — striukas razumas (Joniškis; — trumpas razumas, - Marijampolės p.; — trumpas protas, - Merkinės p.).

13968. Ilgas, plonas greit nutrūksta (Malėtų p.).

13969. Ilgas rankas turėdamas toli pasieksi (Širvintų p.).

13970. Ilgas rankas turėjo, todėl ir ėmė, kur nepadėjo (Marijampolė).

13971. Ilgas siūlas greit nutrūksta (Joniškis).

13972. Ilgas su galu, gilus su dugnu (Eržvilko par.).

13973. Ilgas su galu, o platus su kraštu (Naumiestis).

13974. Ilgas su galu, platus su kraštu, gilus su dugnu, tik Dievas be ribų (Dusetų p.).

13975. Ilgas, tęvas — mergininkas, žemas, drūtas — darbininkas (Plungės, Salantų p.).

13976. Ilgas turi galą, protingas saiką, tik durnas nei galo, nei saiko (Mažeikiai; — tik durnas nei mieros, nei ribos, - Valkininkų p.).

13977. Ilga virvė greit nutrūksta (Užpalių p.).

13978. Ilga žarna trūksta (Pandėlio v.; — ir netraukoma trūksta, - Zarasų ap).

13979. Ilgą iešmą bedrožiant šuo kepsnį nuneš (Sedos ap.).

13980. Ilgą virvę dovanosiu jam pasikarti! (Utenos p.; — jam pasikarti, kad nemokėjo gyventi, kad tingėjo arti, - Saldutiškio p.).

13981. Ilgiau apgalvotas darbas sparčiau eina (Eišiškių ap.).

13982. Ilgiau apgalvotas žodis svarus (Alytaus ap.).

13983. Ilgiau apsvarstyta, todėl rimčiau ir pasakyta, (Alytaus ap.; — tad geriau padaryta, - Rodūnės ap.).

13984. Ilgiau derėsi — pigiau pirksi, ilgiau kalbėsi — daugiau atsieksi (Marcinkonių p.).

13985. Ilgiau dėvėsi lopytu, nekaip nauju (Eržvilko ap.; — lopytą, negu naują, - Tauragnų).

13986. Ilgiau dirbsi — smagiau miegosi (Veisiejų p.; — saldžiau miegosi, - Seinų ap.; — greičiau užmigsi, - Merkinės p.).

13987. Ilgiau galvojo — greičiau atliko (Virbalio ap.; — greičiau padarė, - Alytaus ap.).

13988. Ilgiau galvosi — rečiau apsiriksi (Merkinės ap.; — rečiau apsigausi, - Krosna; — apgautas nebūsi, - Graužiškių ap.).

13989. Ilgiau galvota — rimčiau pasakyta, ilgiau dirbta — geriau padaryta (Valkininkų p.).

13990. Ilgiau galvota, todėl rimčiau padaryta (Dusetų p.; — ir geriau padaryta, - Utenos ap.).

13991. Ilgiau pagalvok, kol rimtam darbui pasiryši (Puvėnų ap.; — kol rimto darbo imsies, - Naumiestis).

13992. Ilgiau pagalvota — svariau pasakyta (Rėnavo ap.).

13993. Ilgiau pasėdėsim, ilgiau pašnekėsim ir malonumo daugiau turėsim (Merkinės p.).

13994. Ilgiau pasėdėsim, lėčiau gersim, daugiau išgėrę nepasigersim (Marijampolė).

13995. Ilgiau ryžkis, bet pasiryžęs nesidairyk (Mažeikių, Šakynos ap.; — pasiryžęs nesidairyk, ką pradėjai — iki galo varyk, - Linkmenys).

13996. Ilgiau svarstyk, bet apsvarstęs į šalis nesidairyk (Merkinės p.).

13997. Ilgiau sversi — tikriau atversi, ilgiau svarstysi — rimčiau padarysi (Melagėnų ap.).

13998. Ilgiau teirausies — rečiau apsigausi (Varėnos p.).

13999. Ilgiau teirausies — tvirčiau jusies, geriau žinosi, mažiau nustosi, geriau atliksi ir niekad neapsiriksi (Rodūnės p.).

14000. Ilgiau važiuosi, bet tikriau privažiuosi — šunkeliai trumpesni, bet vežimui pavojingesni (Tverečiaus ap.).

14001. Ilgi dantys irgi duoną mėgsta (Jėzno p.; — irgi duoną kramto, - Tauragnų ap.; — irgi duonos prašo, - Labanoro p.).

14002. Ilgi darbai mažai naudos teikia (Virbalio p.).

14003. Ilgi keliai, o šuntakiai dar ilgesni (Utenos ap.).

14004. Ilgi pirštai į juodą darbą nelinkę (Laižuvos p.).

14005. Ilgi pirštai, kaip Biržų vagies! (Kupiškis; — kaip Prienų žuliko, - Kruonio p.).

14006. Ilgi pirštai svetimas kišenes mėgsta (Krosnos p.).

14007. Ilgi pirštai svetimas mašnas krapštyti! (Varnėnų ap.; — svetimus kišenius kratyti, - Valkininkai; — svetimiems kišeniams tuštinti, - Lentupio p.; — po svetimus kišenius kalėdoti, - Merkinės par.).

14008. Ilgi plaukai, bet protas trumpas (S. Daukanto užr.; — trumpas protas, - Utenos p.; — atmintis trumpa, - Želvos p.).

14009. Ilgi rudens ir žiemos vakarai gilios senatvės atmintį gaivina (Zapyškis, Ilguva).

14010. Ilgi rudens ir žiemos vakarai pasakas gimdo (Aukštadvario p.).

14011. Ilgisi, kaip šuva kaulo (Alytaus ap.).

14012. Ilgisi, kaip vasara pernykštės žiemos (Daugai; — pernykščio sniego, - Alovės p.).

14013. Ilgi vakarai — visų pletkų tėvai (Stakliškės p.).

14014. Ilgi žiemos dantys suėda, ką vasara pagamina (Darsūniškio p.).

14015. Ilgi žiemos dantys visa prarija (Dusetų p.; — vasaros darbą ėda, - Daugai).

14016. Ilgyn diena — trumpyn sieksnis (Kretingos p.;— tuštyn aruodai, - Alytaus ap.).

14017. Ilgomis kalbomis kiekvieną reikalą sugadinsi (Garždų p.; — ir geram reikalui pakenksi, - Švedasų p.).

14018. Ilgos bėdos vaikus užauginti, dar ilgesnės — gero išmokinti (Alytaus ap.).

14019. Ilgos dienos atėjo, o jis atsilsėti dar nesuspėjo! (Utenos ap.).

14020. Ilgos dienos darbininkės, trumpos — pletkininkės (Rodūnės ap.).

14021. Ilgos dienos prakaitauja, ilgos naktys tinginiauja (Daugų, Ratnyčios p.).

14022. Ilgos dienos prakaitu prausias (Luokės par.).

14023. Ilgos dienos saulėj skęsta, trumpos — vandeny mirksta (Merkinės p.).

14024. Ilgos dienos — sunkaus darbo reikalauja (Lukštų p.; — ilgi ir darbai, - Daugai).

14025. Ilgos dienos — tinginiui galas! (Tauragnų p.).

14026. Ilgos dienos ūkininkui džiaugsmas, samdininkui skausmas (Obelių ap.).

14027. Ilgos dienos — varge skursti! (Stalgių ap.).

14028. Ilgos kalbos maža reiškia (Merkinės p.; — maža reikšmės teturi, - Naumiestis).

14029. Ilgos kalbos nepadės, kur pinigas neskambės (Punios p.).

14030. Ilgos kalbos retai padeda, o dažnai reikalą sugadina (Veisiejų p.; — o dažnai pakenkia, - Miroslavo par.).

14031. Ilgos kalbos rėčiu gaudomos, trumpas žodis širdin dedamas (Valkininkų p.).

14032. Ilgos kojos — į mergelę, stiprios — į darbelį (Aluntos p.; — silpnos, kai reik į darbelį, - Viešvilės ap.).

14033. Ilgos kojos, kaip stirnos (Panevėžys).

14034. Ilgos kojos tik po balas keliauti (Niedzingės p.; — tik balas braidžioti, - Želvos p.).

14035. Ilgos kojos tik varliauti tinka (Zapyškis).

14036. Ilgos kudlos, kaip ciciliko kaltūnas (Ž. Kalvarija).

14037. Ilgos kudlos, kaip Lazdijų vagies (Kalvarija, Rudamina).

14038. Ilgos kudlos, kaip pas popą (Merkinės par.; — tik popui pritinka, - Alytaus par.).

14039. Ilgos kudlos negi azdaba, pilvo skausmas negi kvaraba? (Linkmenys).

14040. Ilgos kudlos žmogaus nedabina, ilga barzda ir gražų veidą sugadina (Liškiavos p.).

14041. Ilgos rankos ir už girių pasiekia, budrios akys ir tamsoj pamato (Šakių p.; — ir tamsumoj pastebi, - Zapyškio p.).

14042. Ilgos rankos, kaip Lazdijų vagies (Alytus; — kaip vagies, - Marijampolė).

14043. Ilgos rankos toli pasiekia (Druskininkai; — toli siekia, - Tauragnai).

14044. Ilgos rankos toli siekia — nepabėgsi, budrios akys visur pamato — nepasislėpsi (Utena).

14045. Ilgu, kaip be saulės (Rudaminos p.; — kaip ūkanotą dieną, - Merkinės p.).

14046. Ilgu, kaip durnų kalbų beklausant (Melagėnų p.).

14047. Ilgu, kaip rudens vakarais (Darbėnų p.).

14048. Ilgu, kaip trijų pamokslų beklausant (Šilavos p.).

14049. Ilgu šnekėsiu dantų ligą įvarė! (Užpalių par.).

14050. Ilgu šnekėsiu ir ligonį užmigdysi ir sveikam miego ligą įvarysi (Kvėdarnos, Tauragės, Eržvilko p.).

14051. Ilgu šnekėsiu nepadėsi, kai galvoj proto neturėsi (Linkmenys; — kai kišeniuj lito neturėsi, - Zarasų ap.).

14052. Ilgu šnekėsiu numarino! (Rietavo p.).

14053. Ilgu šnekėsiu paveiksi — kaip Zablockis ant muilo išeisi (Liudvinavo p.).

14054. Ilgu šnekėsiu tik vaikai migdyti, bet ne reikalai daryti (Marcinkonys).

14055. Ilgu šnekėsiu visą reikalą pagadino, visus miegu apmarino (Šiaulėnų ap.).

14056. Ilgų kalbų kiekvienas reikalas bijo (Valkininkai).

14057. Ilgų kalbų niekas širdin nededa (Varėna; — niekas rimtai nevertina, - Liškiavos p.).

14058. Ilgų kalbų nors klauso, bet niekas neišklauso (Surviliškis; — bet niekas dabon neima, - Merkinės p.).

14059. Ilgų maldų ir Dievas nemėgsta (Merkinės p.).

14060. Ilgų poterių Dievas bodisi (Spitrėnų p.).

14061. Ilsėkis sveikas, kai darbas baigtas (Obelių ap.).

14062. Ilsėkis vasarą, žiemą prisimindamas! (Merkinės p.; — bet ir žiemos neužmiršk, - Veliuonos p.).

14063. Ilsėsies vasarą — badausi žiemą (Simno par.).

14064. Ilsėsies vasarą paunksnėmis — keliausi žiemą palangėmis (Liškiavos, Valkininkų, Labanoro par.).

14065. Ilsėtis būtų gera nuolat, kad pilvas duonos nereikalautų (Alvito p.; — kad pilvas valgyt neprašytų, - Seirijų p.).

14066. Ilsėtis gerai, kai visus darbus atlikai (Liškiavos, Veisiejų p.).

14067. Ilsėtis gera — pasninkauti sunku! (Marijampolės ap.).

14068. Ilsėtis ilsėkis, bet nepamiršdamas, kad tik darbščios rankos žmogų peni (Plungės ap.; — kad tik darbas žmogų valgydina, - Kaltinėnų p.).

14069. Ilsėtis jau nori, o darbas dar nepradėtas (Nočia; — tegul sau darbas stovi, - Daugai).

14070. Ilsėtis kas nepanorėtų, jei pilvą penėt nereikėtų (Merkinės, Alytaus ap.; — jei tik pilvą kiti pripenėtų, - Želvos p.).

14071. Ilsėtis nori darbo dar nepradėjęs (Vilkaviškio ap.).

14072. Ilsėtis visados būtų gera, tik bėda, kad valgyti reikia (Pajievonių p.; — kad valgyt norisi, - Utena).

14073. Ilsisi darbo nepradėjus — neteks ilsėtis, darbą pagynėjus (Merkinės p.).

14074. Ilsisi, kaip akmenis vartęs (Seredžius; — kaip kelmus vartęs, - Merkinė; — kaip kelmus rovęs, - Utena; — kaip dirvoną kilnojęs, - Alovės par.).

14075. Ilsisi, kaip drėgnus rugius kūlęs (Gižų ap.; — kaip žalius javus kūlęs, - Merkinės ap.).

14076. Ilsisi, kaip girnas visą dieną sukęs (Alytaus ap.; — kaip kiaurą dieną su girnom žaidęs, - Tytuvėnų ap.).

14077. Ilsisi, kaip grikinės košės apsivalgęs (Liškiava; — kaip žirnių košės apsiėdęs, - Leipalingio par.).

14078. Ilsisi, kaip iš kunigo barti gavęs (Alytus; — kaip kunigo nubartas, - Niedzingės p.).

14079. Ilsisi, kaip iš pirties pargrįžęs (Šėduvos par.; — kaip nuvanotas, - Punia).

14080. Ilsisi, kaip jaučias, iš jungo paleistas (Alovės p.).

14081. Ilsisi, kaip javus iškūlus (Nemunaičių ap.; — kaip su spragilu atsisveikinęs, - Nočia).

14082. Ilsisi, kaip jungą vilkęs (Plungės p.; — kaip sunkią naštą parvilkęs, - Pajevonių ap.).

14083. Ilsisi, kaip kalnus nukasęs (Marcinkonių p.; — kaip kalnus nuveikęs, - Kamajų ap.).

14084. Ilsisi, kaip latvis po peštynių (Mažeikių ap.; — kaip latvis, karčiamą sudaužius, - Zarasų ap.).

14085. Ilsisi, kaip lauką nuaręs (Varnėnai).

14086. Ilsisi, kaip mergą patenkinęs (Vabalninkų ap.; — kaip uošvę patenkinęs, - Subačius; — kaip su uošve pasikalbėjęs, - Pasvalio p.).

14087. Ilsisi, kaip mešką nugalėjęs (Sedos p.; — kaip mešką nuveikęs, - Eržvilko p.).

14088. Ilsisi, kaip meškos glėby pabuvojęs (Girkalnio p.; — kaip su meška pasiglamonėjęs, - Marcinkonys).

14089. Ilsisi, kaip musę nugalėjęs (Naumiesčio ap.; — kaip septynias muses vienu matu nudėjęs, - Merkinės p.).

14090. Ilsisi, kaip naktelei atėjus (Kiduliai).

14091. Ilsisi, kaip po darbymetės (Merkinės p.; — kaip darbymetei pasibaigus, - Linkmenys).

14092. Ilsisi, kaip popą vežiojęs (Alytus; — kaip popą vežęs, - Merkinės p.).

14093. Ilsisi, kaip po žiemos meto prieš darbymetį (Krosnos p.; — kaip po žiemos pečius, - Onuškio p.).

14094. Ilsisi, kaip rugius nupjovus (Marcinkonių p.; — kaip rugius nukirtus, - Marijampolės ap.; — kaip rugius suėmus, - Alytaus ap.).

14095. Ilsisi, kaip sėję baigęs (Salakų, Rodūnės p.; — kaip sėti baigęs, - Daugai).

14096. Ilsisi, kaip skynimus plėšęs (Merkinės p.; — kaip skinymus kapliavęs, - Alovės p.).

14097. Ilsisi, kaip strielčius, žvirblį nušovęs (Kiemeliškis; — kaip medinčius, visą dieną po balas braidęs, - Varnėnai).

14098. Ilsisi, kaip sunku darbu nusidirbęs (Merkinės p.; — kaip darbu nusivaręs, - Šaltininkai).

14099. Ilsisi, kaip šlektelė, rugius iškūlęs (Pivašūnų p.).

14100. Ilsisi, kaip tinginys, subinę pasikasęs (Vabalninkai; — pautus pasikasęs, - Alvito p.).

14101. Ilsisi, kaip tinginys, šiaudą pakėlęs (Nemunaičio p.).

14102. Ilsisi, kaip vilkas, kumelę papjovęs (Vaiguvos p.; — kiškį pagavęs, - Liškiavos p.).

14103. Ilsisi, kaip vilkas, kumeliuką sudorojęs (Spitrėnų p.; — kaip vilkas, telią apdorojęs, - Širvintų ap.).

14104. Ilsisi, kaip visą dieną malęs (Varenos p.; — kaip visą dieną girnas sukęs, - Veisiejų p.).

14105. Ilsisi, kaip visus darbus atlikęs (Kuktiškių ap.; — kaip visus darbus baigęs, - Šunskų p.).

14106. Ilsisi, kaip žalius rugius malęs (Valkininkų p.).

14107. Ilsisi, kaip žąsienos apsivalgęs (Šiaulių ap.; — kaip įsiūlytą žąsį supuntarojęs, - Alytus; — kaip dvi žąsis suvalgęs, - Marijampolė).

14108. Ilsisi, kaip žiemą prisiminęs (Lukštų p.).

14109. Ilsisi, kaip žiemą vilko pilvas (Merkinės p.).

14110. Ilsisi, kaip žiemos metu ratai (Merkinės p.).

14111. Ilsisi, kaip žydas nuo blakių (Alytus; — kaip žydas nuo šašų, - Varena).

14112. Ilsisi, kaip zuini kiaulė bulbėse (Merkinės p.; — iš bulbių išvyta, - Niedzingės p.).

14113. Ilsisi merga, kaip slubadoj pabuvojus (Alovės p.; — kaip karčiamoje gėrus, - Zapyškis; — kaip karčiamoje šokus, - Dusetų p.).

14114. Ilsisi nuo pernykščio darbo prieš rudens miegą! (Lekėčių p.).

14115. Ilsisi nuo rūpesčių, kaip vasarą nedirbus žiemą pragyventi? (Prienų ap.).

14116. Ilsisi svečiai, kol šeimininkui rūpesčiai! (Merkinės p.).

14117. Ilsisi tėvelis, kaip dukrą už vyro išleidus (Daugų p.).

14118. Ima — draugai, kai atiduoti — priešai. (Alytus, Valkininkai).

14119. Ima gražiai kalbėdamas, atiduoda velniuodamas (Daugėliškio ap.).

14120. Ima jį dievai! (Merkinė, Kavarskas, Vilkaviškis ir kitur).

14121. Ima jį magylos. (J. Šliupas užr.).

14122. Ima jį velniai! (Alytus, Dusetos, Kelmė ir kitur; — visi velniai, - Merkinė, Tauragnai).

14123. Ima, kaip draugai, atiduoda, kaip priešai (Zarasų ap.).

14124. Ima, kaip savo (Merkinės par.).

14125. Ima, kaip savo, o kiek — niekas nemieravo (Valkininkų p.).

14126. Ima, kur nepadėjęs, kaip iš savo kišenės (Krosnos p.).

14127. Imant neužmiršk, iš ko imi, skolinant javą, atmink, kad ne iš savo aruodo semi (Kamajų p.).

14128. Imant neužmiršk, kad reikės atiduoti su palūkanomis (Keturvalakių ap.).

14129. Imant vienur, atiduodant kitur, ūkio nepataisysi, buities nesutvarkysi (Marijampolės ap.; — ūkiui nepadėsi ir ramybės vistiek neturėsi, - Vilkaviškis).

14130. Imant vienur, negalvok, kad kitur gali dar pasiskolinti, bet galvok, kaip atiduosi, kaip išsiversi, jei visko neteksi (Gižų ap.).

14131. Imasi atlikti, o nemoka nė gerai išsišikti! (Alvito ap.).

14132. Imasi dėl bezdalų, o mano, kad dėl svarbių reikalų (Alvito ap.).

14133. Imasi dėl margo niekučio (Merkinės ap.).

14134. Imas ieškoti, kur nepadėjo, pjauti, kur nepasėjo (Šaltininkų ap.).

14135. Imasi, kaip gaidys su vanagu (Merkinės par.).

14136. Imasi, kaip gudas darbo (Ratnyčios p.; — kaip gudas vyžų pinti, - Druskininkų ap.).

14137. Imasi, kaip Labanorai su Melagėnais (Malėtų p.).

14138. Imasi, kaip šunys dėl gryno kaulo (Valkininkų p.).

14139. Imasi, kaip šuva su kate (Varėnos p.).

14140. Imasi, kaip žvirbliai ant mėšlyno dėl šūdino grūdo (Šakių ap.).

14141. Imasi prakaituodami, lyg svarbų reikalą beatliekant (Šunskų ap.).

14142. Imas, kaip gaidys su vanagu! (Širvintų ap.).

14143. Imas, kaip ūtėlė už šašo (Kruonis).

14144. Imas, kaip žydas už parkų (Babrai).

14145. Imas, kaip žydas už žydą (Lazdijų p.).

14146. Imas, kas į galvą ateina (Krosnos p.).

14147. Imas, ko neišmano (Rodūnės ap.).

14148. Imas vienas, kur šimto galvų reikia, todėl ir padaro, kaip nereikia (Eišiškių ap.).

14149. Imdamas aimanuok, o atiduodamas tik džiaukis! (Valkininkų p.).

14150. Imdamas galvok jau apie atidavimą (Joniškio p.).

14151. Imdamas neužmiršk pagalvoti, iš kur imsi atiduoti (Tauragnai; — iš kur atiduosi, iš aruodo, ar iš puodo, - Rodūnės p.).

14152. Imdamas pagalvok, kam imi — šeimynėlei ar karčiamėlei? (Rudaminos p.).

14153. Imdamas sakalo akis turi, o atiduodamas — šunies (Pasvalys).

14154. Imdamas susirūpink, iš ko atiduosi, kaip iš skolų atsivaduosi? (Rodūnės ap.).

14155. Imadamas tur sakalo akis, o duodamas — šunies (Plungė; — atiduodamas — šuns, - C. M. Žod., Joniškis).

14156. Imdamas visados neatiduoda niekados (Liškiavos p.).

14157. Imkime, penki vyrai ir vienas žydas! (Krakės).

14158. Imkimės, kiek galėdami! (Linkuva; — kaip išgalėdami, - Spitrėnai).

14159. Imkimės vieni — tada atsiras ir kiti (Sasnavos par.; — kai pradėsim — atsiras ir kiti, - Darbėnų p.; — kai pradėsim, susiras padėjėjai, - Vilkaviškis).

14160. Imk iš pečio (peties) — nelauk nei trečio (Kaušėnai; — nelaukdamas trečio, - Šeduva).

14161. Imk į nagą — mokėjo skolinti, temoka ir skolą grąžinti (Biržų ap.).

14162. Imk į nagą nesigailėdamas — nemokėjo gyvent ramiai, tegyvena stenėdamas (Šunskų ap.).

14163. Imk į nagą nesigailėdamas — pasigailėsi — pats bėdą turėsi (Kazlų Rūda).

14164. Imk į nagą, spausk, kaip sūrį! (Malėtų p.).

14165. Imk į nagą tinginio pantį! (Gižų ap.).

14166. Imk, kai duoda, bėk, kai muša! (Varnėnų ap.).

14167. Imk, kas guli, nors ne tau priguli (Ašmenos apsk.).

14168. Imk, kas ne mano — paimsi, tai bus tavo (Utenos p.).

14169. Imk, kas pakelėj išdygo — niekas nesėjo, tik tavo naudai derėjo (Onuškio p.).

14170. Imk, ką nori, bet tik ne mano (Veisiejų ap.).

14171. Imk, kol duoda! (Zarasų ap.).

14172. Imk, kol duoda, bėk, kai veja, rėk, kai muša (Švenčionių apsk.).

14173. Imk, kur gali, mušk, ką apgali! (Varnių ap.).

14174. Imk palei šikną už krūtų! (Vilkaviškio p.).

14175. Imk savo — už svetimą per nagus gausi ir sarmatos susilauksi (Rodūnės ap.).

14176. Imk savo šašus — svetimų parkų niekam nereikia (Varnėnų ap.).

14177. Imk tave diegliai! (Merkinės p.; — visi diegliai, - Liškiavos p.).

TURINYS.